

INTERNATIONAL MAGAZINE

RNI No. 61816/95

ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਆਤਮ ਮਾਰਗ

ਨਵੰਬਰ (November) 2011

Monthly Issue "Atam Marg"

ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

ਸਾਲ ਸਤਾਰਵਾਂ, ਮਹੀਨਾ ਨਵੰਬਰ 2011
ਫਾਉਂਡਰ ਚੇਅਰਮੈਨ
ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਚੇਅਰਪਰਸਨ
(ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਬੀਜੀ) ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

SUBSCRIPTION - ਚੰਦਾ - (ਦੇਸ਼)

ਸਾਲਾਨਾ	ਜੀਵਨ ਕਾਲ	ਫੀ ਕਾਪੀ
200/-	2000/-	20/-
280/-	2080/-	(For outstation cheques)

Postal Address for 'ATAM MARG' Enquiry,
Money Order, Cheque and drafts in India :
ATAM MARG MAG. VISHAV G. R. M.
CHARITABLE TRUST, Ratwara sahib,
P.o. Mullanpur Garibdas, Distt. Mohali - 140901

SUBSCRIPTION FOREIGN (ਵਿਦੇਸ਼)

	Annual	Life
U.S.A.	50 US\$	500 US\$
U.K.	30 £	300 £
Aus.	80 \$	800 \$
Europ	50 Euro	500 Euro

Postal Address for 'ATAM MARG' Enquiry, Money
Order, Cheque and drafts from foreign to :
VISHAV GURMAT ROOHANI MISSION
CHARITABLE TRUST
Gurdwara Ishar Parkash, Ratwara Sahib (Near
Chandigarh) P.O. Mullanpur Garibdas, Teh. Kharar,
Distt. S.A.S. Nagar (Mohali) 140901, Pb. India.

Exemption U/S 80-G upto 31.03.2012 vide L. No.
CIT-II/CHD/80G/TECH/245/2008-09/823

Registration Under Foreign Contribution (Regula-
tion) Act 1976 R.No.115320023

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨਾ ਮਿਲਣ ਤੇ ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲੋਂ
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਨੰ.-

Head Office INDIA- (M) 94172-14391, 9417214379,
0160-2255002, Fax - 0160-2255009

U.S.A. - Baba Satnam Singh ji Atwal
Phone and Fax : 408-263-1844

Bhai Kuldeep Singh Sher Gill
Phone : 408-230-8319

Bhai Parmjit Singh Sandhu - Cell: 07788389135
Canada - Bhai Sarmukh Singh Pannu
Phone - 604-433-0408

England - Bibi Gurbax Kaur /Jagtar Singh Jagi
Phone : 0121-200-2818

Fax : 0121-200-2879, Raj Mobile : 07968734058

For more information please visit us on internet at:-

Email : atammarg1@yahoo.co.in
http:# www.ratwarasahib.org, http # www.ratwarasahibmedia.org

ਤਤਕਰਾ

1. ਸੰਪਾਦਕੀ 2
2. ਬਾਰਾਮਾਹਾ 3
3. ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਲਿ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਆ 4
4. ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਭ 9
5. ਕਿਵ ਕੂੜੇ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ? 27
6. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸੋਮਾਂ 29
7. ਅਟਲ ਭਇਓ ਧੂਅ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ 45
8. ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ 56
9. ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ 61
10. ਸਿਹਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆਨ 62

ਸੰਪਰਕ ਨੰ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ -	9417214391, 79
ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ -	0160-2255001
ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ -	9417214386
ਅਖੰਡਪਾਠ ਬੁਕਿੰਗ ਸਬੰਧੀ -	
ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ -	9417214381
ਬੀ. ਐਡ ਕਾਲਜ	9417214382
ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਲੰਗਰ	9417214380
ਆਡੀਓ ਵੀਡੀਓ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ	9872814385, 9417214385
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ	0160-2255003
ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ	0160-2255004
ਜਰਨਲ	9417214384

ਜਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ

ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਸਬੰਧੀ
ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰਾਇਜ਼ਡ ਸਿਸਟਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ
ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਆਪਣੇ ਆਪ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ
ਪੋਸਟ ਵਾਲੇ ਲਿਫਾਫੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੀ ਰਿਨਿਊਵਲ ਡੇਟ
ਚੈਕ ਕਰਕੇ ਮਨੀਆਰਡਰ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਜਾਂ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ
9417214391, 9417214379 ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕਰਕੇ ਭੇਟਾ ਭੇਜ
ਸਕਦੇ ਹੋ। ਤਾਂ ਜੋ ਆਪੀ ਜੀ ਕੋਲ ਆਤਮ-ਮਾਰਗ ਰੂਹਾਨੀ
ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਰਵਿਘਨ ਪਹੁੰਚਦੀ ਰਹੇ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿੰਟਰ, ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਤੇ ਐਡੀਟਰ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਤਵਾੜਾ
ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਜੈ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 905
ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰੀਆ, ਫੇਜ਼-2, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ
ਮੁੱਖ ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਡਾਕਖਾਨਾ
ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਗਰੀਬਦਾਸ, ਤਹਿਸੀਲ ਖਰੜ, ਜ਼ਿਲਾ ਐਸ.ਏ.ਐਸ
ਨਗਰ (ਮੋਹਾਲੀ) ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ।

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਇਹ ਪਿਆਰ ਭਰੀ ਮਾਸਿਕ ਰੂਹਾਨੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਗੁ. ਈਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਾਨ ਪਵਿੱਤਰ ਭੂਮੀ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ ਅਤੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਸਾਇੰਟਿਫਿਕ ਸਪਿਰਿਚੁਅਲ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਉਪਕਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਹਾਂ ਸਮਾਧੀ ਲੈਣ ਦਾ ਦਿਨ 31 ਅਕਤੂਬਰ ਪਿਆਰ ਵੈਰਾਗ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਨੈਤਿਕ ਫਰਜ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪਵਿੱਤਰ ਰੂਹਾਨੀ ਸਤਿਸੰਗ ਅੰਦਰ ਗੁਰੂ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਅੰਤਰੰਗ ਸਾਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੰਤਰ ਅਭਿਆਸ ਗੁਰ-ਸੰਗਤ ਰਾਹੀਂ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਦੱਸਵੀਂ ਬਰਸੀ ਸਮਾਗਮ ਉਪਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਜੁੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਸੰਸਾਰਕ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਯੁੱਗ ਪੁਰਸ਼ ਬਣ ਕੇ ਕਲਯੁੱਗ ਨੂੰ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਦਭੁੱਤ ਅਲੌਕਿਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ, ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਬਰਸੀ ਸਮਾਗਮ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਕਰਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦੱਸ ਸਾਲ ਪੂਰਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਬੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾ ਕੇ ਮਾਇਆਵਿਕ ਭੋਗਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਉਹ ਜੁਗਤੀਆਂ ਉਕਤੀਆਂ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਪੂਰਵਜ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਿਨੇ-ਬਸੀਨੇ ਚਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਤਵਾਂ ਸਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਰੀਰਕ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਛੱਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਆਪਣੀ ਅਮਿੱਟ ਛਾਪ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਕਾਇਮ ਕਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਵਾਸ ਪਰਕ੍ਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰਮੰਤਰ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਇਸ ਦਰਸਾਈ ਜੁਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਚਕਿਤਸਾ ਰਾਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਉਪਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨਿਰੋਗ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਮੂਲ-ਮੰਤਰ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਵਾ ਕੇ ਖੰਡੇਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੰਦਰ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜੀਨ ਅਦਵੈਤ ਸਿਧਾਂਤ ਉਪਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੱਖੇ ਵੱਖੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਬ੍ਰਹਮ-ਗਿਆਨੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਨਿਸ਼ਠਾ, ਬ੍ਰਹਮ-ਵਕਤਾ, ਬ੍ਰਹਮ-ਸ਼੍ਰੋਤਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ, ਤੱਤਵੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੂਪਮਾਨ ਇਸ ਪਿਆਰੀ ਮਾਸਿਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿੱਚ ਹਰ ਵਾਰੀ ਵਾਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿਹਤ ਗਿਆਨ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਆਯੁਰਵੇਦ ਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ ਵੈਦ ਦਾ ਲੇਖ ਨਿਰੋਗੀ ਕਾਇਆ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅੰਦਰ ਚੜ੍ਹਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਅੰਦਰ ਰੁੱਤਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜੜ੍ਹੀ ਬੂਟੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਅਦਭੁੱਤ ਖੀਰ ਦਾ ਦਰਗਾਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਰਸਤੇ ਉਪਰ ਚਲਦੇ ਹੋਏ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਆਪਣੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਦਰਖਤ ਜੰਗਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਸਵਾਸ ਨਾਲ ਗੁਰ-ਮੰਤਰ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਪ੍ਰਾਣ ਵਾਯੂ ਆਕਸੀਜਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਕੀਤਾ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਰੰਗ ਲਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਅਦਭੁੱਤ ਨਤੀਜੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਆਪ ਜੀ ਗੁ. ਈਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਵੋਂਗੇ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸਰੋਤ ਬਣੋਗੇ ਓਥੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸੋਭਤ ਸੋਹਰਤ ਜਰੂਰ ਹੀ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਇਨਕਲਾਬ ਲਿਆ ਦੇਵੇਗੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਪੂਰਵਕ ਵਧ ਚੜ੍ਹਕੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਰੂਹਾਨੀ ਮੈਗਜੀਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਅੰਦਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰ-ਸ਼ਬਦ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਅ ਰਹੇ ਹਨ ਧੰਨਤਾ ਦੇ ਯੋਗ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਪਾ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸਾਂਝ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਰੂਹਾਨੀ ਮੈਗਜੀਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਅਦਾਰੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰੋ ਜੀ।

ਬਾਰਹਮਾਹਾ ਮੰਘਿਰਿ

ਮੰਘਿਰਿ ਮਾਹਿ ਸੋਹੰਦੀਆ ਹਰਿ ਪਿਰ ਸੰਗਿ ਬੈਠੜੀਆਹ॥
 ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਆ ਗਣੀ ਜਿ ਸਾਹਿਬਿ ਮੇਲੜੀਆਹ॥
 ਤਨੁ ਮਨੁ ਮਉਲਿਆ ਰਾਮ ਸਿਉ
 ਸੰਗਿ ਸਾਧ ਸਹੇਲੜੀਆਹ॥
 ਸਾਧ ਜਨਾ ਤੇ ਬਾਹਰੀ ਸੇ ਰਹਨਿ ਇਕੇਲੜੀਆਹ॥
 ਤਿਨ ਦੁਖੁ ਨ ਕਬਹੂ ਉਤਰੈ
 ਸੇ ਜਮ ਕੈ ਵਸਿ ਪੜੀਆਹ॥
 ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ
 ਸੇ ਦਿਸਨਿ ਨਿਤ ਖੜੀਆਹ॥
 ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਹਰਿ ਕੰਠਿ ਤਿਨਾ ਜੜੀਆਹ॥
 ਨਾਨਕ ਬਾਂਛੈ ਧੂੜਿ ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣੀ ਦਰਿ ਪੜੀਆਹ॥
 ਮੰਘਿਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧਣਾ ਬਹੁੜਿ ਨ ਜਨਮੜੀਆਹ॥

ਪੰਨਾ - 135

ਮੰਘਰ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪੱਖਾਂ ਉਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ -

1. ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਸੁਹਾਗਣ (ਜਗਿਆਸੂ) ਦੇ ਸੁਖ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ ਜੋ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਰੂਪਕ ਵਰਤ ਕੇ ਦਸਿਆ ਹੈ।

2. ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਿਰਵੇ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ (ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ) ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

3 ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਛੱਡ ਦਿੰਦੇ, ਇਸਦਾ ਹੱਲ ਵੀ ਦਸਦੇ ਸਨ। ਇਥੇ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਨੂੰ ਪਾ ਲਿਆ ਹੈ।

4. ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ, ਪੁੱਗੇ ਹੋਏ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਰ ਤੇ ਪਰਵਾਣ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਫਲ ਇਹੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਭਾਵ ਉਸਦਾ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਗਿਆਸੂ ਲਈ ਜੀਵ-ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰਭੂ ਲਈ ਪਤੀ ਦਾ ਰੂਪਕ ਭਾਰਤੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਜਾਂ ਵਿਵਹਾਰਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਪਤੀ ਦਾ ਪਿਆਰ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰਕ, ਸਮਾਜਿਕ, ਤੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹੋਰ ਪੱਖਾਂ ਲਈ ਸੁਖਾਵਾਂ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੰਪਤੀ ਜੀਵਨ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ, ਸ਼ਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਵਾਲਾ ਹੋ ਨਿਬੜਦਾ ਹੈ। ਨੈਤਿਕ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣ ਵਾਲਾ ਦੰਪਤੀ, ਜੋੜਾ ਦੁਨਿਆਵੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪਿਆਰ ਵਲ ਤੁਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਵਿਰਤੀ ਵਿਚ

ਨਿਰਵਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਇਕ ਸੰਤੁਲਨ ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੰਘਿਰਿ ਮਾਹਿ ਸੋਹੰਦੀਆ ਹਰਿ ਪਿਰ ਸੰਗਿ ਬੈਠੜੀਆਹ॥
 ਪੰਨਾ - 135

ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਸ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠੀ ਹੈ ਭਾਵ ਪ੍ਰਭੂ ਪਤੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪਰਵਾਣ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਅਪਣਾਅ ਲਿਆ ਹੈ। ਐਸੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਐਸੇ ਜੀਵ ਧਨ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮੇਲ ਲਿਆ ਹੈ -

ਤਿਨ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਿਆ ਗਣੀ ਜਿ ਸਾਹਿਬਿ ਮੇਲੜੀਆਹ॥
 ਪੰਨਾ - 135

ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦਾ ਲਾਭ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਐਸੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੋ ਗਏ। ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਤਨ ਤੇ ਮਨ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਨ ਦਾ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਹੋਣਾ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਵਾਨ ਹੋਣਾ, ਖਿੜਨਾ ਇਕ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚੇਤਨਤਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਹੈ -

ਤਨੁ ਮਨੁ ਮਉਲਿਆ ਰਾਮ ਸਿਉ
 ਸੰਗਿ ਸਾਧ ਸਹੇਲੜੀਆਹ॥
 ਪੰਨਾ - 135

ਜਿਨੀ ਰਾਵਿਆ ਪ੍ਰਭੁ ਆਪਣਾ
 ਸੇ ਦਿਸਨਿ ਨਿਤ ਖੜੀਆਹ॥
 ਪੰਨਾ - 135

ਜਿਹੜੀਆਂ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀਆਂ ਰਹਿ ਗਈਆਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਤਾਪਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਲਝ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀ ਇਕੱਲੀ (ਦੁਹਾਗਣ) ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਾ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਨਸੀਬ ਹੋਵੇਗਾ ਜਦ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਮਿਲਾਪ ਵਾਲੀਆਂ ਸਦਾ ਹੀ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗਲ ਵਿਚ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਲਾਲ ਭਾਵ ਕੀਮਤੀ ਦੈਵੀ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲਾ ਨਾਮ ਦਾ ਹਾਰ ਸੋਭ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਜਿਹੀ ਜੀਵ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਲੋਚਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰ ਲਈ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦਾ ਚੱਕਰ ਖਤਮ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੈ-

ਨਾਨਕ ਬਾਂਛੈ ਧੂੜਿ ਤਿਨ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣੀ ਦਰਿ ਪੜੀਆਹਿ॥
 ਮੰਘਿਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧਣਾ ਬਹੁੜਿ ਨ ਜਨਮੜੀਆਹ॥

(-----) ਪੰਨਾ - 135

ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਲਿ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਆ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਤੇ ਮੁਖੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਸਿਸ਼ਨ।

(ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਦੇ ਉਪਲਕਸ਼ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਇਹ ਲੇਖ 'ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਲਿ ਵਿਚ ਪਰਗਟ ਹੋਆ' ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅਨੁਭਵੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਵਿਅਕਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪ ਬ੍ਰਹਮ-ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕਲਿਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਦਾਤ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਸਰੀਰ ਧਾਰਨ ਕੀਤਾ; ਬਿਖੜੇ ਪੈਂਡੇ ਝਾਕ ਕੇ ਚਾਰ ਉਦਾਸੀਆਂ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਨੁਭਵੀ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸੰਬਾਦਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਸਮਰੱਥ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਧਰਮ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮਾਣੇ ਸਿੱਧ ਯੋਗੀ ਅਤੇ ਪੀਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੇ ਕਾਇਲ ਹੋ ਗਏ। ਨਾਲ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਦੱਸ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸਹਿਜ-ਮਈ ਨਾਮ-ਜੁਗਤਿ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਨੰਦ ਆਏਗਾ। (ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗਾੜ੍ਹਾ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਨਾ ਪਿਆ -

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ
ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥
ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ
ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥
ਹਉ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ ਹੋਈ॥ ਆਧੇਰੈ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਈ॥
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਦੁਖੁ ਰੋਈ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਗਤਿ ਹੋਈ॥

ਪੰਨਾ - 145

ਸਤਿਜੁਗ, ਤ੍ਰੇਤਾ, ਦੁਆਪਰ ਬੀਤਣ ਉਪਰੰਤ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪਾਂਡਵਾਂ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਖਿਆਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਵਹਿਮ ਪ੍ਰਸਤੀ ਵੱਧ ਜਾਵੇਗੀ। ਰਾਜੇ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਦੇਣਗੇ। ਭਾਈਚਾਰਕ ਪਿਆਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵਰਗ ਆਪ ਕਰੰਗ ਖਾ ਕੇ ਉਚੇ ਅਸੂਲਾਂ

ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਲੋਕ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੀਸ ਕਰਕੇ ਮੰਦਾ ਚਿਤਵਣਗੇ, ਚੰਗੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਸੋ ਸਮਾਂ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ, ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਰਾਜੇ ਜੋ ਪ੍ਰਜਾ ਦੇ ਪਾਲਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਰਮ ਹੀ ਨਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਇਸ ਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਕਸਾਈਆਂ ਤੇ ਬੁਚੜਾਂ ਦਾ ਅਧਰਮ ਅਪਣਾ ਲਿਆ। ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਪਤਨ ਹੋ ਗਈ ਤੇ 1200 ਈ. ਤੱਕ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਜਕੜਿਆ ਗਿਆ। ਅਲਾਉਦੀਨ ਖਿਲਜੀ ਵਰਗੇ ਰਾਜੇ ਆਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਧਰਮਾਂ ਦਾ ਤ੍ਰਿਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀਆਂ ਖੱਲੜੀਆਂ ਉਤਾਰਨੀਆਂ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਏਥੇ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਉਪਰ ਜਜ਼ੀਏ ਲੱਗ ਗਏ। ਤੈਮੂਰ ਵਰਗੇ ਬੇਰਹਿਮ ਲੁਟੇਰੇ ਆਏ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਕੈਦੀ ਆਪਣੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰਾ ਦਿਤਾ। ਸਿਕੰਦਰ ਲੋਧੀ ਵਰਗੇ ਰਾਜੇ ਜਿਸਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਹੀ ਬੁਤ ਸ਼ਿਕੰਨ ਰਖਾ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਮੰਦਰ, ਦੇਹਰੇ ਢਾਹੁਣੇ ਆਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਪਰਜਾ ਪਾਲਕ ਹੋਣ ਦਾ ਧਰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਪੂਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਸਾਈ ਬਣ ਗਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਅਸਚਰਜ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਐਸੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਰੰਗਤ ਦੇ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਪੁੰਨ (ਸਵਾਬ) ਆਖਿਆ ਜਾਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਜੀਵਨ ਮਰਿਆਦਾ, ਜੀਵਨ ਦੇ ਉਚੇ ਅਸੂਲ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸਤਿ, ਸੰਤੋਖ, ਦਇਆ, ਖਿਮਾ, ਧੀਰਜ, ਸ਼ੀਲ, ਸੌਚ, ਸੇਵਾ ਭਾਵ, ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਪਰ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

.....ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥ ਪੰਨਾ -
145

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਕੂੜੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਮੌਸਿਆ ਵਿਚ ਸੱਚ ਦੇ ਚੰਦਰਮਾ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ। ਐਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿਤਾ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਇਸ ਭੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਕਿਤੇ ਬਾਹਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਹਰ ਪਾਸੇ ਅੰਧੇਰਾ ਹੀ ਅੰਧੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ। ਭਾਲਣ ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਸਰ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਗਤਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ? ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੂੜ ਬੋਲ ਬੋਲ ਕੇ ਜ਼ਹਿਰ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣਾ ਬਿਲਕੁਲ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੀ

ਵਿਹੁ ਖਾ ਕੇ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ-

**ਸੈਸਾਰੀ ਆਪਿ ਖੁਆਇਅਨੁ
ਜਿਨੀ ਕੁਝੁ ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਬਿਖੁ ਖਾਇਆ॥
ਚਲਣ ਸਾਰ ਨ ਜਾਣਨੀ ਕਾਮੁ ਕਰੋਧੁ ਵਿਸੁ ਵਧਾਇਆ॥ ਪੰਨਾ
- 145**

ਸਾਰੇ ਭਾਰਤ ਵਰਗ ਵਿਚ ਪਾਪ, ਜੁਲਮ, ਐਸ਼ ਇਸ਼ਰਤ ਤੋਂ ਸਿਵਾ, ਨੇਕੀ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਰਾਜੇ ਹਕੂਮਤ ਦੀ ਛੁਰੀ ਲਈ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਬਕਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਕੋਹ ਰਹੇ ਸਨ। ਜ਼ਰਵਾਣੇ ਕਸਾਈਆਂ ਦਾ ਮੂੰਹ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੋ ਕਰਿੰਦੇ ਸਨ, ਕਰਮਚਾਰੀ ਸਨ, ਉਹ ਰਾਜੇ ਸ਼ੇਰ ਦੀਆਂ, ਨਹੁੰਦਰਾਂ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਪਾੜ-ਪਾੜ ਕੇ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਰੱਤ ਪੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰਜਾ ਦੀ ਅਣਖ ਬਿਲਕੁਲ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ।

**ਰਾਜੇ ਸੀਹ ਮੁਕਦਮ ਕੁਤੇ॥
ਜਾਇ ਜਗਾਇਨਿ ਬੈਠੇ ਸੁਤੇ॥
ਚਾਕਰ ਨਹਦਾ ਪਾਇਨਿ ਘਾਉ॥
ਰਤੁ ਪਿਤੁ ਕੁਤਿਹੋ ਚਟਿ ਜਾਹੁ॥ ਪੰਨਾ - 1288**

ਰਿਸ਼ਵਤ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ -

**ਕਲਿ ਆਈ ਕੁੱਤੇ ਮੁਹੀ ਖਾਜੁ ਹੋਇਆ ਮੁਰਦਾਰ ਗੁਸਾਈ॥
ਰਾਜੇ ਪਾਪ ਕਮਾਵਦੇ ਉਲਟੀ ਵਾੜ ਖੇਤ ਕਉ ਖਾਈ॥
ਪਰਜਾ ਅੰਧੀ ਗਿਆਨ ਬਿਨੁ ਕੁਝੁ ਕੁਸਤਿ ਮੁਖੁ ਆਲਾਈ॥
ਚੇਲੇ ਸਾਜ ਵਜਾਇਦੇ ਨਚਨਿ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤੁ ਬਿਧਿ ਭਾਈ॥
ਸੇਵਕ ਬੈਠਨਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚਿ ਗੁਰ ਉਠਿ ਘਰੀ ਤਿਨਾੜੇ ਜਾਈ॥
ਕਾਜੀ ਹੋਏ ਰਿਸਵਤੀ ਵਢੀ ਲੈਕੇ ਹੱਕ ਗਵਾਈ॥
ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੈ ਦਾਮ ਹਿਤ ਭਾਵੈ ਆਇ ਕਿਥਾਉ ਜਾਈ॥
ਵਰਤਿਆ ਪਾਪ ਸਭਸ ਜਗ ਮਾਂਹੀ॥**

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/30

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਪਰਜਾ ਦਾ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦਾ ਤੇ ਘਰੇਲੂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਖਿੱਚਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਪਸਾਰਾ ਅਮਰ ਵੇਲ ਵਾਂਗੂੰ ਦਿਨ ਰਾਤ ਵੱਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਐਸੇ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਦੇ ਵਿਚ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਜਿਕ ਦਸ਼ਾ, ਧਾਰਮਿਕ ਦਸ਼ਾ ਇਤਨੀ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵੀ ਸੁਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ ਸੀ।

ਅਜਿਹੇ ਬਿਖੜੇ ਸਮੇਂ ਸੰਮਤ 1526, ਸੰਨ 1469 ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਸਚਮੁੱਚ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਤਿ ਅੰਧੇਰੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-
ਜਿਉ ਕਰਿ ਸੂਰਜ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਰੇ ਛਪਿ ਅੰਧੋਰੁ ਪਲੋਆ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/27

ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਧੁੰਧ ਫੈਲੀ ਹੋਈ ਸੀ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮਿਟਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੌਤਕ ਨਿਰਾਲੇ ਹਨ। ਸਰਪ ਨੇ ਛਾਇਆ ਕਰਨੀ, ਮੱਝੀਆਂ ਦਾ ਚਾਰੂ ਹੋਣਾ, ਖੇਤ ਖਾਣ ਉਪਰੰਤ ਵੀ ਫਸਲ ਖਰਾਬ ਨਾ ਹੋਣੀ, ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੱਸਣੀ ਇਸ ਵਿਚ ਬੜਾ ਭੇਦ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਜੀ ਖਰਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ 20 ਰੁਪਏ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਭੁੱਖੇ ਸਾਧੂ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਿਜ ਦੇ ਹਿਤ ਤਿਆਗ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਵਿਰਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨੰਗਿਆਂ ਲਈ ਕਪੜਾ ਲਿਆਂਦਾ। ਇਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਅਤਿ ਕ੍ਰੋਧ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਅਸਲ ਸੂਰਜ ਵਾਂਗੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੈ ਕਿ ਨਿੱਜ ਦੇ ਹਿਤ ਨਾਲੋਂ ਪਰਾਇਆਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪਿਤਾ ਪਾਧੇ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪਾਠਸ਼ਾਲਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਿਰਾਰਥਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੀ ਥਾਂ ਸੱਚ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹੋ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਹੈ। ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਬੁਰਾਈਆਂ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਸਗਮਾਂ ਅਕਲ ਤੇਜ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਤਿੱਖੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਜੀਵਨ ਰਾਹ ਦਿਖਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਐਸੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿੱਜੀ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀ ਉਚਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਹੀ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

**ਪੜਿਆ ਮੂਰਖੁ ਆਖੀਐ ਜਿਸੁ ਲਝੁ ਲੋਭੁ ਅਹੰਕਾਰਾ॥
ਪੰਨਾ - 140**

ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਸੱਚੇ ਲੇਖੇ ਕਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੱਸਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ, ਬਾਬਾ! ਅਜਿਹੇ ਲੇਖੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖਿਆਂ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਦਸਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਦੀ ਸਿਆਹੀ ਬਣਾ, ਸਾਰ ਮਤ, ਵਿਵੇਕ ਮਤ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ ਬਣਾ ਅਤੇ ਲਿਖ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅੰਤਤਾਈ (infinity), ਇਹ ਸੁਚੱਜੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਪੱਟੀ ਤੇ ਲਿਖ। ਇਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਜਨਮ-ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਾਣ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਹੁੰਮੈ ਦੇ ਨਾਸ ਹੋਣ ਨਾਲ ਝੂਠੀ ਕੰਧ ਟੁੱਟ ਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰੇ ਦੁਖਾਂ ਤੋਂ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਬਾਬਾ! ਇਹ ਲੇਖੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸਿੱਖ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਲਿਖਣ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਦੇ ਛੋੜ ਕੱਟੇ ਜਾਣਗੇ ਤੇ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਇਕੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ

ਲੱਗ ਜਾਵੇਗਾ -

ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ॥
ਭਾਉ ਕਲਮ ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਲੇਖਾਰੀ ਗੁਰ ਪੁਛਿ ਲਿਖੁ ਬੀਚਾਰੁ॥
ਲਿਖੁ ਨਾਮੁ ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੁ ਲਿਖੁ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਰਾਵਾਰੁ॥
ਬਾਬਾ ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੁ॥
ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਤਿਥੈ ਹੋਇ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ॥

ਪੰਨਾ - 16

ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਵੱਸਥ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵੈਦ ਜੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਉਸਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੈਦ ਜੀ! ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ। ਸਰੀਰਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਰੋਗਾਂ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਜੀਵ, ਅਰਬਾਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਅਤੇ ਜੂਨੀਆਂ ਵਿਚ ਪੈਣ ਦੇ ਦੁੱਖ ਪਾ ਕੇ ਅਤਿ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੈਦ ਜੀ! ਇਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆਪ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਰੰਗਾਂ, ਜਿਨਸਾਂ, ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਹਉਮੈ ਦੇ ਰੋਗ ਨੇ ਉਸੇ ਇਕ ਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਨਿਮਾਣਾ ਤੇ ਨਿਤਾਣਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਘੁਮੇਟਣੀਆਂ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ -

ਹਉਮੈ ਏਹਾ ਜਾਤਿ ਹੈ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਹਿ॥
ਹਉਮੈ ਏਈ ਬੰਧਨਾ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਪਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 466

ਇਹ ਸਾਰਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਇਕ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਅਨੇਕ ਵਿਰੋਧੀ ਕਲਪਨਾਵਾਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਸਥ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਰੋਗ ਦੇ ਪਾਏ ਹੋਏ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖੇ, ਇਸ ਜੀਵ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿਣਗੇ। ਇਹ ਅਤਿ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪੰਜੇ ਕਲੇਸ਼ - ਅਵਿਦਿਆ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼, ਅਸਮਿਤਾ, ਰਾਗ, ਦ੍ਰੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ; ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ; ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਈਰਖਾ, ਬਖੀਲੀ, ਆਸਾ, ਅੰਦੇਸਾ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸਿਆ ਜੀਵ ਹਾਏ-ਹਾਏ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੋ ਵੈਦ ਜੀ! ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਾਨਸਿਕ ਰੋਗ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਤਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮਨ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਰੋਗੀ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੈਦ ਜੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕੀ ਹੈ? ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਹਉਮੈ ਰੋਗ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ

ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਵਿਕੋਲਿਤਗੀ ਹੋਂਦ ਕਾਇਮ ਕਰਕੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਜੀਵ ਦਾ ਸਬੰਧ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਨਿੱਜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ ਦੇ ਦੁਰ ਭਾਵ ਉਪਜਦੇ ਹਨ ਉਹ ਇਸ ਦੇ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਸੋਮਾ ਸੁਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੁਖ ਰੂਪ ਕਿਰਮਾਂ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲੋਂ ਭੁੱਲ ਕੇ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੁਲਿਆਂ ਵਿਆਪਨਿ ਸਭੇ ਰੋਗ॥

ਪੰਨਾ - 135

ਜਦੋਂ ਵੈਦ ਜੀ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜਿਥੇ ਆਪ ਨੇ ਰੋਗ ਉਪਜਣ ਦੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਹੈ ਉਥੇ ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਵੀ ਦੱਸੋ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਹਉਮੈ ਦਾ ਰੋਗ, ਨਾਮ ਦਾਰੂ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤੱਤ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਨਾਮ ਤੱਤ ਅਤੀ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆਂ ਹਉਮੈ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਹੈ -

ਹਉਮੈ ਨਾਵੈ ਨਾਲਿ ਵਿਰੋਧੁ ਹੈ ਦੁਇ ਨ ਵਸਹਿ ਇਕ ਠਾਇ॥

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਸੇਵਾ ਨ ਹੋਵਈ ਤਾ ਮਨੁ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ॥

ਪੰਨਾ - 560

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਭੇਖ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਹਿੰਦੂ ਰੀਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਜਨੇਊ ਪਾਉਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਧਾਗਾ ਪਾਉਣ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਕੀ ਪਰਿਵਰਤਨ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਤੇਰਾ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਾਧਾ ਜੀ! ਇਹ ਧਾਗਾ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਰੂ ਕੱਤ ਕੇ, ਸੂਤ ਬਣਾ ਕੇ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਸ ਜੜ੍ਹ ਦਾ ਚੇਤਨ ਜੀਵ ਉਪਰ ਕੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਐਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਬੋਝ ਦੇ ਥੱਲੇ ਦੱਬ ਰਹੇ ਹੋ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਦੇ ਵੀ ਭੇਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਭੇਖ ਕੇਵਲ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰਿਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭਰਮ ਵਸ, ਭੁਲ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਡਤ ਜੀ! ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਜਨੇਊ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਨਾਉਣਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਦਮੀ ਸਦਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਸਾਉਂਦਾ ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪਰਿਵਰਤਨ ਨਹੀਂ

ਆਇਆ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਹੋਰ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਪਾਹ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਦਇਆ, ਸੂਤ ਕੱਤਣ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਰਹਿਤ ਜੀਵਨ, ਜਤ ਦੇ ਪ੍ਰਮ ਉਚੇ ਅਸੂਲ ਦੀ ਗੰਢ ਅਤੇ ਸਤਿ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਵੱਟ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੀ ਇਹ ਜਨੇਊ ਜੀਵ ਉਤੇ ਅਸਰ ਪਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪਰਿਵਰਤਨ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਪਹਿਨਾਇਆ ਹੋਇਆ ਜਨੇਊ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੈਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸਸਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਨੇਊ ਬੇਅਰਥ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸਬੰਧ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੀਵ ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਕੋਈ ਜਨੇਊ ਨਹੀਂ ਪਹਿਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਇਥੇ ਹੀ ਪਹਿਨਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਇਥੋਂ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਇਥੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਸਕਾਰਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੋ ਇਹ ਇਕ ਨਿਰਾਰਥਕ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਰੂਹਾਨੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਤੱਗ ਪਹਿਨਣਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ -

*ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ॥
 ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ॥
 ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨਾ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ॥
 ਪੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ॥
 ਚਉਕੜਿ ਮੁਲਿ ਅਣਾਇਆ ਬਹਿ ਚਉਕੈ ਪਾਇਆ॥
 ਸਿਖਾ ਕੰਨਿ ਚੜਾਈਆ ਗੁਰੁ ਬ੍ਰਾਹਮਣੁ ਥਿਆ॥
 ਓਹੁ ਮੁਆ ਓਹੁ ਝੜਿ ਪਇਆ ਵੇਤਗਾ ਗਇਆ॥*

ਪੰਨਾ - 471

ਜੀਵਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਖਉਤੀ ਪੂਜਾ ਪਾਠਾਂ ਨੂੰ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਸੱਚ ਦੀ ਤਰਕ ਉਪਰ ਤੋਲਿਆ। ਜੇ ਆਪ ਨਿਮਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਆਪ ਨੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੂਜਾ, ਪਾਠ, ਨਿਮਾਜ ਦੀ ਨਿਰਾਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਨਵਾਬ ਦੌਲਤ ਖਾਂ ਨਿਮਾਜ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਮਸਜਿਦ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਿਮਾਜ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛ ਕੀਤਾ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਨਿਮਾਜ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ?” ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਵਾਬ ਸਾਹਿਬ! ਮੈਂ ਨਿਮਾਜ ਕਿਸ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦਾ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਥਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨਿਮਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਸੁਰਤ ਨੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਕਾਬਲ ਕੰਧਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਖਰੀਦਦਾਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸੋ ਆਪ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ। ਕਾਜ਼ੀ ਦੇ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਨਵੀਂ ਸੂਈ ਘੋੜੀ ਅਤੇ ਵਛੇਰੀ ਵਿਚ ਪਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਨਿਮਾਜ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਥਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਚਿੱਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਪਾਠ ਫਲ

ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਉਸਤਤਿ ਕਰਹੁ ਸੰਤ ਮੀਤ॥

ਸਾਵਧਾਨ ਏਕਾਗਰ ਚੀਤ॥

ਪੰਨਾ - 295

ਜਦੋਂ ਨਵਾਬ ਨੇ ਬੜੀ ਅਧੀਨਤਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਨ ਵਸ ਕਿਵੇਂ ਆਵੇ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਫੈਲਾਓ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਸਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮਨ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜਕੜ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ। ਇਹ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਉਡਾਰੀਆਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪੰਖੀ ਬਿਰਖ ਸੁਹਾਵੜੇ ਉਡਹਿ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਜਾਹਿ॥

ਜੇਤਾ ਉਡਹਿ ਦੁਖ ਘਣੈ ਨਿਤ ਦਾਝਹਿ ਤੈ ਬਿਲਲਾਹਿ॥

ਪੰਨਾ - 66

ਜਦੋਂ ਪੂਰੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਨਿਰੰਤਰ ਅਭਿਆਸ, ਰਸ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧੁਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਜੋ ਪੂਜਾ ਪਾਠ, ਨਿਮਾਜ, prayer ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹਾਜ਼ਰੀ ਦੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਕਬੂਲ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਨਿਸ਼ਚੇ ਗਲਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਕਾਰ ਬਣ ਕੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜੀਂ ਬੈਠੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਆਪ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਤੇ ਗਏ ਤੇ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਕਾਹਬਾ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਗਿਆਨਵਾਨ ਪੀਰਾਂ ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਧਾਰਨੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਸੀ ਕਿ ਰੱਬ ਕਾਹਬਾ ਸ਼ਰੀਫ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਐਸਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ ਕਿ ਜੀਵਨ ਮੁੱਲਾਂ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਖੁਦਾ ਦੇ ਘਰ ਵਲ ਪੈਰ ਕਰਕੇ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਹੈਂ। ਤਾਂ ਉਹ ਕ੍ਰੋਧ ਵਸ ਆ ਕੇ ਚਰਨ ਫੜ ਕੇ ਜਦੋਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਘੁੰਮਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਕਪਾਟ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਜਿਧਰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਕਾਹਬਾ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪ ਨੇ ਪ੍ਰਗਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਹਰ ਥਾਂ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ ਦਿੱਤਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਜਦੋਂ ਆਪ ਪਰਬਤਾਂ ਵਿਚ ਯੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਰਿੱਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਲਈ ਕੱਟੇ ਗਏ ਚਿਲ੍ਹੇ ਇਕ ਮਾਇਆ ਦਾ ਖੇਲ ਦਰਸਾਏ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਪ੍ਰਮ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਬਲ ਸਿਖਾਇਆ। ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਲਿਆਉਣ

ਲਈ ਤਾਲ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਉਥੇ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਬਣਾ ਦਿਤੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਉਥੇ ਪਾਣੀ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ। ਪਾਣੀ ਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਹੈ ਇਹ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਪੱਥਰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਇਹ ਪਿਆਸ ਮਿਟਾਉਣ ਦੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਪੱਥਰ ਤੁਹਾਡੀ ਪਿਆਸ ਨਹੀਂ ਬੁਝਾਉਣਗੇ, ਚਾਹੇ ਅਰਬਾਂ-ਖਰਬਾਂ ਦੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਣ; ਪਾਣੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਅਮੁੱਲ ਦਾਤ ਹੈ। ਤਾਂ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, “ਹੇ ਨਾਨਕ! ਦੇਖ ਅਸਾਡੇ ਸਾਧਨ, ਅਸਾਡੇ ਹੱਠ ਯੋਗ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਫੁਰਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਝੀਲ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈ।” ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਝੀਲ ਵਲ ਗੋਰਖ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਇਆ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਉਸਦੀ ਮਾਇਆ ਅਲੋਪ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨਾ ਗਈ ਅਤੇ ਹਾਰ ਗਿਆ -

ਸਿਧੀ ਮਨੇ ਬੀਚਾਰਿਆ ਕਿਵੇਂ ਦਰਸਨ ਏ ਲੇਵੇ ਬਾਲਾ।
 ਐਸਾ ਜੋਗੀ ਕਲੀ ਮਹਿ ਹਮਰੇ ਪੰਥ ਕਰੇ ਉਜਿਆਲਾ।
 ਖਪਰ ਦਿਤਾ ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਭਰਿ ਲੈਵਣਿ ਉਠਿ ਚਾਲਾ।
 ਬਾਬਾ ਆਇਆ ਪਾਣੀਐ ਡਿਠੇ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲਾ।
 ਸਤਿਗੁਰ ਅਗਮ ਅਗਾਧਿ ਪੁਰਖੁ ਕੇਹੜਾ ਝਲੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਝਾਲਾ।
 ਫਿਰ ਆਇਆ ਗੁਰ: ਨਾਥ ਜੀ ਪਾਣੀ ਠਉੜ ਨਹੀਂ ਉਸਿ ਤਾਲਾ।
 ਸਬਦਿ ਜਿਤੀ ਸਿਧਿ ਮੰਡਲੀ ਕੀਤੋਸੁ ਆਪਣਾ ਪੰਥੁ ਨਿਰਾਲਾ।
 ਕਲਿਜੁਗਿ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸੁਖਾਲਾ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - 1/31

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਾਥ ਜੀ! ਇਹ ਰਿੱਧੀਆਂ ਸਿੱਧੀਆਂ ਇਕ ਮਾਇਕ ਖੇਲੂ ਹੈ। ਜੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੋਹ, ਪ੍ਰਮ ਸ਼ਕਤੀ, ਨਾਮ ਦੀ ਵਿਰੋਧੀ ਹੈ।

ਰਿਧਿ ਸਿਧਿ ਸਭੁ ਮੋਹੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ॥
 ਪੰਨਾ - 593

ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਜੀਵ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਛੁੱਟ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਜੋਗ ਕਿਸ ਕੰਮ, ਜੇ ਇਸ ਨੇ ਜੀਵ ਦੀ ਜੰਮਣ ਮਰਨ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਨੂੰ ਹੀ ਨਾ ਮਿਟਾਇਆ। ਨਾਥ ਜੀ! ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਇਕ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ -

ਨਵ ਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ
 ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥ ਪੰਨਾ - 649

ਐਸਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ, ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਹੈ

ਜੋ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਜੀ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਹਰ ਵਰਗ ਵਿਚ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਮੱਠਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕਾਂ, ਪੀਰਾਂ, ਫਕੀਰਾਂ, ਦਰਵੇਸ਼ਾਂ, ਜੋਗੀਆਂ, ਪੰਡਤਾਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਸਤਿ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮ ਤੱਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਲ ਦਿਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੋ ਆਪ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਇਸੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਸਮਰੱਥ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਮਨਮੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਹਨੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ -

ਨਾਨਕ ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੁ ਪਿਆਰੁ॥

ਬਾਬੁ ਗੁਰੂ ਭੁਬਾ ਸੰਸਾਰੁ॥

ਪੰਨਾ - 138

ਇਕ ਵੱਡਾ ਭੁਲੇਖਾ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੀ ਕਿ ਕੇਵਲ ਸੱਤ ਅਕਾਸ਼ ਅਤੇ ਸੱਤ ਪਾਤਾਲ ਹਨ। ਇਹ ਗਿਣਤੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਅਗੰਮਤਾ ਵਿਚ, ਅਲਪਗਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੰਤ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਅਨੰਤਤਾ ਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਵੀ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਭਰਮ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਗਦਾਦ ਵਿਚ ਗਏ ਤੇ ਪੀਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਲੱਖਾਂ ਪਾਤਾਲ, ਲੱਖਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਪੁਛੇ ਪੀਰ ਤਕਰਾਰ ਕਰਿ ਏਹ ਫਕੀਰ ਵਡਾ ਆਤਾਈ।
 ਏਥੇ ਵਿਚਿ ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਵਡੀ ਕਰਾਮਾਤਿ ਦਿਖਲਾਈ।
 ਪਾਤਾਲਾ ਆਕਾਸ ਲਖ ਓੜਕਿ ਭਾਲੀ ਖਬਰੁ ਸੁਣਾਈ।
 ਫੇਰਿ ਦੁਰਾਇਣ ਦਸਤਗੀਰ ਅਸੀ ਭਿ ਵੇਖਾਂ ਜੋ ਤੁਹਿ ਪਾਈ।
 ਨਾਲਿ ਲੀਤਾ ਬੇਟਾ ਪੀਰ ਦਾ ਅਖੀ ਮੀਟਿ ਗਇਆ ਹਵਾਈ।
 ਲੱਖ ਅਕਾਸ ਪਾਤਾਲ ਲਖ ਅੱਖਿ ਫਰੁਕੇ ਵਿਚਿ ਸਭ ਦਿਖਲਾਈ।
 ਭਰ ਕਚਕੋਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦਾ ਧੁਰੋਂ ਪਤਾਲੋਂ ਲਈ ਕੜਾਹੀ।
 ਜਾਹਰ ਕਲਾ ਨ ਛਪੈ ਛਪਾਈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ 1/36

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹਨੇਰਾ, ਵਹਿਮ, ਨਿਰਾਰਥਕ ਰਸਮਾਂ, ਕਰਮਾਂ ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਹੀ ਰਾਹ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਾ ਵਾਰਨ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਡਰ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਰਭੈ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦੈਤ ਦਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸ਼

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 50 ਤੇ)

ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਤੇ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ,
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

ਸ਼ਾਨ.....।

ਸਤਿਨਾਮੁ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,
ਪੰਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਓ ਮਹਾਰਾਜ!
ਡੰਡਉਤਿ ਬੰਦਨ ਅਨਿਕ ਬਾਰ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ॥
ਡੋਲਨ ਤੇ ਰਾਖਹੁ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਕਰਿ ਹਥ ॥ ਅੰਗ - ੨੫੬
ਫਿਰਤ ਫਿਰਤ ਪ੍ਰਭ ਆਇਆ ਪਰਿਆ ਤਉ ਸਰਨਾਇ॥
ਨਾਨਕ ਕੀ ਪ੍ਰਭ ਬੇਨਤੀ ਅਪਨੀ ਭਗਤੀ ਲਾਇ॥ ਅੰਗ - ੨੮੬

ਤੂ ਚਉ ਸਜਣ ਮੈਡਿਆ ਡੇਈ ਸਿਸੁ ਉਤਾਰਿ ॥
ਨੈਣ ਮਹਿੰਜੇ ਤਰਸਦੇ ਕਦਿ ਪਸੀ ਦੀਦਾਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੦੯੪
ਧਾਰਨਾ - ਤੁਮਰੀ ਕਰਹੁ ਨਿਤ ਆਸਾ,
ਕਦੋਂ ਗਲ ਲਾਵੋਗੇ ਪ੍ਰਭ ਜੀ।
ਪ੍ਰਭ ਕੀਜੈ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਹਮ ਹਰਿ ਗੁਨ ਗਾਵਹਗੇ ॥
ਹਉ ਤੁਮਰੀ ਕਰਉ ਨਿਤ ਆਸ
ਪ੍ਰਭ ਮੋਹਿ ਕਬ ਗਲਿ ਲਾਵਹਿਗੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਮੁਗਧ ਇਆਨ ਪਿਤਾ ਸਮਝਾਵਹਿਗੇ ॥
ਸੁਤੁ ਖਿਨੁ ਖਿਨੁ ਭੂਲਿ ਬਿਗਾਰਿ ਜਗਤ ਪਿਤ ਭਾਵਹਿਗੇ ॥ ੧ ॥
ਜੋ ਹਰਿ ਸੁਆਮੀ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਸੋਈ ਹਮ ਪਾਵਹਗੇ ॥
ਮੋਹਿ ਦੂਜੀ ਨਾਹੀ ਠਉਰਿ ਜਿਸੁ ਪਹਿ ਹਮ ਜਾਵਹਗੇ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੨੧

ਜੋ ਹਰਿ ਭਾਵਹਿ ਭਗਤ ਤਿਨਾ ਹਰਿ ਭਾਵਹਿਗੇ ॥
ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਮਿਲਾਇ ਜੋਤਿ ਰਲਿ ਜਾਵਹਗੇ ॥ ੩ ॥
ਹਰਿ ਆਪੇ ਹੋਇ ਕ੍ਰਿਪਾਲੁ ਆਪਿ ਲਿਵ ਲਾਵਹਿਗੇ ॥
ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਸਰਨਿ ਦੁਆਰਿ ਹਰਿ ਲਾਜ ਰਖਾਵਹਿਗੇ ॥
ਅੰਗ - ੧੨੧

ਧਾਰਨਾ - ਮੈਂ ਆਸਾ ਕਰਦਾ ਜੀ, ਕਦੋਂ ਗਲ ਲਾਵੋਗੇ।
ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਣਾ ਸਤਿਨਾਮ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।
ਕਾਰੋਬਾਰ ਸੰਕੋਚਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਗੁਰੂ ਦਰਬਾਰ 'ਚ ਪਹੁੰਚੇ ਓਂ,
ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਆਪ ਦੇ ਉੱਤੇ।
ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਉੱਤੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਜਲਦੇ ਬਲਦੇ ਜੁਗ
ਦੇ ਅੰਦਰ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਲਾ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਮਚ ਰਹੇ ਨੇ,
ਇੱਕੋ ਸੀਤਲ ਸੋਮਾ ਸਤਿਸੰਗ ਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ, ਕੁਛ ਸਮਾਂ
ਆਦਮੀ ਦਾ ਮਨ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ
ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਅਨੰਦ ਨਾ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ,
ਨਾ ਸੈਰ ਕਰਿਆ ਤੇ, ਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤੇ। ਉਹ
ਰਸ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਜੇ ਅਨੰਦ ਹੈ ਤਾਂ
ਕੇਵਲ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੈ।

ਸਤਸੰਗਤਿ ਕੈਸੀ ਜਾਣੀਐ ॥ ਜਿਥੈ ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
ਅੰਗ - ੨੨

ਜਿੱਥੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਨਾਮ
ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ, ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਜਿੱਥੇ

ਸਤਿ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸਤਿਸੰਗ
ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਿਛਲਿਆਂ ਕਈ ਦੀਵਾਨਾਂ ਤੋਂ, ਕਈ
ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਛ ਸਬੰਧ ਰੱਖਣ
ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਸ
ਮਨਸੁੱਖ ਨਾਮੇ ਇੱਕ ਵਪਾਰੀ, ਇੱਕ ਟਰੇਡਰ ਆਇਆ। ਤਿੰਨ ਸਾਲ
ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਰਹਿ ਕੇ ਉੱਚੀ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਅਵਸਥਾ
ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਫੇਰ ਘਰ ਛੱਡ ਗਿਆ।
ਘਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰਸਤੇ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ
ਕਿਰਤ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਜੋ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਉਹਨੂੰ
ਵੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਆਪ ਦੀ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਜਜ਼ੀਰੇ
ਵਿੱਚ, ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਇੱਕ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਭੇਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਹੈ, ਉਹ ਵਰਤ ਵਗੈਰਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ
ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਵ ਮੱਤ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਸੀ। ਦੋ ਮੱਤ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਥੇ
ਸਨ, ਤੀਸਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇੱਕ ਤਾਂ ਸੈਵ ਮੱਤ ਸੀ, ਦੂਸਰਾ ਉਥੇ
ਬੋਧ ਧਰਮ ਸੀ, ਚੰਗੇ ਸੀ ਲੋਕ ਲੇਕਿਨ ਜਿਸਨੂੰ ਗਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ
ਨੇ, ਉਸ ਵਲੋਂ ਪੂਰਾ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਕਰਮਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ
ਸੀ, ਵਰਤ ਰੱਖ ਲੈਣੇ, ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਲੈਣੀ, ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ
ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰ ਲੈਣੀ, ਦਰਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਨਹਾ ਲੈਣਾ ਹੈ।
ਕੁਛ ਪੁੰਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਦਾਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਕੁਛ ਵਰਤ ਰੱਖ
ਲਏ, ਕੁਛ ਐਸੇ-ਐਸੇ ਸਾਧਨ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ
ਫੋਕਟ ਕਰਮ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ realization
ਵਾਸਤੇ ਸਹਾਇਕ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਇਹ
ਨਾ ਸਹਾਇਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਦਮੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ,
ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਇਹਦੇ 'ਚ ਇਹ ਹੈ
ਕਿ ਉਹ ਪਰਮ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਵਗੈਰਾ ਬਣਾਈ
ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਥਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ
ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ
ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਛ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੁੰਦੀ ਹੈ,
ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿੱਛੇ ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ
ਉਸਨੂੰ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਪਿਆਰ
ਲਗਦਾ ਹੈ। ਮਨਸੁੱਖ ਤੁਰਿਆ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਚਿਣਗ
ਪਿਆਰ ਦੀ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਛੱਡ ਆਇਆ। ਪਿਆਰ ਇੱਕ
ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਦੇ ਵਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਬਾਤ
ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਇਹੁ ਪਿਰਮ ਪਿਆਲਾ ਖਸਮ ਕਾ ਜੈ ਭਾਵੈ ਤੈ ਦੇਇ ॥
ਅੰਗ - ੯੪੭

ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਉਤਪੰਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਦੋ
ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਤਾਂ ਬਿਰਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬੈਰਾਗ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੇ
ਦੂਸਰੀ ਅਵਸਥਾ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਬੈਰਾਗ ਵੀ

ਪਿਆਰ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜੋ ਪਿਆਰ ਹੈ ਉਹ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਸ ਹੈ, ਸੋ ਉਹ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਨਸੁਖ ਜਿਸ ਵਕਤ ਸਾਰਾ ਵਪਾਰ ਆਪਣਾ, ਸਮਾਨ ਵੇਚ ਕੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜਹਾਜ਼ ਭਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਇਕੱਲਾ ਸਤਿਸੰਗੀ ਸੀ, ਇਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਹਨੇਰਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਤਰਲੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਦਿਓ, ਮੈਂ ਰਾਜ ਭਾਗ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋਗੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਮਲ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਭਗਵੇਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ, ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਕਾਸਾ ਲੈ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਦੱਸ ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਵੇਸ ਕਰਾਂ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਤਖਤ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠਣਾ।

ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮੱਤ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਉਦਾਸ ਦਾ ਹੈ। ਬਰਤਨ ਬੈਰਾਗ ਦੀ, ਮੁੱਖ ਭਗਤੀ, ਨਿਹਚੇ ਗਿਆਨ। ਆਦਮੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ detached ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। attachment ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਵੀ ਪਾਉਂਦਾ, detached ਰਹੇਗਾ। ਸਭ ਕੁਛ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦਾ, ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ ਚਲਾਉਂਦਾ, ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਬਿਜਨਸਾਂ ਕਰਦਾ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਡੁੱਬਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਇੱਕ ਟਰੱਸਟੀ ਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਦਸਦੇ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਰਖਨਾਥ ਨੇ, ਭਰਬਰੀ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਗੋਪੀਚੰਦ ਕਿੰਨਾ ਚੰਗਾ ਰਾਜਾ ਸੀ, ਉਹ ਜੇ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕਿੰਨੀ ਪਰਜਾ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸੁਸਾਇਟੀ ਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡੋ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹੋ -

ਜਬ ਲਗੁ ਦੁਨੀਆ ਰਹੀਐ ਨਾਨਕ ਕਿਛੁ ਸੁਣੀਐ ਕਿਛੁ ਕਹੀਐ॥

ਅੰਗ - ੬੬੧

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਕੁਛ ਕਹੋ ਤੇ ਕੁਛ ਸੁਣੋ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਘਰ ਨਹੀਂ ਛੁਡਾਉਂਦੇ। ਘਰ ਦਾ ਮੋਹ ਛੁਡਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਂਦੇ, ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮੋਹ ਹਟਾ ਕੇ ਇਹ ਡਿਊਟੀ ਲਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਹ। ਦੂਸਰਾ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ -

ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ।

ਭਲੇ ਬੁਰੇ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨਤ।

ਕਬਯੋ ਬਾਚ ਬੇਨਤੀ ਚੌਪਈ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਧਾਰਣ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਇੱਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਇੱਥੇ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ, ਕਿਸੇ ਪਦਵੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਠੀਕ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ -

ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦੇਖਾਇ ਦੇਇ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਇੱਕ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਉਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਰਾਜਨ। ਜਿੱਥੇ-ਜਿੱਥੇ ਕੋਈ ਅਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ-ਉਥੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਤੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰ। ਯਾਦ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਨਿਰਾਰਥਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋਗੇ, ਜਿੰਨਾਂ ਨਰੋਆ ਖਿਆਲ ਹੋਏਗਾ, ਓਨਾਂ ਉਹਦਾ ਅਸਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਖਿੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਖਿਆਲ ਹੋਏਗਾ ਓਨਾਂ ਉਹਦਾ ਅਸਰ ਘਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਖਬਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਵਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਤਜਰਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਮੀਲ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਬੈਠੀਆਂ ਕਹਿਣ ਦੇਣਗੀਆਂ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਬੀਮਾਰ ਹੈ ਅੱਜ ਮੇਰਾ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਤਕਲੀਫ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ ਤਾਰ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਅਣਡਿੱਠੀ। ਉਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ। ਸੋ ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹੁਤ ਬੈਰਾਗ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ, ਕਦੇ ਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਉਡਹੁ ਨ ਕਾਗਾ ਕਾਰੇ ॥

ਬੋਗਿ ਮਿਲੀਜੈ ਅਪੁਨੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੩੩੮

ਕਦੇ ਲੋਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਮਾਯੂੰ ਪੰਖੀ ਦੇ ਫੰਘ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰਲੇ spaceless ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਇੱਕ ਪੰਛੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੀ ਖੁਰਾਕ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਉਥੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਕਰੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਉਣਹਾਰੀ ਮਹਾਤਮਾ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਪਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਰੱਜਦੇ ਨੇ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਹੀ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਆਂਡੇ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਥੇ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੇ ਨੇ। ਉਹਦਾ ਜੇ ਫੰਘ ਮਾਤ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਵੇ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿਓ, ਤਾਂ ਉਸੇ ਥਾਂ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਥਾਂ ਦਾ ਉਹ ਫੰਘ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਚਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਜੇ ਤੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਫੰਘ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹਦੇ 'ਚ ਤਾਸੀਰ ਹੋਵੇ ਹਮਾਯੂੰ ਪੰਖੀ ਦੀ -

ਖੰਭ ਵਿਕਾਂਦੜੇ ਜੇ ਲਹਾਂ ਘਿੰਨਾ ਸਾਵੀ ਤੋਲਿ ॥

ਤੰਨਿ ਜੜਾਈ ਆਪਣੈ ਲਹਾਂ ਸੁ ਸਜਣੁ ਟੋਲਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੨੬

ਜੇ ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਹ ਲੈ ਲਵਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜੋ ਸੌਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਮਹਿੰਗਾ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਸਾਧਨ ਕਿਹਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਉਹ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਸਾਧਨ ਨੇ। ਇਹ ਸਾਧਨ ਸ਼ੇਰ ਸਾਧਨ ਹੋਇਆ

ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ -

**ਸਾਚ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ।**

ਇੱਕ ਪ੍ਰੇਮ ਹੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਜੀਵ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ।

ਸੋ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕੀਮਤ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਕਿੰਨੀ ਕੀਮਤ ਹੈ? ਪਿਆਰ ਦੀ ਕੋਈ ਕੀਮਤ ਵੀ ਰੱਖੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਗੀ।

**ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੇਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥ ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ
ਮੇਰੀ ਆਉ ॥ ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥
ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੧੨**

ਤਲੀ 'ਤੇ ਸੀਸ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਕਵਾ, ਉਲਾਂਭਾ, ਪਿਆਰ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ -

ਭਾਵੈ ਧੀਰਕ ਭਾਵੈ ਧਕੇ ਏਕ ਵਡਾਈ ਦੇਇ ॥ ਅੰਗ - ੩੪੯

ਜੇ ਧੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੇਰੀ ਨਿਗ੍ਹਾ 'ਚ ਤਾਂ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਧੱਕੇ ਤਾਂਹੀ ਮਰਵਾਏ ਨੇ। ਜੇ ਤੇਰੀ ਨਿਗ੍ਹਾ 'ਚ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਧੱਕੇ ਕਿਉਂ ਮਰਵਾਉਂਦਾ। ਜੇ ਵਡਿਆਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਮਰਤਬਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ। ਦੋਹਾਂ 'ਚ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ, ਸਮਾਨ ਬਿਰਤੀ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਜਿਹਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਲੋਸ਼ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਾਮਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰੇਮ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਤਾਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੧੨

ਸ਼ਿਕਵਾ ਨਾ ਕਰੇ, ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਨਾ ਕਰੇ। ਜਿਸ ਹਾਲ 'ਚ ਰੱਖਦਾ ਹੈ -

**ਜੋ ਰਾਜੁ ਦੇਹਿ ਤ ਕਵਨ ਬਡਾਈ ॥
ਜੋ ਭੀਖ ਮੰਗਾਵਹਿ ਤ ਕਿਆ ਘਟਿ ਜਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੫੨੫**

ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ -

ਜਿਉ ਰਾਮੁ ਰਾਖੈ ਤਿਉ ਰਹੀਐ ਰੇ ਭਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੬੪

ਜਿੱਥੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਥੇ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਨ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇੱਥੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਆਹ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਤਾਂ ਸੋਚੇਬਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਿਆਰ ਵਿੱਚ ਸੋਚੇਬਾਜ਼ੀ ਇੱਕੋ ਵਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਦੀ ਰਜ਼ਾ ਚਲਦੀ ਹੈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਦੇ ਦੇਵਾਂ, ਸਿਰ ਵੀ ਦੇ ਕੇ ਉਹ ਫੰਘ ਲੈ ਲਵਾਂ।

**.....ਲਹਾਂ ਘਿੰਨਾ ਸਾਵੀ ਤੋਲਿ ॥
ਤੰਨਿ ਜੜਾਈ ਆਪਣੈ ਲਹਾਂ ਸੁ ਸਜਣੁ ਟੋਲਿ ॥ ਅੰਗ -
੧੪੨੬**

ਜਦ ਤਨ ਨੂੰ ਜੜਾ ਲਏ, ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੰਭਾਂ 'ਚ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਤੂੰ ਹੋਏਗਾ, ਉਥੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਫੇਰ ਉਥੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਟੋਲ ਲਵਾਂਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਵੇਦਨਾ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਬੜੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ, ਪੱਥਰ ਦੇ ਉਤੇ ਬੈਠਾ, ਹੇਠਾਂ ਨੂੰ ਨੀਂਝ ਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਦੇ ਨੇਤਰ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਏਧਰੋਂ ਜਹਾਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੇਰਾ ਪਿਆਰਾ ਏਧਰੋਂ ਆ ਜਾਵੇ। ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਰ ਕਿਸੇ 'ਚ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਬੈਰਾਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕੋਈ ਖਬਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਖਬਰ ਦੇ ਦੇਵੇ ਕੋਈ। ਕਿੱਡੀ ਕੁ ਪਦਵੀ ਹੈ ਓਸਦੀ? ਜੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਆ ਕੇ ਦੱਸ ਦੇਵੇ ਉਹਦਾ ਮੁੱਲ ਕਿੰਨਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ -

**ਤੈ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਬਾਤ ਜਿ ਆਖੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਦੀਜੈ ॥
ਅੰਗ - ੫੫੮**

ਜੇ ਬਾਤ ਵੀ ਪਾ ਦੇਵੇ, ਦੱਸ ਵੀ ਪਾ ਦੇਵੇ ਕੀ ਦੇਵੇ? ਕਹਿੰਦੇ -

**ਸੀਸੁ ਵਢੇ ਕਰਿ ਬੈਸਣੁ ਦੀਜੈ ਵਿਣੁ ਸਿਰ ਸੇਵ ਕਰੀਜੈ ॥
ਅੰਗ - ੫੫੮**

ਫੇਰ ਤਾਂ ਸਿਰ ਦਾ ਹੀ ਮੂੜ੍ਹਾ ਬਣਾ ਦਿਓ। ਜੇ ਆਪਣੀ 'ਮੈਂ' ਹੈ 'ਅਭਿਮਾਨ' ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਉਹਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਰੱਖ ਦਿਓ, ਵਿਛਾ ਦਿਓ। ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਬਹਿ ਜਾਵੇ ਉਹ, ਫੇਰ ਸੇਵਾ ਕਰੇ।

**ਮੇਰੇ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਸੁਨਾਵੈ
ਸੋ ਭਾਈ ਸੋ ਮੇਰਾ ਬੀਰ ॥ ਅੰਗ - ੮੬੨**

ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਪਿਆਰਾ ਵੀਰ ਹੈ ਉਹ, ਮਾਂ ਜਾਇਆ ਵੀਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਬਾਤ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਹਬਲ ਹੋ ਕੇ ਐਸੇ ਭਾਵ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਪੜ੍ਹੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ -

**ਧਾਰਨਾ - ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਾ ਓ ਦੱਸਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ,
ਤੈਨੂੰ ਖੋਜਦੀ ਵੈਰਾਗਣ ਹੋ ਗਈ।
ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਭਈ ਬੈਰਾਗਨਿ
ਪ੍ਰਭ ਦਰਸਨ ਕਉ ਹਉ ਫਿਰਤ ਤਿਸਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੨੦੪**

ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਪਈ ਹੈ ਦਰਸਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦਾ -

**ਜਿਉ ਮਛਲੀ ਬਿਨੁ ਪਾਣੀਐ ਕਿਉ ਜੀਵਣੁ ਪਾਵੈ ॥
ਬੁੰਦ ਵਿਹੁਣਾ ਚਾਤ੍ਰਕੋ ਕਿਉ ਕਰਿ ਤ੍ਰਿਪਤਾਵੈ ॥
ਨਾਦ ਕੁਰੰਕਹਿ ਬੋਧਿਆ ਸਨਮੁਖ ਉਠਿ ਧਾਵੈ ॥
ਭਵਰੁ ਲੋਭੀ ਕੁਸਮ ਬਾਸੁ ਕਾ ਮਿਲਿ ਆਪੁ ਬੰਧਾਵੈ ॥
ਤਿਉ ਸੰਤ ਜਨਾ ਹਰਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਹੈ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਅਘਾਵੈ ॥
ਅੰਗ - ੨੦੮**

ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਐਸਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੀਉਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

**ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ ਓ ਕਰ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦੇ।
ਨਿਹੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ਓ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।**

**ਇਕੋ ਲਗਨ ਲਗੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਟੋਰ ਅਨੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ।
ਵਸਲੋਂ ਉਰੇ ਮੁਕਾਮ ਨ ਕੋਈ ਸੋ ਚਾਲ ਪਏ ਨਿਤ ਰਹਿੰਦੇ।**

ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸੋ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਪਿਆਰ ਦੀ ਜੋ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹਦਾ ਮਨ ਮਾਇਆ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਦੇ ਤਾਂ ਹਿਰਦੇ ਦੀ sense ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਉਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਸੋਝੀ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦੀ, ਮਾਇਆ ਮਿਲ ਗਈ ਤਾਂ ਹਸਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਟਪਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ ਚਲੀ ਗਈ ਫੇਰ ਰੋਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਭੋਰਾ ਕੁ ਵੀ ਨਾ-ਮੁਆਫਕ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।

ਮਾਟੀ ਕੋ ਪੁਤਰਾ ਕੈਸੇ ਨਚਤੁ ਹੈ ॥

ਦੇਖੈ ਦੇਖੈ ਸੁਨੈ ਬੋਲੈ ਦਉਰਿਓ ਫਿਰਤੁ ਹੈ ॥

ਜਬ ਕਛੁ ਪਾਵੈ ਤਬ ਗਰਬੁ ਕਰਤੁ ਹੈ ॥

ਮਾਇਆ ਗਈ ਤਬ ਰੋਵਨੁ ਲਗਤੁ ਹੈ ॥ ਅੰਗ - ੪੮੭

ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਜੜ੍ਹ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਹਿਰਦਾ ਜੜ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੇਤਨ ਚੀਜ਼ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਹਿਰਦਾ ਚੇਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਕਦੇ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਤਾਂ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਾਇਆ ਨੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਉਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸੰਸਾਰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਠੰਢ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਠੰਢ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਸਰਦ ਰੁੱਤ ਆ ਗਈ, ਰਜਾਈਆਂ 'ਚ ਵੀ ਪਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ। ਪਰ ਜਿਹੜੀ ਬਿਰਹਨ ਹੈ ਉਹਦੇ ਭਾਅ ਦਾ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਚੰਗਿਆੜੇ ਨਿਕਲਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਬਿਰਹੀ ਨੂੰ ਅੱਗ ਵਰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਤਨ ਵਿੱਚ ਪੀੜਾ ਦੀਆਂ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ, ਬਿਰਹਾ ਦੇ ਡੰਗ ਫਨੀਅਰ ਨਾਗ ਵਾਂਗੂੰ ਲਗਦੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਅੱਗ 'ਚ ਪੈ ਕੇ ਪੱਥਰ ਵੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹਦਾ ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਮੌਤ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਜਿਸ ਤਨ ਲੱਗੀਆਂ ਸੋਈ ਤਨ ਜਾਣੇ,

ਕਿਸੇ ਦੀ ਲੱਗੀ ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ।

ਪੂਰਨ ਸਰਦ ਸਸਿ ਸਕਲ ਸੰਸਾਰ ਕਹੈ,

ਮੇਰੇ ਜਾਨੇ ਬਰ ਬੈਸੰਤਰ ਕੀ ਊਕ ਹੈ ॥

ਅਗਨ ਅਗਨ ਤਨ ਮਧਿ ਚਿਨਗਾਰੀ ਛਾਡੈ,

ਬਿਰਹ ਉਸਾਸ ਮਾਨੋ ਫੰਨਗ ਕੀ ਫੁਕ ਹੈ ॥

ਪਰਸਤ ਪਾਵਕ ਪਖਾਨ ਫੁਟਿ ਟੁਟ ਜਾਤ,

ਛਾਤੀ ਅਤਿ ਬਰਜਨ ਹੋਇ ਦੋਇ ਟੁਕ ਹੈ ॥

ਪੀਯ ਕੇ ਸਿਧਾਰੇ ਭਾਰੀ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਭਏ,

ਜਨਮ ਲਜਾਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਚਿਤ ਚੂਕ ਹੈ ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਬਿੱਤ, ੫੭੩

ਲਾਗੀ ਹੋਇ ਸੁ ਜਾਨੈ ਪੀਰ ॥

ਰਾਮ ਭਗਤਿ ਅਨੀਆਲੇ ਤੀਰ ॥

ਅੰਗ - ੩੨੭

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਜਿਸ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰੂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੋਂ ਐਸਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਕਿ ਆਪ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਰਹੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਐਨਾ ਬਿਰਹਾ ਜਾਗਿਆ ਕਿ ਉਹਦੀ ਤਸਵੀਰ ਆਪ ਖਿਚਦੇ ਹੋਏ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ '**ਪੂਰਨ ਸਰਦ ਸਸਿ**' ਚੰਦ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੰਢਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਦੁਨੀਆਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ '**ਸਕਲ ਸੰਸਾਰ ਕਹੈ,**' '**ਮੇਰੇ ਜਾਨੇ ਬਰ ਬੈਸੰਤਰ ਕੀ ਊਕ ਹੈ।**' ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ।

'ਅਗਨ ਅਗਨ ਤਨ ਮਧਿ ਚਿਨਗਾਰੀ ਛਾਡੈ, ਬਿਰਹ ਉਸਾਸ ਮਾਨੋ ਫੰਨਗ ਕੀ ਫੁਕ ਹੈ ॥' ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੱਗ ਚੰਗਿਆੜੀਆਂ ਛੱਡਦੀ ਹੈ, ਐਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਬਿਰਹੇ ਦੇ ਸਾਸ ਲੈਣੇ ਨੇ, ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਸਾਸ ਲੈਣੇ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਫਨੀਅਰ ਨਾਗ ਦੀ ਫੁਕ ਲਗਦੇ ਨੇ। '**ਪਰਸਤ ਪਾਵਕ ਪਖਾਨ ਫੁਟਿ ਟੁਟ ਜਾਤ,**' ਜੇ ਪੱਥਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅੱਗ ਲੱਗ ਜਾਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਵੀ ਤੌੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਚੂਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਨਾਲ, '**ਛਾਤੀ ਅਤਿ ਬਰਜਨ ਹੋਇ ਦੋਇ ਟੁਕ ਹੈ ॥'** ਛਾਤੀ ਉਹਦੀ ਟੁੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। '**ਪੀਯ ਕੇ ਸਿਧਾਰੇ ਭਾਰੀ ਜੀਵਨ ਮਰਨ ਭਏ,**' ਤੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਨਾ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਜਿਸ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਉਸ ਦਾ ਪਤੀ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਐਸੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵਨਾ ਹੀ ਮਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ - '**ਜਨਮ ਲਜਾਯੋ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇਮ ਚਿਤ ਚੂਕ ਹੈ ॥'** ਜਿਹੜਾ ਜੀਉਣਾ ਹੈ ਪਿਆਰੇ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਲੱਜਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਦੀ।

ਸੋ ਇਸ ਮਨਸੁਖ ਰਾਜੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਈ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਇਹਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕਰੀ ਹੈ -

ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਬਾਣੀ ਮਨੁ ਮਾਰਿਆ

ਅਣੀਆਲੇ ਅਣੀਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥

ਅੰਗ - ੪੪੯

ਸੋ ਇਹਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਓਧਰ ਜੋ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪੰਡਤ ਹੈ, ਰਾਜ ਪੰਡਤ। ਸ਼ੈਵ ਧਰਮ ਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਮਨ 'ਚ ਚਿੰਤਾ ਹੋਈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਕਿਸੇ ਵਹਿਣ ਵਿੱਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਕਿਤੇ ਐਸਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਅਣਭਿੱਠੇ, ਅਣਸੁਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰ ਲਵੇ। ਫੇਰ ਕੀ ਬਣੇਗਾ, ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਿਦਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਭਾਰੀ ਰੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਸੰਸਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਜਿਹਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਸਾ ਹੈ ਉਹ ਪੂਰਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸੇਵਾਨ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਨਾ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਸੰਸਾ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਭਜਨ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਜੇ ਅਨਹਦ ਨਾਦ ਸੁਣਿਆ ਉਸਨੂੰ। ਉਹਨੇ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਆ ਗਿਆ, ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਹੜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਸੰਸੇ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਕਹੇਗਾ

ਮੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੋਈ ਅਨੰਦ ਆਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਗਿਣਤੀ-ਮਿਣਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਏਗਾ। ਸੰਸੇਵਾਨ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੰਸੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਸੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਸੇਵਾਨ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਦਾ ਦੁਖੀ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਤਰਕ-ਵਿਤਰਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਿਹੜਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਨਹੀਂ ਉਠਿਆ ਕਰਦਾ। ਸੁੱਕਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਖੁਸ਼ਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਹਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਵੀ ਖੁਸ਼ਕ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਰਸੀਏ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਤਰਕਵਾਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਰਕ 'ਚ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ, ਅਕਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਅਕਲ ਦੀ ਲੋੜ ਤੈਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਪਰ ਉਹ ਅਕਲ ਹੋਰ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਆਹ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ -

**ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਬੁਧਿ ਹਰਿ ਲਈ ਮੇਰੀ
ਬੁਧਿ ਬਦਲੀ ਸਿਧਿ ਪਾਈ ॥**

ਅੰਗ - ੩੨੯

ਉਹ ਬੁੱਧੀ ਹੋਰ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਬੁੱਧੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਵਾਲੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ। cause & effect ਦੇ ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁਣ ਇਹ ਹੋਏਗਾ। ਉਹ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਹੋਣਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਸੋ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ। ਚਾਰੋਂ ਵੇਦ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ, ਹੋਰ ਬੇਅੰਤ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਧੇ ਹੋਏ, ਹੱਠ ਯੋਗ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਧਨ, ਮੂਲਾਧਾਰ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ, ਸਾਰੇ ਚੱਕਰ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਤੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਤੱਕ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਦੀ ਰੁਸਵਾਈ ਸੀ ਉਸਦੀ। ਲੋਕਿਨ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਦਾ ਇੱਕ ਭੇਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਭਗਤ ਯੋਗ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਰਾਜ ਯੋਗ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਹੱਠ ਦੇ ਨਾਲ ਸਵਾਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਸਵਾਸ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ 'ਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਭਾਅ ਉਸਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਹਚੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ, ਕੇਵਲ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਹੈ। ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੈ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਜਿੰਦ ਦਾ ਲਹਿਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਲਰਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਇੱਕ ਕਸਰਤ ਹੈ। ਕਸਰਤ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਰਦੀ।

ਸੋ ਇਹ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸੰਸੇ 'ਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵਜ਼ੀਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੀ ਕਿ ਵਜ਼ੀਰ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਕਿਹੜੇ ਵਹਿਣ 'ਚ ਪੈ ਗਿਆ, ਸਾਡਾ ਰਾਜਾ। ਮੈਂ ਤੇ ਇਹਨੇ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਇਕੱਠੇ ਪੜ੍ਹੇ ਨੇ, ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਸੀਂ ਇਕੱਠਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਰੋਣਾ ਤਾਂ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਅਗਿਆਨ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨਵਾਨ ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਕਿਉਂ ਰੋਂਦਾ ਹੈ। ਬੜੇ ਵਹਿਮ ਕਰੇ, ਬੜੀ ਸਲਾਹ ਕਰੀ, ਵਜ਼ੀਰ ਨਾਲ ਵੀ ਸਲਾਹ ਕਰੀ, ਰਾਣੀ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਰਾਣੀ ਨਾਲ

ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੀ। ਅਖੀਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹੋਏ, ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਦਵਾਈ ਦਿਓ, ਦਵਾਈਆਂ ਐਸੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ nervous break down ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਜੇ ਸੈੱਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸਨੇ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਗੱਲ ਸੁਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਡੂੰਘੀ ਉਤਰ ਗਈ ਇਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਹੁਣ ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਚੁੱਕੋ ਏਸਨੂੰ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਵੀ ਦਵਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਆਏ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਸ ਵੀ -

ਵੈਦੁ ਬੁਲਾਇਆ ਵੈਦਗੀ ਪਕਤਿ ਢੰਢੋਲੇ ਬਾਂਹ ॥

ਭੋਲਾ ਵੈਦੁ ਨ ਜਾਣਈ ਕਰਕ ਕਲੇਜੇ ਮਾਹਿ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੭੯

ਕਹਿੰਦੇ ਵੈਦ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਇਹ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੈ। ਕਿੰਨੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਮੈਂ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ 'ਚ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ, ਸਾਰੀਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਨੇ? ਕਹਿੰਦਾ 99? ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਨੇ? ਕਹਿੰਦਾ ਉਹ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਾਨੂੰ। ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਟਸਕ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਚੀਸ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ, ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ, ਇਹਦਾ ਹੈ ਕੋਈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਇਲਾਜ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਆਪ ਹੀ ਬੀਮਾਰ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮਾਨਸਿਕ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਵੀ ਅਰੋਗ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ। ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨੂੰ mental break down ਹੋ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਦੇਵੋ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹਦੀ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਭਾਈ ਕੋਈ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਵੈਦ ਦਾਰੂ ਪ੍ਰੇਮ ਪੀੜ ਦੀ।

ਅਹਿਨਿਸਿ ਜਾਗੈ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੈ ॥

ਸੋ ਜਾਣੈ ਜਿਸੁ ਵੇਦਨ ਹੋਵੈ ॥

ਅੰਗ - ੯੯੩

ਜਿਹਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਕਦੇ ਤੀਰ ਲੱਗੇ ਹੋਣ ਪਿਆਰ ਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਤਾਂ ਅਨੁਭਵ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ।

ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਕਾਨ ਲਗੇ ਤਨ ਭੀਤਰਿ ਵੈਦੁ ਕਿ ਜਾਣੈ ਕਾਰੀ ਜੀਉ ॥

ਅੰਗ - ੯੯੩

ਵੈਦ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਇਹਦੀ ਦਵਾਈ ਕੀ ਹੈ -

ਵੈਦੁ ਬੁਲਾਇਆ ਵੈਦਗੀ ਪਕਤਿ ਢੰਢੋਲੇ ਬਾਂਹ ॥

ਭੋਲਾ ਵੈਦੁ ਨ ਜਾਣਈ ਕਰਕ ਕਲੇਜੇ ਮਾਹਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੭੯

ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਕੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤਾਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ -

ਆਸਕਾਰਾ ਨਵ ਨੀਸ਼ਾਨੀ ਐ ਪਿਸਰ,

ਆਹ ਸਰਦੇ, ਰੰਗ ਜਰਦੇ ਚਮਤਮਤਰ।

ਕਮਗਫਤਨੇ, ਕਮ ਖੁਰਦਨੇ,

ਖੁਆਬਸ਼ ਹਰਾਮ, ਇੰਤਜ਼ਾਰੀ, ਬੇਕਰਾਰੀ, ਦਸਤਸਰ।

ਆਹ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਰੰਗ ਜਰਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਪਾਣੀ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਹਉਕੇ ਆਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੌਂਦਾ ਹੈ। ਇੰਤਜ਼ਾਰ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬੇਕਰਾਰੀ ਲੱਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਉਠ-ਉਠ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ-ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ, ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਕੋਈ ਸੰਦੇਸ਼ਾ ਮੇਰੇ ਪਾਸ? ਲੇਕਿਨ ਇਹਦੀ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ। ਹੁਣ ਇਹਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਉਣ, ਕਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ। ਇਹਦਾ ਤਾਂ ਇਲਾਜ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਤਾਂ ਇਹਦਾ ਇਲਾਜ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।

ਸੋ ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬੈਰਾਗ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬਹੁਤ ਬੈਰਾਗ ਹੈ, ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ ਸਾਰੇ, ਰਾਣੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ! ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਭਾ ਬੜਾ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਗੇ ਤੁਸੀਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੱਢ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਨਰਾਜ਼ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸੀ, ਡਾਂਟ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਪਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ। ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਉਤੇ ਵੀ ਡਾਂਟ ਪਾਉਂਦੇ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ, ਸੁਭਾ ਅਤਿ ਮਿੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੌੜਾ ਤਾਂ ਬੋਲ ਤੁਹਾਡੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਹੀ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਹੁਤ ਬਦਲੀ ਹੋ ਗਈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਬੱਚੇ ਨਾਲ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ, ਪਰਜਾ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਓ। ਬੇਰੁਖੀ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ 'ਚ ਰਹੀ। ਐਵੇਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਹਿਣ 'ਚੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੀ। ਮੇਰੇ ਵੀ ਭਾਗ ਜਾਗਣ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ, ਜਿਹੜੇ ਅਣਡਿੱਠੇ ਪਿਆਰੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਚਿੰਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸਰੀਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਕੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛੋ, ਫਰੀਦ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸੁੱਕ ਗਿਆ -

**ਫਰੀਦਾ ਤਨੁ ਸੁਕਾ ਪਿੰਜਰੁ ਥੀਆ ਤਲੀਆਂ ਖੁੰਡਹਿ ਕਾਗ ॥
ਅਜੈ ਸੁ ਰਬੁ ਨ ਬਾਹੁੜਿਓ ਦੇਖੁ ਬੰਦੇ ਕੇ ਭਾਗ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੮੨

ਅਜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਕਾਂਵਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪੈ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਰਦਾ ਹੈ।

**ਕਾਗਾ ਕਰੰਗ ਢਢੋਲਿਆ ਸਗਲਾ ਖਾਇਆ ਮਾਸੁ ॥
ਏ ਦੁਇ ਨੈਨਾ ਮਤਿ ਛੁਹਉ ਪਿਰ ਦੇਖਨ ਕੀ ਆਸ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੮੨

ਫਰੀਦਾ! ਛੱਡ ਦੇ ਇਸ ਵਹਿਣ ਨੂੰ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੱਡੀਆਂ ਦਾ ਢਾਂਚਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਮੇਰੀ ਟੁੱਟੇ ਨਾ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਡੋਰੀ, ਜੋਬਨ ਭਾਵੇਂ ਜਾਵੇ ਚਲਿਆ।

ਜੋਬਨ ਸੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ, ਕੁਮਲਾ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਪਿਆਰ ਤੋਂ ਹੀਣਿਆਂ ਦੇ। ਸੋ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਨਾ ਰਹੇ ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਡੋਰੀ ਨਾ ਟੁੱਟੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਵੀ ਇਹੀ ਹਾਲਤ ਹੋ ਗਈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਇੱਕੋ ਆਵਾਜ਼ ਉਹਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ। ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਅੱਜ ਤੱਕ। ਨਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਨੇ ਕਿਤੋਂ ਕੋਈ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਪਈ, ਇੱਕ ਵਣਜਾਰਾ ਆਇਆ, ਵਪਾਰੀ ਆਇਆ, ਕੀ ਚਿਣਗ ਲਾ ਗਿਆ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਸਭ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ। ਸਤਾਈ ਸਿਮ੍ਰਿਤੀਆਂ, ਚਾਰੋਂ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ, ਹੱਠ ਯੋਗ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਕਰੇ ਹੋਏ, ਖੋਚਰੀ, ਭੂਚਰੀ, ਚਰਚਰੀ, ਸਾਰੀਆਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ, ਇਹਨੂੰ ਹੋ ਕੀ ਗਿਆ। ਬੜੇ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਕੋਈ ਵੀ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਖੀਰ ਇਹ ਪਬਲਿਕ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਮਸਤ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਇੱਕੋ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਅੰਗਰੱਖਿਅਕ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਨਾਨਕ, ਨਾਨਕ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਦਿਨ ਰਾਤ। ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ। ਹਉਕੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਦੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਆਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਫੇਰ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਐਸੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਰੰਗ ਹਸਦੇ ਤੇ ਰੰਗ ਰੋਂਦੇ,
ਚੁੱਪ ਭੀ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਸਾਧੂ।**

**ਰੰਗਿ ਹਸਹਿ ਰੰਗਿ ਰੋਵਹਿ ਚੁਪ ਭੀ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ॥
ਪਰਵਾਹ ਨਾਹੀ ਕਿਸੈ ਕੇਰੀ ਬਾਝੁ ਸਚੇ ਨਾਹ ॥ ਅੰਗ - ੪੨੩**

ਐਸੀ ਹਾਲਤ, ਕਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠ ਕੇ, ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚੋਂ ਜਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਆਸ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਏਗੀ। ਉਹ ਖੁਸ਼ੀ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕਰਕੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਉਤੇ ਖੇੜਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਬੁਲਾਏ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦੇ। ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਜਿਸਨੂੰ ਮਸਤਾਨੀ ਹਾਲਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। 'ਰੰਗ ਹਸਹਿ' ਰੰਗ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗੱਲ ਫੈਲ ਗਈ, ਸਾਰੇ ਜਜੀਰੇ 'ਚ ਫੈਲ ਗਈ, ਗੱਲ ਉੱਡ ਕੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਾਖੰਡੀਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ, ਬਈ ਉਹਨੇ ਨਾਨਕ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਆਪਾਂ ਹੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਚਲੇ ਜਾਈਏ ਨਾਨਕ ਬਣ ਕੇ। ਸੋ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਸਾਧੂ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਕੇ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਭਾਈ ਕਿ ਜਿਸ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠਾ ਹੈ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇ। ਰਾਜੇ ਕੋਲ ਖਬਰ ਆਇਆ। ਕਿੰਨਾਂ ਚਾਅ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਹੋਇਆ। ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਉਸਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਹੋਏਗੀ ਕਿ ਮਰਦੇ ਹੋਏ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਬੁੰਦ ਵੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਾ

ਲੱਭਦੀ, ਗਿਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਲੱਭ ਜਾਵੇ। ਕਿੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਜੇ ਕਰੋੜਾਂ ਮੋਹਰਾਂ ਲੱਭ ਜਾਣ, ਉਹਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਜੇ ਇੱਕ ਗਿਲਾਸ ਪਾਣੀ ਦਾ ਲੱਭ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਬਹੁਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਰਾਜਾ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਦੌੜ ਪਿਆ ਜਦ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਆ ਗਏ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ। ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਔਹ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਜਾ ਕੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਢਿੱਕ ਪਿਆ। ਰੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਐਨਾ ਚਿਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ?

ਲੇਕਿਨ ਅੰਦਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਨਾਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਿਹਦੇ ਬਾਰੇ ਮਨਸੁਖ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦੇਖਦੇ ਸਾਰ ਤੇਰੇ ਰੋਮ-ਰੋਮ ਦੇ ਵਿਚੋਂ, ਨਾਮ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਨਿਕਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਪੈ ਗਈ, ਤਨ ਮਨ ਠੰਢਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ, ਕੋਈ ਸ਼ੰਕਾ, ਕੋਈ ਸੰਸਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਫੁਰੇਗਾ। ਹੈਂ! ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਤਾਂ ਉਹ ਰਸ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਿਰਜਿੰਦ ਜਿਹਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਠੋ, ਉਠ ਕੇ ਹੱਥ ਜੋੜੋ ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਸੀਂ ਆ ਗਏ, ਬੜੀ ਦੇਰ ਲਾਈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਹਾਂ ਰਾਜਨ! ਤੇਰਾ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖ ਕੇ ਆ ਗਏ।

ਚਲੋ, ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਮਹਿਲਾਂ ਨੂੰ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗੇ, ਅਸੀਂ ਅਤੀਤ ਪੁਰਸ਼ ਹਾਂ।

ਰਾਜੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਖੜਕਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੈ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਵਾਸਤੇ, ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਤੋਂ ਪਿੱਠ ਮੜੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਤੀਤ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ। ਕੱਚਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿਤੇ। ਉਥੋਂ ਹੀ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਰਾਣੀ ਦੇ ਪਾਸ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਚੰਦਰਕਲਾ ਸੀ। ਰਾਣੀ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਰਾਜਾ ਉਦਾਸ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਨੂੰ ਨਾਨਕ, ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਦਾ, ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ ਬਈ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਹੋ ਗਈ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਰਾਜਨ! ਕੀ ਗੱਲ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਮਾਖੌਲ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਦਿਲ ਅੰਦਰੋਂ ਸ਼ਾਅਦੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰੇ, ਜੇ ਕੋਈ ਚਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਮੈਂ ਦੇਖ ਲੈਂਦਾ, ਚਿੱਤਰ ਮਿਲਾ ਕੇ। ਤਸਵੀਰ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿ ਹੋਰ ਹੈ ਕੋਈ। ਪਰ ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਅੰਦਰੋਂ ਮੰਨਿਆ। ਕਹਿੰਦੀ, ਇਹ ਤਾਂ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਛੱਡੋ। ਮੈਂ ਹੁਣੇ ਪਤਾ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕੁਛ ਚੇਰੀਆਂ ਸੀ, ਦਾਸੀਆਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਜਾਓ ਉਸ ਸਾਧੂ ਦਾ ਪਤਾ ਕੱਢੋ ਕਿ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਪਾਣੀ 'ਚ ਹੈ?

ਮੰਦ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਜਾਇਓ, ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ। ਉਥੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ। ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਖੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਿਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਸੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗਈਆਂ ਜਾ ਕੇ ਪਹਿਲੀ ਚੋਟ ਵੀ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ। ਗਿਰ ਗਿਆ ਉਸੇ ਵੇਲੇ। ਮੋਹਰਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ। ਮਦਰਾ, ਮਾਸ ਖਾ ਪੀ ਲਿਆ ਤੇ ਸਲੋਕ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜੋ ਆਤਮਾ ਹੈ ਇਹ ਅਸੰਗ ਹੈ। 'ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮ ਅਸਵੀ, ਨਿਸੰਗ ਭੋਗ ਲਛਮੀ'। ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਅਸੀਂ ਅਸੰਗ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ। ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਆ ਕੇ ਦੱਸੀ।

ਰਾਜਾ ਬਹੁਤ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ 'ਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਨਾਂ! ਇਹ ਤਾਂ ਮਸਤਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ, ਸੁੱਚਾ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਉਣਾ ਸੀ, ਜੂਠਾ ਕਰ ਲਿਆ ਮੈਂ। ਇੱਕ ਪਾਮਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਤੇ ਮਸਤਕ ਨਿਵਾ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਉਹਦੇ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਗਲਤੀ ਕਰੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਮੈਨੂੰ ਪੈ ਗਿਆ ਭੁਲੇਖਾ ਹੰਸ ਦਾ,
ਬਗਲ ਸਮਾਧੀ ਵੇਖ ਕੇ।**

**ਮੈ ਜਾਣਿਆ ਵਡ ਹੰਸੁ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈ ਕੀਤਾ ਸੰਗੁ ॥
ਜੇ ਜਾਣਾ ਬਗੁ ਬਪੁੜਾ ਜਨਮਿ ਨ ਭੇੜੀ ਅੰਗੁ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੮੪

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਰਾਣੀ ਸਾਹਿਬਾ! ਬੜਾ ਭੁਲੇਖਾ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਵਡਹੰਸੁ ਹੈ, ਪਰਮਹੰਸੁ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹੈ; ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਭੇਖੀ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ। 'ਜੇ ਜਾਣਾ ਬਗੁ ਬਪੁੜਾ ਜਨਮਿ ਨ ਭੇੜੀ ਅੰਗੁ ॥' ਫੇਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਨੇੜੇ ਨਾ ਜਾਂਦਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਨਾ ਕਰਦਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਕਲ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ ਅੱਖਾਂ ਦੋਵੇਂ ਮੀਚ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਗਿਆਨ ਦੋਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ। ਕੱਪੜੇ, ਜਿਹੜਾ ਅਸਲੀ ਹੈ ਉਹ ਭੇਖ ਵਾਲੇ ਨਾ ਪਹਿਨੇ। ਪਰ ਨਕਲੀ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਭੇਖ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੜਾ ਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਚੇਲੇ ਚਪਟਿਆਂ ਦਾ। ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਅਸਲ ਨੂੰ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਅਸਲੀ ਹੀਰੇ ਨੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਨਕਲੀ ਹੀਰੇ ਦੀ ਉਪਮਾ ਹੋਏਗੀ। ਅਸਲ ਤਾਂ ਅਸਲ ਹੈ ਹੀ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਫਰਕ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

**ਹੰਸਾ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਬਗੁ ਨ ਬਣਈ
ਨਿਤ ਬੈਠਾ ਮਛੀ ਨੇ ਤਾਰ ਲਾਵੈ ॥**

ਅੰਗ - ੯੬੦

ਜੇ ਬਗਲਾ ਹੰਸਾਂ 'ਚ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਵੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਹੰਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਭਾਈ। ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਜੇ ਸਤਿਸੰਗ 'ਚ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ। ਅੱਖਾਂ ਮੀਚ ਲਈਆਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਧੂ ਤਾਂ ਨਾ ਬਣਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਗੱਲ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਿਹੜੀ ਦੁਰਭਾਵਨਾ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਤਿਸੰਗੀ ਤਾਂ ਨਾ ਬਣਿਆ, ਬੜੀਆਂ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਭਾਵਨਾ ਉੱਠ ਰਹੀਆਂ ਨੇ।

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਗੁਰੂ ਤੀਸਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਗਤ 'ਚ ਬੈਠੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਖਿਆਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੰਗਤ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ

ਬਹੁਤ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਆਪ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਸਾਧੂ ਆਏ, ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਇਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ, ਬੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਦਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਹੀ ਬਿਠਾਲ ਲਿਆ, ਬਰਾਬਰ ਹੀ। ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇੱਥੋਂ ਕਰਦਿਆਂ-ਕਰਦਿਆਂ ਨੇ ਗੋਡਿਆਂ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆਪਣਾ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਸਿਮਰਨਾ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਮੀਚੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਕੋਏ ਥਾਈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਿਮਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਹੈ ਬੜਾ ਕੀਮਤੀ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ। ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਮੱਲੂਕ ਦੇ ਕੇ ਵਧਾ ਕੇ ਹੱਥ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਪਤਾ ਲੱਗਣ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨਾ ਵਿੱਚ ਪਾ ਲਿਆ ਕੱਪੜਿਆਂ ਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸੀ। ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ! ਇੱਥੇ ਸਾਡਾ ਸਿਮਰਨਾ ਸੀ, ਕਿਸੇ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਹੱਥ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਕਿਤੇ ਗਿਰ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਸਾਡੇ ਤੋਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਟੋਲੂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੋਂ ਆਪ ਆਏ ਸੀ ਉਥੋਂ ਟੋਲੂ ਢਲਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਕੋਲ ਦੇਖ ਲਓ ਸਾਰੇ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਸੰਤ ਜੀ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਈਏ? ਜੇ ਨਿਰਾਦਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ? ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਉਂ ਸੰਤ ਜੀ? ਮੂੰਹ ਫਿੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਕੋਈ ਨਾ ਭਾਈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਓ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੇਖ ਲਓ। ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸਿਮਰਨਾ ਲਕੋਈਂ ਬੈਠਾ ਵਿੱਚ।

ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹ ਸੰਤ ਸਭਾ 'ਚ ਤਾਂ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ -

**ਹੰਸਾ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਬਗੁ ਨ ਬਣਈ
ਨਿਤ ਬੈਠਾ ਮਛੀ ਨੇ ਤਾਰ ਲਾਵੈ ॥
ਜਾ ਹੰਸ ਸਭਾ ਵੀਚਾਰੁ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ
ਤਾ ਬਗਾ ਨਾਲਿ ਜੋੜੁ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ॥**

ਅੰਗ - ੯੬●

ਬਗਲਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਉਹ ਹੰਸ ਨਹੀਂ ਬਣਿਆ ਕਰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਿਕਾਰ ਭਾਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਕੁਛ ਲੱਭ ਜਾਵੇ। ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਇਕਾਗਰ ਹੁੰਦੀ, ਕਦੇ ਇਧਰ ਦੇਖੇਗਾ, ਕਦੇ ਓਧਰ ਦੇਖੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋੜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਦੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਹੰਸ ਚੋਗ ਮੋਤੀਆਂ ਦਾ ਚੁਗਦੇ,
ਡੱਡਾਂ ਭਾਲਣ ਕਾਗ ਬਗੁਲੇ।
ਜਾ ਹੰਸ ਸਭਾ ਵੀਚਾਰੁ ਕਰਿ ਦੇਖਨਿ
ਤਾ ਬਗਾ ਨਾਲਿ ਜੋੜੁ ਕਦੇ ਨ ਆਵੈ ॥
ਹੰਸਾ ਹੀਰਾ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣਾ ਬਗੁ ਡੱਡਾ ਭਾਲਣ ਜਾਵੈ ॥**

ਅੰਗ - ੯੬●

ਸਤਿਸੰਗ 'ਚ ਆ ਕੇ ਵੀ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਵਸਤਰ ਵੀ ਪਾ ਲਏ, ਚੋਲੇ ਵੀ ਪਾ ਲਏ, ਰੰਗ ਵੀ ਦਵਾ ਲਏ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਾਲਾ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਹਰਾ ਦਿਵਾ ਲਿਆ। ਲੋਕਿਨ ਅੰਦਰਲੇ ਪਾਸੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਪੁੰਅਰ ਤਾਪ ਗੇਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ ॥

**ਅਪਦਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗ੍ਰਿਹ ਤੇ ਨਸਤਾ ॥
ਦੇਸੁ ਛੋਡਿ ਪਰਦੇਸਹਿ ਧਾਇਆ ॥
ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ ਨਾਲੇ ਲੈ ਆਇਆ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੪੮

ਉਹ ਤਾਂ ਨਾਲ ਲਈਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਸੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ। ਹੰਸ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ ਤੂੰ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਕੇ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਨਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਹੜੇ ਹੰਸ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਉਹ ਤੱਤ ਵਿਵੇਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ ਜਾਣਦੇ ਨੇ। ਦੇਹ ਨੂੰ ਮਿਥਿਆ ਜਾਣਦੇ ਨੇ। ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸਤਿ ਜਾਣਦੇ ਨੇ। ਜਿਹੜੇ ਬਗ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਮੰਦ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ। ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਕੱਪੜਿਆ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਫਰਕ ਪਿਆ ਕਰਦਾ, ਅੰਦਰਲਾ ਬਦਲੇ ਤਾਂ ਫਰਕ ਪਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਹੰਸਾ ਹੀਰਾ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣਾ ਬਗੁ ਡੱਡਾ ਭਾਲਣ ਜਾਵੈ ॥
ਉਡਰਿਆ ਵੇਚਾਰਾ ਬਗੁਲਾ ਮਤੁ ਹੋਵੈ ਮੰਵੁ ਲਖਾਵੈ ॥**

ਅੰਗ - ੯੬●

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਡੱਡ ਕੋਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ ਮੀਚੀਂ ਕੋਏ ਥਾਈਂ ਦੇਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੱਲੂਕ ਦੇ ਕੇ। ਹਿੱਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਡੁਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਚੁੰਝ ਐਨ ਕਰ ਲਏਗਾ ਇੱਕ ਪਾਸੇ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਅਫੂਰ ਸਮਾਧੀ ਲੱਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਡੱਡ ਮਾਰ ਦੇ ਥੱਲੇ ਆ ਗਈ, ਥੜਕ ਦੇ ਕੇ ਚੁੰਝ ਤਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਫੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਕਰਾਂਗੀਆਂ। ਅਸੀਂ ਕਸਵੱਟੀ ਲਾਵਾਂਗੀਆਂ। ਚੇਰੀਆਂ ਰੱਖ ਲਈਆਂ, ਸੁੰਦਰ ਵੇਸਵਾਵਾਂ ਰੱਖ ਲਈਆਂ ਕਿ ਸਾਧੂ ਆਉਣਗੇ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਜੋਗੀ ਆਏ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾਨਕ ਹਾਂ। ਲੋਕਿਨ ਫਿਸਲ ਗਏ, ਡਿੱਗ ਗਏ। ਹੋਰ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਆਏ, ਹੋਰ ਵੀ ਕਿੰਨੇ ਆਏ। ਸਭ ਡਿੱਗ ਗਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਸਜਾ ਦੇ ਦੇਈਏ ਮਹਾਰਾਜ?

ਰਾਜਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਨਾ ਸਜਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੇਣੀ। ਜਦੋਂ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਇਹ ਹੋਣਗੇ, ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਮਿਲ ਗਈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਧੋਖੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਸਭ ਸੋਝੀ ਹੈ। ਅਸਲੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦੋਂ ਕਸਵੱਟੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ -

ਕਬੀਰ ਕਸਉਟੀ ਰਾਮ ਕੀ ਝੂਠਾ ਟਿਕੈ ਨ ਕੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੯੪੮

ਝੂਠੇ ਨੇ ਤਾਂ ਟਿਕਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਅਖੀਰ ਇੱਧਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਰਦਾਨੇ ਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਤਲਵੰਡੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ, ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਖਿੰਚ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਚਲੋ, ਹੁਣ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਚਾਲ ਦੇਖੀਏ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਆਪ ਬਚਨ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬਚਨ ਸੁਣਾਵਾਂਗੇ। ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵਾਂਗੇ, ਦਰਸ਼ਨ ਲਵਾਂਗੇ। ਚਲੋ ਚੱਲੀਏ।

ਮਹਾਰਾਜ ਚਲਦੇ-ਚਲਦੇ ਇਸ ਰਸਤੇ ਪਏ।

ਬੜੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਉਤੇ ਆਪ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਕਿਸੇ ਮੱਛ ਦੇ ਉਤੇ ਤੁਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਅਖੀਰ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਸ ਰਾਜ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਉਤਰੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਾਗ ਸੁੱਕਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਸੀ, ਕੋਈ ਜਾਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਦਰਖਤ ਸੁੱਕ ਗਏ ਸੀ। ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚਾਰ-ਦੀਵਾਰੀ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕਿੱਥੇ ਆਸਣ ਕਰਨਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹ ਬਾਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਭਾਈ, ਦੇਖੋ ਕਿਤੋਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਗੋਟਾ ਸੀ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਗ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਬਾਗ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਉਸ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਬਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਸ ਭਰ ਗਿਆ, ਦਰਖਤ ਸਾਰੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ, ਕੋਪਲਾਂ ਫੁੱਟ ਗਈਆਂ, ਟਾਹਣੀਆਂ ਫੈਲ ਗਈਆਂ, ਉਸ ਬਾਗ ਦਾ ਮਾਲੀ ਜੋ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹੋਇਆ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ ਬਾਗ ਹਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੇਰਾ। ਟਾਹਣੀਆਂ ਕੱਢ ਆਇਆ, ਐਸੀ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਕੋਈ ਮਨੋਕਲਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋਏ ਨੇ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜਦੋਂ ਇਸਨੂੰ ਗੈਬ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ -

**ਫਰੀਦਾ ਜੰਗਲੁ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਭਵਹਿ ਵਣਿ ਕੰਡਾ ਮੋੜੇਹਿ ॥
ਵਸੀ ਰਬੁ ਹਿਆਲੀਐ ਜੰਗਲੁ ਕਿਆ ਫੁਢੇਹਿ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੭੮

ਜਾਹ, ਮੁਰਸ਼ਦ-ਏ-ਕਾਮਲ ਦੀ ਸ਼ਰਨ 'ਚ ਬਹਿ। ਮੁਰਸ਼ਦ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਹੋਰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਹੋਰ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਘਰ ਦੀ ਚਾਬੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੈ -

**ਜਿਸ ਕਾ ਗਿ੍ਹੁ ਤਿਨਿ ਦੀਆ ਤਾਲਾ ਕੁੰਜੀ ਗੁਰ ਸਉਪਾਈ ॥
ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥**

ਅੰਗ- ੨੦੫

ਜਾਹ, ਪੂਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ 'ਚ ਜਾਹ। ਤਰਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਸੇਧ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਜਾਹ ਅਜਮੇਰ ਸ਼ਰੀਫ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੁਖਤਿਆਰਕਾਕੀ ਐਸ ਵੇਲੇ ਪੂਰੇ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ। ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਦੇਣ ਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜਾ ਕੇ ਨਾਮ ਲੈ। ਤਪੀਆ ਸੀ, ੨੪ ਸਾਲ ਤਪਸਿਆ ਦੇ ਨਾਲ; ਤਪ ਦਾ ਫਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਲੇਕਿਨ ਚਿੱਤ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ, ਬਚਨ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ ਆ ਗਈ ਤੇ ਜਦੋਂ ਆਇਆ ਆਪਣੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੇ ਕੋਲ, ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਸੀ ਆਪ ਲੇਕਿਨ ਬਾਲਕ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਪੁੱਛਿਆ ਇਸਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦਿਸਦੇ ਸੀ, ਇਸਨੂੰ ਬਾਲਕ ਦਿਸਦੇ ਸੀ। ਬਾਲਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੇਡ ਰਹੇ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਮੈਂ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਦੇਖੋ, ਉਹ ਗੋਂਦ ਜਿਹੜੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਸੁੱਟਦੇ ਨੇ ਉਹ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਲਕ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਬਾਲਕਾ ਨਹੀਂ, ਦੇਖ ਤਾਂ ਸਹੀ ਸਫੈਦ ਦਾਹੜਾ। ਕਹਿੰਦਾ,

ਅੱਛਾ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸਨੇ ਗੋਂਦ ਉਪਰ ਨੂੰ ਮਾਰੀ, ਬਾਬੇ ਫਰੀਦ ਨੇ ਦੇਖੀ ਉਥੇ ਹੀ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੌਣ ਆ ਗਿਆ ਜਿਹੜਾ ਗੋਂਦ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ। ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਅਭਿਮਾਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਆ ਗਿਆ। ਅੰਦਰ ਦੀ ਗੱਲ ਜਾਨਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਨਿਗ੍ਹਾ ਕੀਤੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਗੋਂਦ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਈ। ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ, ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ? ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਮੁਰਸ਼ਦ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਰਾ, ਮੁਰਸ਼ਦ ਬਣਨ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਆਇਆ ਹੈ? ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦਿਖਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮੁਰਸ਼ਦ ਕੋਲ ਆਈਦਾ। ਜੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਕੋਲ ਆਉਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਰਹਿਤ ਧਾਰਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਰਹਿਤ ਧਾਰ ਕੇ ਆਵੇਂਗਾ ਫੇਰ ਗੱਲ ਬਣੇਗੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ, ਕੀ ਰਹਿਤ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ -

**ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥**

ਅੰਗ - ੧੧੦੨

ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਤੇਰੀ ਹੰਗਤਾ ਤੇ ਮਮਤਾ ਅੰਦਰ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬੜਾ ਦਰਵੇਸ਼, ਮੈਂ ੨੪ ਸਾਲ ਤਪਸਿਆ ਕਰੀ। ਮੈਂ ਚਿਤੀਆਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਆਹ ਮੈਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲੈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਤੂੰ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕੁਛ ਤੇ ਦੂਸਰਾ ਪਿਛਲੀ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਜਾਹ।

**ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੬੪

ਇਸ ਲਾਈਨ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹ ਕੇ -

ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੦੨

ਤੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਿਖਾਉਣ ਆਇਆ ਹੈਂ ਸਾਨੂੰ। ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜੀ ਵਾਰੀ ਆਇਆ। ਬੁਖਤਿਆਰਕਾਕੀ ਇੱਕ ਸੁੱਕੇ ਹੋਏ ਦਰਖਤ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਸਵੇਰ ਦਾ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਾ ਪਤਾ ਰਿਹਾ। ਧੁੱਪ ਚੜ੍ਹਦੀ ਗਈ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਧੁੱਪ ਆ ਗਈ ਉਤੇ। ਡੁੰਡ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ ਦਰਖਤ ਦਾ, ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਆ ਗਿਆ। ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਔਹ ਬੈਠਾ ਹੈ ਮੁਰਸ਼ਦ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਨ 'ਚ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਜਾਗ ਪਈ। ਲੇਕਿਨ ਅੰਦਰ 'ਮੈਂ' ਫੇਰ ਹੈ। ਕੀ ਜਾਗੀ ਕਿ ਮੁਰਸ਼ਦ ਧੁੱਪੇ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਨਿਗ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਟਾਹਣੀਆਂ ਪੱਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਈਆਂ ਸਾਰੀਆਂ, ਨਵੀਆਂ ਟਾਹਣੀਆਂ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ, ਲਹਿ ਲਹਾਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਦਰਖਤ। ਬੁਖਤਿਆਰਕਾਕੀ ਨੇ ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਠੰਢ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨਾਲ ਦੀ ਨਾਲ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਫੇਰ ਆ ਗਿਆ। ਨਿਗ੍ਹਾ ਕੀਤੀ ਉਤੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਟਾਹਣੀਆਂ ਮੁੜ ਕੇ ਦਰਖਤ ਫੇਰ ਡੁੰਡ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬੈਠਣ ਸਾਰ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਦਰਖਤ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰ ਗਏ, ਪੱਤੇ ਨਿਕਲ ਆਏ, ਟਾਹਣੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਤੇ ਹੁਲਾਰੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ

ਦਿੱਤੇ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਸਾਰੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਸੁੱਕੇ ਬਾਗ ਨੇ ਹੁਲਾਰੇ ਮਾਰੇ,

ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਆਣ ਬੈਠ ਗਏ।

ਸੂਕੇ ਹਰੇ ਕੀਏ ਖਿਨ ਮਾਰੇ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਸੰਚਿ ਜੀਵਾਏ ॥

ਅੰਗ - ੧੯੧

ਸਾ ਧਰਤੀ ਭਈ ਹਰੀਆਵਲੀ

ਜਿਥੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੈਠਾ ਆਇ ॥

ਸੇ ਜੰਤ ਭਏ ਹਰੀਆਵਲੇ ਜਿਨੀ

ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਖਿਆ ਜਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੩੧੦

ਮਾਲੀ ਆ ਗਿਆ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅੱਗੇ ਸਾਧੂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੇਖੇ। ਪਰ ਆਹ ਰਸ ਜਿਹਾ ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੀ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ, ਵਿਚਾਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਤੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਬਾਗ ਹਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਫੇਰ ਰਿਜ਼ਕ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ, ਨੌਕਰੀ ਮਿਲ ਜਾਏਗੀ। ਕਹਿੰਦਾ, ਨਹੀਂ, ਅਲੌਕਿਕ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਧੁਨ ਉਠ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਪੇ ਹੀ ਅੱਖਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ। ਸਮਝਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ, ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੰਨ ਗਿਆ, ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਆ ਉਤਰਿਆ। ਜਾ ਕੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਰਾਜਨ! ਸੁੱਕੇ ਬਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਮਹਾਤਮਾ ਬੈਠ ਗਏ ਆ ਕੇ, ਤਿੰਨ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਬਾਗ ਲਹਿਲਹਾ ਉਠਿਆ। ਟਾਹਣੀਆਂ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ, ਘਣੀ ਛਾਂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਪੰਛੀਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਚਹਿਚਹਾ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਹਰ ਕਿਸਮ ਦਾ ਪੰਛੀ ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਉਥੇ ਫੈਲ ਗਈਆਂ ਨੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਉਡੀਕਦੇ ਓ ਉਹ ਆ ਗਿਆ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇੱਕ ਗੱਲ ਹੋਰ ਮੈਂ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਦੋ ਜਿਹੜੇ ਸਾਥੀ ਨੇ ਉਹ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਕੁਛ ਛਕ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਇੱਕ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਦ ਦੇ ਨਾ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਨੇ, ਨਾ ਉਹ ਉਠੇ ਨੇ, ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਸਰ ਪਿਆ ਹੈ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਦੇ ਨਿਰਾਹਾਰ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਚਿਹਰਾ ਲਸ ਲਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਉਤੇ ਕੋਈ ਰੋਸ਼ਨੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਦੇਖਿਆ, ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਅੱਖਾਂ ਚੁੰਧਿਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਜਦੋਂ ਮਸਤਕ ਵਲ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।

ਰਾਜੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਆਈ, ਹਿਰਦਾ ਉਮਾਹ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ, ਹਿਲਜੁਲ ਹੋ ਗਈ, ਝੁਣਝੁਣੀ ਛਿੜਨ ਲੱਗ ਗਈ। ਰੂਹਾਨੀ ਝੁਣ-ਝੁਣਾਹਟ ਹੋ ਗਈ। waves ਉਠ ਖੜ੍ਹੀਆਂ, ਲੈਕਿਨ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ ਲਈਆਂ ਸਹਸੇ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮਤਾ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤੀ ਹੋਵੇ। ਪਰਖਣਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਫੇਰ ਅੰਦਰੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੋਏ ਫੇਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਅਵੱਗਿਆ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮਸਤਕ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਤੇ ਨਿਵਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਜਲ ਆ ਗਿਆ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਬੜਾ ਭੁੱਲਿਆ ਮੈਂ

ਇੱਕ ਪਾਖੰਡੀ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਮੇਰਾ ਮਸਤਕ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸੁੱਚਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਖਿਮਾ ਕਰੋ, ਉਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਸੁੱਚਾ ਮਸਤਕ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਿਵਿਆ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਟੈਸਟ ਲੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਮੇਰੀ ਭੁੱਲ ਮੁਆਫ ਕਰਨਾ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਰਸਰਾਮ ਵਜ਼ੀਰ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਵਜ਼ੀਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ। ਵਜ਼ੀਰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ! ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਗਏ ਨੇ, ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਆ ਉਤਰਿਆ ਇਸ ਟਾਪੂ ਤੋਂ। ਜਿਹੜਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪੁੱਛਣ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਹੀ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਬੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਰਸ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰ, ਚਿੰਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦੁਖੀ ਹੋਏ ਖਾਲੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਭਰੇ ਭਰੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਵੇਂ ਬਾਗ ਹਰਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਐਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਹਿਰਦਿਆਂ 'ਚ ਹਰਿਆਵਲ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸੇ ਜੰਤ ਭਏ ਹਰੀਆਵਲੇ

ਜਿਨੀ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਦੇਖਿਆ ਜਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੩੧੦

ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪ ਪਧਾਰੋ। ਪਾਲਕੀ ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰੀਏ, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰੀਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਵਜ਼ੀਰ ਪਰਸਰਾਮ! ਠੀਕ, ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਣ। ਪਰ ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਕਸਵੱਟੀ ਨਹੀਂ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਜਾਣਾ ਮੇਰਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਸਵੱਟੀ ਲੱਗ ਗਈ ਫੇਰ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦਾ ਅੰਗ-ਅੰਗ, ਰੋਮ-ਰੋਮ ਵਿਕ ਜਾਏਗਾ। ਜਾਓ ਕਸਵੱਟੀ ਲਾਓ।

ਸੇ ਪਰਸਰਾਮ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਹਾਰ ਭਰ ਲਿਆਇਆ। ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਕਵਾਨ ਲੈ ਆਇਆ। ਲਿਆ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਕੁਛ ਛਕੋ, ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਕਈ ਦਿਨ ਦੇ ਆਪ ਨਿਰਾਹਾਰ ਹੋ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਛਕਦੇ ਹਾਂ ਭਾਈ, ਸਦਾ ਹੀ ਰੱਜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਭੁੱਖ ਲਗਦੀ। ਭੁੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਣ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਖਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ ਸਾਰਾ। ਨਾ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁੱਖ ਲੱਗਦੀ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਹਿ ਕਿ ਭੁੱਖੇ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਸਦਾ ਦੇ ਰੱਜੇ ਹਾਂ। ਸੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜ! ਸਾਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਵੇ ਤਾਂ....., ਐਨੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਵਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਪਦਮਨੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਕਰਦੀਆਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ। ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਤੇ ਜੇ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਜਿਸ ਪਦਾਰਥ ਦੀ। ਮਦਰਾ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਮਾਸ ਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸੇ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮ ਕਰੋ। ਮਹਾਰਾਜ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ ਕਹਿੰਦੇ, ਪਰਸਰਾਮ ਇਹ ਕੀ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ? ਵੇਸਵਾਵਾਂ ? -

ਸੇਜ ਸੋਹਨੀ ਚੰਦਨੁ ਚੋਆ ਨਰਕ ਘੋਰ ਕਾ ਦੁਆਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੬੪੨

ਇਹ ਤਾਂ ਕੁੰਭੀ ਨਰਕ ਦਾ ਟਿਕਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਇੱਥੋਂ। ਉਤੋਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਨੇ ਲੋਕਿਨ ਅੰਦਰ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵਿਹ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਇਹ ਤਾਂ ਵਿਹੁ ਦੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਗੰਦਲਾਂ,
ਖੰਡ 'ਚ ਲਬੇੜ ਰੱਖੀਆਂ।**

ਫਰੀਦਾ ਏ ਵਿਸੁ ਗੰਦਲਾ ਧਰੀਆਂ ਖੰਡੁ ਲਿਵਾੜਿ ॥

ਇਕਿ ਰਾਹੇਦੇ ਰਹਿ ਗਏ ਇਕਿ ਰਾਧੀ ਗਏ ਉਜਾੜਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੯

ਕਹਿੰਦੇ, ਪਰਸਰਾਮ! ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਸੋਹਣੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਨੇ, ਵਸਤਰ ਸੋਹਣੇ ਨੇ, ਪਦਮਨੀਆਂ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ। ਲੋਕਿਨ ਅੰਦਰ ਕੀ ਹੈ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਭਰੇ ਪਏ। ਇਹ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਉਪਰੋਂ ਨੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਨਾਮ ਦਾ ਰਸ ਹੋਵੇ ਅੰਦਰ, ਆਤਮ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਪੂਜਨੀਕ ਨੇ, ਮਸਤਕ ਨਿਵਾਓ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਹੁ ਹੈ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ, ਭੰਗਾਂ ਦੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਤਾਂ ਨਰਕਾਂ ਦਾ ਟਿਕਟ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਦਾ।

ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਚਲੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ-ਜਾਂਦੇ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਚੀਖ ਦੀ। ਚੀਖ ਮਾਰੀ ਕਿਸੇ ਨੇ। ਹਿਰਦੇ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਬਹੁਤ ਨਰਮ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੇਖ ਕੇ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਰਦੇ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਚਾਰੋਂ ਹੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ, ਪਿਤਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ, ਮਾਤਾ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਾ ਦਿੱਤੀ, ਆਪ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ? ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਖ ਸਕਦੀ। ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਧਰਮ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਨੇਊ ਲਾਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਤਿਲਕ ਮੁਕਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਮਾਰੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਬੰਧ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਹਾਇ-ਕੁਰਲਾਹਟ ਮਚੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਜ਼ੋਰ ਜਬਰ ਨਾਲ ਧਰਮ ਬਦਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਸਹਿ ਨਾ ਸਕੇ ਮਹਾਰਾਜ।

ਗੁਰੂ ਨੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਚੁੱਪ ਕਰੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠੇ ਓਂ ਅੱਜ, ਕਹਿੰਦੇ ਲਾਲ ਜੀ! ਆਹ ਦੁਖੀ ਆਏ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਤੋਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ। ਹੋਰ ਵੀ ਨਾਲ ਰਲੇ ਹੋਏ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਦਰਦਨਾਕ। ਜ਼ੋਰ ਜਬਰ ਦੇ ਨਾਲ ਧਰਮ ਬਦਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਜੇ, ਪਰ ਕਿਉਂ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੁਲਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਨੇਊ ਪਹਿਨਦੇ ਨੇ ਠੀਕ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝਾ ਦਿਓ -

ਦਇਆ ਕਪਾਹ ਸੰਤੋਖੁ ਸੂਤੁ ਜਤੁ ਗੰਢੀ ਸਤੁ ਵਟੁ ॥

ਏਹੁ ਜਨੇਊ ਜੀਅ ਕਾ ਹਈ ਤ ਪਾਡੇ ਘਤੁ ॥

ਨਾ ਏਹੁ ਤੁਟੈ ਨ ਮਲੁ ਲਗੈ ਨਾ ਏਹੁ ਜਲੈ ਨ ਜਾਇ ॥

ਪੰਨੁ ਸੁ ਮਾਣਸ ਨਾਨਕਾ ਜੋ ਗਲਿ ਚਲੇ ਪਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੪੭੧

ਲਾਹੇ ਨਾ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ, ਦੱਸ ਦਿਓ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜਨੇਊ ਹੈ, ਪਹਿਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਹਿਨ ਲਓ। ਪਰ ਇਹ ਕੀ ਮਤਲਬ ਕਿ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਧਰਮ ਦੀ conversion ਜ਼ੋਰ 'ਤੇ ਹੋਏਗੀ, ਜਦੋਂ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਕੋਈ ਆਸੂਲ ਮਨਾਏ ਜਾਣਗੇ, ਉਹਦੀ ਮੁਨਿਆਦ ਕੱਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜ਼ੋਰ ਹਟ ਜਾਏਗਾ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੜੰਮ ਦੇ ਕੇ ਜਿਵੇਂ ਮਹਿਲ ਗਿਰਦਾ ਹੈ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਗਿਰਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚੱਲਿਆ ਕਰਦਾ, ਫੇਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ subjective ਧਰਮ ਹੈ, ਇਹ negative approach ਦਾ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹਦੇ 'ਚ ਜੀਵਨ ਬਣਾਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ ਇਹ। ਚੜ੍ਹਾਈ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਉਤਰਾਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਤੇ ਵੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਰਦ ਆਇਆ, ਖੜ੍ਹ ਗਏ, ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖਟਖਟਾਇਆ ਅੰਦਰੋਂ। ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋਈਆਂ ਪਈਆਂ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੇ। ਇੱਕ ਬੀਬੀ ਆਈ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਹੰਟਰ ਹੈ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਕਹਿੰਦੀ ਦਰਵੇਸ਼! ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਘਰ ਹੈ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਬੀਬੀ ਸਾਡੀ ਨਿਗ੍ਹਾ 'ਚ ਕੋਈ ਵੇਸਵਾ ਨਹੀਂ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਸਭ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਜੋਤ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰੇ ਹਾਂ, ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਭਲੇ ਹੀ ਭਲੇ ਨੇ ਸਾਰੇ।

ਕੀ ਗੱਲ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਕਾਹਦੀ ਹੈ ਐਨੀ ਦੁੱਖ ਭਰੀ ਹੋਈ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਤੂੰ ਕੀ ਲੈਣਾ ਹੈ ਦਰਵੇਸ਼, ਇਹ ਸਾਡੇ ਕੰਮ ਨੇ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਸੁਰਮਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਇਹਨੂੰ ਰਗੜਣ ਵਾਸਤੇ, ਮੋਟਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਜਦ ਪਾਇਆ ਅੱਖ ਦੇ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਜਿਹੜੀ ਕੱਜਲੇ ਦੀ ਧਾਰ ਸੀ ਉਹ ਅੱਖ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੇ ਨਾਲ, ਅੱਖ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਨਿਕਲ ਆਇਆ ਤੇ ਆਹ ਦੇਖ ਕਿਵੇਂ ਚੌੜੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਏਸਨੇ। ਸੋ ਇਹਨੂੰ ਮੱਤ ਦੇ ਰਹੀ ਹਾਂ।

ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੀਬੀ! ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਹੈ। ਇਸ ਦੇਹੀ ਨੇ ਤਾਂ ਖਾਕ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਐਨਾ ਮਾਣ ਜੋਬਨ ਦਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਰੀਰ ਢਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਇਹ ਚਲੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਨੇ।

ਚਬਣ ਚਲਣ ਰਤੰਨ ਸੇ ਸੁਣੀਅਰ ਬਹਿ ਗਏ ॥

ਹੇੜੇ ਮੁਤੀ ਧਾਹ ਸੇ ਜਾਨੀ ਚਲਿ ਗਏ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੮੧

ਕੰਨ ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਹਟ ਗਏ, ਅੱਖਾਂ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਹਟ ਗਈਆਂ। ਜੁਬਾਨ ਬੋਲਣ ਵੇਲੇ ਬਥਲਾਉਣ ਲੱਗ ਗਈ। ਪੈਰ ਤੁਰਦੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਸਹਾਰਾ ਮੰਗਦੇ ਨੇ। ਹੱਥ ਕੰਬਦੇ ਨੇ, ਪਾਣੀ ਮੂੰਹ 'ਚ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਗਿਲਾਸ ਅੱਧਾ ਡੁੱਲ੍ਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਹ ਹਾਲ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਹਦਾ ਕਾਹਦਾ ਅਧਿਆਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਬੀਬੀ ਫੇਰ ਇਹ ਛਿਨਭੰਗਰ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਪਤਾ -

ਨਹ ਬਾਰਿਕ ਨਹ ਜੋਬਨੈ ਨਹ ਬਿਰਧੀ ਕਛੁ ਬੰਧੁ ॥

ਓਹ ਬੇਰਾ ਨਹ ਬੁਝੀਐ ਜਉ ਆਇ ਪਰੈ ਜਮ ਫੰਧੁ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੪

ਫੰਧਾ ਕਦੋਂ ਗਲ 'ਚ ਪੈ ਜਾਵੇ। ਕਹਿੰਦੀ ਦਰਵੇਸ਼ ਸਾਈਂ! ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਇੱਥੇ ਨਾ ਦੇ। ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਮੁਰੀਦਾਂ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਈਂ। ਉਹ ਸੁਣਨਗੇ। ਜੇ ਸੁਣਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਹਨੂੰ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਦੱਸੀਦੀ ਹੁੰਦੀ। ਜਾਹ, ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਫਰੀਦ ਜੀ ਚਲੇ ਗਏ, ਸਮਾਂ ਬੀਤ ਗਿਆ ਬੜਾ। ਅਖੀਰ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇੱਕ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕੁਛ ਹੱਡ, ਛਾਤੀ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ, ਝਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਪਏ ਨੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਬੱਚੇ ਚੁੰਝਾਂ ਕੱਢ-ਕੱਢ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਦੇਖ ਰਹੇ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ। ਆਲ੍ਹਣਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ। ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ਜੀ ਉਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਅੰਤਰ ਧਿਆਨ ਹੋਏ, ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਵੇਸਵਾ ਦਾ ਸਰੀਰ ਆ ਗਿਆ। ਓਹੀ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ, ਜਦ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਬੀਬੀ! ਦੇਹ ਦਾ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰ। ਇਹ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਬੜੇ ਰੋਹਬ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਫਕੀਰ ਸਾਂਈ! ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰ, ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਸਿਜਦਾ ਕੀਤਾ ਆਪ ਨੇ, ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਪੁਛਿਆ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਇਹ ਗੈਬੀ ਭੇਤ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਕੁਛ ਭੇਤ ਦਿਓ। ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਪਤਾ ਲੱਗੇ, ਆਪ ਨੇ ਸਿਜਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਅੰਜਲੀ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇਖੀ ਹੈ ਅਸੀਂ। ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਓਸੇ ਬੀਬੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਇਸਨੂੰ ਦਫਨਾਇਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ। ਬਟ-ਦਿਲੀ ਦੇ ਨਾਲ ਦਫਨਾਇਆ ਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੇ ਕੱਢ ਲਈਆਂ। ਆਹ ਇਹਦਾ ਧੜ ਤੇ ਗਰਦਨ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਹਿੱਸਾ ਝਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਹਦੇ 'ਚ ਆਲ੍ਹਣਾ ਪਾ ਲਿਆ ਕਿਸੇ ਪੰਛੀ ਨੇ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਜਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਮੋਟਾ ਜਿਹੜਾ ਸੁਰਮਾ ਸੀ ਸਹਿ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕੀ, ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਾਣੀ ਚੱਲ ਕੇ ਕਜਲੇ ਦੀ ਧਾਰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਹ ਦੇਖੋ ਹੁਣ ਕੀਹਨੂੰ ਕਹੇਗੀ ਇਹ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਇਸ ਭਾਵ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ -

**ਧਾਰਨਾ - ਜਿਹੜੀਆਂ ਕੱਜਲ ਰੇਖ ਨਾ ਸੀ ਸਹਿੰਦੀਆਂ,
ਪੰਛੀਆਂ ਨੇ ਪਾ ਲਏ ਆਲ੍ਹਣੇ।**

**ਫਰੀਦਾ ਜਿਨ੍ਹ ਲੋਇਣ ਜਗੁ ਮੋਹਿਆ ਸੇ ਲੋਇਣ ਮੈ ਡਿਠੁ ॥
ਕਜਲ ਰੇਖ ਨ ਸਹਦਿਆ ਸੇ ਪੰਖੀ ਸੁਇ ਬਹਿਠੁ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੭੮

ਕੋਈ ਵਕਤ ਸੀ ਕੱਜਲ ਦੀ ਰੇਖ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਹਿ ਸਕੀਆਂ। ਹੁਣ ਕੀਹਨੂੰ ਕਹੇਗੀ ਇਹ, ਕੀਹਨੂੰ ਮਾਰੇਗੀ, ਹੰਟਰ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਏਗੀ। ਸੋ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਝੁਠੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਬੰਦਾ ਭੁੱਲ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇਹ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਛ ਮੰਨੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ ਕੀ? ਪੰਜ ਤੱਤ ਦੀ ਇੱਕ ਮਸ਼ੀਨ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੰਛੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ।

**ਜਲ ਕੀ ਭੀਤਿ ਪਵਨ ਕਾ ਬੰਭਾ ਰਕਤ ਬੁੰਦ ਕਾ ਗਾਰਾ ॥
ਹਾਭ ਮਾਸ ਨਾੜੀ ਕੇ ਪਿੰਜਰੁ ਪੰਖੀ ਬਸੈ ਬਿਚਾਰਾ ॥**

ਅੰਗ- ੬੫੯

ਗਾਰਾ ਗੁੰਨ ਲਿਆ ਰਕਤ ਦਾ ਤੇ ਬੁੰਦ ਦਾ, ਜਲ ਦੀ

ਕੰਧ ਅਤੇ ਪਵਨ ਦਾ ਬੰਬਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਹ ਚੱਲੇ ਤਾਂ ਕਾਇਮ ਹੈ ਜੇ ਸਾਹ ਅੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦੜਮ ਗਿਰਦੀ ਹੈ। ਆਹ ਪਿੰਜਰੇ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਂ ਹਾਂ। ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਬੰਦੇ ਨੂੰ। ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਾਲਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗੋਰਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਅਮੀਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਂ। ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਸੋਚਿਆ ਤਾਂ ਕਰ ਇਹ ਪੰਜ ਤੱਤ ਦਾ ਆਟਾ ਗੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ, ਮਿੱਟੀ ਗੁੰਨੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ ਫੁੱਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹੋਰ ਇਹ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਵਧੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਣਕ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਮਿੱਟੀ 'ਚੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਫਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਮਿੱਟੀ 'ਚੋਂ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਦੁੱਧ ਪੀਂਦਾ ਹੈ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ? ਚਾਰਾ ਖਾਂਦੇ ਨੇ ਡੰਗਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੁੱਧ ਬਣਦਾ ਹੈ refind ਹੋ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਓਹੀ ਘਾਹ-ਫੂਸ ਜਿਹੜਾ ਹੈ, ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਸਿੱਧਾ ਤੇਰੇ ਹਜ਼ਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਲੇਕਿਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਕੁਦਰਤ ਕਰੀ ਹੈ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਖਾਂਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਉਹ ਪਸ਼ੂ ਤੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਉਸ ਘਾਸ ਫੂਸ ਦਾ ਦੁੱਧ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਦੁੱਧ ਤੂੰ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੀ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮਿੱਟੀ 'ਚੋਂ ਹੀ ਮਿੱਟੀ ਵਧਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ। ਕਹਿੰਦੇ, ਪੰਜ ਤੱਤ ਨੇ, ੨੫ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੇ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ ਇਹਦੇ 'ਚ, ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਨੇ ਇਹਦੇ 'ਚ, ਮਨ ਹੈ ਚਿੱਤ ਹੈ, ਬੁੱਧ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ ਭਾਵ ਹੈ। ਆਹ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਪੁਰਜੇ ਨੇ। ਜੇ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈਂ। ਜੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਤਮ ਵਸਤੂ ਹੈ ਉਹਦਾ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੂੰ ਪੂਜਨੀਕ ਹੈਂ। ਜਿੱਥੇ ਚਰਨ ਧਰੇਂਗਾ, ਉਹ ਚਰਨ ਪੂੜ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰੇਗੀ। ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਮੈਲ ਦੂਰ ਕਰੇਗੀ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਲਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨੇਤਰ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਉਹ ਠੰਢ ਪਾ ਦੇਣਗੇ, ਜਦੋਂ ਦੇਖੇਂਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਹੋਏਗੀ, ਉਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਰੋਗ ਮੇਟ ਦਏਗਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਠੱਗਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਠਹਿਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਵਿਉਂਤਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕੀਰਤਨ ਕਰੀ ਗਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਿਆ ਆਪ ਨੇ, ਫੇਰ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ, ਉਹ ਪਾਪੀ ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਉਂਤਾਂ ਬਣਾਈ ਗਏ, ਦੂਸਰੀ ਰਾਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੌ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਨੀਂਦ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਆਏਗੀ।

ਬੁਰੇ ਕਾਮ ਕਉ ਉਠਿ ਖਲੋਇਆ ॥

ਨਾਮ ਕੀ ਬੋਲਾ ਪੈ ਪੈ ਸੋਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੭੩੮

ਚੰਗਿਆਈ ਆਲਕੁ ਕਰੇ ਬੁਰਿਆਈ ਹੋਇ ਸੇਰੁ ॥

ਅੰਗ - ੫੧੮

ਬੁਰਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਸਮਾਪਤੀ ਕਰਕੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਤੁਰ ਪਏ, ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਜਾਗੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ,

ਮਾੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੇ।

ਕਹਿੰਦਾ, ਫੇਰ ਕੀਰਤਨ ਕੀਹਨੇ ਸੁਣਿਆ ਹੈ?

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਦਰਖਤਾਂ ਨੇ, ਪੰਛੀਆਂ ਨੇ, ਜਿੱਥੇ-ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਗਈ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਹ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਪਸੂ ਪਰੇਤ ਮੁਗਧ ਕਉ ਤਾਰੇ ਪਾਹਨ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੈ ॥

ਅੰਗ - ੮੦੨

ਮੂਰਖਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ -

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨ ਸੁਣਿਆ ਪੇਖਿਆ

ਸੇ ਫਿਰਿ ਗਰਭਾਸਿ ਨ ਪਰਿਆ ਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੬੧੨

ਗਰਭਾਸ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜਿਹਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਬਾਣੀ ਸਰਵਣ ਕਰ ਲਈ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ! ਆਹ ਵਾਤਾਵਰਣ 'ਚ ਚਲੀ ਗਈ ਬਾਣੀ। ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਦੇ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਸ਼ਬਦ ਸਦਾ-ਸਦਾ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਰ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਮਰਿਆ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ 'ਚ ਫੈਲਣਾ ਹੈ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਫੈਲਣਾ ਐਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ। ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ 'ਚ ਜਾਣਾ ਹੈ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੇ, ਜਿੱਥੇ-ਜਿੱਥੇ ਦੀ ਲੰਘਦੀ ਜਾਣੀ ਹੈ ਉਥੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪੈਂਦੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੱਗਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸੁਣੀ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਏਗਾ?

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਬਾਣੀ ਬੀਜੀ ਹੋਈ ਬਿਰਥੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਜਾਏਗੀ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇਗੀ, ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰੇਗੀ।

ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥

ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥

ਅੰਗ - ੪

ਨਾਮ ਨੇ ਧੋਣਾ ਹੈ, ਬਾਣੀ ਨੇ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਧੋਣਾ ਹੈ ਹਿਰਦਾ ਨਿਰਮਲ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਆਪਾਂ ਬੀਜ ਪਾ ਚੱਲੇ ਹਾਂ ਮਰਦਾਨਿਆਂ। ਚਾਹੇ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਚਾਹੇ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਨੇ, ਅੰਦਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੱਲ ਚੱਲੀਏ ਹੁਣ।

ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਰ ਪੈਂਦੇ ਨੇ, ਪਿੱਛੋਂ ਜਾਗ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਉਬਾਸੀਆਂ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਿ ਕਿੱਧਰ ਚਲੇ ਗਏ ਰਾਤ ਵਾਲੇ। ਲੈ ਬਈ, ਚਕਮਾ ਦੇ ਗਏ। ਦੂਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਉਹ ਤਾਂ ਜਾਦੂਗਰ ਸੀ। ਤੀਜਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵੱਲ ਝਾਕਿਆ ਮੈਨੂੰ ਕੁਛ ਹੋਇਆ, ਅੱਜ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਡਰਿਆ ਕਿਸੇ ਤੋਂ। ਕੋਈ ਅੰਦਰ ਡਰ ਜਿਹਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਗੱਲਾਂ ਛੱਡੋ, ਹੁਣ ਚੱਲ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਕੇ ਲਿਆਓ। ਸੋ ਅੱਠ ਦੱਸ ਮੁੰਡੇ ਤੁਰ ਪਏ, ਬਰਛੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਨੇ, ਗੰਡਾਸੀਆਂ ਧਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਦੌੜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਖੁਰਾ ਦੱਬੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਕਿੱਧਰ ਗਏ। ਅਗਾਂਹਾਂ ਜਾ ਕੇ ਫੇਰ ਖੁਰਾ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਫੇਰ ਨਜ਼ਰ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਓ ਨਿਗ੍ਰਾ 'ਚ ਪੈ ਗਏ,

ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਠਹਿਰ ਜਾਓ ਹੁਣ ਜਾਇਓ ਨਾ, ਉਥੇ ਤਾਂ ਧੋਖਾ ਦੇ ਆਏ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਏ। ਮਰਦਾਨਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਆਪਾਂ ਵੀ ਤਿੰਨ ਜਣੇ ਹਾਂ, ਤਕੜੇ ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਰੀਰ ਵੈਸੇ ਵੀ ਤਕੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਬਈ ਕੁਛ ਹੱਥਾਂ ਪਾਈ ਕਰੀਏ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਾ ਮਰਦਾਨਿਆਂ! ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਰੰਗ ਦੇਖ। ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਕੁਛ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।

ਜਹ ਪੇਖਉ ਤਹ ਹਜੂਰਿ ਦੂਰਿ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਈ ॥

ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੈ ਮਨ ਸਦਾ ਧਿਆਈ ॥ ੧ ॥

ਈਤ ਉਤ ਨਹੀ ਬੀਛੁੜੈ ਸੇ ਸੰਗੀ ਗਨੀਐ ॥

ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਜੋ ਨਿਮਖ ਮਹਿ ਸੋ ਅਲਪ ਸੁਖੁ ਭਨੀਐ ॥

ਪ੍ਰਤਿਪਾਲੈ ਅਪਿਆਉ ਦੇਇ ਕਛੁ ਊਨ ਨ ਹੋਈ ॥

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸੰਮਾਲਤਾ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭੁ ਸੋਈ ॥ ਅੰਗ- ੬੨੨

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਸ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੈ ਮਰਦਾਨਿਆਂ। ਨਿਰਭਉ ਨੂੰ ਜਪਣ ਵਾਲਾ ਨਿਰਭਉ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਰ ਕਿੱਥੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਨਿਰਭਉ ਸੰਗਿ ਤੁਮਾਰੈ ਬਸਤੇ

ਇਹੁ ਡਰਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਆਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੬

ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਰਹਿ।

ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਆ ਗਏ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਏ, ਤੁਸੀਂ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਸੌਂ ਗਏ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਜਾਗਦੇ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਨਾ ਹਰੀ ਦਾ ਜਸ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਦੱਸੋ ਕੀ ਗੱਲ ਹੈ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਹੈ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿਓ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਾਡੀ ਵੀ ਸੁਣ ਲਓ, ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਇੱਥੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਰਸਤਾ ਵਗਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੰਦੇ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿੰਡ ਘੇਰਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਕੁੱਟ ਮਾਰ ਹੋਏਗੀ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਬਚਣ ਦਾ ਵੀ ਸਾਧਨ ਸੋਚੋ, ਮਾਰ ਤਾਂ ਦਿਓਗੇ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਤੂੰ ਦੱਸ ਦੇ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਔਹ ਦੇਖ ਕਿੰਨੀਆਂ ਲੱਕੜਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਹੈ, ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਰੱਖ ਦੇਣਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਅੱਗ ਕਿੱਥੋਂ ਲਿਆਈਏ?

ਕਹਿੰਦੇ ਔਹ ਦੇਖੋ, ਸਿਵਾ ਮਚਦਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ।

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਲੈ ਬਈ ਤੁਸੀਂ ਰੋਕ ਕੇ ਰੱਖਿਓ, ਦੋ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ। ਦੋ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਬੜੇ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਦੇਖੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਨੁੱਖ ਵਰਗੇ ਕੁਛ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਝਗੜਾ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਇੱਕ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਵਿੱਚ। ਉਹ ਸਹਿਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਸਹਿਮ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ

ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਣ ਲੱਗ ਗਏ ਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਝਗੜ ਪਏ। ਕੋਲ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦੇ ਬਈ ਤੁਸੀਂ ਝਗੜਦੇ ਕਿਉਂ ਹੋ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਡਰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤੁਸੀਂ ਬੰਦੇ ਓ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਦੇਖੇ ਨਹੀਂ ਐਹੋ ਜਿਹੇ।

ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਝਗੜਾ ਸਾਡਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਮਹਾਂਪਾਪੀ ਸੀ ਸਾਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਧਰਮਰਾਜ ਨੇ ਦਰਗਾਹ 'ਚੋਂ-

**ਧਰਮ ਰਾਇ ਨੇ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਬਹਿ ਸਚਾ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰਿ ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟੁ ਆਤਮਾ ਓਹੁ ਤੇਰੀ ਸਰਕਾਰ ॥**

ਅੰਗ - ੩੮

ਇਹ ਦੁਸ਼ਟ ਪੁਰਸ਼ ਸੀ ਇਹਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਸਾਨੂੰ ਜਮਦੂਤ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਸਾਡਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣਿਆ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਅਸੀਂ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕਰ ਲਓ ਪਾਪ ਜਿੰਨੇ ਕਰਨੇ ਨੇ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਹੁਣ ਰੋਲਾ ਕੀ ਪੈ ਗਿਆ।

ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦੇ ਪਾਪ ਸਾਰੇ ਹੀ ਝੜ ਗਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਕਾਹਦੇ ਨਾਲ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਇਹਦੇ ਉਪਰ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਕੌਣ ਹੈ ਜਿਹਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਪਾਪ ਝੜ ਗਏ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਅੱਗ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਲਣਾ ਹੈ ਉਸ ਵਿੱਚ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਹੈਂ ਉਹ ਹੈ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਭੋਲਿਓ! ਇੱਕ ਨਿਗ੍ਹਾ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਖਾਕ ਬਣਾ ਦੇਵੇ। ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਂਗਣ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਾਓ ਜਾ ਕੇ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨ ਲਓ ਉਹਦੀ। ਕਿਉਂ ਪਾਪ ਹੋਰ ਕਰਦੇ ਓ? ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਨੇ। ਬਖਸ਼ਾਓ ਜਾ ਕੇ ਪਾਪ।

ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਹਾਕਾਂ ਮਾਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਦੇਖਿਓ, ਮਾਰਿਓ ਨਾ-ਮਾਰਿਓ ਨਾ, ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸੁਣੋ। ਨੇੜੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਲੰਮੇ ਪੈ ਗਏ। ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਰੋਂਦੇ ਨੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ? ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਦੱਸੋ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੱਸਣਾ ਕੀ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਸੱਚੀ ਮੰਨ ਲਓ। ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਕਹਿੰਦੇ ਦੱਸੋ ਤਾਂ ਸਹੀ?

ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਓ। ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੈ ਗਈ ਸਾਰਿਆਂ 'ਤੇ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ਪਾਪ ਝੜ ਗਏ, ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ।

ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੁਣ ਚੱਲੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੀ ਉਧਾਰ ਕਰੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇਵੋ।

ਮਹਾਰਾਜ ਗਏ, ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੁੱਭ ਮੱਤ ਦਿੱਤੀ।

ਸੋ ਜਿਸਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ, ਆਪਣੇ ਆਤਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ; ਆਪਣੇ ਪਰਾਤਮ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਦੇਹ ਸਾਰੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਦੇਹ ਕੀ ਹੈ, ਗੰਦ ਮੰਦ ਦਾ ਥੈਲਾ ਹੈ। ਕੋਈ garbge bag ਰੱਖਿਆ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਚਾਹੇ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਉਹਦੇ 'ਚ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮਲਮੂਤਰ ਪਾਈ ਜਾਓ, ਸੋਹਣਾ ਹੋਵੇ ਬਹੁਤ, ਉਪਰ ਰੋਸ਼ਮ ਦਾ ਕੱਪੜਾ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਪਰ paint ਬਹੁਤ ਹੀ ਵਧੀਆ ਕਰਿਆ ਹੋਵੇ। ਉਹਨੂੰ ਅਗਲਾ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਦੇ। ਕਹੇਗਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ ਇਹਨੂੰ ਹੱਥ। ਇਹ ਤਾਂ ਗੰਦੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਗੰਦ ਮੰਦ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੂੰ ਵੀ ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਹੈ? ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਸਦੇ ਨੇ ਪੜ੍ਹੇ ਸਾਰੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਗੰਦ ਮੰਦ ਹੈ ਵਲੋਟਿਆ ਵਿੱਚ ਚੰਮ ਦੇ,
ਦੇਹੀ ਦਾ ਗੁਮਾਨ ਨਾ ਕਰੀਂ।**

ਪੁਤਰੀ ਤੇਰੀ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਥਾਟੀ ॥

ਅੰਗ - ੩੯

ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਤੇਰਾ ਸਰੀਰ ਹੈ ਇਹ ਬੜੇ ਢੰਗ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ, ਬੜੇ ਹੀ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹਦੀ ਥਾਪਨਾ ਕਰੀ। ਪੰਜ ਤੱਤ ਪਾਏ, 25 ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੱਲੀ-ਇਕੱਲੀ ਨੂੰ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਅੱਖਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਤੇਜ 1/2 ਅੱਧਾ, ਬਾਕੀ ਚਾਰ 1/8, 1/8, 1/8, 1/8; ਜੁਬਾਨ ਬਣਾਈ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ 1/2 ਬਾਕੀ 18; ਕੰਨ ਬਣਾਏ ਨੇ ਅਕਾਸ਼ ਅੱਧਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਤੱਤ ਅੱਠਵਾਂ-ਅੱਠਵਾਂ ਹਿੱਸਾ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਸਿਕਾ ਸੁਗੰਧੀ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਬਣਾਈ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਮਿੱਟੀ ਹੈਗੀ ਅੱਧੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਚਾਰ ਤੱਤ, 1/8, 1/8; ਸਪਰਸ਼ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਹਵਾ ਇਹਦੇ 'ਚ ਅੱਧੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਤੱਤ। ਇਹਦਾ ਆਟਾ ਗੂੰਨ-ਗੂੰਨ ਕੇ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਅੰਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪੰਜ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ ਬਣਾਏ। ਫੇਰ ਇਹਦੇ 'ਚ ਪੰਜ vital forces ਰੱਖੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪ੍ਰਾਣ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ; ਪ੍ਰਾਣ, ਅਪਾਨ, ਉਦਾਨ, ਸਮਾਨ, ਉਪਾਨ; ਇਹ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਧੌਂਕਣੀ ਜਿਹੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਫੇਫੜਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਇਹ ਹਵਾ ਬਾਹਰ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਲੈਂਦਾ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਣ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮਿਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਸਾਢੇ ਕਰੋੜ ਦੇਹੀ ਦੇ ਰੋਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਵਕਤ ਮੈਲ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦਾ ਹੈ। ਨਹਾ ਕੇ ਆ ਜਾਓ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ, ਹੱਥ ਦੇ ਪੁੱਠੇ ਪਾਸੇ ਜੀਭ ਲਾ ਕੇ ਦੇਖੋ, ਸਲੂਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਲ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ ਅੰਦਰੋਂ। ਹਰ ਵਕਤ ਕੱਢਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ਰੋਮ। ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਪ੍ਰਾਣ

ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਇਹਦੀ ਤਾਪਮਾਨ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਸਾਢੇ ੯੮ ਡਿਗਰੀ। ਬੜੀ ਵਿਉਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਬਲਿਗਰ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ ਉਹਦੀ ਸ਼ਾਨ ਤੋਂ ਜਿਹਨੇ ਇਹ ਬਣਾਇਆ ਤੇ ਅੱਡੋ-ਅੱਡ ਹੱਡੀਆਂ ਦੇ ਜੋੜ ਜੋੜੇ ਜੁਗਤ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਸਫਾਈ ਕਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਉਪਰੋਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਐਨਾ ਵਧੀਆਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਦਮੀ ਭੁਲੇਖਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਕੇ ਗਲਤ ਗਿਰਦਾ ਹੈ, ਹੇਠਾਂ ਗਿਰਦਾ ਹੈ -

ਪਾਪੀ ਹੀਐ ਮੈ ਕਾਮੁ ਬਸਾਇ ॥
ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਯਾ ਤੇ ਗਹਿਓ ਨ ਜਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਅਰੁ ਸੰਨਿਆਸ ॥
ਸਭ ਹੀ ਪਰਿ ਡਾਰੀ ਇਹ ਫਾਸ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੮੬

ਮਾੜੀ ਬਿਰਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ 'ਚ ਆ ਕੇ ਦੇਖਦਾ ਨਹੀਂ ਨੀਤੀ ਤੇ ਅਨੀਤੀ ਕੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਦੇਖ ਤਾਂ ਸਹੀ -

ਪੁਤਰੀ ਤੇਰੀ ਬਿਧਿ ਕਰਿ ਬਾਟੀ ॥
ਜਾਨੁ ਸਤਿ ਕਰਿ ਹੋਇਗੀ ਮਾਟੀ ॥ ਅੰਗ - ੩੭੪

ਬੜੇ ਤਰੀਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਬਣਾਈ ਹੈ, ਇਹਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈਂ।

ਚਲਤ ਕਤ ਟੇਢੇ ਟੇਢੇ ਟੇਢੇ ॥
ਅਸਤਿ ਚਰਮ ਬਿਸਟਾ ਕੇ ਮੂੰਦੇ ਦੁਰਗੰਧ ਹੀ ਕੇ ਬੇਢੇ ॥
ਅੰਗ - ੧੧੨੪

ਕੀ ਹੈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ? ਜੇ ਨੁਵੈ ਥੋੜੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਦੇਖ ਲੈ, ਨਾਲਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨੱਕ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਪੈ ਜਾਏਗਾ। ਐਨੀ ਬਦਬੂ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ ਅੰਦਰੋਂ। ਦੋ ਦਿਨ ਨਾ ਨਹਾ, ਕੱਪੜੇ ਵੀ ਮੈਲੇ। ਕੱਪੜਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸੁਕਾਇਆ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਸਾਰਾ ਘਰ ਬਦਬੂ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਏਗਾ। ਐਨੀ ਦੁਰਗੰਧੀ ਹੈ ਤੇਰੇ 'ਚ। ਪਾਊਡਰ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈਂ ਕਦੇ ਸਪਰੇਅ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਨਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ, ਇਹਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਤੂੰ? ਇਹਦਾ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ। ਇਹਨੇ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਕਰਕੇ ਇਹ ਉਤਮ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮ ਵਸਤੂ ਹੈ। ਜੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਉਹਨੂੰ ਬੁੱਝ ਲਿਆ ਤਾਂ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਇਸ ਕਾਰਖਾਨੇ 'ਚ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਜੇ ਨਾ ਬੁੱਝਿਆ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਜਿੱਥੇ ਲੱਖਾਂ ਵਾਰੀ ਗਿਆ ਹੈਂ, ਕਰੋੜਾਂ ਵਾਰੀ ਗਿਆ ਹੈਂ ਫੇਰ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਕੇ ਚਲਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਮੂਲ ਸੰਭਾਲ -

ਮੂਲੁ ਸਮਾਲਹੁ ਅਚੇਤ ਗਵਾਰਾ ॥
ਇਤਨੇ ਕਉ ਤੁਮੁ ਕਿਆ ਗਰਬੇ ॥ ਅੰਗ- ੩੭੪

ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਮੈਲ ਹੈ ਆਤਮਾ। ਤੂੰ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇ, ਆਤਮਾ ਬਣ ਜਾ। ਪਰ ਇਹ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ -

ਏਕੋ ਏਕੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਵਿਆਪੈ ॥
ਅੰਗ - ੯੩੦

ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਉਸ ਮੂਲ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ ਮੇਰੇ ਮੂਲ ਦਾ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ।

ਤੀਨਿ ਸੇਰ ਕਾ ਦਿਗੜੀ ਮਿਹਮਾਨੁ ॥

ਅਵਰ ਵਸਤੁ ਤੁਝ ਪਾਹਿ ਆਮਾਨ ॥ ਅੰਗ - ੩੭੪

ਕੱਚਾ ਤਿੰਨ ਸੇਰ, ਪੱਕਾ ਲਾ ਲਓ, ਚਾਹੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਲਓ, ਦੁੱਧ ਲਾ ਲਓ, ਲੱਸੀ ਲਾ ਲਓ, ਦਹੀਂ ਲਾ ਲਓ, ਸਬਜ਼ੀ ਲਾ ਲਓ ਕਹਿੰਦੇ ਤਿੰਨ ਸੇਰ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਹੈ ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ। ਬਾਕੀ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਐਨਾ ਜੋੜੀਂ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ ਬੈਂਕ 'ਚ ਕਿੰਨਾ ਰੁਪਿਆ ਹੈ? ਕਹਿੰਦਾ ਜੀ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਪੰਜਾਹ ਲੱਖ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਆਮਾਨਤ ਰੱਖੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈਂ। ਵਾਧੂ ਦਾ ਰੱਖੀਂ ਬੈਠਾ ਹੈਂ।

ਦਮਤਾ ਤਿਸੀਕਾ ਜੋ ਖਰਚੈ ਅਰ ਖਾਇ ॥
ਦੇਵੈ ਦਿਲਾਵੈ ਰਜਾਵੈ ਖੁਦਾਇ ॥
ਹੋਤਾ ਨ ਰਾਖੈ ਅਕੇਲਾ ਨ ਖਾਇ ॥
ਤਹਕੀਕ ਦਿਲਦਾਨੀ ਵਹੀ ਭਿਸਤ ਜਾਇ ॥ ਨਸੀਹਤਨਾਮਾ

ਬਹੁਤਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਵੰਡ ਦੇ। ਸੇਵਾ ਕਰ ਦੇ। ਗਰੀਬਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਦਮਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਮਾਰ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, ਦਵਾਈ ਮਿਲਦੀ ਨਹੀਂ। ਦੇ ਦੇ ਦਵਾਈ ਵਾਸਤੇ। ਤੇਰੀ ਨੋਕੀ ਫੈਲੇਗੀ, ਕਿਉਂ ਫੈਲੇਗੀ ਕਿਉਂ ਫੈਲੇਗੀ? ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਸ ਪੈਸੇ ਦੀ ਦਵਾਈ ਕਿਸਨੂੰ ਗਈ ਹੈ। ਜੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਵੇ -

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲੁ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥
ਅੰਗ - ੧੪੨੮

ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਮੈਂ ਪੈਸੇ ਦਿੱਤੇ ਨੇ, ਲੈ ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਹ। ਪੈ ਗਿਆ ਨਾ ਉਲਟਾ ਪਿਟਣਾ, ਦਾਨ ਦੇ ਕੇ। ਕਲਾ, ਰਾਗ, ਦਵੈਸ਼ ਮਨ 'ਚ ਜਾਗ ਪਈ, ਕਰਿਆ ਤਾਂ ਨੇਕ ਕੰਮ ਸੀ ਪਰ ਏਸ ਕਰਕੇ ਜਾਗ ਪਈ ਕਿ ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਧੰਨਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕਰਨ ਆਉਂਦਾ। ਸਿਆਣੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਨੋਕੀ ਕਰ ਦਰਿਆ ਮੈਂ ਡਾਲ। ਭੁੱਲ ਜਾਹ ਨੋਕੀ ਕਰਕੇ ਕਿ ਕੀਹਦੇ ਕੋਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੀਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਪੁੱਛ ਨਾ। ਇਹ ਫੇਰ ਸਫਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤੈਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੇ ਵਾਧੂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਦੇ ਦੇ ਗਰੀਬਾਂ ਵਾਸਤੇ। ਬਾਕੀ ਤਾਂ ਆਮਾਨਤ ਹੈ ਤੇਰੇ ਕੋਲ। ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ।

ਬਿਸਟਾ ਅਸਤ ਰਕਤੁ ਪਰੇਟੇ ਚਾਮ ॥ ਅੰਗ - ੩੭੪

ਬਿਸਟਾ ਹੈ, ਹੱਡੀਆਂ ਨੇ, ਮਾਸ ਹੈ, ਮਿੱਝ ਹੈ, ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਗੈਰਾ ਹੈ, ਹਰ ਇੰਦ੍ਰੇ 'ਚੋਂ ਮੈਲ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਇਹਦਾ ਗੁਮਾਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈਂ -

ਇਸੁ ਉਪਰਿ ਲੇ ਰਾਖਿਓ ਗੁਮਾਨੁ ॥ ੩ ॥
ਏਕ ਵਸਤੁ ਬੁਝਹਿ ਤਾ ਹੋਵਹਿ ਪਾਕ ॥
ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਨਾਪਾਕ ॥ ਅੰਗ - ੩੭੪

ਜੇ ਤੂੰ ਬੁੱਝਦਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ, ਤਾਂ ਤੂੰ ਪਾਕ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਨਾਪਾਕ ਹੈਂ।

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਕਉ ਕੁਰਬਾਨੁ ॥
ਜਿਸ ਤੇ ਪਾਈਐ ਹਰਿ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਨੁ ॥ ਅੰਗ - ੩੭੪

ਮਿਲ ਲੈ ਪੂਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੂੰ। ਬਾਣੀ ਕਮਾ ਲੈ ਗੁਰੂ ਦੀ, ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸਾ ਲੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਤੇ ਨਿਹਚਾ ਆ

ਜਾਵੇ ਪੂਰਾ ਨਿਹਚਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦੇ ਨੇ। ਫੇਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਹੀ ਹੋਵੇ ਚਾਹ ਅੰਦਰ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਅੱਖਰ ਅੰਦਰ ਬੈਠਦਾ ਚਲਿਆ ਜਾਏਗਾ। ਮੇਰਾ ਰਾਮ ਹੈ ਆਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਮਰਦੀ ਹੈ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਫੇਰ ਮਿਲ ਜਾਏਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਕਾਹਦਾ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ। ਇਹਨੂੰ ਸੋਚ, ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਨਾ ਰਹਿ। ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਨੇ ਹੀ ਤੈਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਮਝ।

**ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰੀ ਦੇਹੀ ਨੇ ਖਾਕ ਬਣ ਜਾਣਾ,
ਜਿਸ ਦਾ ਗੁਮਾਨ ਕਰਦੈਂ।**

**ਕਾਹੇ ਰੇ ਨਰ ਗਰਬੁ ਕਰਤ ਹਹੁ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਝੂਠੀ ਦੇਹੀ ॥
ਅੰਗ - ੬੯੨**

**ਕਬੀਰਾ ਧੂਰਿ ਸਕੋਲਿ ਕੈ ਪੁਰੀਆ ਬਾਂਧੀ ਦੇਹ ॥
ਦਿਵਸ ਚਾਰਿ ਕੋ ਪੇਖਨਾ ਅੰਤਿ ਖੋਹ ਕੀ ਖੋਹ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੭੪

ਕਹਿੰਦੇ ਇਹਨੇ ਤਾਂ ਖੋਹ ਬਣ ਜਾਣਾ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ। ਇਹਦਾ ਮਾਣ ਨਾ ਕਰ। ਕਹਿੰਦੇ -

**ਉਤੇ ਚਿੱਟੇ ਪੇਚੇ ਨਾਲ ਪੋਚਿਆ ਮੁਨਾਰਾ ਸੋਹਣਾ।
ਅੰਦਰ ਲਹੂ ਪਾਕ ਮਲ ਮੂਤ ਪਰ ਗੰਦਾ ਹੈ।**

ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਪੋਚਾ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਹੱਥ ਦਾ ਮੁਨਾਰਾ ਪੋਚਿਆ ਹੈ।

**ਬੰਦਾ ਉਸਦਾ ਹੋ ਕੇ ਕਰੇ ਬੰਦਗੀ,
ਤਾਂ ਬੰਦਾ ਚੰਗਾ।**

ਬੰਦਗੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬੰਦਾ ਗੰਦੇ ਤੋਂ ਵੀ ਗੰਦਾ।

ਇਹਦਾ ਮਾਣ ਕਰਦਾ ਹੈ? ਇਹਦਾ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜੇ ਤਾਂ ਪਛਾਣ ਕਰ ਲਈ ਤਾਂ, ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੂੰ ਜਿੱਤ ਗਿਆ। ਜੇ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਹਾਰ ਕੇ ਬਾਜ਼ੀ ਇੱਥੋਂ ਜਾਏਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦੇਹ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਦੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਤਮ ਤੋਂ ਵੀ ਉਤਮ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਕਿਸੇ ਦੇਹੀ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਨਰ ਨਰਾਇਣੀ ਦੇਹ ਵੀ ਇਸਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਜੇਤ ਹਰੀ ਦੀ, ਏਸ ਦੇਹੀ ਵਿੱਚ ਵਸਦੀ ਹੈ।

ਨਉ ਦਰਵਾਜੇ ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਦਸਵੈ ਗੁਪਤੁ ਰਖੀਜੈ ॥

ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਨ ਖੁਲਨੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਖੁਲੀਜੈ ॥

ਅਨਹਦ ਵਾਜੇ ਧੁਨਿ ਵਜਦੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਣੀਜੈ ॥

ਤਿਤੁ ਘਟ ਅੰਤਰਿ ਚਾਨਣਾ ਕਰਿ ਭਗਤਿ ਮਿਲੀਜੈ ॥

ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੯੫੪

ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥ ਅੰਗ - ੯੫੭

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਨੌਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੇ ਤੇ ਦਸਵਾਂ

ਜਿੱਥੇ ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਪਈ ਹੈ ਉਹ ਗੁਪਤ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਬਜਰ ਕਪਾਟ ਆਸਾ, ਅੰਦੇਸ਼ਾ, ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਜੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਫੇਰ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਕਿਵੇਂ ਨੇ? ਕਹਿੰਦੇ ਚਾਬੀ ਲੈ ਲੈ ਗੁਰੂ ਤੋਂ। ਨਾਮ ਲੈ, ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਲੈ, ਮੰਤਰ ਲੈ ਲੈ। ਉਹਦਾ ਜਾਪ ਕਰ। ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ। ਫੇਰ ਇਹ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏਗਾ। ਜਦੋਂ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ ਕਿ ਐਵੇਂ ਹੀ ਬਾਤਾਂ ਨੇ? ਕਹਿੰਦੇ, ਜਦੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾਈਏ। ਉਸ ਥਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਥੇ ਸੁਣਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਉਥੇ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਉਥੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਕਿਹੜਾ ਸ਼ਬਦ? ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਬਦ ਲੱਭ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਸੁਣਨਾ ਹੈ ਉਥੇ। ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਥੇ, ਬ੍ਰਹਮ ਚਿੰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਹਨੇਰਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ, ਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤਾਂ ਆਹ ਸੂਰਜ, ਚੰਦ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਜੋ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਉਹ ਇਹਨੂੰ ਦੇਖਦੀਆਂ ਨੇ। ਜੋ ਅਨੁਭਵ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ ਉਹ ਹੋਰ ਚਾਨਣਾ ਹੈ। ਐਸ ਚਾਨਣੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਉਹ ਮਿਲਦਾ। ਉਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਚੀਜ਼ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਿਸਦਾ ਕੀ ਹੈ? 'ਸਭ ਮਹਿ ਏਕੁ ਵਰਤਦਾ ਜਿਨਿ ਆਪੇ ਰਚਨ ਰਚਾਈ ॥' 'ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਤੂ ਸਚੀ ਨਾਈ ॥' ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਰੀਰ 'ਚ ਵਸਦੀ ਹੈ -

**ਇਹੁ ਸਰੀਰੁ ਸਭੁ ਧਰਮੁ ਹੈ
ਜਿਸੁ ਅੰਦਰਿ ਸਚੇ ਕੀ ਵਿਚਿ ਜੋਤਿ ॥**

ਗੁਰਜ ਰਤਨ ਵਿਚਿ ਲੁਕਿ ਰਹੇ

ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਕੁ ਕਵੈ ਖੋਤਿ ॥

ਅੰਗ - ੩੦੯

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਹੈ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਰਤਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਰਤਨ ਲੁਕਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਆਤਮ ਪਦਾਰਥ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਨਾਮ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਜਿਹਦਾ ਮੁੱਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ।

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੇ ॥

ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ ਸੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਦੇ ॥

ਅੰਗ - ੮੧

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥

ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ਼ਾਮੁ ॥

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥

ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ ॥

ਤਿਨਿ ਦੇਖਿਆ ਜਿਸੁ ਆਪਿ ਦਿਖਾਏ ॥

ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਜਨ ਸੋਝੀ ਪਾਏ ॥

ਅੰਗ- ੨੯੩

ਜਿਹਨੂੰ ਦਿਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਫੇਰ ਰਤਨ ਅੰਦਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ

ਗੁਰਜ ਰਤਨ ਵਿਚਿ ਲੁਕਿ ਰਹੇ

ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੇਵਕੁ ਕਵੈ ਖੋਤਿ ॥

ਅੰਗ- ੩੦੯

ਵਿਚਾਰ ਕਰ-ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਰਤਨ ਤੱਕ ਕੋਈ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਨਜ਼ਰ ਕੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ,

ਜਦੋਂ ਰਤਨ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਆਹ ਨਿਗੂ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਹਦੇ 'ਚ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਫਲਾਣ ਸਿਉਂ, ਫਲਾਣਾ, ਉਹ ਸਾਡਾ ਵੈਰੀ, ਫਲਾਣਾ ਧਰਮ, ਫਲਾਣਾ ਬੰਦਾ; ਕਹਿੰਦੇ ਉਥੇ ਨਹੀਂ ਇਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਥੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ -

ਸਭੁ ਆਤਮ ਰਾਮੁ ਪਛਾਣਿਆ

ਤਾਂ ਇਕੁ ਰਵਿਆ ਇਕੋ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ॥

ਇਕੁ ਦੇਖਿਆ ਇਕੁ ਮੰਨਿਆ

ਇਕੋ ਸੁਣਿਆ ਸੁਣ ਸਰੋਤਿ ॥

ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਸਲਾਹਿ ਤੂ ਸਭੁ ਸਚੇ ਤੇਰੀ ਹੋਤਿ ॥

ਅੰਗ - ੩੦੯

ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਜੋਤ।

ਆਹ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਕਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਆਪੇ ਵਸੈ ਅਲਖੁ ਨ ਲਖਿਆ ਜਾਈ ॥

ਮਨਮੁਖੁ ਮੁਗਧੁ ਬੂਝੈ ਨਾਹੀ ਬਾਹਰਿ ਭਾਲਣਿ ਜਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੪

ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਮਨ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲਾ ਮੂਰਖ ਕਹਿੰਦੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।

ਕਾਇਆ ਕੋਟੁ ਹੈ ਆਕਾਰਾ ॥

ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਪਸਰਿਆ ਪਾਸਾਰਾ ॥

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਭਸਮੈ ਕੀ ਢੇਰੀ ਖੇਹੁ ਖੋਹ ਰਲਾਇਦਾ ॥ ੨ ॥

ਕਾਇਆ ਕੰਚਨ ਕੋਟੁ ਅਪਾਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੧੦੫੯

ਜਿਹਦਾ ਪਾਰਾਵਰ ਨਹੀਂ ਨਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ, ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਆਤਮਾ ਦਾ। ਉਹ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਰਵਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਾਵੈ ਸਦਾ ਗੁਣ ਸਾਚੇ

ਮਿਲਿ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਦਾ ॥ ੩ ॥

ਕਾਇਆ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੧੦੫੯

ਕਹਿੰਦੇ ਹਰੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਦੁਨੀਆਂ ਝਗੜਦੀ ਹੈ। ਆਹ ਮੰਦਰ ਸਾਡਾ ਹੈ ਹੀ, ਆਹ ਮਸਜਿਦ ਸਾਡੀ ਹੈ ਜੀ। ਆਹ ਸਾਡਾ ਪੂਜਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ, ਝਗੜਦੇ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਹੜਾ ਅਸਲੀ ਹਰੀ ਦਾ ਮੰਦਰ ਹੈ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਮਾਸ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀਆਂ ਰਖਦਾ, ਈਰਖਾ, ਵੈਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਕਪਟ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਛਲ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਕਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਤੂੰ। ਉਹਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ।

ਕਾਇਆ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਹਰਿ

ਜੀਉ ਵਸੈ ਮੁਰਾਰੇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ

ਵਣਜਨਿ ਵਾਪਾਰੀ ਨਦਰੀ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੫੯

ਹੁਣ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੀ ਕਹਿ ਦੇਣ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ। ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਆਪਾਂ ਕਿ ਰੱਬ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ? ਮੰਨ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ ਜੇ ਕਦੇ ਡਰ ਲੱਗਿਆ। ਕਦੇ ਤੋਟਾ ਆਇਆ, ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੰਨ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ। ਮਨਾ ਕੇ ਦੇਖ ਲਓ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਮੰਨ ਲੈ, ਮੰਨ ਲੈ, ਤੈਨੂੰ ਵੱਡੀ ਪਦਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਏਗੀ।

ਧਾਰਨਾ - ਪਾਵੈ ਮੋਖ ਦੁਆਰ ਜੇ ਮੰਨ ਮਨ ਜਾਇ।

ਮੰਨੈ ਪਾਵਹਿ ਮੋਖੁ ਦੁਆਰੁ ॥ ਮੰਨੈ ਪਰਵਾਰੈ ਸਾਧਾਰੁ ॥ ਮੰਨੈ ਤਰੈ ਤਾਰੇ ਗੁਰੁ ਸਿਖ ॥ ਮੰਨੈ ਨਾਨਕ ਭਵਹਿ ਨ ਭਿਖ ॥ ਐਸਾ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨੁ ਹੋਇ ॥ ਜੇ ਕੋ ਮੰਨਿ ਜਾਣੈ ਮਨਿ ਕੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੩

ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹਦੀ ਗਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ।

ਮੰਨੇ ਕੀ ਗਤਿ ਕਰੀ ਨ ਜਾਇ ॥

ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੩

ਮੰਨ ਲਓ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ।

ਕਾਇਆ ਹਰਿ ਮੰਦਰੁ ਹਰਿ ਆਪਿ ਸਵਾਰੇ ॥

ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਵਸੈ ਮੁਰਾਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੧੦੫੯

ਅਸੀਂ ਕਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਵੀ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕਾਇਆ ਦੇ ਵਿੱਚ ਵਸਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੈਗਾ।

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਵਣਜਨਿ ਵਾਪਾਰੀ

ਨਦਰੀ ਆਪਿ ਮਿਲਾਇਦਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੫੯

ਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਲੈ ਕੇ ਜਿਹੜੇ ਫੇਰ ਨਾਮ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਨੇ ਉਹ ਵਣਜ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਵਪਾਰ ਕਰਾਂਗੇ ਸੱਚ ਦਾ, ਫੇਰ ਨਦਰ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਉਥੇ। ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ, ਕਰਮ ਦਾ, ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਲਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਓਤ ਪੋਤ ਹੋ ਕੇ ਇੱਕੋ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। -

ਕਬੀਰ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਤੂ ਹੁਆ ਮੁਝ ਮਹਿ ਰਹਾ ਨ ਹੂੰ ॥

ਜਬ ਆਪਾ ਪਰ ਕਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਤੂ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੫

ਜਬ ਹਮ ਹੋਤੇ ਤਬ ਤੂ ਨਾਹੀ ਅਬ ਤੂਹੀ ਮੈ ਨਾਹੀ ॥

ਅਨਲ ਅਗਮ ਜੈਸੇ ਲਹਰਿ ਮਇ ਓਦਯਿ

ਜਲ ਕੇਵਲ ਜਲ ਮਾਂਗੀ ॥

ਅੰਗ - ੬੫੭

ਕਹਿੰਦੇ, ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਲਹਿਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਨੇ, ਸਮੁੰਦਰ 'ਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ ਫੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਵਾਸਾ ਕਿੱਥੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਨਿਜ ਘਰ 'ਚ ਵਾਸਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਆਪ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਬਹੁਤ ਆਰਾਮ ਵਾਲਾ ਘਰ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦੇਖਾਇ ਦੇਇ ਸੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥

ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿਕਾਰ ਧੁਨਿ ਤਹ ਬਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਉਥੇ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ? ਨੌਆਂ ਦਰਾਂ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠਾਕ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਬੋਗਾਨਾ ਰੂਪ।

ਦੇਖ ਪਰਾਈਆਂ ਚੰਗੀਆਂ, ਮਾਵਾਂ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਜਾਣੇ।

ਦੇਖਣਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਾੜਾ, ਅੱਖਾਂ ਠਾਕ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਕਰਨ ਨ ਸੁਨੈ ਕਾਹੁ ਕੀ ਨਿੰਦਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੪

ਕੰਨ ਠਾਕ ਦਿੱਤੇ। ਰਸਨਾ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਠਾਕ ਦਿੱਤੀ। ਹੱਥ ਮਾੜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਠਾਕ ਦਿੱਤੇ। ਪੈਰ ਮਾੜੇ ਥਾਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਠਾਕ ਦਿੱਤੇ, ਜਦੋਂ ਠਾਕ ਦਿੱਤੇ। ਇੱਕ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਰਹਿ ਗਿਆ ਹੁਣ ਉਹਨੇ ਓਧਰ ਨੂੰ ਰੁਖ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਉਹਨੇ ਟੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਰ ਵੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹੈ? ਹੁਣ ਤੱਕ ਤਾਂ ਟੋਲ੍ਹਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਹੈ।

**ਨਉ ਦਰ ਠਾਕੇ ਧਾਵਤੁ ਰਹਾਏ ॥
ਦਸਵੈ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸਾ ਪਾਏ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੪**

ਨਿਜ ਘਰ ਹੈ ਦਸਵਾ ਦੁਆਰ।

ਉਥੇ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ ਮਹਾਰਾਜ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਥੇ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਤੂੰ,-

**ਓਥੈ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਜਹਿ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ
ਗੁਰਮਤੀ ਸਬਦਿ ਸੁਣਾਵਣਿਆ ॥ ਅੰਗ - ੧੨੪**

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬਦ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਦੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ, ਜੇ ਤਾਂ ਭਾਈ-

**ਏਕ ਵਸਤੁ ਬੁਝਹਿ ਤਾ ਹੋਵਹਿ ਪਾਕ ॥
ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਤੂੰ ਸਦਾ ਨਾਪਾਕ ॥ ਅੰਗ - ੩੨੪**

ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਨਾਪਾਕ ਰਹਿ ਲਓ। ਗੰਦ ਮੂਤ ਦਾ ਥੈਲਾ ਬਣ ਕੇ, ਚਾਹੇ ਇਸ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਪਰਮ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰ ਦਿਓ। ਜਿਹਦੀ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਲੋਚਦੇ ਨੇ ਤੀਰਥ ਸਾਰੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਡੇ 'ਚ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਡ ਕੇ ਵੀ ਜੇ ਧੂੜ ਪੈ ਜਾਏ, ਮਹਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਹਵਾ ਦੇ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਐ ਹਵਾ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਵਗ। ਸੰਤ ਜਿੱਥੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਉਸ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਉਡਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਲੈ ਆ। ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾ, ਸਾਡੇ ਪਾਪ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣ। ਅਸੀਂ ਜਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਅਸੀਂ ਜੜ੍ਹ ਤੀਰਥ ਹਾਂ ਉਹ ਜੰਗਮ ਤੀਰਥ ਨੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਂ ਪਵਿੱਤਰ ਹੋ ਗਏ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਵਸਦਾ ਸਾਡੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲੇ ਬੈਠੇ ਹਾਂ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵਜ਼ੀਰ ਪਰਸਰਾਮ ਵਾਪਸ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਕੀ ਗੱਲ ਦੱਸਾਂ, ਮੈਂ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ। ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇੱਠ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੀ ਹੋਰ ਬਣ ਗਈ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਬਾਗ ਦੇਖਿਆ, ਲਹਿਲਹਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਐਨੀ ਛੇਤੀ ਟਾਹਣੀਆਂ ਵੀ ਆ ਗਈਆ, ਪੱਤੇ ਵੀ ਆ ਗਏ। ਐਡਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮਾ? ਚਲੋ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਮੰਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਓ ਕਿ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤੀ ਵੀ ਬਾਗ ਵੀ ਹਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਦੂਜੀ ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਬੜੇ ਸਵਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਸੀ, ਆਹ ਪੁੱਛਾਂਗਾ, ਆਹ ਪੁੱਛਾਂਗਾ ਮੇਰੀ ਜੁਬਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਟੈਲੀਫੋਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀਂ ਵੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੈਂ ਅਨੁਭਵ ਕਰਿਆ। ਮੈਂ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਫੜਕ ਮੈਨੂੰ ਜਵਾਬ ਆ ਜਾਂਦਾ। ਕਹਿੰਦਾ ਉਥੇ

ਟੈਲੀਫੋਨੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਬਿਨਾਂ ਬੋਲਿਆ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਕੁਛ ਚਿਤਵ ਲਓ, ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਜਵਾਬ ਆਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਆਹ ਵੀ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ, ਜੁਬਾਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਪਵੇ ਕਿ ਰੱਬ ਹੀ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ ਇਹ ਤਾਂ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਸੱਚ ਦਸਦਾ ਹਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਵੈਸ਼ਨਵ ਹਾਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਸਿਰਫ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਨਾਨਕ ਸ਼ੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਉਹਦਾ ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ। ਪਰ ਜਿਸਨੂੰ ਅੱਜ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਮੈਂ ਸੋ ਵਿਸਵੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ। ਵੀਹ ਵਿਸਵੇ ਮੇਰਾ ਮੱਤ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ ਉਹ। ਦੂਜਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਅੰਦਰੋਂ ਮੱਲੋ-ਮੱਲੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਆ ਗਿਆ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਮੇਰਾ ਮਸਤਕ ਚਰਨੀਂ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਰਾਜਨ! ਮੈਂ ਬੋਲ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ -

**ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਗੁੰਗੈ ਗੁੜੁ ਖਾਇਆ
ਪੁਛੈ ਤੇ ਕਿਆ ਕਹੀਐ ॥ ਅੰਗ - ੩੩੪**

ਕੀ ਦੱਸੇ, ਗੁੰਗਾ ਗੁੜੁ ਖਾ ਕੇ ਕਿ ਕੀ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦਾ, ਮੈਨੂੰ ਐਨਾ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤਨ ਮਨ ਠੰਢਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਲਦਾ ਬਲਦਾ ਸੀ, ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਿਆਂ 'ਚ ਪਿਆ ਸੀ ਆਹ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਐਸੇ ਸੁਆਦ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਾਹ ਆ ਰਹੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਗੱਲ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਬਚਨ ਇੱਕੋ ਹੀ ਕਰਦੇ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਜਿਸਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਾਜਿਆ ਹੈ -

**ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥
ਅੰਗ - ੨**

ਨਾ ਵਿਸਾਰੋ ਉਸ ਨੂੰ, ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਉਸਨੂੰ। ਭੁੱਲੋ ਨਾ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਰਤ ਰੱਖੋ, ਯਾਦ 'ਚ ਵਸੋ। ਉਹਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ, ਇਕੱਲਾ ਰਾਮ-ਰਾਮ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾ ਕਰੋ -

**ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਭੁ ਕੇ ਕਹੈ ਕਹਿਐ ਰਾਮੁ ਨ ਹੋਇ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਰਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥
ਅੰਗ - ੪੯੧**

ਕਹਿੰਦੇ ਰਾਮ ਕਹਿਣ 'ਚ ਇੱਕ ਭੇਦ ਹੈ, ਅਰ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ ਹੈ -

**ਕਬੀਰ ਰਾਮ ਕਹਨ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਹੈ ਤਾ ਮਹਿ ਏਕੁ ਬਿਚਾਰੁ
॥ ਸੋਈ ਰਾਮੁ ਸਭੈ ਕਹਹਿ ਸੋਈ ਕਉਤਕਹਾਰ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੭੪**

ਕਹਿੰਦੇ ਓਹੀ ਕਉਤਕਹਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਓਹੀ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸੋਝੀ ਪਈ ਹੈ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰੀ 'ਚ ਨਾਮ ਜਪੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੁੰਨੇ ਮਨ ਨਾਲ ਜਪਦੇ ਸੀ, ਮਨ ਕਿਤੇ, ਸਰੀਰ ਕਿਤੇ, ਮੂੰਹ 'ਚ ਜੁਬਾਨ ਚਲਦੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕੋ ਹੀ ਜੋਤ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਗਰਕ ਹੋ, ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਕਹਿ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ'। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੋ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਕੱਟ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਓ ਪ੍ਰੇਮੀਓ। ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਵਸ ਆਉਂਦਾ। ਚਲਦਾ.....

ਕਿਵ ਕੂੜੇ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ?

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਅਕਤੂਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ -)

"ਮਹਾਰਾਜ, ਅੱਜ ਤਾਂ ਮਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸਭਾ ਹੋਏਗੀ; ਸਭਾ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਹੋਏਗਾ।"

ਸੋ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸਭਾ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਦ ਇਹ ਬੱਚਾ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਸਿੰਘ ਦੁਆਰ ਤੋਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਿੰਨੀ ਸਭਾ ਬੈਠੀ ਸੀ, ਸਾਰੀ ਹੱਸ ਪਈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵੀ ਹਾਸਾ ਆ ਗਿਆ - ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਨੂੰ, ਲੋਕਿਨ ਰੋਕ ਲਿਆ ਉਹਨੇ - ਸਰਾਪ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ। ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ, ਇਹ ਬਨਾਵਟੀ ਹਾਸਾ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿੜਾਉਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰੀ ਕਿ ਦੇਖੋ ਮਹਾਰਾਜ, ਬੱਚਾ ਕਿਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਚਿੜਾਅ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਦੰਦੀਆਂ ਚਿੜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਪੁੱਛਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਹੱਸੇ ਹੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ?

"ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਰਾਜਾ! ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੱਸਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸਭਾ ਸਾਰੀ ਹੀ ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਵੀ ਬੰਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅਕਲ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੁੱਛੋ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਿਉਂ ਹੱਸੇ? ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਵਿੰਗ ਦੇਖ ਕੇ ਹੱਸੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਠ ਵਿੰਗ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਨੇ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਗੰਨੇ ਵਿਚ ਵਿੰਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗੰਨੇ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਗੰਨੇ ਵਿਚ ਵਿੰਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਗੰਨੇ ਦੇ ਰਸ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਸੋ ਇਹ ਚੰਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੱਸਿਆਂ। ਇਹ ਚੰਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਏਥੇ ਬੈਠੇ; ਆਤਮਦਰਸੀ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਚੰਮਦਰਸੀ ਨੇ।" ਸਾਰੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਸਵਾਲ ਕਰੋ।" ਸੋ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ! ਮੇਰਾ ਸਵਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ?"

"ਇਹ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੈ? ਜਿਵੇਂ ਸਵਾਲ ਕਰਿਆ ਹੈ, ਓਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਜਵਾਬ ਦੇਵਾਂ? ਇਹ ਵੀ ਝੂਠਾ, ਉਹ ਵੀ ਝੂਠਾ; ਇਹ ਵੀ ਕੂੜ, ਉਹ ਵੀ ਕੂੜ; ਤਸੱਲੀ ਹੋਈ?"

"ਕੁਛ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਮਹਾਰਾਜ।"

"ਮੈਂ ਦੱਸਦਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ। ਸਭਾ ਜਨੋ! ਇਸ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਇਕ ਭਿਅੰਕਾਰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ। ਸੁਪਨਾ ਐਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਇਹਦੀ ਬਹੁਤ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੋਈ। ਸਾਰਾ ਸੁਪਨਾ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਸਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਪਨਾ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਜੇ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹਾਸੀ ਹੋਏਗੀ, ਬਹੁਤ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੋਏਗੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੋਲਮੇਲ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸੋ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਇਸਨੂੰ

ਆਇਆ ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ ਸੱਚ ਮੰਨੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨੇ ਸਵਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚਾ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚਾ; ਸੁਪਨਾ ਸੱਚਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਿਹੜੀ ਇਹ ਜਾਗ੍ਰਤ ਹੈ, ਇਹ ਸੱਚੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਦੋਇ ਝੂਠੇ ਨੇ; ਇਹ ਵੀ ਝੂਠਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਝੂਠਾ। ਸੱਚੀ ਅਵਸਥਾ ਤਾਂ ਕੂੜ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ - ਤ੍ਰਿਗੁਣ ਅਤੀਤ। ਉਹ ਸੱਚ ਲਾਂਭੇ ਹੈ, ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ।"

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਹੈ ਸਲਗ ਮਿਥੇਨਾ॥

ਅੰਗ - ੧੦੮੩

ਇਹ ਮਿਥਿਆ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਤੇ ਇਹ ਹੈ ਨਹੀ।

ਸੁਪਨਾ ਯੇ ਸਭ ਜਗਤ ਹੈ, ਯਾ ਤੇਰਾ ਹੈ ਖਿਆਲ।

ਜਾਦੂਗਰ ਖੁਦ ਹੋਇ ਤੂੰ, ਰਚਿਆ ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ।

ਰਚਿਆ ਇੰਦ੍ਰਜਾਲ, ਨਹੀਂ ਦਿਲ ਇਸ ਮੇਂ ਦੇਣਾ।

ਝੂਠ ਦੁੱਖ ਅਰ ਸੁਖ, ਝੂਠ ਦੇਣਾ ਤੇ ਲੈਣਾ।

ਝੂਠ ਹਰਖ ਅਰ ਸ਼ੋਕ, ਝੂਠ ਜੀਵਣ ਅਰ ਮਰਨਾ।

ਜਾਦੂ ਕਾ ਹੈ ਖੋਲ੍ਹ ਜਗਤ ਯਾ ਜਾਨੇ ਸੁਪਨਾ।

ਬਾਜੀਗਰਿ ਜੈਸੇ ਬਾਜੀ ਪਾਈ ॥

ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਭੇਖ ਦਿਖਲਾਈ ॥

ਸਾਂਗੁ ਉਤਾਰਿ ਬੀਮਿਓ ਪਾਸਾਰਾ ॥

ਤਬ ਏਕੋ ਏਕੰਕਾਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੦੮੪

ਜਾਦੂਗਰ ਨੇ ਜਾਦੂ ਦੀ ਖੋਲ੍ਹ ਰਚ ਦਿਤੀ ਲੋਕਿਨ ਜਦੋਂ ਬੰਦ ਕਰੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਜਾਦੂਗਰ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਉਹਦੇ ਕੋਲ। ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨਾ ਹੈ। ਰਾਜਨ! ਤੇਰੇ ਯਾਦ ਹੋਣਾ ਹੈ, 8-10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਤੂੰ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਾਇਆ ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਾਧੂ-ਸੇਵੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੈਨੂੰ ਥੋੜੀ ਜਿਹੀ ਮਾਇਆ ਦਿਖਾਈ ਹੈ, ਲੋਕਿਨ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਪਰੋਸ਼ਾਨੀ ਅੱਠ ਸਾਲ ਰਹੀ।"

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਜਗਤ ਕੀ ਹੈ -

ਜਗਿ ਜੀਵਨੁ ਐਸਾ ਸੁਪਨੇ ਜੈਸਾ.....॥ ਅੰਗ - ੪੮੨

ਜੈਸਾ ਸੁਪਨਾ ਰੈਨਿ ਕਾ ਤੈਸਾ ਸੰਸਾਰ॥

ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਮਾਨ ਸਭੁ ਬਿਨਸੀਐ ਕਿਆ ਲਗਹਿ ਗਵਾਰ॥

ਅੰਗ - ੮੦੮

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ! ਅਸੀਂ ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।"

"ਮਹਾਰਾਜ, ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਰੂਹ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ?"

"ਰੂਹ ਤਾਂ ਹੈਗੇ ਪਰ ਝੂਠੀ 'ਮੈਂ' ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ। ਝੂਠੀ ਮੈਂ ਦੇ ਨਾਲ 'ਮੇਰੀ' ਰਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਮੇਰੀ ਤੇ ਮੈਂ' ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਇਸ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਦੂਰ

ਕੇ ਕੇ ਭੋਗਾਂ ਤੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਪੁਨਹ-ਪੁਨਹ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ ਇਹਨੂੰ। ਕ੍ਰੋੜਾਂ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਅਧਿਆਸ ਹੋ ਗਿਆ 'ਮੈਂ ਮੈਂ ਮੈਂ ਮੈਂ' ਦਾ। ਇਹ ਜਾਨਵਰ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਵੀ 'ਮੈਂ' -

**ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ॥**

**ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ॥
ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬਿਖ ਜੋਇਓ॥** ਅੰਗ - ੧੭੬

ਇਹਦੀ 'ਮੈਂ' ਲਈ ਫਿਰਦੀ ਹੈ ਇਹਨੂੰ। ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਹਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।

ਕੂੜ ਮਿਠਾ ਕੂੜ ਮਾਖਿਉ ਕੂੜ ਡੋਬੇ ਪੂਰੁ॥ ਅੰਗ - ੪੬੮
ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਡੁੱਬ ਗਏ - ਝੂਠ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ।

ਨਾਨਕੁ ਵਖਾਣੈ ਬੇਨਤੀ ਤੁਧੁ ਬਾਝੁ ਕੂੜੇ ਕੂੜੁ॥ ਅੰਗ - ੪੬੮

ਇਕ 'ਤੂੰ' ਹੀ ਸੱਚਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਏਥੇ ਸਾਰਾ ਝੂਠ ਦਾ ਹੀ ਪਸਾਰਾ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।" ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਜੀਵ ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਜਗਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿੰਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਏ ਨੇ, ਕਿੰਨੇ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਆਏ ਨੇ, ਕਿੰਨੇ ਵੇਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਰਚੇ ਗਏ - ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ, ਤੌਰੇਤ, ਅੰਜਲਿ, ਜੰਬੂਰ, ਬਾਈਬਲ - ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ; ਉਹ ਸਾਰੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਇਹ ਜਾਗਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਤੈਨੂੰ ਜਾਗ ਨ ਗਾਫਲਾ ਆਈ,
ਸੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਜੁਗ ਬੀਤ ਗਏ - ੨, ੨.**

ਰਜੇ ਗੁਣ, ਤਮੇ ਗੁਣ, ਸਤੋ ਗੁਣ - ਮਾਇਆ ਦੇ ਤਿੰਨ ਰੂਪ ਨੇ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਗੁਣਾਂ ਵਿਚ ਖੇਲਦਾ ਹੈ, ਚੌਥੇ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਜਾਗਦੇ ਨੇ -

ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਸੰਸਾਰੁ ਭ੍ਰਮਿ ਸੁਤਾ ਸੁਤਿਆ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਣੀ॥
ਅੰਗ - ੯੨੦

ਸਾਰੀ ਉਮਰ, ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਜੁਗ ਸੁੱਤੇ ਦੇ ਬਤੀਤ ਹੁੰਦੇ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਨੇ ਪਰ ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਸੁਪਨਾ ਜੋ ਹੈ ਰੈਣ ਦਾ, ਉਹ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਇਕ ਰਾਤ ਦਾ ਸੁਪਨਾ, ਕੁਛ ਘੜੀਆਂ ਦਾ ਜਾਂ ਕੁਛ ਮਿੰਟਾਂ ਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਲੰਮਾ ਹੈ; ਮੁੱਕ ਇਹਨੇ ਵੀ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਕ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ ਦੂਜਾ, ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਤੀਜਾ; ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਲਓ ਕਿ ਇਕ ਬੰਦਾ ਇਕ ਸੇਰ ਆਟਾ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਇਕ ਸੇਰ ਹੀ ਆਟਾ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਜਦ ਖਾ ਲਏਗਾ, ਆਟਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਕ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ 100 ਕੁਇੰਟਲ ਆਟਾ ਹੈ; ਉਹ ਵੀ ਇਕ ਸੇਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨੇ ਵੀ ਮੁੱਕ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਹਨੇ ਰੋਜ਼ ਦਾ ਇਕ ਸੇਰ ਖਾ ਕੇ 100 ਕੁਇੰਟਲ ਮੁਕਾ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਸੁਪਨਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਜਾਗਿ ਲੇਹੁ ਰੇ ਮਨਾ ਜਾਗਿ ਲੇਹੁ ਗਾਫਲ ਸੋਇਆ॥
ਅੰਗ - ੨੨੬

ਗਾਫਲ ਹੋ ਕੇ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ -

**ਤਿਹੀ ਗੁਣੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣੁ ਵਿਆਪਿਆ
ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝ ਬੁਝਾਇ॥** ਅੰਗ - ੬੦੩

**ਇਸੁ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਕੋਈ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ॥
ਸਾਬਤੁ ਵਸਤੁ ਓਹੁ ਅਪਨੀ ਲਹੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥**

**ਸਗਲ ਸਹੇਲੀ ਅਪਨੈ ਰਸ ਮਾਤੀ ॥
ਗ੍ਰਿਹੁ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਜਾਤੀ ॥**

**ਮੁਸਨਹਾਰ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ ॥
ਸੁਨੇ ਨਗਰਿ ਪਰੇ ਠਗਹਾਰੇ ॥** ਅੰਗ - ੧੮੨

ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਲੁਟਦੇ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਲੁੱਟ ਖਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦਾ ਧਨ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਇਸਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹਦੀ, ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਇਸਨੂੰ ਆਉਂਦੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

"ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਕੂੜ ਹੈ, ਇਹਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ; ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਫੇਰ ਇਲਾਜ ਕੀ ਹੈ - ਕੂੜ ਨੂੰ ਛੱਡਣ ਦਾ?"

"ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ; ਹੋਰ ਕੀ ਇਲਾਜ ਹੈ।"

"ਸੱਚ ਕਿਵੇਂ ਆਵੇ?"

"ਕੂੜ ਛੱਡਿਆ। ਝੂਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ, ਸੱਚ ਆ ਜਾਏਗਾ।"

"ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਿਆਂ, ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਜਾਂਦੀ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਤਾਂ ਦੁਣੀ ਮੈਲ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੈਲ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ, ਇਹ ਤਾਂ -

ਪੜ੍ਹਿਐ ਨਾਹੀ ਭੇਦੁ ਬੁਝਿਐ ਪਾਵਣਾ॥ ਅੰਗ - ੧੪੮

ਬੁੱਝਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, realise (ਅਨੁਭਵ) ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ-

**ਧਾਰਨਾ - ਬਹੁਤਾ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ,
ਪੁੱਛ ਲੈ ਗਿਆਨੀਆਂ ਤੋਂ - ੨, ੨.**

"ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ! ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਗੱਲ ਬਣਿਆ ਕਰਦੀ। ਕਿੰਨਾਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹ ਲੈ - 'ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਗਡੀ ਲਦੀਅਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਭਰੀਅਹਿ ਸਾਥ। ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਬੋੜੀ ਪਾਈਐ ਪੜ੍ਹਿ ਪੜ੍ਹਿ ਗਡੀਅਹਿ ਖਾਤ।" ਇਹ ਤਾਂ -

ਜਗਿ ਹਉਮੈ ਮੈਲੁ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਦੂਜੇ ਭਾਇ॥
ਅੰਗ - ੩੯

ਜਦ ਤਾਂਈ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ - ਹਉਮੈ ਦੀ -

**ਮਲੁ ਹਉਮੈ ਧੋਤੀ ਕਿਵੈ ਨ ਉਤਰੈ ਜੇ ਸਉ ਤੀਰਥ ਨਾਇ ॥
ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦੇ ਦੁਣੀ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਆਇ ॥**

ਪੜ੍ਹਿਐ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਪੁਛਹੁ ਗਿਆਨੀਆ ਜਾਇ ॥
ਅੰਗ - ੩੯

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 37 ਤੇ)

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਦੱਸਵੀਂ ਬਰਸੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼

ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਪਿੰਡ ਧਮੋਟ, ਤਹਿਸੀਲ ਪਾਇਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ (ਪੰਜਾਬ) ਵਿਖੇ 17 ਜੂਨ 1918 ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਗੁਲਾਮੀ ਦੇ ਜੂਲੇ ਨੂੰ ਲਾਹ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਹਰ ਪਾਸੇ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਸੁੱਧੀ ਲਹਿਰ ਜ਼ੋਰਾ ਤੇ ਸੀ, ਹਰ ਧਰਮ ਪਾਖੰਡਵਾਦ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਧਰਮ ਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਲਈ ਉਤਸੁਕ ਸੀ। ਈਸਾਈ ਪ੍ਰਚਾਰ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਰਾਹੀਂ, ਉਚ ਪਦਵੀਆਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਈਸਾਈ ਬਣਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜਿਆ ਜਿਸ ਨੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਆਏ ਵਿਗਾੜ ਨੂੰ ਸੋਧਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ, ਸਿਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਆ ਚੁੱਕੀਆਂ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਾਇਆ, ਸਿਖ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਿਆ ਅਤੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦੇ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਰਚਿਆ ਗਿਆ, ਟ੍ਰੈਕਟ ਲਿਖੇ ਗਏ, ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਥਾ-ਥਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਵਾਲੇ ਪੂਰਨ ਗੁਰਸਿਖ ਸਨ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਆਯੂ ਤਿੰਨ ਦੀ ਹੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਸਾਧੂ ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ, ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਸੀ। ਘਰ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਖੁਰਾਕ ਸੁਭਾਵਕ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸੇ ਮਿਲਦੀ ਰਹੀ। ਸਾਧੂਆਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਚੰਗੀ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਨ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਮਸਤੂਆਣਾ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਲੇ, ਬਾਬਾ ਨੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਵਾਲੇ, ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਜੋ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਸੀਏ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਵੀ ਸਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਰਵਾਨੇ ਵੀ), ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਬੀਬੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ (ਉਦਮ ਕੌਰ) ਸੰਤ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾਉਦਪੁਰ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਕਾਰਨ ਮਹੀਨਾ ਮਹੀਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਦਾਉਦਪੁਰ ਠਹਿਰ ਕੇ ਅਖੰਡਪਾਠ ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾਈ ਰਖਦੇ।

ਕਲੋਰ
ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ

ਬਹੁਤ
ਕਾਰ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ :- ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਇਆ । ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਬਿਲਡਿੰਗ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਆਪ ਆਪਣੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰਵਾਇਆ । ਪਵਿੱਤਰ ਪਾਵਨ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਆਪ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅੱਗੇ ਬੋਰਡ ਲਗਾਇਆ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸਾਫ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਠੰਡਾ ਰਹਿ ਸਕੇ ਗੁਰਦੁ

ਤੇ ' ਸਮਪਰਪਿਤ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ' ਲਿਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਬਿਲਡਿੰਗ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਸੰਗਮਰਮਰ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾਂ ਸੋਹਣੇ ਪਾਰਕ ਬਣਵਾਏ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸੋਹਣੇ ਫੁੱਲ ਬੂਟੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਔਲਾ ਮੌਲਸਰੀ ਵਰਗੇ ਦਰਖਤ ਵੀ ਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਲਗਾਏ ਗਏ । ਹਰ ਰੋਜ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਸੱਤਵੇਂ ਮਹਾਨ ਰੂਹਾਨੀ ਸੰਤ ਸਮਾਗਮ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਈ ਜੁਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੁਆਸ ਦੁਆਰਾ ਸਿਮਰਨ ਸਵੇਰੇ ੩.੩੦ ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਅਲੌਕਿਕ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਪਵਿੱਤਰ ਚੌਗਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਲੱਗੇ ਲੱਗੇ ਦਰਖਤ ਹੋਰ ਵੀ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅੰਦਰ ਸੁੱਧਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ । ਆਸਾ ਪੂਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਪਿਆਰੀਆਂ ਧੁੰਨਾਂ ਸਵੇਰੇ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਮਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਮ ਰਸ ਵਿੱਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ । 1986 ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸ੍ਰੀ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਵਾਧੇ,

ਦੇਹ ਅਰੋਗਤਾ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਵਾਸਤੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਅਨੁਸਾਰ ਹਰ ਰੋਜ ਰਹਿਰਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹਰ ਐਤਵਾਰ, ਸੰਗਰਾਂਦ ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ 1.00 ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਮ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿੱਤਨੇਮ ਉਪਰੰਤ 6.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 7.00 ਤੋਂ 10.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ ਅਧਾਰਿਤ ਧੰਨ ਧੰਨ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਗੂਹੜ ਰਤਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਵਿਡੀਓ ਕੈਸੇਟ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਮੱਕਸ਼ ਵਿਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਪਰੰਤ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੱਥੇ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਜੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਈ ਜੁਗਤ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਮੰਤਰ ਚਕਿਤਸਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਨੇਕਾਂ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ਪੀੜਤ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੋਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਇਕ ਮਨ ਇਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਟਕਾਅ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਤੰਦਰਸੁਤੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵੈਦ ਮੇਘ ਨਾਥ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਅਲੌਕਿਕ ਅਦਭੁੱਤ ਔਸ਼ਧੀਆਂ ਭਰਭੂਰ ਖੀਰ "ਲੰਗਰਿ ਦਉਲਤਿ ਵੰਡੀਐ ਰਸੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਖੀਰਿ ਘਿਆਲੀ ॥" ਦਾ ਭੋਗ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ

। ਉਪਰੰਤ ਰਾਤ ਦੇ 1.00 ਵਜੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵੈਦ ਜੀ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੇ ਪ੍ਰੋਜ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੰਗਤਾਂ ਖੀਰ ਛਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੈਂਕੜੇ ਅਸਾਧ ਰੋਗ ਪੀੜਤ ਮਰੀਜ਼ ਮੰਤਰ ਚਕਿਤਸਾ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ ਅਤੇ ਖੀਰ ਸ਼ਕ ਕੇ ਠੀਕ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਤਪੋ ਅਸਥਾਨ : -

ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਦਿਤੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਵਹਿੰਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ 'ਤਪੋ ਅਸਥਾਨ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ 200 ਸਿੰਘ ਹਰ ਰੋਜ ਉਸ ਤਪੋ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ ਅਤੇ 2 ਘੰਟੇ ਲਈ ਨਾਮ ਸਿਮਰਣ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਪ ਵੀ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਨਿੱਜ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਵਿੱਚ ਉਸ ਤਪੋ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਬੈਠਦੇ। ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ

ਸੈਰ ਕਰਦੇ। ਆਪ ਜੀ ਦਰਖਤਾਂ ਵੱਲ ਆਪਣਾ ਸਪੈਸ਼ਲ ਧਿਆਨ ਦਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਹਦਾਇਤ ਕਰਦੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਦਰਖਤ ਦੇ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹ ਜਾਂਦੇ ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਉਸ ਕੋਲ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ ਜਿਵੇਂ ਦਰਖਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਰੂਹਾਨੀ ਸਾਂਝ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਹੁਣ ਉਹ ਇਕ ਜੰਗਲ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਘਣੀ ਛਾਵ, ਕੋਇਲ ਦੀ ਘੂ-ਘੂ, ਮੋਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਮਨ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਮਨ ਨਾਮ ਪੁੰਨ ਦੀ ਮਸਤੀ ਵਿੱਚ ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਵਸਤੂ ਉਪੱਰ ਉਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਯਾਦ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਸਰਕਾਰੇ ਦੀ ਛਪਰੀ ਉਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ

ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਲੈਂਟਰ ਪਵਾ ਕੇ ਸੰਭਾਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਕੁਟੀਆ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਗਿਆਸੂ ਆ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪ ਸਿਮਰਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ।

ਸਰੋਵਰ :- ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਬੀਜੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਮੌਜੂਦਾ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਤੇ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਦੇਖ ਰੇਖ ਹੇਠ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੋਵਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਧਰਤੀ ਦੇ ਤਲ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਚੁਕ ਕੇ ਬਣਵਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ।

“ਰਾਮਦਾਸਿ ਸਰੋਵਰ ਨਾਤੇ
॥ ਸਭ ਲਾਥੇ ਪਾਪ
ਕਮਾਤੇ ॥” ਜਿਸ
ਦੇ ਆਲੇ
ਦੁ ਆਲੇ
ਨਾਮ ਜਪਣ
ਵਾ ਸ ਤੇ
ਕਮਰੇ ਬਣਾਏ

ਗਏ ਹਨ । ਜੋ ਕਿ ਗੁਫਾਵਾਂ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਸਤੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਲਈ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਅੰਗੀਠਾ ਸਾਹਿਬ - ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ 31 ਅਕਤੂਬਰ 2001 ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ 1.13 ਵਜੇ

ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਪਰਿਤਿਆਗ ਕੀਤਾ । ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਗੁ. ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭੂਮੀ ਉਪਰ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਅੰਤਮ ਬਚਨਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਸਰੀਰ ਦਾ ਅੰਤਮ ਸਸਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਈਮਾਰਤ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ 2 ਨਵੰਬਰ 2001 ਦੇ ਦਿਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਅੱਜ ਉਥੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ । ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਹਿਜ ਪਾਠ, ਅਖੰਡ ਪਾਠ, ਸ੍ਰੀ ਸੰਪਟ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਕਰਵਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਅੰਗੀਠਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਚਾਰੋਂ ਪਾਸੇ ਘਾਹ, ਮੌਲਸਰੀ ਡੇਕ ਆਦਿ ਦੇ ਦਰਖਤ ਲਗਾ ਕੇ ਸੁਧ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਮੁਤਾਬਿਕ

ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ :- ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਕ ਟਾਈਮ ਵਿੱਚ ਵਿੱਚ ਹੀ ਇਕ ਵੱਡੇ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਵਾਇਆ ਆਪ ਜੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ‘ਇਹ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਕਿਸੇ ਟਾਈਮ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਪੈ ਜਾਏ ਏਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਐਨੀ ਆਵਾ ਜਾਈ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗੀ ।’ ਅੱਜ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੱਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਦੀ ਰੈਣ ਸਬਾਈ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ ਅਤੇ ਬਰਸੀ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਐਨਾ ਭਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਨ ਹਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੇ ਪਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੱਸੀ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਮੰਤਰ ਚਕਿਤਸਾ ਦੁਆਰ ਨਾਮ ਜਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਕੈਸਿਟ ਵਖਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅਭਿਲਾਖੀ ਸੱਜਣ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਲੜ ਲਗ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸਜ ਰਹੇ ਹਨ ।

ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਮੈਡੀਕਲ ਸਹੂਲਤਾਂ

ਹਰ ਸਾਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਾਲ ਵੀ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਜੌਲੀਗਰਾਂਟ ਤੋਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਆਪਣੇ ਸਾਜੇ ਸਮਾਨ ਲੈ ਕੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਫਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਚੈਕ ਕਰਕੇ ਦੇਣਗੇ। ਤੱਖਰ ਬਰਦਰਜ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਫਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕੈਂਪ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਚੈਕਅਪ ਕਰਕੇ ਫਰੀ ਦਵਾਈਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਲੋੜ ਵੰਦਾਂ ਨੂੰ

ਫਰੀ ਐਨਕਾਂ, ਲੈਨਜ ਅਤੇ ਓਪਰੇਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਹਰ ਸਾਲ ਹੀ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਥੇ ਮੰਤਰ ਚਕਿਤਸਾ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰੈਣ ਸਵਾਈ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ ਰਾਤ ਦੇ 1.00 ਵਜੇ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਰਵਾ ਕੇ ਦਰਗਾਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਖੀਰ ਵਰਤਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਜੜੀਆਂ ਬੂਟੀਆਂ ਦਾ ਸੱਤ ਪਾ ਕੇ ਔਸ਼ਧੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਚੰਦਰਮਾਂ ਦੀ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਸਿਕ ਸਰੀਰਕ ਅਨੇਕਾਂ ਭਿਆਨਕ ਰੋਗ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਕੇ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋ ਕੇ ਟੁਟ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਾ ਲਾਹਾ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਚੌਗਿਰਦੇ ਦੀ ਸਫਾਈ

ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਦਰਖਤ ਜੋ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੰਦਰਭਾ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਕਾਰ ਸੇਵਾ

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦਿੱਲੀ।

ਸੈਂਕੜੇ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਨ੍ਹਾ ਲੈ; ਨਹੀਂ ਹਉਮੈ ਦੀ ਮੈਲ ਲਹਿੰਦੀ - 'ਬਹੁਤ ਬਿਧਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦੇ ਦੂਣੀ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਆਇ।' ਜਿੰਨੇ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਓਨੀਓਂ ਮੈਲ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - 'ਪੜਿਐ ਮੈਲੁ ਨ ਉਤਰੈ ਪੂਛਹੁ ਗਿਆਨੀਆ ਜਾਇ॥' ਪੜ੍ਹੋ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮੈਲ ਉਤਰਦੀ। ਸੋ ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਹੋਰ ਮੈਲ ਲਾ ਲਈ।"

"ਮਹਾਰਾਜ! ਬਥੇਰਾ ਪੜ੍ਹਿਆਂ, ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆਂ, ਪਰ ਕੂੜ ਛੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ।"

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਮੈਲ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਸਗੋਂ ਸੰਸੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ; ਬੇਅੰਤ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਲਿਖੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਭ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਆਸਰ ਮਨ ਦੇ ਉਤੇ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹ ਲੈ; ਹੋਰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਜਿੰਨਾਂ ਹੋਰ ਪੜ੍ਹੇਗਾ, ਓਨਾ ਹੀ ਖਰਾਬ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬੰਦਾ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੋ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਜਦ ਤਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ - ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ -

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਮਨਿ ਵਸੈ ਮਲੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ਸਮਾਇ॥

ਅੰਗ- ੩੯

ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਇਹ ਹਉਮੈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਆਪੇ ਵਿਚ ਫਿਰ ਸਮਾਈ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ - ਸੱਚ ਦੇ ਵਿਚ -

ਜਿਉ ਅੰਧੇਰੈ ਦੀਪਕੁ ਬਾਲੀਐ

ਤਿਉ ਗੁਰ ਗਿਆਨਿ ਅਗਿਆਨੁ ਤਜਾਇ॥ ਅੰਗ - ੩੯

ਹਮ ਕੀਆ ਹਮ ਕਰਹਗੇ ਹਮ ਮੂਰਖ ਗਾਵਾਰ॥

ਕਰਣੈ ਵਾਲਾ ਵਿਸਰਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਿਆਰੁ॥ ਅੰਗ - ੩੯

ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੜਿਆ ਲਿਖਿਆ ਪੰਡਿਤ ਸੀ। ਖਟ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਉਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ। ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਵਾਪਿਸ ਆਇਆ, ਉਸ ਵਕਤ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਸੰਸਾ ਵਿਆਪ ਗਿਆ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਰੇ। ਕਥਾ ਕਰਿਆ ਕਰੇ, ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਿਆ ਕਰੇ, ਪਰ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਦੇ ਬਲ ਤੇ ਕਰੇ; ਅਨੁਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਤੋਂ ਪੁਛੀਏ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਦੁਖ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਂ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹੇ ਨੇ - ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਪਾਤੰਜਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਨਿਆਇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਸਾਂਖਯ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ ਤੇ ਵੈਸ਼ੇਸ਼ਿਕ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ, ਮੀਮਾਂਸਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੈ; ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਹੀ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਰੱਬ ਦਾ ਕੋਈ ਨਾ ਰੂਪ ਹੈ, ਨਾ ਰੰਗ ਹੈ, ਨਾ ਰੇਖ ਹੈ, ਨਾ ਭੇਖ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਚੱਕਰ ਹੈ, ਨਾ ਚਿਹਨ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਛੁਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਟੇਸਟ (ਸੁਆਦ) ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਉਹ ਸੁੰਘਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਫੇਰ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਈ ਹੀ ਨਾ ਕੋਈ ਚੀਜ਼। ਜਿਹੜੀ ਪੰਜ ਗਿਆਨ ਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ,

ਉਹਨੂੰ ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ; ਗੰਮਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹਦੀ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਟੂਲਜ਼ (ਸੰਦ) ਦਿਤੇ ਨੇ - ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਬ ਦਿਸਦਾ। ਫੇਰ ਮੈਂ ਇਸ ਨਿਸਚੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਚਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਰੱਬ ਹੈ, ਦਰਅਸਲ ਹੈ ਨਹੀਂ ਰੱਬ। ਜੇ ਹੈਗਾ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਓ।

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਬੰਦਾ ਗੱਲਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਕਾਬੂ। ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਉਕਤੀਆਂ ਜੁਗਤੀਆਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਇਹਨੇ ਤਾਂ ਖਹਿਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ ਸਾਡਾ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਮ ਸੁਭਾਉ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹਿਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਆਵੇ ਜਗਿਆਸੂ ਬਣ ਕੇ, ਉਸ ਨਾਲ ਤਾਂ ਉਹ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਨੇ; ਜੇ ਕੋਈ ਬਹਿਸ ਕਰਨ ਆਵੇ, ਐਵੇਂ ਹੀ ਉਰਲੀਆਂ-ਪਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਚੁਪ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋੜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਕੋਈ ਮਤਲਬ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਮਹਾਤਮਾ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹੇ, ਤੇ ਉਹਨੇ ਫੇਰ ਕਿਹਾ, ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੈਗਾ ਅਨਪੁੜ ਜਿਹਾ। ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆਂ ਦੀ ਬਾਤ ਹੋਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ (ਧਮੋਟ, ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ) ਸਾਡੇ ਖੂਹ ਦੇ ਉਤੇ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ - ਮਸਤੂਆਣੇ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼। ਉਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਲਗਦੇ ਸੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਸਾਡੇ ਨਗਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਸਾਧ ਸੀ ਵੇਦਾਂਤੀ - ਵੇਦਾਂਤ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨਾ ਕਦੇ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਮਹਾਤਮਾ ਬਚਨ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਜਿਥੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਕੋਈ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਥੇ ਮਸਤ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਉਥੇ ਉਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ - ਭਿਆਨਕ ਦੀ ਥਾਂ ਭਿਆਨਕ, ਰੋਚਕ ਦੀ ਥਾਂ ਰੋਚਕ, ਯਥਾਰਥ ਦੀ ਥਾਂ ਯਥਾਰਥ। ਜਿਹੋ ਜਿਹਾ ਜਗਿਆਸੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵੈਸੇ ਹੀ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੂਲ ਹੈ -

ਰਾਮ ਪਦਾਰਥੁ ਪਾਇ ਕੈ ਕਬੀਰਾ ਗਾਠਿ ਨ ਖੋਲੁ॥

ਨਹੀ ਪਟਣੁ ਨਹੀ ਪਾਰਖੁ ਨਹੀ ਗਾਹਕੁ ਨਹੀਂ ਮੋਲੁ॥

ਅੰਗ - ੧੩੬੫

ਗਾਹਕ ਹੋਵੇ ਨਾ, ਤੇ ਹੀਰੇ ਕੱਢ ਕੇ ਬਹਿ ਜਾਵੇ; ਹੀਰਿਆਂ ਦਾ ਪਾਰਖੂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਰਤਨਾਂ ਦਾ ਪਾਰਖੂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਐਵੇਂ ਹੀ ਜਾਣਗੇ -

ਕਬੀਰਾ ਏਕੁ ਅਚੰਭਉ ਦੇਖਿਓ ਹੀਰਾ ਹਾਟ ਬਿਕਾਇ॥

ਬਨਜਨਹਾਰੇ ਬਾਹਰਾ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਾਇ॥ ਅੰਗ - ੧੩੭੨

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਜਾਣਦੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਅਵਸਥਾ ਭੇਦ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕਰਦੇ ਨੇ।

ਸੋ ਉਹ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਮਹਾਰਾਜ! ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਬ੍ਰਹਮ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਬਚਨ ਕਰਨੇ ਨੇ।"

"ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਜਿਹੇ ਹਾਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਫੌਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨੇ ਸਾਨੂੰ ਆ ਗਏ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਅਸੀਂ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ, ਇਹਦੇ ਵਿਚੋਂ ਦੇਖ ਲੈ ਜਿਹੜਾ ਕੁਛ ਹੈ।"

"ਮਹਾਰਾਜ, ਤੁਸੀਂ ਸੰਤ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਰੌਚਕ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ; ਯਥਾਰਥ ਬਚਨ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਨੇ - ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ। ਜਗਿਆਸਆਂ ਦਾ ਅਨੁਰਾ ਕਿਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋਏਗਾ?"

ਮਹਾਤਮਾ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਆਉਂਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਚਨ ਕਰਦੇ।" ਉਹ ਫੇਰ ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਰਹੇ, ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਖਪ ਖਪਾ ਕੇ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਬਗਲ ਨੂੰ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗਿਆ, ਖੂਹ ਦੇ ਉਤੇ ਅੜਾਖੋੜ ਸੀ; ਉਥੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਬੰਦਾ ਆ ਗਿਆ, ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਭੇੜੂ ਕਹਿਦੇ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ -

"ਬਾਬਾ ਕਿਧਰੋਂ ਆਇਆ ਹੈਂ?"

"ਤੇਰੇ ਸੰਤ ਕੋਲੋਂ ਆਇਆਂ। ਉਹਨੂੰ ਤਾਂ ਕੱਖ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦਾ।"

"ਕੀ ਗੱਲ?"

"ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ - ਬ੍ਰਹਮ ਦੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।"

"ਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਮੈਂ ਤੈਥੋਂ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ਕਿ ਬ੍ਰਹਮ ਸਾਰੇ ਪਰਿਪੂਰਨ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਹੈਗਾ?"

"ਹਾਂ।"

"ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਹੈਗਾ?"

"ਸਿਰ ਵਿਚ ਕੀ; ਪੈਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਿਰ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੈ।"

"ਮੇਰੀ ਜੁੱਤੀ ਵਿਚ ਹੈਗਾ?"

"ਲੈ, ਜਦ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ; ਬ੍ਰਹਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਥਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ।"

ਉਹਨੇ ਜੁੱਤੀ ਖੋਲ੍ਹੀ, ਸਾਧ ਨੂੰ ਢਾਹ ਲਿਆ, ਸਿਰ ਵਿਚ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ। ਉਹ ਰੋਲਾ ਪਾਵੇ ਕਿ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀ ਜਾਨੈ। ਕਹਿੰਦਾ,

ਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਮਿਲਾਪ ਕਰਾਉਨਾਂ; ਵਿਛੁੜੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਏਧਰ ਪੈਰ ਵਿਚ ਸੀ ਤੇ ਓਧਰ ਸਿਰ ਵਿਚ ਸੀ।" ਏਨੇ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਜਾਓ ਭਾਈ, ਰੋਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਾ ਕੇ ਛੁਡਾਇਆ। ਉਥੇ ਆ ਗਿਆ ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ; ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਬਚਨ ਸੁਣੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਭਾਈ, ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਧ ਸੀਗਾ; ਬੁੱਝੀ ਹੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ ਸੀ।" ਜਿਹਨੇ ਬੁੱਝ ਲਈ, ਉਹਨੂੰ ਦੂਜਾ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ; ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜਦ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆਪ ਹੈ, ਫੇਰ ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਚਰਚਾ, ਕੀਹਦਾ ਉਪਦੇਸ਼। ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਅਨੁਸਾਰ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਬਚਨ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਸੋ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਹੈ, ਖਹਿੜਾ ਛੁਡਾਈਏ ਇਹਤੋਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੈਗਾ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪਤਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਆਏ ਗਿਆਂ ਦੇ ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਲਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਹੋਰ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਬਾਕੀ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਕਿਸੇ ਸੰਤ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਜਾਹ। ਫਲਾਣੇ ਸੰਤ ਨੇ, ਉਥੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਉਥੇ ਗਿਆ, ਜਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ; ਮੈਂ ਕੋਈ ਸੰਕਾ ਨਵਿਰਤ ਕਰਨਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਕੇ ਵਾਲਾ ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਤਿੰਨੇ ਦੁਖੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ - ਇਕ ਤਾਂ ਜਿਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੰਸਾ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਉਹ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਾ ਹੋਵੇ - ਅਗਿਆਨੀ ਹੋਵੇ। ਤੀਸਰਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ - ਛੋਟਾ ਬਾਲ, ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਮਲਮੂਤਰ ਦਾ; ਉਹਨੂੰ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਨਾ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਰਹਿਮ ਤੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕੀ ਸੰਕਾ ਤੈਨੂੰ ਪੈ ਗਿਆ?" ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਂ ਛੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਅਨੁਮਾਨ ਲਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹਦਾ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਰੇਖ ਨਹੀਂ, ਭੇਖ ਨਹੀਂ; ਉਹ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸੁੰਘੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ, ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।" ਸੰਤ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ। ਉਹਨੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਵਾਰੀ ਸਵਾਲ ਕਰਿਆ ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ, "ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ?" ਸੰਤ ਚੁੱਪ ਕਰੀ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਬੜੇ ਬੜੇ ਮੂਰਖਾਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਮੂਰਖ ਨਾਲ ਪਿਆ, ਉਹਨੇ ਦੂਜੇ ਮੂਰਖ ਕੋਲ ਭੇਜ ਦਿਤਾ।" ਸੰਤ ਫੇਰ ਚੁੱਪ ਰਹੇ। ਕਹਿੰਦਾ, "ਸੰਤ ਜੀ! ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਾ, ਕੁਛ ਤਾਂ ਬੋਲੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ।" ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਇਕ ਰੋੜਾ ਪਿਆ ਸੀ, ਚੁੱਕ ਕੇ ਮਾਰਿਆ। ਰੋੜਾ ਲਗਦੀ ਸਾਰ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ। ਦੋ ਤਿੰਨ ਮੁੱਕੇ ਮਾਰੇ ਉਹਨੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ। ਕਹਿੰਦੇ -

"ਕਾਹਨੂੰ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।"

"ਮੇਰੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਕੀ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਰੋੜਾ ਮਾਰ ਕੇ ਸਵਾਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ?"

"ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦਿਤੀ। ਜਦ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਹੈ ਫੇਰ ਤੂੰ ਪਛਤਾਵੇਂਗਾ, ਫੇਰ ਤੂੰ ਮੁਆਫੀ ਮੰਗੇਂਗਾ। ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਰੋੜਾ ਲੱਗੇ ਤੇ?"

"ਮੈਨੂੰ ਦਰਦ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪੀੜ ਹੋਈ ਹੈ।"

"ਪੀੜ ਦਾ ਕੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਕੀ ਰੰਗ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਲੰਮੀ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਕੇ ਚੌੜੀ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਭਾਰੀ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਉਚੀ ਹੈ, ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਛੋਟੀ ਹੈ; ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈਂ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਚੀਜ਼?"

"ਫੇਰ ਹੈਗੀ ਤਾਂ ਸਹੀ ਨਾ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਚੱਕਰ ਨਹੀਂ, ਚਿਹਨ ਨਹੀਂ, ਬਰਨ ਨਹੀਂ, ਜਾਤ ਨਹੀਂ, ਪਾਤ ਨਹੀਂ, ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਰੰਗ ਨਹੀਂ, ਰੇਖ ਨਹੀਂ, ਭੇਖ ਨਹੀਂ; ਉਹ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪੀੜ ਦੀ ਕੀ ਹੈ? ਪੀੜ ਨੂੰ ਕਿਹਨੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ? ਅਨੁਭਵ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਹੋਰ ਨੇ -

ਨਾਨਕ ਜੇ ਅਖੜੀਆ ਬਿਆੰਨਿ ਜਿਨੀ ਡਿਸੰਦੇ ਮਾ ਪਿਰੀ॥

ਅੰਗ - ੫੭੭

ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ; ਅਨੁਭਵ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਤੂੰ ਦੇਖਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੇ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦੇਖ ਸਕਦੀਆਂ ਨੇ; ਮੈਟਰ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ, ਮੈਟਰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ। ਉਹ ਵੀ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਜੇ ਰਾਤ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮਦਦ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਟਾਰਚ ਦੀ। ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਮਦਦ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਦਿਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ। ਫੇਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਵੀ ਕਹਿ ਦੇ ਕਿ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦਿਸਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੈਨੂੰ।"

ਸੋ ਬਹੁਤਾ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ - ਅੰਦਰਲੀ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਬੁੱਧਸ਼ਾਹ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ -

"ਮਹਾਰਾਜ! ਕੂੜ ਦਾ ਇਲਾਜ ਹੈ?"

"ਹਾਂ, ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ।"

"ਫੇਰ ਸੱਚ ਆਵੇ ਕਿਵੇਂ?"

"ਕੂੜ ਛੱਡਿਆਂ।"

"ਮਹਾਰਾਜ, ਛੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕੂੜ, ਬੜਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹਾਂ ਮੈਂ - ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹੇ ਨੇ, ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵੀ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਹੋਰ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ ਨੇ। ਤਪ ਵੀ ਮੈਂ ਕੀਤੇ, ਨੇਕੀਆਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ ਨੇ, ਰੋਜ਼ੇ ਵੀ ਰੱਖੇ ਨੇ, ਮੈਂ ਚਿਲੇ ਵੀ ਕੱਟੇ ਨੇ।"

"ਬੁੱਧਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਬੇੜੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹ ਲਈਆਂ। ਇਹ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਕੀਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੰਗਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ

ਤੇ ਜਦ ਤਕ ਤੈਨੂੰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਹਉਮੈ ਕੂੜ ਹੈ।" ਸਵਾਲ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ -

ਧਾਰਨਾ - ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ,

ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ - ੨, ੨

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ॥ ਅੰਗ - ੧

"ਮਹਾਰਾਜ! ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ।"

"ਬੁੱਧਸ਼ਾਹ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਤੈਨੂੰ ਕਿ ਝੂਠ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇ। ਝੂਠ ਛੱਡੇ ਤੇ ਸਚਿਆਰਾ ਬਣ ਜਾਏਂਗਾ।"

"ਮਹਾਰਾਜ, ਛੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

"ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਛੁੱਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।"

"ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਏਸ ਤੋਂ ਬੜਾ ਤਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਕੋਈ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਮੈਂ ਆਪ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ ਇਸੇ ਗੱਲ ਵਾਸਤੇ।"

"ਆਇਆ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਤੂੰ ਝੂਠ ਦੀ ਸੰਜੋਅ (ਵਰਦੀ) ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ ਸਾਡੇ ਕੋਲ, ਸੱਚ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।"

"ਮਹਾਰਾਜ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ?"

"ਮੈਂ ਪੀਰ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਚੇਲੇ ਨੇ; ਜੇ ਮੈਂ ਜਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਚੇਲੇ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਤੇ ਮੈਂ ਫੇਰ ਛੋਟਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਵਾਲਾ ਹੋ ਕੇ ਹਿੰਦੂ ਦੇ ਅੱਗੇ ਝੁਕ ਗਿਆ। ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ ਨਾ ਝੂਠ ਦੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਛੱਡਣੀ ਤੇਰੇ ਅਖਤਿਆਰ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਰਤੱਵ ਜਿੰਨੇ ਨੇ, ਬੁੱਧ ਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਸਾਰੇ ਝੂਠ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਨੇ, ਹਉਮੈ ਦੇ ਕਰਤੱਵ ਨੇ।"

"ਮਹਾਰਾਜ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਤੱਕ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਜਿਹੜੀ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਸਮਝਾਓ ਤਾਂਕਿ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਜਹਿਨ-ਨਸੀਨ (ਯਾਦ) ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਚੀਜ਼ ਹੋਈ ਜਿਹੜੀ 'ਮੈਂ-ਮੈਂ' ਨੇ ਸਾਰਾ ਜਗਤ ਫਸਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ; ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਪੇਖਤ ਸੁਨਤ ਸਦਾ ਹੈ ਸੰਗੇ ਮੈ ਮੂਰਖ ਜਾਨਿਆ ਦੂਰੀ ਰੇ॥

ਅੰਗ - ੬੧੨

ਤੇ ਮੈਨੂੰ 'ਮੈਂ' ਦੇ ਬਾਰੇ ਸਮਝਾਓ। ਮਹਾਰਾਜ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ।"

ਦੇਖੋ, ਇਹ ਭਰਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਭਰਮ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਦੇ ਅਧਿਆਸ ਨਾਲ ਇਹਦੀ 'ਮੈਂ' ਨਹੀਂ ਟੁੱਟ ਸਕਦੀ। ਇਹ 'ਮੈਂ' ਫੈਲ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਅਮਰ ਵੇਲ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬੇਰੀ ਉਤੇ ਸੁੱਟ ਦਿਉ ਇਕ ਡੱਕਾ, ਉਹ ਬੇਰੀ ਦਾ ਹੀ ਰਸ ਖਾ ਕੇ ਫੈਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੇਰੀ ਨੂੰ ਹੀ ਢਕ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਹੜੀ

ਬੂਠ ਦੀ ਵੇਲ ਹੈ - 'ਮੈਂ' ਦੀ, ਇਹ ਸਾਖੀ ਚੇਤਨ ਜਿਹੜਾ ਤੇਰਾ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਹੈ, ਉਸੇ ਤੋਂ ਸੱਤਾ ਲੈ ਕੇ, ਫੈਲ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਹੀ ਢਕ ਲਿਆ ਤੇ ਉਲਟੀ ਮੱਤ ਹੋ ਕੇ ਉਲਟੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝਣ ਲਗ ਗਿਆ। ਉਲਟ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਪੀਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਪੁੰਨੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਫਲਾਣੇ ਧਰਮ ਦਾ, ਮੈਂ ਅਮੀਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੁਖੀ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਮਤ ਲੈਂਦੇ ਨੇ, ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਨੇ - ਇਕ ਤਾਂ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚਲਦੇ ਨੇ; ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ। ਤੇ ਇਕ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਸੁਣ ਤਾਂ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਲੇਕਿਨ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਮੱਤ ਛੱਡਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਜਿਹੜੇ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਮੋਹਣੀ 'ਮੈਂ' ਹੈ, ਇਹ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਮਨਮੁਖਾਂ ਨੂੰ ਗਈ ਖਾਏ, ਪਿਆਰੇ, ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਮੋਹਣੀ - ੨, ੨.

ਇਹ 'ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ' (I and My), ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਬੜੀ ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਇਹ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੋਈ ਇਜ਼ਤ ਨਾ ਕਰੇ ਭੋਰਾ ਕੁ, ਗੁੱਸਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੋਹਣੀ ਹੈ ਇਹ ਚੀਜ਼; ਕੋਈ ਬੁਲਾਵੇ ਨ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ, ਤਾਂ ਗੁੱਸਾ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਕੋਈ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਸਟੇਜ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਨਾ ਕਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਮਾੜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰੀ। ਇਹ ਬੜੀ ਮੋਹਣੀ, ਬੜੀ ਪਿਆਰੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਪੀਰ ਜੀ। ਦੇਖੋ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ ਨਾ ਮੋਹਣੀ! ਕਿ ਜੇ ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ, ਕਿਤੇ ਮੈਂ ਛੋਟਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਐਂ ਨਾ ਕਹਿ ਦੇਣ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਅੱਗੇ, ਗੁਰੂ ਅੱਗੇ ਨਿਵਦਾ ਹੈ। ਕਿੰਨੀ ਮੋਹਣੀ ਲਗਦੀ ਹੈ ਇਹਦਾ ਇਕ ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਬੇਅੰਤ ਰੂਪ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ -

ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਮੋਹਣੀ ਮਨਮੁਖਾ ਨੇ ਗਈ ਖਾਇ॥ ਅੰਗ - ੫੧੩

ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਲਗਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਖਾਧੇ ਹੀ ਖਾਧੇ ਨੇ -

ਜੇ ਮੋਹਿ ਦੂਜੈ ਚਿਤੁ ਲਾਇਦੇ ਤਿਨਾ ਵਿਆਪਿ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਰਜਾਲੀਐ ਤਾ ਏਹ ਵਿਚਹੁ ਜਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੫੧੩

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣਾ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ -

ਬਿਨੁ ਸਬਦੈ ਅੰਤਰਿ ਆਨੇਰਾ ॥ ਨ ਵਸਤੁ ਲਹੈ ਨ ਚੂਕੈ ਫੇਰਾ ॥ ਸਤਿਗੁਰ ਹਥਿ ਕੁੰਜੀ ਹੋਰਤੁ ਦਰੁ ਖੁਲੈ ਨਾਹੀ ਗੁਰੂ ਪੂਰੈ ਭਾਗਿ ਮਿਲਾਵਣਿਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੪

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਗਿਆਨ ਦਾ ਦੀਵਾ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਜਗਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਤਾਂ, ਬੁੱਧੂ ਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਖਾਂਦੀ ਹੀ ਖਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਟਦੀ ਹੈ ਜਦ -

ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਗੁਰਿ ਦੀਆ ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੋਰ ਬਿਨਾਸੁ ॥ ਹਰਿ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਸੰਤ ਭੋਟਿਆ ਨਾਨਕ ਮਨਿ ਪਰਗਾਸੁ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੩

ਬਾਕੀ ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਇਹ ਕਹਿਨਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਚਿਲੇ ਕੱਟੇ; ਚਿਲੇ ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਤਾਂ ਜਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਇਹ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਲਗਦੇ ਨੇ ਕਿ ਫਲਾਣੇ ਸੰਤ ਤਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਭੋਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਬੈਠੇ ਨੇ। ਮਹਿਮਾ ਹੋ ਜਾਏਗੀ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ ਆ ਜਾਏਗੀ, ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਜਾਏਗੀ, ਬਿਮਾਰ ਰਾਜੀ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ ਸੰਗਲ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲਏ ਨਾ। ਗੱਲ ਤਾਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਹੈ। ਉਥੇ ਤਾਂ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ, ਜਿਥੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕਰਮ ਆਦਮੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ -

ਜੇ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਏ ਹਉ ਹਉਮੈ.....॥ ਅੰਗ - ੯੯੯

'ਮੈਂ ਕੀਤੇ, ਮੈਂ ਕੀਤੇ, ਮੈਂ ਐਨਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ, ਮੈਂ ਐਨੇ ਪਾਠ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਆਹ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਚਾਹੇ ਨੇਕੀ ਦੀ ਹਉਮੈ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਬਦੀ ਦੀ ਹਉਮੈ ਹੈ; ਹਉਮੈ ਦੋਏ ਨੇ - ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਸੰਗਲ ਹੈ, ਇਕ ਸੋਨੇ ਦਾ ਸੰਗਲ ਹੈ; ਹੱਥਕੜੀਆਂ ਦੋਏ ਨੇ, ਤੇ ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਐਵੇਂ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਕੋਈ ਕਰਦਾ ਹੈ।" ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਜੇ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਏ ਹਉ ਹਉਮੈ, ਤੇ ਤੇ ਭਏ ਅਜਾਏ ਜੀ - ੨, ੨.

ਜੇ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਏ ਹਉ ਹਉਮੈ ਤੇ ਤੇ ਭਏ ਅਜਾਏ॥

ਅੰਗ - ੯੯੯

"ਚਿਲੇ ਕੱਟ ਲਏ, ਦਾਨ ਕਰ ਲਏ, ਲੰਗਰ ਚਲਾ ਲਏ, ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ; ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਤਾਂ ਥਾਂ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਪਏ - ਕਰਮ, ਅਜਾਈ ਗਏ ਨੇ, ਗਲਤ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਤੇ ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਾਸਤਰ ਪੜ੍ਹ ਲਏ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ 'ਮੈਂ' ਭਾਵ ਤਾਂ ਹਟਿਆ ਨਾ; ਉਪਰ ਹੋਰ ਇਕ 'ਮੈਂ' ਭਾਵ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵੇਦਾਂਤ ਸ਼ਾਸਤਰ ਵੀ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਅਰਥ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਵੀ ਅਰਥ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਦੂਣੀ ਮੈਲ ਲਗਦੀ ਹੈ; ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਮੈਲ ਨਹੀਂ ਹਟਦੀ -

ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਿਛੁ ਬਿਧਿ ਨਹੀ ਜਾਣੈ॥

ਜਿਉ ਕੁੰਚਰੁ ਨਾਇ ਖਾਕੁ ਸਿਰਿ ਛਾਣੈ॥

ਅੰਗ - ੩੬੭

ਹਉਮੈ ਦੇ ਵਿਚ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਕਰਮ ਕੀ ਹੈ -

ਕਰਤ ਕਰਤ ਹੋਵੈ ਨਿਹਕਰਮ॥

ਅੰਗ - ੨੭੪

ਸਭ ਕੁਛ ਕਰਕੇ ਵੀ ਕਹੇ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਕਰਿਆ। ਇਕ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੱਚੀਮੁੱਚੀ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਹੈ, Via media ਸਾਪਸੰਗਤ ਜੀ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਵਕਤ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਰਹੇ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਦਿਤੀ; ਤੇਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਤੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਲਾ ਦਿਤਾ, ਤੇਰੀ ਬਹੁਤ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਬੰਦੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਾ ਲਈ। ਜੇ ਤਾਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਜੇ ਕੇਵਲ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੀਓਂ ਜੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ

ਗੱਲ ਆ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਤਾਂ ਵਿਧੀ ਆ ਗਈ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਝੂਠੀ 'ਮੈਂ' ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦੂਣੀ ਮੈਲ ਲਗਦੀ ਹੈ - 'ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਿਛੁ ਬਿਧਿ ਨਹੀ ਜਾਣੈ॥ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰੁ ਨਾਇ ਖਾਕੁ ਸਿਰਿ ਛਾਣੈ॥' ਨਹਾ ਤਾਂ ਲਿਆ ਪਰ ਉਪਰ ਫੇਰ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਲਈ - 'ਬਹੁਬਿਧਿ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦੇ ਦੂਣੀ ਮਲੁ ਲਾਗੀ ਆਇ॥' ਜਿੰਨੇ ਕਰਮ ਕਮਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਦੂਣੀ ਮੈਲ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ-

ਹਮ ਬਡ ਕਬਿ ਕੁਲੀਨ ਹਮ ਪੰਡਿਤ ਹਮ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ॥

ਅੰਗ - ੯੭੪

ਇਹ ਬੁਧਿ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ। ਸਦਾ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, warning (ਚਿਤਾਵਨੀ) ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪਾਰ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਪਰ ਲੈ ਕੇ ਤਾਂ ਜਾਣਗੇ, ਜੇ ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਮਸਲਾ ਬੜਾ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਭ ਖਪ ਗਏ -

ਕਬੀਰ ਨਿਰਮਲ ਬੁੰਦ ਅਕਾਸ ਕੀ ਲੀਨੀ ਭੂਮਿ ਮਿਲਾਇ ॥

ਅਨਿਕ ਸਿਆਨੇ ਪਚਿ ਗਏ ਨਾ ਨਿਰਵਾਰੀ ਜਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੫

ਵਿਚੋਂ ਸੱਚ ਨਿਕਲਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਪਾਸੇ; ਝੂਠ ਨਾਲ ਏ ਰਲਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਸੋ ਇਹ ਸਾਰੇ ਬੰਧਨ ਨੇ -

ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਭਿ ਬੰਧਨਾ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਸਨਬੰਧੁ ॥

ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਸੁ ਬੰਧਨਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸੁ ਧੰਧੁ ॥

ਜਹ ਦੇਖਾ ਤਹ ਜੇਵਰੀ ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ ॥

ਅੰਗ - ੫੫੧

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜਿਧਰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਹਥਕੜੀਆਂ ਹੀ ਹਥਕੜੀਆਂ ਨੇ - 'ਮਾਇਆ ਕਾ ਸਨਬੰਧੁ॥' ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਫਸਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਿਹੜਾ ਝੂਠ 'ਮੈਂ' ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਗਿਆ, ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਦ ਤਾਈਂ ਅਸਲੀ 'ਮੈਂ' ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਉਥੇ ਇਕ ਪੇਂਜਾ ਸੀ - ਰੂੰ ਪਿੰਜਣ ਵਾਲਾ। ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਰੂੰ ਪਿੰਜਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਤੇ ਸੰਤ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਠੰਢ ਆ ਗਈ ਤੇ ਰਜਾਈਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਨੇ। ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਪੇਂਜੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਰਜਾਈਆਂ ਭਰਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਰੂੰ ਪਿੰਜਾਉਣੀ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਨਗੰਦਣੀਆਂ; ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਪਸੰਦ ਆਉਂਦੀਆਂ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਕੀ ਹੋਇਆ ਕਿ ਰਾਜੇ ਤਕ ਵੀ ਉਹਦੀ ਗੱਲ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਰਾਜਾ ਵੀ ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਉਹ ਪੇਂਜਾ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ, ਸੁਪਨਾ ਆ ਗਿਆ ਉਹਨੂੰ ਕਿ ਰਾਜੇ ਨੇ 50 ਗੱਡੇ ਰੂੰ ਦੇ ਭਰ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤੇ - ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਤੇ ਨਾਲ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਐਤਕੀਂ ਕੁੰਭ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਰਜਾਈਆਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀਆਂ ਨੇ; 50 ਗੱਡੀਆਂ ਦੀਆਂ ਰਜਾਈਆਂ ਪਿੰਜ ਕੇ ਬਣਾ ਦੇ, ਤੇ ਪੈਸਾ ਤੈਨੂੰ ਇਕ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਐਨਾ ਡੂੰਘਾ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ। ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਜਿਵੇਂ ਦਿਲ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਬੰਦੇ ਮਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਹੀ, ਐਨਾ ਡਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਦਿਮਾਗ ਤੇ ਅਸਰ

ਹੋ ਗਿਆ ਉਹਦਾ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਜਾਗਿਆ, ਇਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਮੁਫਤ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ; ਮੈਂ ਐਨਾ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ; ਮੈਥੋਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਐਨੀਆਂ ਰਜਾਈਆਂ ਦੀ ਰੂੰ ਪਿੰਜ ਦੇਵਾਂਗਾ? ਇੱਕੋ ਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਇਆ ਕਰੇ। ਕਿਸੇ ਦੀ ਰੂੰ ਆਵੇ, ਕਹਿੰਦਾ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਿੰਜ ਸਕਦਾ, ਪੰਜਾਹ ਗੱਡੇ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪਿੰਜ ਦਊਂ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹਦਾ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ ਖਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਇਕ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਅਦ ਮਹਾਤਮਾ ਫੇਰ ਆਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਉਹ ਪੇਂਜਾ ਕਿਥੇ ਹੈ?"

"ਮਹਾਰਾਜ, ਉਹਦਾ ਦਿਮਾਗ ਫਿਰ ਗਿਆ।"

"ਕਹਿੰਦਾ ਕੀ ਹੈ?"

"ਇਉਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ 50 ਗੱਡੇ ਰੂੰ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਪਿੰਜ ਦਊਂ।"

ਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਯੋਗ-ਬਲ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹਨੂੰ ਤਾਂ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਸੀ, ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਤੇ ਭੁੱਲੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਅਧਿਆਸ ਪੱਕ ਗਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰੀਏ। ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

"ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਉਹ ਰਾਜੇ ਨੇ ਤੈਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਰੂੰ ਭੇਜੀ ਸੀ, ਉਹਦਾ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕੀ ਬਣਿਆ?"

"ਕੀ ਬਣਿਆ ਜੀ?"

"ਅਸੀਂ ਭੇਜੀ ਸੀ, ਰਾਜੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭੇਜੀ। ਅਸੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਤੇ ਜਦ ਰੂੰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ, ਇਕ ਜਿਹੜਾ ਮੂਹਰਲਾ ਸੀ ਬੰਦਾ, ਉਹਨੇ ਅੱਗ ਜਾਲੀ ਤੇ ਉਹਦੇ ਗੱਡੇ ਨੂੰ ਲੱਗ ਗਈ। ਹਵਾ ਚਲਦੀ ਸੀ ਤੇਜ਼, 50 ਹੀ ਗੱਡੇ ਰੂੰ ਦੇ ਮੱਚ ਗਏ, ਜਲ ਗਏ, ਬਲਦ ਤੇ ਆਦਮੀ ਮਸਾਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਬਚੇ।"

"ਅੱਛਾ ਮਹਾਰਾਜ! ਜਲ ਗਈ ਰੂੰ?"

"ਹਾਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਜਲ ਗਈ।"

"ਹੁਣ?"

"ਹੁਣ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਤੇਥੋਂ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਕਿਰਾਇਆ ਕਰਾਂਗੇ ਕੰਮ। ਮੁਫਤ ਨਹੀਂ ਕਰਾਉਣਾ ਹੁਣ।"

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਹਦਾ ਦਿਮਾਗ ਸੈਟ (ਠੀਕ) ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹਨੂੰ 'ਅਧਿਆਸ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਇਹ spirituality (ਰੂਹਾਨੀਅਤ) ਦਾ ਅੰਖਰ ਹੈ - 'ਅਧਿਆਸ', ਬਾਰ-ਬਾਰ ਖਿਆਲ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਂ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਖਿਆਲ ਪੱਕ ਜਾਣਾ। ਸੋ ਇਹ ਖਿਆਲ ਸਾਨੂੰ ਪੱਕ ਗਿਆ, 'ਮੈਂ' ਦਾ, ਜੋ ਉਤਰਦਾ ਨਹੀਂ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਝੂਠ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।" ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, "ਮੈਨੂੰ ਸੱਚੇ

ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਓ ਕਿ ਕੂੜੀ ਮੈਂ ਹਟੇ ਕਿਵੇਂ? ਸੱਚੀ ਮੈਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਣ? ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੇਖ, ਜੇ ਸੱਚੀ ਮੈਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ, ਫੇਰ ਕੂੜੀ ਮੈਂ ਆਪੇ ਹਟ ਜਾਏਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਹਨੇਰਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਚਾਲੀਸੇ ਕੱਟੇ; ਇਹ ਅਨੇਰਾ ਹੋਰ ਵਧ ਗਿਆ ਤੇ ਜਦ ਸੱਚ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਨੇਰਾ ਆਪੇ ਹੀ ਹਟ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਉਪਾਉ ਇਹਦਾ ਹੈ - ਸਤਿਸੰਗ, ਪਰ ਤੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋ ਕੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਕੂੜ ਦੀ ਸੰਜੋਅ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ, ਝੂਠ ਦਾ ਚੋਲਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈਂ - ਮੈਂ ਪੀਰ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਚੋਲੇ ਨੇ।"

"ਫੇਰ ਮਹਾਰਾਜ, ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਰਸਤੇ ਪਾਓ।"

"ਪਹਿਲਾਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈ। ਜਦ ਤਕ ਤੂੰ ਹਉਮੈ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਤੈਨੂੰ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਹਉਮੈ ਬੂਝੇ, ਤਾਂ ਦਰ ਸੂਝੇ - ੨, ੪
ਹਉਮੈ ਬੂਝੈ ਤਾ ਦਰ ਸੂਝੈ ॥
ਗਿਆਨ ਵਿਹੁਣਾ ਕਥਿ ਕਥਿ ਲੂਝੈ ॥
ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੀ ਲਿਖੀਐ ਲੇਖੁ ॥ ਜੇਹਾ ਵੇਖਹਿ ਤੇਹਾ ਵੇਖੁ ॥
ਅੰਗ - ੪੬੬

ਜੇ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਦੇਖੋਗਾ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉ; ਜੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖੋਗਾ, ਤਾਂ -

ਮਨ ਮੇਰੇ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨਾ ਭਰਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥
ਤਿਸ ਕੈ ਭਾਣੈ ਕੋਇ ਨ ਭੂਲਾ ਜਿਨਿ ਸਗਲੇ ਬ੍ਰਹਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥
ਅੰਗ - ੬੧੦

ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ -

ਨਾ ਕੇ ਮੂਰਖੁ ਨਾ ਕੇ ਸਿਆਣਾ ॥
ਵਰਤੈ ਸਭ ਕਿਛੇ ਤੇਹਾ ਭਾਣਾ ॥
ਅੰਗ - ੫੯੮

ਹਉਮੈ ਵਾਲਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੂਰਖ ਵੀ ਹੈਗੇ, ਸਿਆਣੇ ਵੀ ਹੈਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਫਰਕ ਪੈ ਗਿਆ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਇਹ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਬੁਧਸ਼ਾਹ! ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਤੇਰਾ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਹੀ ਹੈ; ਜਿਹੜਾ ਤੂੰ ਰੂਹ ਹੈਂ, ਉਹ ਸੱਚੀ ਰੂਹ ਹੈ ਲੋਕਿਨ ਉਹਦੇ ਤੇ ਪੜਦਾ ਝੂਠ ਨੇ ਪਾ ਦਿਤਾ।" ਇਉਂ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਹਉਂ ਹਉਂ ਭੀਤਿ ਭਇਓ ਹੈ ਬੀਚੋ,
ਸੁਨਤ ਦੇਸ ਨਿਕਟਾਇਓ ਜੀ - ੨, ੨.

"ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਹੈ ਰੱਬ ਦਾ ਦੇਸ। ਇਹ ਨਾ ਕਹਿ ਕਿ ਸੱਤਵੇਂ ਆਸਮਾਨ ਤੇ ਬੈਠੇ ਜਾਂ ਕਿਤੇ ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਬੈਠਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਡੀ ਆਵਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ। ਕਿਵੇਂ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਬਾਣੀ, ਧਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਦੇਖੋ।" ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ - ਵਿਅੰਗ ਨਾਲ -

ਕਬੀਰ ਹਜ ਕਾਬੇ ਹਉ ਜਾਇ ਬਾ ਆਗੈ ਮਿਲਿਆ ਖੁਦਾਇ ॥ ਅੰਗ
- ੧੩੭੫

ਮੈਂ ਹੱਜ ਕਰਨ ਚੱਲ ਪਿਆ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਖੁਦਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪੁਚਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ; ਅੱਗੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰੇਮ

ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ -

ਸਾਂਈ ਮੁਝ ਸਿਉ ਲਰਿ ਪਰਿਆ ਤੁਝੈ ਕਿਨਿ ਫੁਰਮਾਈ
ਗਾਇ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੭੫

ਮੈਂ ਹੱਜ ਕਰਨ ਚੱਲ ਪਿਆ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਖੁਦਾ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪੁਚਕਾਰਿਆ ਨਹੀਂ; ਅੱਗੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ -

ਸਾਂਈ ਮੁਝ ਸਿਉ ਲਰਿ ਪਰਿਆ ਤੁਝੈ ਕਿਨਿ ਫੁਰਮਾਈ ਗਾਇ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੭੫

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਦੇ-ਬਦੀ ਲੜ ਪਿਆ ਰੱਬ, ਕਹਿੰਦਾ - 'ਤੁਝੈ ਕਿਨਿ ਫੁਰਮਾਈ ਗਾਇ॥' ਤੈਨੂੰ ਕੀਹਨੇ ਦੱਸ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਥਾਂ ਤੇ ਰਹਿਨਾਂ, ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਰਹਿਨਾਂ। ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ-ਬੁਝਦਾ ਹੈਂ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਨਾਂ; ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਉਥੇ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਭਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਕਿਉਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਪਨ ਪਿਰ ਕਾ ਇਕ ਹੀ ਸੰਗਿ ਵਾਸਾ..... ॥
ਅੰਗ - ੧੨੬੩

ਆਪਾਂ ਦੋਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਭਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਉਥੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਕਾਹੇ ਰੇ ਬਨ ਖੋਜਨ ਜਾਈ ॥
ਸਰਬ ਨਿਵਾਸੀ ਸਦਾ ਅਲੇਪਾ ਤੋਹੀ ਸੰਗਿ ਸਮਾਈ ॥
ਪੁਹਪ ਮਧਿ ਜਿਉ ਬਾਸੁ ਬਸਤੁ ਹੈ ਮੁਕਰ ਮਾਹਿ ਜੈਸੇ ਫਾਈ ॥
ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੇ ਨਿਰੰਤਰਿ ਘਟ ਹੀ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ ॥
ਅੰਗ - ੬੮੪

ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਰਛਾਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਫੁੱਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - 'ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੇ ਨਿਰੰਤਰਿ' ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਸਦਾ ਹੈ। ਐਨਾ ਕੁ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰ ਲੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਸਾਥੋਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਦੇ ਵੀ ਆਦਮੀ ਗਲਤ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ - ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਉਹ ਤਾਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਹ ਕੋਈ ਡਰਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਪਿਆਰਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ -

ਮਿਹਰਵਾਨੁ ਸਾਹਿਬੁ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ॥
ਸਾਹਿਬੇ ਮੇਰਾ ਮਿਹਰਵਾਨੁ ॥
ਜੀਅ ਸਗਲ ਕਉ ਦੇਇ ਦਾਨੁ ॥
ਅੰਗ - ੭੨੪

ਜਿਹੜਾ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਪੁੰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪਾਲਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਪਿਆਰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ-

ਤੈਸੇ ਹੀ ਹਰਿ ਬਸੇ ਨਿਰੰਤਰਿ ਘਟ ਹੀ ਖੋਜਹੁ ਭਾਈ ॥
ਬਾਹਰਿ ਭੀਤਰਿ ਏਕੋ ਜਾਨਹੁ ਇਹੁ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਬਤਾਈ ॥
ਅੰਗ - ੬੮੪

ਅੰਦਰ ਵੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵੀ ਇਕੋ ਹੀ ਜਾਣੋ; ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਇਹ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਿਨ ਫੇਰ ਓਹੀ ਸਵਾਲ ਆ ਗਿਆ-

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ ਮਿਟੈ ਨਾ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ॥
ਅੰਗ - ੬੮੪

ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਲਕੀਰ ਪੈ ਗਈ, ਇਹ ਮਿਟਦੀ ਨਹੀਂ -

ਹਉ ਹਉ ਭੀਤਿ ਭਇਓ ਹੈ ਬੀਚੇ ਸੁਨਤ ਦੇਸਿ ਨਿਕਟਾਇਓ॥
ਭਾਂਭੀਰੀ ਕੇ ਪਾਤ ਪਾਰਦੇ ਬਿਨੁ ਪੇਖੇ ਦੂਰਾਇਓ॥ ਅੰਗ - ੬੨੪

ਐਨਾ ਕੁ ਪੜਦਾ ਹੈ, ਜਿੰਨਾਂ ਕੁ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦਾ ਪਤਲੇ ਤੋਂ ਪਤਲਾ ਕਾਗਜ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਸਾਰੀ ਬਿਮਾਰੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਨਾ-ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਹਉਮੈ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ -

ਧਾਰਨਾ - ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਹਰੀ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜਿਆ,
ਹਉਮੈ ਵਾਲਾ ਰੋਗ ਹੈ ਬੁਰਾ - ੨, ੨.

ਹਉਮੈ ਦੀਰਘ ਰੋਗੁ ਹੈ ਦਾਹੁ ਭੀ ਇਸੁ ਮਾਹਿ ॥
ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਹਿ ॥
ਨਾਨਕੁ ਕਹੈ ਸੁਣਹੁ ਜਨਹੁ ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ ਦੁਖ ਜਾਹਿ ॥

ਅੰਗ - ੪੬੬

"ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ! ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਜੋ ਆਪਾਂ ਕਰੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਬੰਦਾ ਝੂਠ ਦੇ ਨਾਲ ਪਰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਸੱਚ ਨੂੰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਸੱਚ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤਕ ਇਹਨੂੰ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਪਛਾਣ। ਜਦ ਤਕ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦਾ, ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਹਉਮੈ ਨਹੀਂ ਹਟਿਆ ਕਰਦੀ। ਦੂਜਾ ਇਹ ਕਿ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਹਟਾ ਸਕਦਾ - ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਜਿਹੜਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਹਟਾ ਲਵੇ। ਹਉਮੈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਹਟਦੀ ਹੈ -

ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜੇ ਆਪਣੀ ਤਾ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਕਮਾਹਿ ॥ ਨਾਨਕੁ
ਕਹੈ ਸੁਣਹੁ ਜਨਹੁ ਇਤੁ ਸੰਜਮਿ ਦੁਖ ਜਾਹਿ ॥

ਅੰਗ - ੪੬੬

ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਪਾਈਐ.....॥ ਅੰਗ - ੪੯੦

ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਗਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਆ ਗਿਆ -

ਜਿਨ ਮਸਤਕਿ ਧੁਰਿ ਹਰਿ ਲਿਖਿਆ
ਤਿਨਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਰਾਮ ਰਾਜੇ ॥ ਅੰਗ - ੪੫੦

ਭਾਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ -

ਬਿਨੁ ਭਾਗਾ ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਪਾਈਐ ਜੇ ਲੋਚੈ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਕੂੜੈ ਕੀ ਪਾਲਿ ਵਿਚਹੁ ਨਿਕਲੈ ਤਾ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੪੯੦

ਜਿਹੜਾ ਕੂੜ ਦੀ ਕੰਧ ਤੋੜ ਦੇਵੇ, ਐਸਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਜੇ ਮਿਲ ਜਾਵੇ -

ਨਾਨਕ ਐਸੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਕਿਆ

ਓਹੁ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਾ ਕਰੇ.....॥ ਅੰਗ - ੪੯੦

ਹੁਣ ਏਥੇ ਸਾਡੀ sacrifice (ਕੁਰਬਾਨੀ) ਦਾ ਸਵਾਲ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਉਹਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀ ਕਰੇ? ਆਪਣਾ ਆਪ ਸੌਂਪ ਦਿਉ ਗੁਰੂ ਨੂੰ, surrender (ਹਵਾਲੇ) ਕਰ ਦਿਓ ਕਿ -

ਕਬੀਰ ਮੇਰਾ ਮੁਝ ਮਹਿ ਕਿਛੁ ਨਹੀ ਜੋ ਕਿਛੁ ਹੈ ਸੋ ਤੇਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੫

ਸਤਿਗੁਰ ਕਾ ਭਾਣਾ ਚਿਤਿ ਕਰੇ

ਸਤਿਗੁਰੁ ਆਪੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇਇ ॥ ਅੰਗ - ੪੯੦

ਜਿਹੜਾ ਕੁਛ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ, ਉਹ ਮੰਨ ਲਵੇ - ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਮੰਨ ਲਵਾਂਗੇ, ਫੇਰ -

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਤਾ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ॥ ਅੰਗ - ੯੨

ਜਦੋਂ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ, ਫੇਰ ਖਸਮ ਨੂੰ ਮਿਲੀਦਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਬੁਝੈ ਤਤੁ ਪਛਾਣੈ॥ ਅੰਗ - ੧੨੮੯

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਤੱਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਕੇ ਹੁਕਮ ਬੁੱਝਦੇ ਹਾਂ, ਫੇਰ -

ਇਹੁ ਪਰਸਾਦੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣੈ॥ ਅੰਗ - ੧੨੮੯

ਗੁਰੂ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰ ਸਭ ਕੇ,
ਬਾਹਰ ਹੁਕਮ ਨ ਕੋਇ - ੨, ੨.

"ਬੁੱਧੂਸ਼ਾਹ! ਜਿਥੇ 'ਮੈਂ' ਹੈ, ਉਥੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ; ਜਦੋਂ 'ਮੈਂ' ਮਰ ਗਈ, ਫੇਰ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਆਉਂਦੀ ਹੈ -

ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ ਕਿਵ ਕੂੜ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ॥ ਅੰਗ - ੧

ਇਹ ਕੰਧ ਕਿਵੇਂ ਟੁੱਟੇ? ਇਕੋ ਲਾਇਨ ਵਿਚ ਜਵਾਬ ਹੈ -

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕੁ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ॥ ਅੰਗ - ੧

'ਹੁਕਮ' ਤੇ 'ਰਜਾ' ਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈ ਤੇ ਇਹ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਤਾ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ॥ ਅੰਗ - ੯੨

ਹੁਕਮੈ ਬੁਝੈ ਤਤੁ ਪਛਾਣੈ॥

ਇਹੁ ਪਰਸਾਦੁ ਗੁਰੂ ਤੇ ਜਾਣੈ॥ ਅੰਗ - ੧੨੮੯

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪਛਾਣ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਹਉਮੈ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ-

ਨਾਨਕੁ ਹੁਕਮੈ ਜੇ ਬੁਝੈ ਤ ਹਉਮੈ ਕਹੈ ਨ ਕੋਇ॥ ਅੰਗ - ੧

ਇਉਂ ਫੇਰ ਹਉਮੈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਕਮ 'ਚ ਆ ਗਿਆ।" ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, "ਦੇਖ, ਹੁਕਮੀ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ ਨਾ - ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਕੋਈ ਐਸਾ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਨਾ

ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਐਨੀ ਦੂਰ ਹੈ - ਉਹ ਬੇਅੰਤ ਪਰ੍ਹੇ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਉਹ ਹੈ, ਉਥੇ ਉਸ ਹੁਕਮੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਵੀ ਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ, ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਪੰਜਾਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਕਰਮ ਇੰਦਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਬੁੱਧੀ 'ਚ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਸਰੀਰ 'ਚ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਸੁਭਾਅ 'ਚ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਸਭ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਤੂੰ ਹੈਂ, ਉਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਹੁਕਮ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ - 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ।' ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਥਾਂ ਐਸਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਥੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਲਿਖਿਆ। ਜੇ ਕੁਛ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਭ ਉਹਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਦਮੀ ਦਾ ਤਾਣ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।" ਜੀਵ ਦਾ ਤਾਣ ਕੀ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ-

ਆਖਣਿ ਜੋਰੁ ਚੁਪੈ ਨਹ ਜੋਰੁ ॥

ਜੋਰੁ ਨ ਮੰਗਣਿ ਦੇਣਿ ਨ ਜੋਰੁ ॥

ਜੋਰੁ ਨ ਜੀਵਣਿ ਮਰਣਿ ਨਹ ਜੋਰੁ ॥

ਜੋਰੁ ਨ ਰਾਜਿ ਮਾਲਿ ਮਨਿ ਸੋਰੁ ॥

ਜੋਰੁ ਨ ਸੁਰਤੀ ਗਿਆਨਿ ਵੀਚਾਰਿ ॥

ਜੋਰੁ ਨ ਜੁਗਤੀ ਛੁਟੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਅੰਗ - ੭

ਜੋਰ ਹੀ ਹੈ ਸਾਰੇ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਬੁੱਝ ਲੈ। ਜਿਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਬੈਕੁੰਠ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਬਿੱਲੀ ਦਾ ਬੱਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਬਿੱਲੀ ਜਿਹੜੇ ਘਰ ਵੀ ਉਹਨੂੰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚੱਕ ਕੇ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰ-ਸੰਕਲਪ ਹੁੰਦਾ ਜਾਹ। ਜਿੰਨਾਂ-ਜਿੰਨਾਂ ਨਿਰ-ਸੰਕਲਪ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਓਨਾ-ਓਨਾ ਝੂਠ ਛੁਟਦਾ ਜਾਏਗਾ। ਜਦ ਨਿਰ-ਸੰਕਲਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਸੰਕਲਪ ਉਠਣ ਤੋਂ ਹਟ ਗਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤੇਰਾ ਝੂਠ ਤੋਂ ਖਹਿੜਾ ਛੁੱਟ

ਜਾਏਗਾ। ਫੇਰ ਝੂਠ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਫੇਰ ਸੱਚ ਅੰਦਰ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਏਗਾ। ਸੋ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਹਦਾ ਇਲਾਜ ਇਕੋ ਹੀ ਹੈ - ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਝੂਠ ਜਿਹੜਾ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਉਹਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਨਾ ਮੰਨ -

ਕੂੜੁ ਮਿਠਾ ਕੂੜੁ ਮਾਖਿਉ ਕੂੜੁ ਡੋਬੇ ਪੂਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੬੮

ਇਹ ਸ਼ਹਿਦ ਵਾਂਗਣ ਮਿੱਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਝੂਠ ਵਿਚ ਲਗ ਕੇ ਖਰਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ, ਮੇਰੀ ਜਾਇਦਾਦ, ਮੇਰੀਆਂ ਕੋਠੀਆਂ, ਮੈਂ ਫਲਾਣਾ ਅਫਸਰ, ਮੈਂ ਐਨੀ ਤਰੱਕੀ ਕਰ ਲਈ, ਮੈਂ ਐਂ ਕਰ ਲਿਆ; ਇਹ ਸਾਰ ਹੀ ਜੂਠ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਲਈਂ, ਨਾ ਤੂੰ, ਤੇ ਨਾ ਮੈਂ, ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਏਥੇ ਰਹਿੰਦਾ; ਸਾਰਾ ਹੀ ਸਮਾਜ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜੇ ਸੱਚ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਰਹੇ। ਉਹ ਫੇਰ ਨਾਸ਼ ਕਿਉਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਉਹ ਹੈ ਹੀ ਅਜਿਹਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਨੂੰ ਮਾਖਿਓ (ਸ਼ਹਿਦ) ਵਾਂਗ ਮਿੱਠਾ ਮੰਨ ਕੇ ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ - ਇਹ ਜੀਵ -

ਕੂੜੁ ਮਿਠਾ ਕੂੜੁ ਮਾਖਿਉ ਕੂੜੁ ਡੋਬੇ ਪੂਰੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੬੮

ਪੂਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰੁ ਡੁੱਬ ਗਏ ਇਸ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ -

ਨਾਨਕ ਵਖਾਣੈ ਬੇਨਤੀ ਤੁਪੁ ਬਾਝੁ ਕੂੜੋ ਕੂੜੁ ॥ ਅੰਗ - ੪੬੮

ਸੋ ਦੂਸਰਾ ਇਲਾਜ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਉਸ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰਕੇ ਜਾਣ ਕਿ ਉਹ ਸੱਚ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਕਦੇ ਪਰ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਪਾਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਹੈ ਨਹੀਂ -

ਆਦਿ ਪੂਰਨ ਮਧਿ ਪੂਰਨ ਅੰਤਿ ਪੂਰਨ ਪਰਮੇਸੁਰਹ ॥

ਅੰਗ - ੭੦੫

ਚਲਦਾ.....

(ਪੰਨਾ 8 ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਤੇ ਅਦ੍ਵੈਤ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕੋ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਖੇਲਦੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦੇ ਹਨ -

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

ਦੁਯੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥

ਦਾਤਾ ਕਰਤਾ ਆਪਿ ਤੂੰ ਤੁਸਿ ਦੇਵਹਿ ਕਰਹਿ ਪਸਾਉ ॥

ਤੂੰ ਜਾਣੋਈ ਸਭਸੈ ਦੇ ਲੈਸਹਿ ਜਿੰਦੁ ਕਵਾਉ ॥

ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥ ਪੰਨਾ - 463

ਆਪੇ ਰਸੀਆ ਆਪਿ ਰਸੁ ਆਪੇ ਰਾਵਣਹਾਰੁ ॥

ਆਪੇ ਹੋਵੈ ਚੋਲੜਾ ਆਪੇ ਸੇਜ ਭਤਾਰੁ ॥

ਰੰਗਿ ਰਤਾ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਬੁ ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰਿ ॥

ਆਪੇ ਮਾਛੀ ਮਛਲੀ ਆਪੇ ਪਾਣੀ ਜਾਲੁ ॥

ਆਪੇ ਜਾਲ ਮਣਕੜਾ ਆਪੇ ਅੰਦਰਿ ਲਾਲੁ ॥

ਆਪੇ ਬਹੁਬਿਧਿ ਰੰਗੁਲਾ ਸਖੀਏ ਮੇਰਾ ਲਾਲੁ ॥

ਨਿਤ ਰਵੈ ਸੋਹਾਗਣੀ ਦੇਖੁ ਹਮਾਰਾ ਹਾਲੁ ॥

ਪ੍ਰਣਵੈ ਨਾਨਕੁ ਬੇਨਤੀ ਤੂ ਸਰਵਰੁ ਤੂ ਹੰਸੁ ॥

ਕਉਲੁ ਤੂ ਹੈ ਕਵੀਆ ਤੂ ਹੈ ਆਪੇ ਵੇਖਿ ਵਿਗਸੁ ॥

ਪੰਨਾ - 23

ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ ॥

ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਰੇ ਕੂ ॥

ਪੰਨਾ - 1291

ਸੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾਇਆ -

ਬ੍ਰਹਮੁ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥

ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਪੰਨਾ - 846

(-----)

ਅਟਲ ਭਇਓ ਧੂਅ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਅਕਤੂਬਰ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ -)

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਦੇ ਉਤੇ -

**ਧਰੁ ਹਸਦਾ ਘਰਿ ਆਇਆ ਕਰਿ ਪਿਆਰੁ ਪਿਉ ਕੁਛੜਿ
ਲੀਤਾ।**

ਬਾਹਰੁ ਪਕੜਿ ਉਠਾਇਆ ਮਨ ਵਿਚਿ ਰੋਸੁ ਮੜ੍ਹੇਈ ਕੀਤਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੧

ਬਹੁਤ ਬੇਚੈਨ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਮਾਂ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਾਂ ਤੂੰ ਸਾਵਾਣੀ ਹੈਂ ਕਿ ਸੁਰੀਤਾ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਬੇਟਾ! ਮੈਂ ਹਾਂ ਤਾਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਤੇ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ। ਪਰ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕਰ ਸਕੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮੇਰਾ ਆਦਰ ਹੁੰਦਾ, ਤੇਰਾ ਆਦਰ ਹੁੰਦਾ। ਉਹ ਕਰਮ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਕਰਿਆ -

ਭੁਭੁਲਿਕਾ ਮਾਂ ਪੁਛੈ ਤੂੰ ਸਾਵਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਸੁਰੀਤਾ?

ਸਾਵਾਣੀ ਹਾਂ ਜਨਮ ਦੀ ਨਾਮੁ ਨ ਭਗਤੀ ਕਰਮਿ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹੀਤਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੧

**ਧਾਰਨਾ - ਲਾਲ ਵੇ, ਭਗਤੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਰੱਬ ਦੀ,
ਤਾਂਹੀਓ ਹੋਇਆ ਨਿਰਾਦਰ ਤੇਰਾ।**

ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਬੇਟਾ! ਆਪਣੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਨਰਾਜ਼ ਨਾ ਹੋ, ਇਹ ਤੇਰੇ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੰਦ ਕਰਮ ਨੇ, ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ, ਲੇਕਿਨ ਤਪ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਆਏ। ਪੈਦਾ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਕਿਸੇ ਪੁੰਨ ਕਰਕੇ, ਮੈਂ ਰਾਜੇ ਦੀ ਲੜਕੀ ਬਣ ਗਈ ਕਿਸੇ ਪੁੰਨ ਕਰਕੇ, ਤੂੰ ਰਾਜੇ ਦੇ ਘਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਦੋਸ਼ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇ, ਉਹਨੂੰ ਨਾ ਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਬਿਰਤੀ ਹੈ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ ਦਿਆ ਕਰਦੀ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿ ਉਹਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਿਆ। ਇਹ ਓਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹੇਗਾ। ਗੁਰਮੁਖ ਕਹੇਗਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਇਵੇਂ ਹੀ ਹੋਣਾ ਸੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਰਕ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਪੈਰ-ਪੈਰ ਦੇ ਉਤੇ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ -

ਬੰਦੇ ਸੇ ਜਿ ਪਵਹਿ ਵਿਚਿ ਬੰਦੀ ਵੇਖਣ ਕਉ ਦੀਦਾਰੁ ॥

ਅੰਗ - ੪੬੫

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ 'ਚ ਸ਼ੌਂਕ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਅ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਨਾਲ ਬਿਲਕੁਲ ਅਲੱਗ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾਰ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਕਿ ਦੂਸਰਿਆਂ 'ਚ ਦੋਸ਼ ਕੱਢੇ ਕਿ ਉਹਨੇ ਕਰਿਆ, ਉਹਨੇ ਕਰਿਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਮੇਰੇ ਹੀ ਮੰਦ ਕਰਮ ਸੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਬੇਟਾ -

ਗਿਰਾ ਸਵਤ ਨੈ ਸਾਚ ਉਚਾਰੀ।

ਤੂੰ ਜਨਮਯੋ ਮਮ ਗਰਭ ਮਝਾਰੀ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੪੭

ਤੇਰੀ ਮਤਰੇਈ ਮਾਂ ਨੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਹੈ,

ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪੇਟ 'ਚੋਂ ਆ ਕੇ ਜਨਮ ਲਿਆ -

ਮੰਦ ਭਾ ਮੋ ਕੋ ਲਖਿ ਲੀਜੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੪੭

ਉਹ ਤਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਆਪਣੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੀ ਮੰਦ ਭਾਗਣ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀ ਦੁਰਕਾਰੀ ਹੋਈ, ਦੂਰ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਹਾਂ। ਉਹ ਨਹੀਂ ਮੰਦ ਭਾਗਣ, ਉਹ ਤਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਜ ਦਾ ਸੁੱਖ ਭੋਗ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰਹਿੰਦੀ ਹਾਂ -

ਦਾਸੀ ਸਮ ਨਹਿ ਮੁਝੈ ਲਖੀਜੈ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੪੭

ਅਜੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵੀ ਇਜ਼ਤ ਹੈ ਬੇਟਾ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਥੱਲੇ ਹਾਂ। ਗੁੱਸਾ ਨਾ ਕਰ, ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮਾਤਾ! ਫੇਰ ਠੀਕ ਹੈ, ਗੁੱਸਾ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਹੁਣ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਰਾਜ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲੇ?

ਕਿਸੁ ਉਦਮ ਤੇ ਰਾਜੁ ਮਿਲੈ ਸਤਰੁ ਤੇ ਸਭ ਹੋਵਨਿ ਮੀਤਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੧

ਉਹ ਉਦਮ ਕਿਹੜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਰਾਜ ਮਿਲ ਜਾਏ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸਾਰੇ ਮਿੱਤਰ ਬਣ ਜਾਣ। ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਮੈਨੂੰ ਦੋਸ਼। ਹੁਣ ਬੱਚਾ 100% ਮਨ ਬਣਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਕੁਛ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦੱਸੇਗੀ, ਉਹ ਸੱਚ ਕਹੇਗੀ। ਇੱਕ ਕਲੇਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਕਲੇਸ਼ ਨੇ। ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੇ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਪੰਜਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਚੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਦੁਖੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪੰਜਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾ ਕਲੇਸ਼ ਹੈ ਅਵਿਦਿਆ। 'ਅਵਿਦਿਆ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ ਪਈ ਹੈ, ਅਸਲ ਨੂੰ ਨਕਲ ਜਾਣਨਾ। ignorant ਰਹਿਣਾ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਸਮਝ 'ਚ ਆ ਜਾਏਗੀ। ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਮਾਰੂਥਲ 'ਚ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ ਓ। ਪਾਣੀ ਦੀ ਬੇਹੱਦ ਪਿਆਸ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੂਰ ਰੜਾ ਮੈਦਾਨ ਦਿੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਦਰਖਤ ਖੜ੍ਹਾ ਕੋਈ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦਰਖਤ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਦਾ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੇ ਉਤੇ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਪਾਣੀ ਦੀ ਕੋਈ ਨਦੀ ਵਗ ਰਹੀ ਹੈ। ਓਧਰ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰ ਪਵੋਗੇ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖੋਗੇ ਨਦੀ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਓਨੇ ਹੀ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਫੇਰ ਅੱਗੇ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ illusion ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ignorance ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਕਲ ਕਰਕੇ ਦੇਖਣਾ। ਹੁਣ ਅਸਲ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਇੱਥੇ ਹੈਗਾ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਇੱਥੇ ਕੋਈ ਹੈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਜੋ ਕੁਛ ਸਾਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ਇਹ ਸਾਰਾ ਛਿਨਭੰਗਰ ਹੈ ਇਹ ਪੱਕਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਿਥਿਆ ਹੈ ਇਹ। ਬਦਲ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਅਗਿਆਨ

ਜਿਹੜਾ ਹੈ ignorant ਰਹਿਣਾ, ਨਾ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕੌਣ ਹਾਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਤੂ ਕਉਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਆਇਓ ॥

ਏਤੀ ਨ ਜਾਨਉ ਕੇਤੀਕ ਮੁਦਤਿ ਚਲਤੇ ਖਬਰਿ ਨ ਪਾਇਓ ॥

ਅੰਗ - ੯੯੯

ਦੱਸ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ? ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਨਾਉਂ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਸਿਆਣਾ ਬੰਦਾ ਹੋਸ ਪਏਗਾ ਕਿ ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈਂ ਕਿ ਤੂੰ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਹੈਂ।

ਕਿੰਨੇ ਸਾਲ ਤੋਂ ਤੂੰ ਇਹ ਹੈਂ?

ਜੀ ਮੈਂ ਐਨੇ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਾਂ।

ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਸੀਗਾ?

ਛਿੱਥਾ ਪੈ ਜਾਏਗਾ ਕਿ ਗੱਲ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬੜੀ ਗਲਤ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਕਹਿੰਦੇ -

ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਤੂ ਕਉਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਆਇਓ ॥

ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ, ਕਿੱਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈਂ?

ਮਹਾਰਾਜ, ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਦਿਓ?

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਕਈ ਜਨਮ ਭਏ ਕੀਟ ਪਤੰਗਾ ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਪੰਖੀ ਸਰਪ ਹੋਇਓ ॥

ਕਈ ਜਨਮ ਹੈਵਰ ਬ੍ਰਿਖ ਜੋਇਓ ॥ ੧ ॥

ਮਿਲੁ ਜਗਦੀਸ ਮਿਲਨ ਕੀ ਬਰੀਆ ॥

ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੭੯

ਤੈਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੇਹੀ ਮਿਲ ਗਈ, ਇਹਦਾ ਨਾਉਂ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਘਰਦਿਆਂ ਨੇ, ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ। ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਤੂੰ ਕੌਣ ਹੈਂ? ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਗੁਰਮੁਖ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ ਕਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇਰੀ, ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਪੰਡਤ ਹੈਂ। ਵੱਡਾ ਗਿਆਨੀ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈਂ। ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਦੋਂ ਦਾ ਤੂੰ ਚੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ? ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜਾ ਕਹਿ ਸਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਖਰਬ ਸਾਲ ਤੋਂ ਚੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕਰੋੜ ਖਰਬ ਸਾਲ ਤੋਂ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ। ਕਦੇ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਰਦੇ। ਸੋ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਣਾ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਣਾ; ignorance, ਅਵਿਦਿਆ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਸਿਮਿਤਾ। 'ਅਸਿਮਿਤਾ' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸੱਚੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਝੂਠੀ ਕਰਕੇ ਜਾਨਣਾ, ਝੂਠੀ ਨੂੰ ਸੱਚੀ ਕਰਕੇ ਜਾਨਣਾ। ਉਲਟ ਬੁੱਧੀ ਰੱਖਣੀ। ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ 'ਅਭੀਨਿਵੇਸ਼' ਉਹ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਨਾ ਮੰਨਣਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥ ਅੰਗ - ੧

ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ ਨਾ ਰੋਜ਼, ਮੰਨਦੇ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲਿਖਾਰੀ ਭੁੱਲ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਫਿਲਾਸਫਰ ਭੁੱਲ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਆਹ ਇੱਕ ਮੈਂ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ

ਲਿਖਾਰੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ। ਉਹਦੇ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਗਏ। ਉਥੇ ਬਾਬਰ ਦੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਨੇ ਹੱਲਾ ਕਰਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕਤਲਾਮ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਹਾਹਾਕਾਰ ਮੱਚ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਐਨੇ ਦਲੇਰ ਸੀ, ਸੱਚ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਲਾਂਭਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਲਿਖਾਰੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ, ਪ੍ਰਮਾਣਨੀਕ ਨੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਛਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਐਡੇ ਦਲੇਰ ਸੀ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੈਲੰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ -

ਏਤੀ ਮਾਰ ਪਈ ਕਰਲਾਣੇ ਤੈਂ ਕੀ ਦਰਦੁ ਨ ਆਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੩੬੦

ਤੈਨੂੰ ਦਰਦ ਨਾ ਆਇਆ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ! ਐਨੀ ਮਾਰ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ। ਕੀ ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਪੱਥਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਤੈਨੂੰ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ।

ਜੇ ਸਕਤਾ ਸਕਤੇ ਕਉ ਮਾਰੇ ਤਾ ਮਨਿ ਰੋਸੁ ਨ ਹੋਈ ॥

ਸਕਤਾ ਸੀਹੁ ਮਾਰੇ ਪੈ ਵਗੈ ਖਸਮੈ ਸਾ ਪੁਰਸਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੩੬੦

ਤੂੰ ਮਾਲਕ ਹੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਤੇ ਇੱਥੇ ਸ਼ੇਰ ਬੱਕਰੀਆਂ ਪਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਗਾਈਆਂ ਨੂੰ ਪਾੜ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਦਰਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਸਾਡੇ ਹੀ ਮੰਨ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਹਾਂ।

ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਸਾਰਾ ਹੀ ਉਲਟ ਪੁਲਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਇਸ ਅਰਥ ਨੇ, ਸਾਡਾ ਜੋ ਢਾਂਚਾ ਸੀ, ਸਾਡੀ ਜੋ ਸੋਚ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਸੀ, ਸਾਡੀ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਸੇਧ ਸੀ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਲਟ-ਪੁਲਟ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਸਾਡੇ 'ਚ ਬੈਲੰਸ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਹੀ ਪਾਸੇ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਏ, ਬੀ, ਸੀ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਉਹਦੇ 'ਚ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਫਿਲਾਸਫੀ, ਕੋਈ ਅਕਲ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੀ।

ਸੋਚੈ ਸੋਚਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸੋਚੀ ਲਖ ਵਾਰ ॥

ਅੰਗ - ੧

ਲੱਖਾਂ ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਲਾ ਲੈ, ਲੱਖਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲੈ, ਸੁੱਚਾਂ ਰੱਖ ਲੈ, ਨਹੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਏਗਾ, ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਰਹਿ, ਸਮਾਧੀ ਹਜ਼ਾਰ-ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਦੀ ਲਾ ਲੈ। ਜਦੋਂ mind ਨੇ ਜਾਗਣਾ ਹੈ, ਇਹਨੇ ਫੁਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਤੂੰ ਕਹੇਂ ਕਿ 'eat drink and be merry' ਖਾਓ ਪੀਓ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਭੁੱਖਾ ਨਾ ਰੱਖੋ, ਇਹਦੀ ਭੁੱਖ ਲਾਹ ਦੇਈਏ ਤੇ ਐਨਾ ਪਦਾਰਥ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪਦਾਰਥ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਵੀ ਮਨ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਹੀਂ ਲਹਿਆ ਕਰਦੀ। ਅੱਗੇ ਵੱਧਦੀ ਤੁਰੀ ਜਾਏਗੀ।

ਚੁਪੈ ਚੁਪ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਲਾਇ ਰਹਾ ਲਿਵ ਤਾਰ ॥

ਭੁਖਿਆ ਭੁਖ ਨ ਉਤਰੀ ਜੇ ਬੰਨਾ ਪੁਰੀਆ ਭਾਰ ॥

ਅੰਗ - ੧

ਜੇ ਮੰਤਕਾਂ, ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਇੱਕ ਵੀ ਉਹਦੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਸਹਸ ਸਿਆਣਪਾ ਲਖ ਹੋਹਿ ਤ ਇਕ ਨ ਚਲੈ ਨਾਲਿ ॥

ਅੰਗ - ੧

ਗੋਰਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਮੱਤ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਧਾ ਸੀ, ਇਹ ਸੀਗਾ ਕਿ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ ਨਾਲ ਸੰਸਾਰ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਜੀਵ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈਂ, ਇੱਕੋ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਦੂਜਾ ਕੋਈ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਕੋਈ ਜੀਵ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਹੈ, ਉਹਨੇ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਖੇਲ ਆਪੇ ਹੀ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

**ਅਪਨੀ ਮਾਇਆ ਆਪਿ ਪਸਾਰੀ ਆਪਹਿ ਦੇਖਨਹਾਰਾ ॥
ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਧਰੇ ਬਹੁ ਰੰਗੀ ਸਭ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਾ ॥**

ਅੰਗ - ੫੩੭

ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਝੂਠ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਸਾਡੇ ਤੇ ਰੱਬ ਦੇ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋ ਗਈ ਇਹ ਟੁੱਟੇਗੀ ਕਿਵੇਂ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥ ਅੰਗ - ੧

ਹੁਕਮ ਦੇ ਉਤੇ base ਕਰ ਦਿਤਾ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਕਿ ਹੁਕਮ ਤੇ ਰਜਾ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਐਨਾ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਕਿ ਉਹਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਮੋਹਰਿਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗਣ ਅਸੀਂ ਖੇਲ੍ਹ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਨਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੱਚ ਰਹੇ ਹਾਂ -

**ਬਾਜੀਗਰਿ ਜੈਸੇ ਬਾਜੀ ਪਾਈ ॥
ਨਾਨਾ ਰੂਪ ਭੇਖ ਦਿਖਲਾਈ ॥**

ਸਾਂਗੁ ਉਤਾਰਿ ਥੀਮ੍ਰਿਓ ਪਾਸਾਰਾ ॥ ਤਬ ਏਕੋ ਏਕੰਕਾਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੭੩੬

ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਓਹੀ ਸੀ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਓਹੀ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮ ਦੀ ਖੇਡ ਦਸਦਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਉਲਾਂਭਾ ਮਾਰੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਫੇਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਤੋਂ ਹਿੱਲ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਿਹਾ ਹੀ ਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ। ਸਾਡੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗਣ ਹੋ ਗਏ ਉਹ। ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਨਾ ਮੰਨਣਾ, ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਦੀ ਚਤੁਰਾਈ, ਚੁੰਚਤਾਈ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨਾ, ਏਸਨੂੰ ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਬਿਰਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਐ ਬਾਬਰ! ਤੇਰੀ ਰਾਖੀ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ, ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਨੂੰ ਡਰਾਇਆ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਤੂੰ ਲੜਾਈ ਕਰੀ, ਏਮਨਾਬਾਦ ਤੂੰ ਫਤਹਿ ਕਰ ਲਿਆ, ਪਠਾਣੀ ਫੌਜਾਂ ਹਾਰ ਗਈਆਂ, ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਤੇਰਾ ਕੰਮ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਹ ਫੌਜ ਨੱਠ ਗਈ, ਤੇਰਾ ਰਾਜ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੂੰ ਏਸ ਪਰਜਾ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੇ ਆਪਣੀ ਪਰਜਾ ਬੈਠ ਕੇ ਮਰਵਾਈ। ਰਾਜ ਕਿਸ 'ਤੇ ਕਰੇਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਤਰਸ ਨਾ ਆਇਆ? ਲੜਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਬੰਧ ਤੇਰੇ ਨਾਲ। ਠੀਕ ਹੈ ਓਧਰ ਫੌਜਾਂ ਓਧਰ ਫੌਜਾਂ। ਪਰ ਪਬਲਿਕ ਦਾ ਘਾਤ ਕਿਉਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਾਬਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਾਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਗੱਲ ਸਹੀ ਕਹੀ ਹੈ, ਸਮਝ ਗਿਆ।

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਚਨ ਨੂੰ ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਨਾ ਮੰਨਣਾ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੈ

ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਰੱਬ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰੇ, ਹੋਵੇ ਨਾ ਤਾਂ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਇਹਨੂੰ 'ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼' ਬਿਰਤੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। 'ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼' ਬਿਰਤੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਵਾਕ ਨੂੰ ਸਤਿ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ ਆਦਮੀ। ਆਪਣੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਉਪਰ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਇਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਵਕਤ ਅਸੀਂ ਭੁੱਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਚੌਥੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ 'ਰਾਗ' attachment' ਪੰਜਵਾਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, 'ਦਵੈਸ਼'। ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੇ ਸੁਭਾਅ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ, ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਰੇ ਕਹਿਣਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬਾਈਕਾਟ ਰੱਖਣਾ, ਬੋਲਣਾ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ। ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇੱਕ ਦਮ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦੇਣਾ, ਮਾੜੇ ਕਹਿਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਤੈਨੂੰ ਮਾੜੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਸ਼ੌਂਕ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਤੈਨੂੰ ਮਨ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕਹਿ ਮਾੜਾ, ਕਹਿੰਦਾ, ਦੱਸੇ ਕੀਹਨੂੰ ਕਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਸੁਭਾਅ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਹਿਣ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਦੱਸ ਤੂੰ ਕਹਿਣ ਹੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ -

**ਕਬੀਰ ਸਭ ਤੇ ਹਮ ਬੁਰੇ ਹਮ ਤਜਿ ਭਲੇ ਸਭੁ ਕੋਇ ॥
ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੬੪

ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਮਾੜਾ ਹਾਂ -

ਹਮ ਨਹੀ ਚੰਗੇ ਬੁਰਾ ਨਹੀ ਕੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੭੨੮

ਜਿਹਨੇ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਰੱਬ ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਕਹਿੰਦਾ।

**ਮਨ ਮੇਰੇ ਜਿਨਿ ਅਪੁਨਾ ਭਰਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥
ਤਿਸ ਕੈ ਭਾਣੈ ਕੋਇ ਨ ਭੁਲਾ ਜਿਨਿ ਸਗਲੇ ਬੁਰਮੁ ਪਛਾਤਾ ॥**

ਅੰਗ - ੬੧੦

ਜਿਹਦੇ ਪਛਾਣ ਆ ਗਈ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਕਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਉਹਦੀ ਪਦਵੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਹੈ? ਮਾੜਿਆਂ 'ਚ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ ਮਾੜਿਆ 'ਚ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਜਿਨਿ ਐਸਾ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ਮੀਤੁ ਹਮਾਰਾ ਸੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੬੪

ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ, ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੱਲ ਬੁੱਝ ਲਈ ਉਸਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਬਿਰਤੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਮਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ ਬੇਟਾ! ਜੇ ਤੂੰ ਰਾਜ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ -

**ਪਰਮੇਸਰੁ ਆਰਾਧੀਐ ਜਿਦੁ ਹੋਈਐ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤਾ।
ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੧**

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਆਰਾਧਣ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋ ਵੀ ਮੰਗਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

**ਧਾਰਨਾ - ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ਰਾਸਾਇਣ ਜੀ,
ਜੋ ਜੋ ਮਾਂਗਹਿ ਸੋਈ ਸੋਈ ਪਾਵੈ।**

ਬੇਟਾ! ਸਾਰੀਆਂ ਦਾਤਾਂ ਦਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ, ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਕੇ, ਉਹਦਾ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਵਸਤ ਅਲੱਭ ਨਹੀਂ ਜਿਹੜੀ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

**ਰਸਨਾ ਗੁਣ ਗੋਪਾਲ ਨਿਧਿ ਗਾਇਣ ॥
ਸਾਂਤਿ ਸਹਜੁ ਰਹਸੁ ਮਨਿ ਉਪਜਿਓ
ਸਗਲੇ ਦੂਖ ਪਲਾਇਣ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਜੇ ਮਾਗਹਿ ਸੋਈ ਸੋਈ ਪਾਵਹਿ
ਸੇਵਿ ਹਰਿ ਕੇ ਚਰਣ ਰਸਾਇਣ ॥
ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੁ ਤੇ ਛੁਟਹਿ
ਭਵਜਲੁ ਜਗਤੁ ਤਰਾਇਣ ॥ ੧ ॥
ਖੋਜਤ ਖੋਜਤ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਦਾਸ ਗੋਵਿੰਦ ਪਰਾਇਣ ॥
ਅਭਿਨਾਸੀ ਖੋਮ ਚਾਹਹਿ ਜੇ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸਿਮਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ॥**
ਅੰਗ - ੨੧੪

ਤੱਤ ਦੀ ਗੱਲ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਸੁਣੋ ਤੁਸੀਂ। ਉਹ ਕੀ ਹੈ? ਗੁਰੂ ਦੇ 'ਪਰਾਇਣ' ਹੋ ਜਾਓ। ਸਾਰੇ ਆਸਰੇ ਛੱਡ ਕੇ ਉਹਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆ ਜਾਓ। ਪਰਾਇਣ ਹੋ ਜਾਓ ਉਹਦੇ। ਜਿੱਥੇ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਰੱਖ ਮਾਲਕਾ, ਤੇਰੀ ਮੌਜ ਹੈ। ਫੇਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਯਾਦ ਰੱਖ। ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ। ਜੇ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ' ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -

**ਰਾਮ ਰਾਮ ਸਭੁ ਕੇ ਕਰੈ ਕਹਿਐ ਰਾਮੁ ਨ ਹੋਇ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਰਾਮੁ ਮਨਿ ਵਸੈ ਤਾ ਫਲੁ ਪਾਵੈ ਕੋਇ ॥**
ਅੰਗ- ੪੯੧

ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਮਨ 'ਚ ਨਹੀਂ ਵਸਦਾ ਤੇ ਉਹਦੀ Presance ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਹਰ ਵਕਤ, ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ, ਬੋਲਣ, ਚੱਲਣ, ਫਿਰਨ, ਤੁਰਨ, ਜਾਗਣ, ਉਠਣ, ਬੈਠਣ ਵੇਲੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਫੇਰ ਤਾਂ ਭੁੱਲਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈਂ ਪਿਆਰਿਆ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੇਰੇ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋਣਾ ਹੈ -

**ਸਿਮਰਉ ਸਿਮਰਿ ਸਿਮਰਿ ਸੁਖੁ ਪਾਵਉ ॥
ਕਲਿ ਕਲੇਸ ਤਨ ਮਾਹਿ ਮਿਟਾਵਉ ॥**
ਅੰਗ - ੨੬੨

ਪੰਜਾਂ ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦੁਰਲੱਭ ਨਹੀਂ -

**ਜੇ ਕੋ ਹੋਵੈ ਦੁਬਲਾ ਨੰਗ ਭੁਖ ਕੀ ਪੀਰ ॥
ਦਮੜਾ ਪਲੈ ਨਾ ਪਵੈ ਨਾ ਕੋ ਦੇਵੈ ਪੀਰ ॥
ਸੁਆਰਥੁ ਸੁਆਉ ਨ ਕੋ ਕਰੇ ਨਾ ਕਿਛੁ ਹੋਵੈ ਕਾਜੁ ॥
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਤਾ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਵੈ ਰਾਜੁ ॥**
ਅੰਗ - ੨੦

ਆਹ ਮਾੜਾ ਜਿਹਾ ਰਾਜ ਕੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਤਾਂ ਰਾਜ ਨੂੰ ਗਿਣਦੇ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਰਾਜ ਮਿਲਖ ਸਿਕਦਾਰੀਆ ਅਗਨੀ ਮਹਿ ਜਾਲੁ ॥
ਅੰਗ - ੯੧੧

ਅੱਗ 'ਚ ਜਾਲ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਤੈਨੂੰ ਫਸਾ ਦੇਣਗੀਆਂ।
ਸੁਲਤਾਨੁ ਹੋਵਾ ਮੇਲਿ ਲਸਕਰ ਤਖਤਿ ਰਾਖਾ ਪਾਉ ॥

**ਹੁਕਮੁ ਹਾਸਲੁ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕਾ ਸਭ ਵਾਉ ॥
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥**
ਅੰਗ - ੧੪

ਅਸਲੀ ਚੀਜ਼ ਤਾਂ ਨਾਮ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਅਸੀਂ ਲੈਣੀ ਹੈ। ਜੇ ਨਾਮ ਆ ਗਿਆ -

**ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੇ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥**
ਅੰਗ - ੫

ਉਹ ਤਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਬਿਮਾਰੀ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਮੰਨ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਛੱਡ ਦੇ ਇਹਦਾ ਖਹਿਤਾ, ਰਾਜੀ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਇਹਨੂੰ। ਰਾਜੇ ਦਾ ਕਿਹਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ, ਤੇਰੇ ਓਲਾਦ ਹੋ ਜਾਏਗੀ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਕਹਿ ਦੇ, ਦੇ ਦਏਗਾ ਤੈਨੂੰ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰ।

ਰਾਜਾ ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹ ਹੋਇਆ -

**ਜਾ ਕਾ ਕਹਿਆ ਦਰਗਹ ਚਲੈ ॥
ਸੇ ਕਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਲੈ ਆਵੈ ਤਲੈ ॥**
ਅੰਗ - ੧੮੬

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਰਾਜ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਰਾਜ ਲੈ। ਆਹ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕਿਉਂ ਤੁਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ।

**ਏ ਭੂਪਤਿ ਸਭ ਦਿਵਸ ਚਾਰਿ ਕੇ
ਝੁਠੈ ਕਰਤ ਦਿਵਾਜਾ ॥**
ਅੰਗ - ੯੫੬

ਇਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ ਹੈ, ਪਾਖੰਡ ਹੈ, ਰਾਹ 'ਚ ਰਹਿ ਜਾਏਗਾ। ਤੂੰ ਅਸਲੀ ਰਾਜ ਦੇ ਬਾਰੇ ਚਿਤਵਾ। ਅਟੱਲ ਰਾਜ ਲੈ ਤੂੰ, ਜਿੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਫੇਰ ਗਿਰਨਾ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਤਾਂ ਰਾਜ ਲਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੇ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ ਇਲੈਕਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਹ ਲਾਹ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹਦੇ 'ਤੇ ਕੀ ਤੂੰ ਮਸਤ ਹੋਇਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਜੇ ਆ ਗਿਆ ਠੀਕ ਹੈ, ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਪਾਲ।

ਰਾਜੇ ਚੁਲੀ ਨਿਆਵ ਕੀ ਪਤਿਆ ਸਭੁ ਧਿਆਨੁ ॥
ਅੰਗ - ੧੨੪੦

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਬੇਟਾ! ਸਭ ਕੁਛ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਰਾਜ ਕੀ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਪੂਰੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ, 100% ਮੰਨ ਲਿਆ, ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ 100% ਆਹੀ ਸਾਡੇ 'ਚ ਫਰਕ ਹੈ। ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਤਰਕ ਬੁੱਧੀ ਹੈ ਨਹੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਹੀ। ਜੇ ਕੁਛ ਮਾਂ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸੱਚ ਬੋਲਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਕੁਛ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਹ ਤਾਂ ਮੁਸਕਲ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਔਖਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰ ਬੰਦੇ। ਅਸੀਂ ਝੁਠ ਵੀ ਬੋਲਣਾ ਹੋਇਆ, ਰੋਲਾ-ਰੱਪਾ ਵੀ ਅਸੀਂ ਪਾਉਣਾ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਦੱਸੋ, ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ, ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਓ, ਇਹ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਘਰ ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਈਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਘਰ ਬਾਰ ਨਾ ਛੱਡ। ਵਿਚ ਰਹਿ, ਲੋਕਿਨ ਗੁਰੂ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਨੂੰ ਕਮਾ।

**ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਭੋਟਿਐ ਪੁਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥
ਹਸੰਦਿਆ ਖੋਲੰਦਿਆ ਪੈਨੰਦਿਆ
ਖਾਵੰਦਿਆ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ॥**
ਅੰਗ - ੫੨੨

ਘਰ ਨਾ ਛੱਡ, ਜੁਗਤ ਪਾਲ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਘਰ ਛੱਡ। ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਘਰ ਛੱਡ। ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਪੂਰੀ ਤਨ ਦੇਹੀ ਨਾਲ ਕਰ। ਕਿਸਾਨ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈਂ, ਪੂਰੀ ਖੇਤੀ ਕਰ। ਘੱਟ ਨਾ ਤੇਰੇ ਖੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲੇ, ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ 'ਚੋਂ ਤੂੰ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਨਾਜ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੇ ਖਾਣਾ ਹੈ। ਤੈਨੂੰ ਵੱਡਾ job ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਟਰਕਾਅ ਨਾ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿ ਤੇਰੀ ਫਾਈਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੀ ਮੈਨੂੰ। ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਆਈਂ, ਪਰਸੋਂ ਨੂੰ ਆਈਂ, ਕਿੰਨਾ ਦੇਸੀ ਬਣਦਾ ਹੈਂ ਤੂੰ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਨਿਤਨੇਮ, ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟਰਕਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ। ਪੈਸੇ ਮੰਗਦਾ ਹੈਂ ਰਿਸ਼ਵਤਾਂ ਖਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਇਹ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਣਾ ਹੈ ਸਭ ਕੁਛ। ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ, ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਪਛਾਣ। ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ। ਸੋ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਉਂਦਾ ਨਹੀਂ। ਨੱਠਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਸਿਧ ਛਪਿ ਬੈਠੇ ਪਰਬਤੀ ਕਉਣੁ ਜਗਤਿ ਕਉ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਾ।
ਬਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧/੨੯

ਗੋਰਖਨਾਥ ਇੱਥੇ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਜ ਦਾ ਬੁਰਾ ਹਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਤੂੰ ਇੱਥੇ ਬੈਠਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਸਮਝ ਕੇ ਉਥੇ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਨਾਲ ਆਤਮ ਅਨੰਦ ਲੈ। ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਹਾਦਰੀ ਹੈ, ਛੁਪ ਜਾਣਾ, ਦੌੜ ਜਾਣਾ ਬਹਾਦਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਸੰਸਾਰ ਦੇ, ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਭੋਗ, ਫੇਰ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਕਿ ਇਹਦਾ ਆਹ ਇਲਾਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋਈ ਸੀ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਇਲਾਜ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ। ਸੋ ਨਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ।

ਸੋ ਮਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬੇਟਾ! ਕਿਸੇ ਇਕਾਂਤ ਥਾਂ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤਪ ਕਰ। ਉਸ ਵੇਲੇ -

ਬਾਹਰਿ ਚਲਿਆ ਕਰਣਿ ਤਪੁ ਮਨ ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਇ ਅਤੀਤਾ।
ਬਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੧੦/੧

ਬੈਰਾਗ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਪ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਲੇਕਿਨ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕਰੀਏ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ। ਰੱਬ ਦੇ ਰਾਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਜੇ ਨਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਵੇ। ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰਦੀ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਰਸਤਾ ਐਨਾ ਗੁਪਤ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਕੋਈ ਦੱਸਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਸਤਾ ਐਸਾ ਹੈ -

ਘਰ ਮਹਿ ਘਰੁ ਦੇਖਾਇ ਦੇਇ ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਸੁਜਾਣੁ ॥
ਪੰਚ ਸਬਦ ਧੁਨਿਕਾਰ ਧੁਨਿ ਤਹ ਬਾਜੈ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣੁ ॥
ਦੀਪ ਲੋਅ ਪਾਤਾਲ ਤਹ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਹੈਰਾਨੁ ॥
ਤਾਰ ਘੋਰ ਬਾਜਿੰਤੁ ਤਹ ਸਾਚਿ ਤਖਤਿ ਸੁਲਤਾਨੁ ॥
ਸੁਖਮਨ ਕੈ ਘਰਿ ਰਾਗੁ ਸੁਨਿ ਸੁਨਿ ਮੰਡਲਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥
ਅਕਥ ਕਥਾ ਬੀਚਾਰੀਐ ਮਨਸਾ ਮਨਹਿ ਸਮਾਇ ॥
ਉਲਟਿ ਕਮਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰਿਆ ਇਹੁ ਮਨੁ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਇ ॥
ਅੰਗ - ੧੨੯੧

ਕਹਿੰਦੇ, ਰਾਹ ਲੱਭ ਜਾਏਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ। ਰਸਤਾ

ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ, ਬੈਠ ਕੇ ਲੱਭਣਾ ਹੈ। ਈਰਖਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ 'ਚ ਬੈਠੋਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣਾ। ਨਿੰਦਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ ਬੈਠੋਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣਾ। ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ 'ਚ ਬੈਠੋਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਭਣਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰਿਆ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ 'ਚ ਬੈਠ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਰਾਹ ਲੱਭੇਗਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੱਭਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਚਾਰੇ ਨੂੰ ਬੈਰਾਗ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਘਰ ਛੱਡ ਗਿਆ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰਾਹ 'ਚ ਨਾਰਦ ਮਿਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬਾਲਕਿਆ! ਆਹ ਜੰਗਲ 'ਚ ਤੁਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈਂ, ਬੇਟਾ ਤੂੰ। ਸਾਰੀ ਕਥਾ ਦੱਸੀ ਕਿ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮਿਲਣਾ। ਦੂਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਕਲੀਫਾਂ ਬਹੁਤ ਨੇ। ਤੈਨੂੰ ਰਾਹ ਦਾ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਫੇਰ ਜੰਗਲ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਤੂੰ ਤਪ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਤੈਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਕੌਣ ਦਏਗਾ, ਨਾਹੁਣ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਬੈਠਣ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਬਾਬਾ ਜੀ! ਮੈਂ ਅਣਜਾਣ ਬੱਚਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਤਪ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ। ਬਬੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ। ਲੇਕਿਨ ਮੁੜਿਆ ਨਾ। ਉਹਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਤਮ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਦੱਸੋ ਰਸਤਾ ਜਿਹੜਾ ਪਦ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਥੱਲੇ ਨਾ ਮੈਂ ਗਿਰਾਂ।

ਜਹ ਪਦ ਲੋ ਪਹੁੰਚਯੋ ਨ ਪਿਤਾਮਾ।
ਤਾਂ ਪਦ ਕੀ ਇੱਛਾ ਅਭਿਰਾਮਾ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੪੮

ਮੈਂ ਉਹ ਪਦ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸੋ ਮਾਰਗ ਮੁਝ ਦੇਹੁ ਬਤਾਈ।
ਰਾਵਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਸਦਾਈ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੪੯

ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੇ ਘਰ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ੋ! ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਰਸਤਾ ਦਸ ਦਿਓ। ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਗੱਲ ਸਮਝਾ ਦਿਓ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਬੇਟਾ! ਫੇਰ ਰਸਤਾ ਸਮਝ, ਬਹਿ ਜਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਤਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਦੇਖ ਇਹ ਮੰਤਰ ਹੈ, 'ਓਨਮ ਵਾਸਦੇਵ।' ਖੇੜਸ ਮੰਤਰ ਇਹਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਮੰਤਰ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਕਹਿ ਲੱਗੇ ਤੂੰ ਇਹਦਾ ਜਾਪ ਕਰ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੀ, ਹੁਣ ਸੁਰਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਹੈ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹੁਣ ਦਿਮਾਗ ਬੜੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਨੇ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ 'ਚ। ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ vital force ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਸਿਰ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਹੇਗਾ ਜੀ ਸਿਰ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਜੀ, ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਗਈਆਂ ਜੀ, ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਭਾਰੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਤਾਂ ਕਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੱਠ ਯੋਗ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਨੇਤੀ, ਧੋਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਪਾਲੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਬਸਤੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਤ੍ਰਾਟਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਰੀਰ ਤੰਦਰੁਸਤ ਹੁੰਦੇ। ਸੋ ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਸੁਖਾਲਾ ਤਰੀਕਾ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰ। ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ।

ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰਾ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਹ ਰਸਤੇ ਬੇਟਾ ਤੂੰ ਚਲਿਆ ਚੱਲ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਰਾਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬੱਚਾ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ।

ਸੋ ਸਾਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਸ ਦਿੱਤਾ, ਰੂਪ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈ। ਉਹਦਾ ਤੂੰ ਧਿਆਨ ਪਰਪੱਕ ਕਰ ਉਹ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਨੂੰ ਅਹੰਗ੍ਰਹਿ ਧਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇੱਕ ਨੂੰ ਸੰਪਤਧਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇੱਕ ਧਿਆਨ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬੁੱਧੀ ਕਰਨੀ। ਚੀਜ਼ ਨਜ਼ਰ ਹੋਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਧਿਆਨ ਉਹਦੀ back 'ਤੇ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਕਾਰ ਹੈ, ਸ਼ਕਲ ਸੁਰਤ ਵਾਲਾ ਹੈ ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਬੁੱਧੀ ਧਾਰ ਕੇ, ਉਹਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਜਾਣਾ। ਇਹਨੂੰ ਸੰਪਤ ਧਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਹੰਗ੍ਰਹਿ ਧਿਆਨ। ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਧਿਆਨ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦੇ, ਅੰਦਰ ਸੁਰਤ ਜਾਗੀ ਹੋਵੇ ਉਹ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਇਹਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਹਦਾ ਮੈਂ ਨਾਉਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਇਹਨੂੰ ਅਹੰਗ੍ਰਹਿ ਧਿਆਨ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਤੀਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ। ਧੁਨ ਹੈ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਮ ਦੀ ਧੁਨ। ਉਹ ਧੁਨ ਦੇ ਵਿਚ-

**ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ ॥**

ਅੰਗ - ੮੭੯

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਸੋ ਸਾਡਾ ਜੋ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ ਸੁਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਬੰਦੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਪਾਣਾਯਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਫੇਰ ਸਿਰ ਦੁਖਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨੇ। ਸਾਡਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵਸਾਉਣਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਗਲਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰਦੇ ਨੇ, ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਧੁਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਧੁਨ ਬਣਾਉਣੀ ਹੈ ਸ਼ਬਦ ਦੀ। ਉਸ ਧੁਨ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਟਿਕਾ ਲੈਣਾ ਹੈ। ਬੰਨ੍ਹ ਲੈਣਾ ਹੈ ਸਾਡੇ ਮਨ ਨੂੰ। ਜਦੋਂ ਧੁਨ ਪੈਂਦਾ ਹੋ ਗਈ ਫੇਰ ਮਨ ਨਹੀਂ ਦੌੜਦਾ। ਧੁਨ ਪੈਂਦਾ ਹੁੰਦੇ ਸਾਰ ਸੰਗੀਤ ਪੈਂਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅੰਦਰ।

ਸੋ ਨਾਰਦ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਕਾਰ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਧਰੀਏ ਮਨ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤ ਦਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨੋਂ ਕਿਸਮ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਅਵਸਥਾ ਹੋਵੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਜਿਹੜਾ ਰਸਤਾ ਹੈ ਕਰਮ, ਉਪਾਸਨਾ, ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਕਰਮ ਕਰਕੇ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਸਾਡੇ 'ਤੇ। ਮਲ, ਵਿਖਸ਼ੇਪ ਤੇ ਆਵਰਨ। ਮੈਲ ਜਿਹੜੀ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦੀ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਅਸੀਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ, ਰਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਮ ਜਪ ਕੇ, ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਕੇ-

ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਸਭਾ ਮਨੁ ਮਾਂਜੀਐ ਭਾਈ ਹਰਿ ਕੈ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਸੁ ॥

ਅੰਗ - ੯੩੯

ਉਹਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਮਾਂਜਣਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਨਾਮ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨ ਵਿਖਸ਼ੇਪਤਾ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਟਿਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੀ, ਮੈਂ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹਾਂ, ਮਨ ਦੌੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਦੌੜਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਹੈ। ਕਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੰਧ ਵਿੱਚ ਕੱਪੜਾ ਨਹੀਂ ਟੰਗ ਹੁੰਦਾ। ਖੁੱਟੀਆਂ ਹੋਣ ਕੱਪੜਾ ਟੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਦਸਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੂੰ ਧਿਆਨ ਧਰ, ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨਾਂ 'ਚੋਂ ਫਿੱਟ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਹਨੂੰ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਧਿਆਨ ਠੀਕ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਬੁੱਧੀ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਇਹਦੀ ਤੇ ਸੁਰਤ ਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਮਾਰਗ ਵਿੱਚ ਏਸਨੂੰ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਧੁਨ ਦੇ ਵਿੱਚ ਧਿਆਨ ਲਾ ਕੇ ਫੇਰ ਇਹ ਪਹੁੰਚੇ। ਦੂਸਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸਾਕਾਰ ਦਾ।

ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨੁ ॥

ਅੰਗ - ੯੬੪

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ -

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਹੈ ਸਾਧ ਸੰਤਨ ਕੀ

ਨਾਹਰ ਨੀਕੀ ਧਿਆਨ ਕਉ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੦੮

ਧਿਆਨ ਟਿਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਸਮਝ ਕੇ ਧਿਆਨ ਧਰਨਾ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇੱਕ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਧਿਆਤਾ, ਧਿਆਨ, ਧੇਅ ਦੀ। ਇਹ ਅੰਦਰ ਉਪਾਸਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਾਸਨਾ ਹੈ ਇੱਕ ਬਾਹਰਲੀ ਉਪਾਸਨਾ ਹੈ ਇੱਕ ਅੰਦਰਲੀ ਉਪਾਸਨਾ ਹੈ। ਬਾਹਰੋਂ ਉਪਾਸਨਾ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਮੱਥੇ ਟੇਕਦੇ ਹਾਂ। ਚੌਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਰੁਮਾਲੇ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਫੁੱਲ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਬਾਣੀ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਦੇਗ ਭੇਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਾਨ ਕੋਲ ਲੇਕਿਨ ਅੰਤਰ ਉਪਾਸਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਈਸ਼ਟ ਦੇਵ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਵਾਇਆ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੁਕਟ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ, ਮਾਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕੀ; ਜੇ ਮਾਲਾ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਧਿਆਨ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਜਦ ਦੇਖਿਆ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂਦੇਵ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਨੇ, ਬਾਹਰੋਂ ਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮਾਲਾ ਦੀ ਗੰਢ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਪਾ ਦਿਓ, ਗਲ 'ਚ। ਦੇਖ ਲਿਆ ਕਿ ਤਾਜ ਲਾਹੇ ਤਾਂ ਮਾਲਾ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਜ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਕਬੀਰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਸਾਰੀਆਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਪਾਸਨਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਅੰਤਰੀਵ ਉਪਾਸਨਾ। ਇੱਕ ਬਹਿਰੰਗ ਸਤਿਸੰਗ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਹੜਾ ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਓ। ਇੱਕ ਅੰਤਰੰਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਬਚਨ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਵਿਚਾਰਨਾ, ਫੇਰ ਧਾਰਨਾ।

ਸੋ ਉਪਾਸਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਮਨ ਦੀ ਵਿਖਸ਼ੇਪਤਾ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਮੈਲ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨ ਗਿਆਨਮਈ ਅਵਸਥਾ ਹੈ -

॥ ਪ੍ਰਭ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਤਮ ਹਿਤਾਵੈ ॥
 ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ਸੋਊ ਕਹਾਵੈ ॥
 ਤੈਸਾ ਹਰਖੁ ਤੈਸਾ ਉਸੁ ਸੋਗੁ ॥
 ਸਦਾ ਅਨੰਦੁ ਤਹ ਨਹੀ ਬਿਓਗੁ ॥
 ਤੈਸਾ ਸੁਵਰਨੁ ਤੈਸੀ ਉਸੁ ਮਾਟੀ ॥
 ਤੈਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤੈਸੀ ਬਿਖੁ ਖਾਟੀ ॥
 ਤੈਸਾ ਮਾਨੁ ਤੈਸਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
 ਤੈਸਾ ਰੰਕੁ ਤੈਸਾ ਰਾਜਾਨੁ ॥
 ਜੋ ਵਰਤਾਏ ਸਾਈ ਜੁਗਤਿ ॥
 ਨਾਨਕ ਓਹੁ ਪੁਰਖੁ ਕਹੀਐ ਜੀਵਨ ਮੁਕਤਿ ॥ ਅੰਗ - ੨੭੫

ਉਹ ਵਿਗਿਆਨਮਈ ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰਮੁਖ ਕਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਲ ਹਰ ਵਕਤ, ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ, ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ, ਥਪੇੜਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਜੈਸੇ ਜਲ ਮਹਿ ਕਮਲੁ ਨਿਰਾਲਮੁ ਮੁਰਗਾਈ ਨੈ ਸਾਣੇ ॥
 ਅੰਗ - ੯੩੮

ਉਹ ਅਵਸਥਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਰਾਹ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਕਾਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੈਰਾਗੀ ਸੀ, ਬੈਰਾਗੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ -

ਨਾਰਦ ਕਹਤ ਸੁਨਤ ਧੂਅ ਬਾਰਿਕ ਭਜਨ ਮਾਹਿ ਲਪਟਾਨੇ ॥
 ਅੰਗ - ੯੩੯

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲਪਟ ਗਿਆ, ਇੱਕ ਸਕਿੰਟ ਵੀ ਜਾਇਆ ਨਾ ਕਰਿਆ। ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਰੋਜ਼ ਖਾਂਦਾ ਸੀ, ਪੱਤੇ ਵਗੈਰਾ। ਫਲ ਵਗੈਰਾ। ਇੱਕ ਹਫਤੇ ਦੇ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਦਿਨ ਛੱਡਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਖਾਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਦੂਸਰੇ ਹਫਤੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦਿਨ ਛੱਡਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਚੌਥੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਦਿਨ ਛੱਡਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਮਹੀਨੇ ਪੱਤੇ ਖਾਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਹਫਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੱਤੇ ਖਾਇਆ ਕਰੇ। ਤੀਜੇ ਮਹੀਨੇ ਹਰੇ ਪੱਤੇ ਖਾਣ ਤੋਂ ਹਟ ਗਿਆ। ਸੁੱਕੇ ਪੱਤੇ ਖਾਇਆ ਕਰੇ, ਨੌਵੇਂ ਦਿਨ ਖਾਇਆ ਕਰੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੌਥੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਰ੍ਹਵੇਂ ਦਿਨ ਖਾਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ੧੨ ਦਿਨ ਨਾ ਸੁਰਤ ਹਿਲਾਇਆ ਕਰੇ, ਧਿਆਨ 'ਚ ਲੱਗਿਆ ਰਿਹਾ ਕਰੇ। ਪੰਜਵੇਂ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਇਹਦੇ ਸਵਾਸ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ 'ਚ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ। ਇਹਨੇ ਆਸਣ ਕੀ ਲਿਆ, ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਆਸਣ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਲੈ ਲਿਆ, ਇੱਕ ਲੱਤ ਦੇ ਭਾਰ। ਇੱਕ ਪੈਰ ਜਮੀਨ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ, ਦੂਜਾ ਗੋਡੇ 'ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਾਲਕ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ, ਦੱਖੇ ਕਿਵੇਂ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਛੇਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਇਹਨੇ ਸਵਾਸ ਰੋਕ ਲਏ। ਇਹਦੇ ਸਵਾਸ ਰੋਕਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸਵਾਸ ਰੁਕਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ 'ਤੇ ਅਸਰ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਵਾਸ ਕਿਉਂ ਰੁਕ ਗਏ? ਬੜੀ ਨਿਗੂ ਮਾਰਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਦਰ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਕੋਈ ਲੀਲਾ ਐਸੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸਵਾਸ ਰੁਕ ਗਏ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਵਾਸ ਰੁਕ ਗਏ ਤਾਂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਪਿਆਰਾ ਸਵਾਸ ਰੋਕ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਬਾਲਕ ਹੈ -

ਜੋ ਮਹਿ ਦਾਇਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਧਾਨਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ - ੭੫੧
 ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੈ, ਮਹੀਤੱਤ ਜਿਹੜੀ ਮਾਇਆ ਹੈ -

ਸਭਿ ਕੇ ਹੈ ਅਧਾਰ ਭਗਵਾਨਾ।
 ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ - ੭੫੧

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹੈ -

ਤਿਹ ਕੇ ਧਯਾਨ ਅਡੋਲ ਸੁ ਧਰਿਕੈ।
 ਹਰਯੋ ਠਾਂਢ ਉਹ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਕਰਿ ਕੈ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ - ੭੫੧

ਅਡੋਲ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਧਰ ਲਿਆ, ਇੱਕ ਸਕਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਮਨ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਪੂਰੀ ੧੦੦% ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਹੈ, ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ, ਇੱਕ ਪੈਰ ਦੇ ਭਾਰ।

ਰੋਕ ਸ੍ਰਾਸ ਜਬ ਕਿਯ ਅਸ ਕਰਨੀ।
 ਡਗਮਗ ਡੋਲ ਗਈ ਸਭਿ ਧਰਨੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ - ੭੫੧

ਸਾਰੀ ਧਰਤੀ ਡੋਲਣ ਲੱਗ ਗਈ -

ਸਭਿ ਕੇ ਸ੍ਰਾਸ ਰੁਕੇ ਤਿਹ ਕਾਲਾ।
 ਜਗ ਮੈਂ ਖਰਭਰ ਪਰਯੋ ਬਿਸਾਲਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਨਾ - ੭੫੧

ਗੜਬੜ ਮਚ ਗਈ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ 'ਚ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਤਾਂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਿਸੇ ਰੂਪ 'ਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰੂਪ 'ਚ -

ਸੁਣਿ ਸਾਖੀ ਮਨ ਜਪਿ ਪਿਆਰ ॥
 ਅਜਮਲੁ ਉਧਰਿਆ ਕਹਿ ਏਕ ਬਾਰ ॥
 ਬਾਲਮੀਕੀ ਹੋਆ ਸਾਧਸੰਗੁ ॥
 ਧੂ ਕਉ ਮਲਿਆ ਹਰਿ ਨਿਸੰਗੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੯੨

ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਧਰੁੰ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, ਅੱਖ ਨਹੀਂ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਅੰਦਰੋਂ ਕੱਢ ਲਿਆ। ਅੰਦਰੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਤੜਫਦੀ ਹੈ ਐਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੜਫਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਜਦ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ, ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸੀ ਉਹ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਧਰੁੰ! ਤੂੰ ਤਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ। ਜਾਹ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਰਾਜ ਦਿੱਤਾ -

ਦਾਸ ਰਿਗਾ ਅਸ ਸੁਨਿਤਿ ਕ੍ਰਿਪਾਲਾ॥
 ਹਰਖ ਪ੍ਰਸੀਦਿਤਿ ਭਏ ਬਿਸਾਲਾ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੫੨

ਧਰੁੰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਜੁਬਾਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸਤਤ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਆਚਤੀ ਨਹੀਂ ਉਤਾਰ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੰਖ ਨਾਲ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਉਹਦੇ, ਵੱਡੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਚਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਕਿਹਾ -

**ਬੋਲੇ - ਹੇ ਨ੍ਰਿਪ ਸੁਤ! ਸੁਨਿ ਬਾਨੀ।
ਤਵ ਅੰਤਰ ਕੀ ਮੈਂ ਸਭਿ ਜਾਨੀ॥**

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੧੭੫

ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਜੋ ਬਾਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ, ਪਿਆਰ ਹੈ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਜਾਣ ਲਈ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਉਹ ਅਵਸਥਾ।

ਸੋ ਅਬ ਲੇਹੁ ਪਰ ਪਦ ਉਚਾ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੧੭੫

ਤੂੰ ਹੁਣ ਬੋਟਾ! ਅੱਜ ਤੱਕ ਜੋ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਪਰਮ ਪਦ ਦਿੱਤਾ ਉਹ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਦਿੱਤਾ -

ਕੋ ਨਹਿ ਜਹਿ ਸੁਰ ਅਸੁਰ ਪਹੁੰਚਾ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੧੭੫

ਅੱਜ ਤੱਕ ਮੇਰੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਉਥੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਿਆ।

ਮਾਰਤੰਡ, ਗੁਹ, ਸੋਮ, ਨਛੱਤ੍ਰਾ।

ਸਭਿਹਿ ਪ੍ਰਦੰਫਨ ਕਰਿਹ ਪਵਿੱਤ੍ਰਾ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੧੭੫

ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਦੰਫਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰਨਗੇ ਸਾਰੇ। ਉੱਚਾ ਪਦ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਦੇਖੋ ਕਿੱਡੀ ਹੈਰਾਨੀ -

ਨਾਰਦ ਕਹਤ ਸੁਨਤ ਧੂਆ ਬਾਰਿਕ

ਭਜਨ ਮਾਹਿ ਲਪਟਾਨੈ ॥

ਅੰਗ - ੮੩०

ਐਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘਰ ਗਿਆ, ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਕਿ ਮੰਤਰ ਕਿਹੜਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਿਆ, ਕਹਿੰਦਾ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਜੀ, ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਫਲਾਣੇ ਥਾਉਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਲੈ ਲਵਾਂ।

ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲੱਗ ਗਿਆ।

ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੋਂ ਉਚਾਰਿਆ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਨਾਮ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਜੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਹੀ ਹੋਣ।

ਆਹ ਬੀਬੀ ਜੀ (ਸੰਤ ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਬੜੇ ਮਹਾਨ ਮਹਾਤਮਾ ਹੋਏ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਰਹੇ ਤੇ ਫਲੇਵਾਲ ਦਾ ਇੱਕ ਲੜਕਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਪੰਜ ਚੂਲੇ ਸੀਸ 'ਚ ਪਾਏ ਤੇ ਪੰਜ ਪਿਲਾਏ ਤੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨੇਤਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬੋਲ 'ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ', ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ' ਉਹ ਬੱਚੇ ਤੋਂ ਬੋਲਿਆ ਨਾ ਗਿਆ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਅੰਦਰ। ਐਨਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਹ ਅਧਿਆਸ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਦੇਹ ਦਾ ਅਧਿਆਸ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੰਡਲ 'ਚ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਹੋਣੀਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਹੋਏਗਾ? ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਹਨੂੰ ਪਛੋਂ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਸੁਰਤ ਆਏਗੀ। ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਛੋਂ ਘੰਟੇ ਬੀਤ ਗਏ, ਅਖੰਡਪਾਠ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ, ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਉੱਡਣ ਲੱਗ ਗਿਆ ਬੱਚਾ ਸੰਗਤ ਦੇ ਉਤੇ, ਭਾਈ

ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਸਾਡੇ ਸੀਸ ਤੋਂ ਹੋ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੱਗੇ ਲੰਮਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਲਾਵਾਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰੋ ਇਹਦੀ ਜਿਹੜੀ ਰੂਹ ਹੈ ਉਹ ਸੰਜੋਗ ਮੰਗ ਰਹੀ ਹੈ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਖੜੀ।

ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਗੁਰਮੁਖ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਐਵੇਂ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਿੱਠਾ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਈ ਜਾਣਾ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਛਕੋ, ਓਨਾਂ ਹੀ ਉਹਦਾ ਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਾਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੁਣ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ, ਭੁੱਲ ਜਾਓ। ਜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਕਦਰ ਹੈ, ਉਸੇ ਸੱਚਮੁੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਅਭਿਲਾਸੀ ਓਂ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲੱਗ ਜਾਓ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਅੰਦਰੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥

ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ਼ਮੁ ॥

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥

ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੩

ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਣਾ -

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਭਰਪੂਰੁ ਹੈ ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ

॥

ਅੰਗ - ੬੪੪

ਲੇਕਿਨ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪੰਚ ਚੋਰ ਵਸਹਿ

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੂਟਹਿ ਮਨਮੁਖ ਨਹੀ ਬੂਝਹਿ ਕੋਇ ਨ ਸੁਣੈ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੬੦੦

ਸਾਡਾ ਤਾਂ ਹਾਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਚਾਬੀ ਤਾਂ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ ਗੁਰੂ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਚਾਬੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੱਥ ਹੈ -

ਜਿਸ ਕਾ ਗ੍ਰਿਹੁ ਤਿਨਿ ਦੀਆ ਤਾਲਾ

ਕੁੰਜੀ ਗੁਰ ਸਉਪਾਈ ॥

ਅਨਿਕ ਉਪਾਵ ਕਰੇ ਨਹੀ ਪਾਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਣਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੨੦੫

ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਨੇ ਚਾਬੀ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ, ਹੁਣ ਚਾਬੀ ਲਿਜਾ ਕੇ ਘਰ ਰੱਖ ਦੇਣੀ ਹੈ ਕਿ ਤਾਲਾ ਖੋਲ੍ਹਣਾ ਹੈ।

ਧਰੁੰ ਨੇ ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਲਓ ਮਿਸਾਲ ਉਸ ਤੋਂ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਹੋਇਆ ਕੀ?

ਅਚਲ ਅਮਰ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਇਓ ਜਗਤ ਜਾਹਿ ਹੈਰਾਨੇ ॥

ਅੰਗ - ੮੩੦

ਕਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰਲਾ ਮੰਡਲ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਾਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੇ ਮੰਡਲ ਤੱਕ ਕਾਲ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਹੈ। ਜਿਹਨੂੰ ਬੈਕੁੰਠ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਬੈਕੁੰਠ ਵਿਚੋਂ ਵਾਪਸ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਿਵ ਲੋਕ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਾਨ ਦੇਵ, ਪਰਜਾ ਪਤ, ਕਰਮ ਦੇਵ ਲੋਕ, ਇੰਦ੍ਰ ਲੋਕ, ਸਵਰਗ ਲੋਕ, ਪਿੱਤਰ ਲੋਕ, ਗੰਧਰਭ ਲੋਕ, ਦੇਵ ਗੰਧਰਭ ਲੋਕ, ਸਭ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਆਉਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਕਤ ਸਮਾਂ ਮੁੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਲ ਦੇ ਚੱਕਰ 'ਚ ਨੇ। ਜਿਹੜਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ time ਤੇ space ਤੋਂ ਉਪਰ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

**ਅੰਤਰਿ ਗੁਰੁ ਆਰਾਧਣਾ ਜਿਹਵਾ ਜਪਿ ਗੁਰ ਨਾਉ ॥
ਨੇਤ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੇਖਣਾ ਸੁਵਣੀ ਸੁਨਣਾ ਗੁਰ ਨਾਉ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸੇਤੀ ਰਤਿਆ ਦਰਗਹ ਪਾਈਐ ਠਾਉ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਰਪਾ ਕਰੇ ਜਿਸ ਨੇ ਏਹ ਵਥੁ ਦੇਇ ॥
ਜਗ ਮਹਿ ਉਤਮ ਕਾਢੀਅਹਿ ਵਿਰਲੇ ਕੋਈ ਕੋਇ ॥**

ਅੰਗ - ੫੧੭

ਕਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰਲੇ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਜਗ੍ਹਾ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਕਹਿੰਦੇ ਧਰੁੰ ਨੂੰ ਉਹ ਪਦ ਮਿਲ ਗਿਆ -

ਅਚਲ ਅਮਰ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁ ਪਾਇਓ ਜਗਤ ਜਾਹਿ ਹੈਰਾਨੇ ॥
ਅੰਗ - ੮੩੦

ਜਗਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਵਿਸਮਾਦ ਵਿੱਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਹੋਂ ਇੱਕ ਬੱਚੇ ਨੇ?

ਨਾਨਕ ਕਹਤ ਭਗਤ ਰਛਕ ਹਰਿ ਨਿਕਟਿ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਮਾਨੇ ॥
ਅੰਗ - ੮੩੦

ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਲਓ ਇਹਨੂੰ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਜ ਕਿਹੜਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਸੱਚਾ ਰਾਜ ਮਿਲ ਗਿਆ -

ਧਾਰਨਾ - ਰਾਜ ਲੀਆ ਅਭਿਨਾਸੀ ਹਰੀ ਦਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਨੇ।

ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਰਾਜ ਇੱਛਾ ਕਰੀ, ਲੇਕਿਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਕੇ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਅਭਿਨਾਸੀ ਰਾਜ 'ਚ। ਅਭਿਨਾਸੀ ਰਾਜ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਖਿਚਦੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ। ਜਗਿਆਸੂ ਸਵਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ -

**ਕਿਉ ਲੀਜੈ ਗਢੁ ਬੰਕਾ ਭਾਈ ॥
ਦੇਵਰ ਕੋਟ ਅਰੁ ਤੇਵਰ ਖਾਈ ॥**
ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਕਹਿੰਦੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੁਹਰੀ ਕੰਧ ਹੈ, ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਦੇ ਸੰਸੇ ਤੇ ਬਿਪਰਜੇ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਲੰਘ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾ ਸੰਸਾਰ ਹੈ। ਜੇ ਸੰਸਾ ਹਟ ਜਾਵੇ ਇਹੀ ਸੰਸਾਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੰਸਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮੰਨਦੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡਾ ਬਚਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ।

**ਏ ਨੇਤ੍ਰੁ ਮੇਰਿਹੋ ਹਰਿ ਤੁਮ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਧਰੀ
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ॥
ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦੇਖਹੁ ਕੋਈ ਨਦਰੀ ਹਰਿ ਨਿਹਾਲਿਆ ॥
ਏਹੁ ਵਿਸੁ ਸੰਸਾਰੁ ਤੁਮ ਦੇਖਦੇ
ਏਹੁ ਹਰਿ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ਹਰਿ ਰੂਪੁ ਨਦਰੀ ਆਇਆ ॥**
ਅੰਗ - ੯੨੨

ਕਹਿੰਦੇ ਆਹੀ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
**ਗੁਰਹਿ ਦਿਖਾਇਓ ਲੋਇਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਈਤਹਿ ਉਤਹਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਘਟਿ
ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਮੋਹਿਨਾ ॥**
ਅੰਗ - ੪੦੭

ਲੇਕਿਨ ਸੰਸੇ ਦੀ ਕੰਧ ਨਹੀਂ ਬਣਨ ਦਿੰਦੀ। ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਨੁਭਵ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾ ਕੰਧ ਬਣਿਆ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ। ਸੰਸਾ ਤੇ ਬਿਪਰਜਾ ਦੇ ਬਿਰਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਇਹ ਕਿਲ੍ਹਾ ਹੈ ਦੁਹਰੀ ਕੰਧ ਵਾਲਾ ਤੇ ਰਜੇ, ਤਮੇ, ਸਤੋ ਤਿੰਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ, ਤਿੰਨ ਖਾਈਆਂ ਨੇ ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ -

ਪਾਂਚ ਪਰੀਸ ਮੋਹ ਮਦ ਮਤਸਰ ਆਡੀ ਪਰਬਲ ਮਾਇਆ ॥
ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਕਹਿੰਦੇ, ਪੰਜ ਤੱਤ, ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ - ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ; ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਭੂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ, ਮਿਟੀ ਵਗੈਰਾ, ਪੰਜ ਤੱਤ। ਇਹ ਪੰਜ ਨੇ, ਪੱਚੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਇੰਦਰੇ ਤੇ ਕਰਮ ਇੰਦਰੇ ਬਣੇ ਨੇ। ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ ਇਹ ਵੱਡੇ ਭਾਰੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ।

ਜਨ ਗਰੀਬ ਕੇ ਜੋਰੁ ਨ ਪਹੁਚੈ ਕਹਾ ਕਰਉ ਗੁਪੁਰਾਇਆ ॥
ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ ਮੇਰਾ ਜੋਰ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ 'ਤੇ। ਮੈਂ ਗਰੀਬ ਹਾਂ, ਇਹਦੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ -

ਕਾਮੁ ਕਿਵਾਰੀ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਦਰਵਾਨੀ ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਦਰਵਾਜਾ ॥
ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਕਾਮਨਾਵਾਂ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਕਬਾੜੀ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ। ਦਰਵਾਜਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦਾ। ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੂੰ ਲੰਘ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਕੋਈ ਵੀ। ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਵੇ। ਓਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਦਾ ਮਨੋਨਾਸ਼, ਵਾਸ਼ਨਾ ਖੈ, ਤੱਤ ਗਿਆਨ ਜਿਹਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਿਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ ਖੈ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸੋ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਹੀ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਨੇ। ਕਦੇ ਦੁਖ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਦੇ ਸੁਖ, ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝੋਤਾ ਬਣੇ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਲੰਘਣ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਲੰਘਣ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਉਹਨੂੰ ਸੁੱਖ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।

**ਕੋਤਿਆ ਦੁਖੁ ਰੂਖੁ ਸਦ ਮਾਰ ॥
ਏਹਿ ਭਿ ਦਾਤਿ ਤੇਰੀ ਦਾਤਾਰ ॥**
ਅੰਗ - ੫

ਜਦੋਂ ਦੁਖ ਨੂੰ ਸੁਖ ਕਰਕੇ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੁਖ ਨਾਲ ਸਮਝੋਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਲੰਘ ਸਕਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ ਬੜਾ ਔਖਾ ਹੈ। **'ਕਾਮੁ ਕਿਵਾਰੀ ਦੁਖੁ ਸੁਖੁ ਦਰਵਾਨੀ'** ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ। ਹਉਮੈ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪੁੰਨ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਗਲਤ ਕਰਦੇ ਪਾਪ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਚੋਂ ਮੈਂ ਲੰਘਾਂ ਕਿਵੇਂ? ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵੱਡਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਮਹਾਂ ਵਡ ਦੁੰਦਰ, ਬੜੀ ਖੱਪ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ, ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੂਰਮਾ ਹੈ।

ਕ੍ਰੋਧੁ ਪ੍ਰਧਾਨੁ ਮਹਾ ਬਡ ਦੁੰਦਰ ਮਹ ਮਨੁ ਮਾਵਾਸੀ ਰਾਜਾ ॥
ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਉਹਦੇ ਅੰਦਰ ਆਕੀ ਹੋ ਰਾਜਾ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ

ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ, ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਨੂੰ ਮੰਨ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਾਹਜਹਾਨ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਉਹ ਕੈਦ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਐਹੋ ਜਿਹੇ ਸੂਰਮੇ ਨੇ -

ਸੂਦ ਸਨਾਹ ਟੋਪ ਮਮਤਾ ਕੋ ਕੁਬੁਧਿ ਕਮਾਨ ਚਵਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਜਿਹੜੇ ਸੁਆਦ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਦੇ, ਉਹ ਤਾਂ ਸੰਜੋਏ ਪਹਿਨੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਟੋਪ ਜਿਹੜਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਹ ਮੋਹ ਦਾ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੋਹ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਹੀ ਵਿਕਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਥੇ ਮਾੜੀ ਬੁੱਧੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਉਹ ਕਮਾਨ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ, ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦੇ ਤੀਰ ਭਰ-ਭਰ ਕੇ ਮਾਰਦੀ ਹੈ -

ਤਿਸਨਾ ਤੀਰ ਰਹੇ ਘਟ ਭੀਤਰਿ ਇਉ ਗਢ ਲੀਓ ਨ ਜਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਮਹਾਰਾਜ। ਆਵਾਜ਼ ਆਈ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਪਿਆਰ ਦਾ ਪੁਲੀਤਾ ਲਾ ਤੇ ਸੁਰਤ ਦੀ ਹਵਾਈ ਕਰ ਲੈ। ਉਹਦੇ ਵਿੱਚ ਗੋਲਾ ਪਾ ਲੈ ਤੇ ਗੋਲਾ ਚਲਾ ਦੇ ਤੂੰ ਗਿਆਨ ਦਾ। ਬਹੁਤਾ ਲੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਐਸਾ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਪ੍ਰੇਮ ਪਲੀਤਾ ਸੁਰਤ ਹਵਾਈ,
ਗੋਲਾ ਗਿਆਨ ਚਲਾਇਆ ਜੀ।**

ਪ੍ਰੇਮ ਪਲੀਤਾ ਸੁਰਤਿ ਹਵਾਈ ਗੋਲਾ ਗਿਆਨ ਚਲਾਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਲੀਤਾ ਦਿੱਤਾ, ਖੁਸ਼ਕ ਨਹੀਂ। ਖੁਸ਼ਕ ਗਿਆਨੀ ਜਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਾਸਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਰਸਕ ਬੈਰਾਗੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਹੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕਦੋਂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ -

**ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ
ਭੋਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ ॥
ਮਿਟਿਓ ਅੰਧੋਰੁ ਮਿਲਤੁ ਹਰਿ ਨਾਨਕ
ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ ॥**

ਅੰਗ - ੨੦੪

ਜਦੋਂ ਰਸਕ ਬੈਰਾਗੀ ਮਿਲਿਆ ਫੇਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰੋੜਾਂ ਸਾਲ ਸਾਡੀ ਸੁਰਤੀ ਨੂੰ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਨੂੰ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਜਾਗਣ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਬੜੀ ਵਾਰੀ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਮਨ ਭੋਲਿਆ! ਹਉਮੈ ਸੁਰਤ ਵਿਸਾਰ।
ਭੋਲਿਆ ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰਿ ॥**

ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਰਤ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਸੁਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਾਗ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ, ਹਉਮੈ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ ਜੀਵ। ਨਹੀਂ ਜਾਗਦਾ -

**ਨੈਨਹੁ ਨੀਦ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਵਿਕਾਰ ॥
ਸੁਵਣ ਸੋਏ ਸੁਣਿ ਨਿੰਦ ਵੀਚਾਰ ॥
ਰਸਨਾ ਸੋਈ ਲੋਭਿ ਮੀਠੈ ਸਾਦਿ ॥
ਮਨੁ ਸੋਇਆ ਮਾਇਆ ਬਿਸਮਾਦਿ ॥ ॥**

.... ..
**ਸਗਲ ਸਹੇਲੀ ਅਪਨੈ ਰਸ ਮਾਤੀ ॥
ਗ੍ਰਿਹ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਜਾਤੀ ॥**

ਅੰਗ - ੧੮੨

ਲੁੱਟਦੇ ਤੁਰੇ ਜਾ ਰਹੇ, 24000 ਸਵਾਸ ਰੋਜ਼ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈ ਦੀ ਸੁਰਤ 'ਚ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀ ਸੁਰਤ ਹੈ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਮੈਡੀਕਲ ਸੁਰਤ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ brain ਦੇ ਅੰਦਰ 15 ਅਰਬ ਸੈਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ 'ਚ ਦੋ ਖਰਬ ਪੰਦਰਾਂ ਅਰਬ ਸੈਲ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਦਰਾਂ ਅਰਬ ਸੈਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਖਾਨੇ ਬਣੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਕਿਤੇ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ ਦਾ ਖਾਨਾ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਡਰ ਦਾ, ਕਿਤੇ ਚਿੰਤਾ ਦਾ, ਕਿਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ। ਅੱਡ-ਅੱਡ ਖਾਨੇ ਨੇ, ੨੨ ਘਰ ਦਸਦੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ magnetic ਤੇ electronic waves ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਜੇ ਨਾ ਦੇਣ ਤਾਂ ਦਿਮਾਗ dull ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਦਾਖਲ ਕਰਾ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਕਰੰਟ ਨੁਕਸਾਨਦਾਇਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਕੈਮੀਕਲ ਸੁਰਤ ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਸਰੀਰ ਦੀ ਸੁਰਤ। ਜੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਾ ਛਕੀਏ ਫੇਰ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸੁਰਤ। ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਬਹੁਤ ਹੋ ਜਾਏ ਫੇਰ ਮਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕੈਮੀਕਲ ਸੁਰਤ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਉਤੇ ਜਿਹੜੀ ਸਾਖੀ ਸੁਰਤ ਹੈ ਸਾਡੀ, ਇਹਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ, ਇਹਨੂੰ ਕਰੰਟ ਦੇਣ ਵਾਲੀ। ਉਹ ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸੁਰਤ। ਜਿਹਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ-

ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਤਿ ਮਤਿ ਮਨਿ ਬੁਧਿ ॥

ਤਿਥੈ ਘੜੀਐ ਸੁਰਾ ਸਿਧਾ ਕੀ ਸੁਧਿ ॥

ਅੰਗ - ੮

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਛਾਨਣ ਵਾਲੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਇਹ ਉਹਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਮਨ ਮੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਮਨ ਮਹਿ ਆਪਿ ਮਨ ਅਪੁਨੇ ਮਾਰਿ ॥

ਨਾਨਕ ਕੀਮਤਿ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੨੨੯

ਜਿੱਥੇ ਮਨ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਾਡਾ, ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਉਨਮਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਤਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬੁੱਧੀ ਉਸ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਜਾਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਰਸਕ ਬੈਰਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ। ਸੋ ਜੇ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਰਸ ਨਹੀਂ ਅੰਦਰ ਕੇਵਲ ਫਿਲਾਸਫਰ ਹੈ, ਕੇਵਲ ਗਿਆਨੀ ਹੈ। ਰਸ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਪਿਆ ਹੋਵੇ -

ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਕੁਲੀਨ ਚਤੁਰ ਮੁਖਿ ਛਿਆਨੀ ਧਨਵੰਤ ॥

ਮਿਰਤਕ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾਨਕਾ ਜਿਹ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਹੀ ਭਗਵੰਤ ॥

ਅੰਗ - ੨੫੩

ਜੇ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਫੇਰ ਮੁਰਦਾ ਹੈ, ਜੀਉਂਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਉਹਦੀ ਕੈਮੀਕਲ ਸੁਰਤ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ ਸੁਰਤ। ਉਹ ਵੱਡਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੈ, ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਕਰ ਲਏਗਾ। ਲੇਕਿਨ ਆਤਮਕ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਉਹਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਲੀਤਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਹਵਾਈ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਿਹੜੀ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਗੋਲੇ ਨੂੰ, ਗੋਲਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਵਿੱਚ ਗਿਆਨ ਦਾ, ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਦੇਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਖਤਮ ਹੋ ਕੇ 'ਏਕੋ ਬ੍ਰਹਮ ਦੁਤੀਆ

ਨਾਸਤਿ' ਇੱਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਨਾ ਕੋਈ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਕਿੰਨਾ ਭਰਮ ਪਾ ਦਿੱਤਾ, ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਭ ਕੁਛ ਹੈਗਾ, ਸਭ ਕੁਛ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਲਟ ਖਿਆਲ ਸਾਡਾ ਤੇ ਜਾਗਿਆ ਹੋਇਆਂ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਸਤਿ ਖਿਆਲ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਉਹ ਗਿਆਨ ਦਾ ਗੋਲਾ ਪਾ ਕੇ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਫੇਰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਾਥੀ ਸੀ -

ਸਤੁ ਸੰਤੋਖੁ ਲੈ ਲਰਨੇ ਲਾਗਾ ਤੇਰੇ ਦੁਇ ਦਰਵਾਜਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਸਤਿ ਲੈ ਲਿਆ, ਸੰਤੋਖ ਨੇ ਤਿੁਸ਼ਨਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਧਰਮ ਨੇ ਅਧਰਮ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਧਰਮ ਵਿਚੋਂ ਦਇਆ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ।

ਧੌਲੁ ਧਰਮੁ ਦਇਆ ਕਾ ਪੁਤੁ ॥

ਅੰਗ - ੩

ਦਇਆ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਜੇ ਦਇਆ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬੱਕਰੇ ਵੱਢ-ਵੱਢ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁਰਗੇ ਖਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ -

ਜੀਅ ਬਧਹੁ ਸੁ ਧਰਮੁ ਕਰਿ ਬਾਪਹੁ

ਅਧਰਮੁ ਕਹਹੁ ਕਤ ਭਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੦੩

ਦੱਸੋ ਅਧਰਮ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਕਹਿੰਗੇ। ਵੱਢ-ਵੱਢ ਕੇ ਜਾਨਵਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਅਧਰਮ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕਹਿੰਗਾ ਤੇ ਫੇਰ ਵੱਡਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਆਪਸ ਕਉ ਮੁਨਿਵਰ ਕਰਿ ਬਾਪਹੁ ਕਾ ਕਉ ਕਹਹੁ ਕਸਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੦੩

ਫੇਰ ਕਸਾਈ ਕਿਹੜਾ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਦਇਆ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਦਇਆ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਧਰਮ ਨੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਧਰਮ ਦੇ ਦਸ ਥੰਮ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਗੁਣ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਜਾਏਗਾ। ਸ਼ੀਲ, ਸੁੱਚਤਾ ਕਿੱਥੋਂ ਆ ਜਾਏਗੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਆਉਣੇ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਧਰਮ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਹਿਲਾਂ, ਕਹਿੰਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਲਿਆ, ਦਇਆ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ। ਧੀਰਜ ਨੇ ਕਾਹਲਾਪੁਣ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਸਤ ਵਿਚਾਰ ਨਾਲ ਕਾਮ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੀ। ਇਸਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਪੁਰਸ਼, ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਇਸਤੀ ਮਨ 'ਚ ਖਿੱਚ ਖਾਂਦੀ ਹੈ ਕੀ ਹੈ ਇਹਦੇ ਵਿਚ? ਗੰਦ ਮੰਦ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਬਿਸਟਾ ਅਸਤ ਰਕਤੁ ਪਰੇਟੇ ਚਾਮ ॥

ਇਸੁ ਉਪਰਿ ਲੇ ਰਾਖਿਓ ਗੁਮਾਨ ॥

ਅੰਗ - ੩੭੪

ਗਾਰਵੇਜ਼ ਬੈਗ ਹੈ ਟੱਟੀ ਪੇਸ਼ਾਬ ਦਾ। ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਇੱਕੋ ਚੀਜ਼ ਸੁੱਚੀ ਹੈ -

ਏਕ ਵਸਤੁ ਬੁਝਹਿ ਤਾ ਹੋਵਹਿ ਪਾਕ ॥

ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਤੂੰ ਸਦਾ ਨਾਪਾਕ ॥

ਅੰਗ - ੩੭੪

ਉਹ ਵਸਤੂ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਕਾਮ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ। ਖਿਮਾ ਲਈ, ਖਿਮਾ ਨੇ ਕ੍ਰੋਧ ਨੂੰ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਲਈ, ਵਿਵੇਕ ਬੁੱਧੀ ਨੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਿਮਰਤਾ ਨੇ ਹੰਕਾਰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਮਤਾ ਨੇ ਈਰਖਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ, ਕਹਿੰਦੇ ਆਹ ਲੜਾਈ ਅਸੀਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਏ। ਫੇਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੀਗੇ ਕੌਣ? ਕਹਿੰਦੇ, ਸਾਧੂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਸੀ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਦੀ।

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਅਰੁ ਗੁਰ ਕੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੇ ਪਕਰਿਓ ਗਢ ਕੇ ਰਾਜਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੨

ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ, ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਫੜ ਲਿਆ ਮਨ। ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਮਨ। ਜਦੋਂ ਮਨ ਕਾਬੂ ਹੋ ਗਿਆ -

ਮਨ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ।

ਜੇ ਮਨ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ -

ਮਨ ਰਿਪੁ ਜੀਤੇ ਸਭ ਰਿਪੁ ਜੀਤੇ।

ਮਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਭ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜੀਉਂਦੇ ਨੇ-

ਮਨ ਰਿਪੁ ਜਿੱਤੇ ਸਭ ਰਿਪੁ ਜਿੱਤੇ।

ਜੇ ਮਨ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਿੱਤ ਲਿਆ, ਸਾਰੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਜਿੱਤ ਲਏ। ਕਹਿੰਦੇ ਗੜ੍ਹ ਦਾ ਰਾਜਾ ਫੜ ਲਿਆ।

ਭਗਵਤ ਭੀਰਿ ਸਕਤਿ ਸਿਮਰਨ ਕੀ ਕਟੀ ਕਾਲ ਭੈ ਫਾਸੀ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੨

ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਦੇ ਕਿਲੇ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਭੀੜ ਦੇ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਕਰਿਆ ਕੀ ਅਸੀਂ? ਕਾਲ ਦੀ ਫਾਂਸੀ ਕੱਟ ਦਿੱਤੀ ਗਲ ਵਿਚੋਂ। ਟਾਈਮ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਉਪਰ ਹੋ ਗਏ।

ਦਾਸੁ ਕਮੀਰੁ ਚੜ੍ਹਿਓ ਗੜ੍ਹ ਉਪਰਿ ਰਾਜੁ ਲੀਓ ਅਭਿਨਾਸੀ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੨

ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰੇ 'ਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਗੜ੍ਹ ਦੇ ਆਖਰੀ ਹਿੱਸੇ 'ਚ ਤੇ ਹੁਣ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਅਭਿਨਾਸੀ ਰਾਜ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਫੁਰਨਾ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ aboard ਵਿੱਚ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਿੱਥੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਈ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ? -

ਕਬੀਰ ਤੂੰ ਤੂੰ ਕਰਤਾ ਤੂ ਹੂਆ ਮੁਝ ਮਹਿ ਰਹਾ ਨ ਹੂੰ ॥

ਜਬ ਆਪਾ ਪਰ ਕਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਤੂ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੭੫

ਹੁਣ ਕਹਿਣ ਕੀ ਲੱਗ ਗਏ? ਕਹਿੰਦੇ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਬੀਰ ਦਾ ਹੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਲਗਦਾ -

ਰਾਮ ਕਬੀਰਾ ਏਕ ਭਟੇ ਹੈ ਕੋਇ ਨ ਸਕੈ ਪਛਾਨੀ ॥

ਅੰਗ - ੯੬੯

ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਦਵੀ ਧਰੁੰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਬੱਚਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਦੇਖੋ, ਉਹਨੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਈ।

ਅਟਲ ਭਇਓ ਧੂਆ ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ

ਅਰੁ ਨਿਰਭੈ ਪਦੁੰ ਪਾਇਆ ॥

ਦੁਖ ਹਰਤਾ ਇਹ ਬਿਧਿ ਕੇ ਸੁਆਮੀ ਤੈ ਕਾਹੇ ਬਿਸਰਾਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੬੩੨

ਹੁਣ ਸਾਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਤੁਸੀਂ ਬਈ ਦੱਸੋ, ਤੁਸੀਂ ਕਿਉਂ ਵਿਸਾਰੀ ਬੈਠੋਂ ਓ ਉਸਨੂੰ। ਮਹਾਰਾਜ ਅੱਗੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ ਆਪਣੀ ਵੀ। ਸੋ ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਇੱਥੇ ਹੀ ਸਮਾਪਤੀ

ਬੰਦਗੀ ਨਾਮਾ

ਅਰਥਾਤ

ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਬੀਰ'

ਆਪੇ ਆਪ

ਸੱਚ ਦੀ ਆਖਰੀ ਟੀਸੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਵੇਦਾਂਤ ਦੀ ਆਖਰੀ ਖੋਜ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਵੀ 'ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ' ਹੈ। ਮਨਸੂਖ ਅਤੇ ਸੂਫੀ ਮਤ ਨੇ ਵੀ ਇਬਾਦਤ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਅਨੱਲਹੱਕ ਜਾਂ ਮੈਂ ਹੀ ਸੱਚਾਈ ਹਾਂ, ਦਸੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਯਸੂ ਮਸੀਹ ਨੇ, ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ 'ਤੂੰ' ਹੀ ਤੂੰ ਦੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਥਨ 'ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ' ਅਤੇ 'ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ' ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਾਹਿਰਾ ਤੌਰ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਉਲਟ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕੋ ਹੀ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਮੁਖਤਲਿਫ ਖਿਆਲ ਹਨ, ਇੱਕੋ ਸਚਾਈ ਦੇ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕੇ ਹਨ।

ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸੱਚ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੇ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਹੀ ਅਪੂਰੇ ਹਨ, ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਖਾਮੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਤਕੜੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਜਦ ਅਭਿਆਸੀ ਸੱਚ ਨਾਲ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਬਵੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਥਨਾਂ ਦੀ ਉਣਤਾਈ ਦੇਖਦਾ ਹੈ। ਉਥੇ ਨਾ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਹੈ ਨਾ ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇਕ ਬਿਆਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਅਕੱਥ ਜਿਹੀ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਰੰਗ ਮਾਣੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਗੁੰਗੇ ਦੇ ਮਠਿਆਈ ਖਾਣ ਵਾਂਗ ਇਨਸਾਨੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਦਸਣੀ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਇਕ ਆਤਮਕ ਤਜਰਬਾ ਹੈ, ਜਿਹਦਾ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਬਿਆਨ ਵੀ ਅਪੂਰਨ ਰਹੇਗਾ। ਬਿਆਨ ਤਦ ਤਕ ਹੀ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਜਦ ਤਕ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਤੇ ਪਰੇ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਤੇ ਪਰੇ ਹੋਵੇ। ਜਦ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਹੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਦ ਠੀਕ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਿਆਨ ਕੌਣ ਕਰੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਦਾ ਬਿਆਨ ਕਰੇ? ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਸਭ ਦਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਜਾਂ ਲੱਛਣ ਸੱਚ ਦੀ ਅੰਤਮ ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਉਰੇ ਉਰੇ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਹਨ, ਸੱਚ ਦੀ ਪੂਰਨ ਤਸਵੀਰ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕਈ ਮਹਾਂਵਾਕ ਦਰਜ ਹਨ -

ਤਾ ਕੀ ਗਤਿ ਮਿਤਿ ਕਰੀ ਨ ਜਾਇ ॥

ਦੂਸਰ ਹੋਇ ਤ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥

ਅਤੁਲੁ ਕਿਉ ਤੋਲਿਆ ਜਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੪

ਦੂਜਾ ਹੋਇ ਤ ਸੋਝੀ ਪਾਇ ॥

ਤਿਸ ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥

ਤਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਠੁ ਹੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੫

ਮੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਦੇ ਲਫਜ਼ ਸਬੰਧਤ ਅੱਖਰ ਹਨ। ਮੈਂ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਹੋਵੇ, ਤੇ ਤੂੰ ਤਦ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਦ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਮੈਂ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਈਦਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਤੇ ਤੂੰ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਕਿਤੇ ਨੀਵੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਕੁਦਰਤ, ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਇਕੋ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਤੋਂ ਉਪਜਿਆ, ਇਕੋ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਆਸਰੇ ਤੇ ਇਕ ਹੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਰੂਪ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਨਾ ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਨਾ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆਪੇ ਆਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਕਹਿਣਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੇਰਾ ਤੇ ਸਹੀ ਬਿਆਨ ਹੈ -

ਆਪਿ ਉਪਦੇਸੈ ਸਮਝੈ ਆਪਿ ॥

ਆਪੇ ਰਚਿਆ ਸਭ ਕੈ ਸਾਥਿ ॥

ਸਰਗੁਨ ਨਿਰਗੁਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸੁੰਨ ਸਮਾਧੀ ਆਪਿ ॥

ਆਪਨ ਕੀਆ ਨਾਨਕਾ ਆਪੇ ਹੀ ਫਿਰਿ ਜਾਪਿ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੬

ਅੰਗ - ੨੯੭

ਆਪੇ ਕੰਡਾ ਤੋਲੁ ਤਰਾਜੀ ਆਪੇ ਤੋਲਣਹਾਰਾ ॥

ਆਪੇ ਦੇਖੈ ਆਪੇ ਬੁਝੈ ਆਪੇ ਹੈ ਵਣਜਾਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੯੯

ਔਸਤ ਦਰਜੇ ਦਾ ਆਦਮੀ ਵੇਦਾਂਤ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਦੇ ਬੜੇ ਉਲਟੇ ਅਰਥ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਜਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਮੈਂ ਤੋਂ ਸਗੋਂ ਜ਼ੋਰ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਖੁਦੀ ਮਰਨ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਵਧੇਰੇ ਚਮਕ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਇਕ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਕ ਅਭਿਆਸੀ 'ਸੋਹੰ' ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਬੜੀ ਵਧ ਗਈ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਐਸਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਰੇ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦਾ ਬਦਨ ਫਟ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੰਦਰ ਅਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਤੋਂ ਉਹ ਅਭਿਆਸੀ ਖੁਦ ਬੜਾ ਤੰਗ ਸੀ। ਜਿਸ ਮੈਂ ਦੀ ਤਰਫ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਨ ਜੀ ਦਾ ਜਾਂ ਵੇਦਾਂਤ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ, ਉਹ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਆਤਮਾ ਦੀ ਆਤਮਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਸੌਖੀ ਤੇ ਮਾਮੂਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਆਤਮਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਮੂਲ, ਪਰਮਆਤਮਾ ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਦ ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਕਹੀ ਜਾਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਆਪ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸਦਾ ਉਸੇ ਹਸਤੀ ਵਲ ਹੋਵੇਗਾ ਜੋ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਗਿਆਨ ਦੇ ਉਪਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ

ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਭੁਲੇਖੇ ਲਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਭਿਆਸੀ ਮਾਮੂਲੀ ਇਨਸਾਨੀ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਬੰਦਗੀ ਆਰੰਭ ਕਰਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਹਉਮੈ ਦੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਾ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਪਰਮ ਤੱਤ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ। ਏਸ ਸਾਰੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣਾ-ਸੁਣਨਾ, ਨਿਤ ਨਵੇਂ ਭੁਲੇਖੇ ਉਪਜਾਂਦਾ ਤੇ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜੇ ਅਟਕਾਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਬੰਦਗੀ ਵਿਚ ਭਾਰਾ ਵਿਘਨ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਫਿਲਾਸਫੀ ਭਾਵੇਂ ਦਿਮਾਗੀ ਤਸੱਲੀ ਵਾਸਤੇ ਕਾਫੀ ਸਮਝੀ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅਮਲੀ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਫਿਲਾਸਫੀ ਵੀ ਇਕ ਸੱਚੇ ਖੋਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਟਪਲੇ ਲਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਲਾ ਈਮਾਨਦਾਰ ਖੋਜੀ ਕਿਸੇ ਵਕਤ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਸਿਫਰ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਫਰ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਬੜੇ ਨਿਰਬਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਅਭਿਆਸੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਤੇ ਖਿਆਲ ਉਤੇ ਕੋਈ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਤੂੰ ਹੀ ਤੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਲੇ ਆਦਮੀ ਏਸ ਭੁਲੇਖੇ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ, ਮੈਂ ਕਈ ਦੇਖੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਵੈ-ਭਰੋਸਾ ਘਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਉਤੇ ਬੜਾ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ ਆਦਮੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੁਸਤ ਤੇ ਵਹਿਮੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਫਰਜ਼ ਨੂੰ ਚੁਸਤੀ ਤੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਨਿਭਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਹ ਹਾਲਤ ਵੀ ਉਤਨੀ ਹੀ ਭੁਲੇਖੇ ਦੀ ਭਰੀ ਹੈ, ਜਿਤਨੀ ਕਿ ਮੈਂ ਹੀ ਮੈਂ ਕਹਿਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹਉਮੈ ਭਰੀ ਹਾਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਉਤੇ ਕਬੀਰ ਦੇ ਇਹ ਸਲੋਕ ਬੜੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਪਾਂਦੇ ਹਨ -

**ਕਬੀਰ ਰੋੜਾ ਹੋਇ ਰਹੁ ਬਾਟ ਕਾ ਤਜਿ ਮਨ ਕਾ ਅਭਿਮਾਨੁ ॥
ਐਸਾ ਕੋਈ ਦਾਸੁ ਹੋਇ ਤਾਹਿ ਮਿਲੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥ ੧੪੬ ॥
ਕਬੀਰ ਰੋੜਾ ਹੁਆ ਤ ਕਿਆ ਭਇਆ ਪੰਥੀ ਕਉ ਦੁਖੁ ਦੇਇ ॥
ਐਸਾ ਤੇਰਾ ਦਾਸੁ ਹੈ ਜਿਉ ਧਰਨੀ ਮਹਿ ਖੇਹ ॥ ੧੪੭ ॥
ਕਬੀਰ ਖੇਹ ਹੂਈ ਤਉ ਕਿਆ ਭਇਆ ਜਉ ਉਡਿ ਲਾਗੈ ਅੰਗ ॥
ਹਰਿ ਜਨੁ ਐਸਾ ਚਾਹੀਐ ਜਿਉ ਪਾਨੀ ਸਰਬੰਗ ॥ ੧੪੮ ॥
ਕਬੀਰ ਪਾਨੀ ਹੁਆ ਤ ਕਿਆ ਭਇਆ ਸੀਰਾ ਤਾਤਾ ਹੋਇ ॥
ਹਰਿ ਜਨੁ ਐਸਾ ਚਾਹੀਐ ਜੈਸਾ ਹਰਿ ਹੀ ਹੋਇ ॥**

ਅੰਗ - ੧੩੭੨

**ਹਰਿ ਹਰਿ ਜਨ ਦੋਊ ਏਕ ਹਰਿ ਬਿਬ ਵਿਚਾਰ ਕਿਛੁ ਨਾਹਿ।
ਜਲ ਤੇ ਉਪਜ ਤਰੰਗ ਜਿਉ ਜਲ ਹੀ ਬਿਖੈ ਸਮਾਹਿ।**

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਐਸੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਬਦ ਮਿਲਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਵ ਸਮਝ ਕੇ ਅਭਿਆਸੀ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮੈਂ ਸਦਾ

ਪੰਨਵਾਦੀ ਰਹਾਂਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਿਫਰ ਬਣਨਾ ਨਹੀਂ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਣਨਾ ਹੈ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇਹ ਇਸ਼ਾਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਏਸੇ ਭਾਵ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰਲਾ ਤਜਰਬਾ ਸਭ ਇਸ ਗੱਲ ਉਤੇ ਸਹਿਮਤ ਸਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਬੇ-ਖੋਫ ਆਪਣੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਰੁਖ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾ ਵਲ ਮੋੜਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈਰਾਨੀ ਭਰੀ ਤਰੱਕੀ ਸੀ।

ਕਈ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ, ਮਹਾਤਮਾ ਪਾਸੋਂ 'ਮੈਂ' ਹੀ 'ਮੈਂ' ਜਾਂ 'ਤੂੰ' ਹੀ 'ਤੂੰ' ਦੇ ਮਸਲੇ ਸਬੰਧੀ ਪੁਛ ਗਿੱਛ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਏਸ ਨਤੀਜੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆਂ ਹਾਂ ਕਿ -

੧. ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਕਥਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਕੋ ਸਚਾਈ ਜਾਹਿਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

੨. ਭਾਵੇਂ ਡੂੰਘਿਆਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਕਥਨਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਅਸਲੀਅਤ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਿਆਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤਰੀਕੇ ਹੀ ਅਸਮਰਥ ਹਨ।

੩. ਅਨਜਾਣ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਖੋਜੀ ਨੂੰ ਉਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਪਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

੪. ਉਹ ਸਚਾਈ ਅਸਲ ਵਿਚ ਤੇ ਕਰਨ ਵਿਚ ਆ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਪਰ ਉਸਨੂੰ 'ਆਪੇ ਆਪ' ਆਖਣਾ ਉਪਰ ਦਸੇ ਦੋਹਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਤੋਂ ਚੰਗੇਰਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਓਟ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਚੇਤਨ ਸ਼ਕਤੀ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਮੌਕੇ ਤੇ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਕਰਦੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਐਸੇ ਅਰਸ਼ੀ ਮੁਨਾਰੇ ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਵੇਗੀ, ਜਿਥੋਂ ਖਲੋ ਕੇ ਅਭਿਆਸੀ ਸੱਚ ਤਕ ਅਪੜਨ ਦੇ ਰਸਤੇ ਦੇਖੇਗਾ, ਸਭ ਨੂੰ ਅਪਨਾਏਗਾ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰੇਗਾ ਅਤੇ ਸਭ ਰਸਤਿਆਂ ਤੋਂ ਉਚੇ ਸੱਚ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਸਭ ਘਾਲਣਾ ਸਭ ਮਿਹਨਤ ਉਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੀ ਨਿਗ੍ਹਾ ਨਾਲ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਮੁਸਕਰਾਏਗਾ।

ਅਰਦਾਸ, ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਬੰਧ

ਹਿੰਦੂ ਫਿਲਾਸਫੀ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਕਰਮਯੋਗ, ਭਗਤੀ-ਯੋਗ ਤੇ ਗਿਆਨ-ਯੋਗ ਤਿੰਨੇ ਰਸਤੇ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਕੋਈ ਅਲਹਿਦਾ ਰਸਤੇ ਨਹੀਂ, ਇੱਕੋ ਰਸਤਾ ਹੈ। ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਗਤੀ ਤੋਂ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸ਼ੁਭ ਕਰਮ ਵਧਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਂਜ ਵਿਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਮਾਰਗ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਵਿਚ ਅਮਲੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੇਖਿਆਂ ਇਹ ਆਪਸ ਵਿਚ

ਇਤਨੇ ਮਿਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਕੋ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਮ-ਯੋਗ, ਭਗਤੀ-ਯੋਗ, ਗਿਆਨ-ਯੋਗ, ਅਸਲ ਵਿਚ ਇੱਕੋ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਪਹਿਲੂ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਕੋ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਹਾਲਤਾਂ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਰਦਾਸ, ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਅਲਹਿਦਾ ਅਲਹਿਦਾ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਸਿਮਰਨ ਵਧਦਾ ਤੇ ਪਰਪੱਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਗਿਆ ਉਪਜਦਾ ਹੈ, ਗਿਆਨ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਣ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸੂਖਸ਼ਮ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਅਰਦਾਸ, ਸਿਮਰਨ, ਗਿਆਨ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਅਸਰ ਪਾਂਦੇ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਇਕ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਚਲਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਭੱਠੇ ਭੱਠੇ ਕੇ ਮਿਲਦੇ ਜੁਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਿਹਬਲਤਾ ਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਨਿਕਲਣ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਤਰੱਕੀ ਦੇਖੀ ਹੈ, ਜਦ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦਿਲ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਖਿਆਲ ਯਾ ideas ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਰਦਾਸ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਆਪਸ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਅਸਰ ਕਰਦੇ, ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਉਚੇਚੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੇਖੇ ਗਏ ਹਨ।

ਅਰਦਾਸ, ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਰਾਜ-ਯੋਗ ਕਹਿਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਤੂੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਰਿ ਰਾਜ ਜੋਗੁ।

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਖੁਦ ਮੁਕੰਮਲ ਦੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਰਮ ਮੁਕੰਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਖੇਡਣਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਆਦਰਸ਼ਕ ਦੁਨੀਆਂਦਾ, ਆਦਰਸ਼ਕ ਭਗਤ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਗਿਆਨੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਸਾਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨਵਾਂ, ਮੁਕੰਮਲ ਅਤੇ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨ-ਰਸਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ 'ਗਾਡੀ ਰਾਹ' ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੁਰਾਦ ਸ਼ਾਹ-ਰਾਹ ਜਾਂ ਆਦਰਸ਼ਕ ਰਸਤਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਤਾਲੀਮ ਦਾ ਸਦਕਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਸਬੂਤ, ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਰਮ ਭਗਤੀ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦਾ ਇਕ ਖੂਬਸੂਰਤ ਗੁਲਦਸਤਾ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਭਗਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਭਗਤ, ਰਣ ਅੰਦਰ ਪੂਰੇ ਸੂਰਮੇ ਅਤੇ ਤਖਤ ਉਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੂਰਨ ਵੈਰਾਗੀ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਖੂਬੀਆਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀਆਂ ਸਨ।

ਇਹ ਆਦਰਸ਼ ਜੀਵਨ, ਨਿਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ, ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ, ਦਿਮਾਗੀ ਵਰਜਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਜੀਵਿਆ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੀ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਜੁਗਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਹੈ ਨਾਲ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ। ਇਹ ਕਮਾਈ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਗੈਰ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਆਦਰਸ਼ ਜੀਵਨ ਅਸੰਭਵ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਜਦ ਤਕ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਨਾ ਦੇਵੇਗੀ, ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਖੇਡ ਸਕੇਗੀ। ਇਸ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਬੰਦਗੀ, ਸਿਮਰਨ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੰਗਣ ਸੀ। ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਤੋਂ ਅਸਲ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਾ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਮਾਦਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਕੌਮਾਂ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਹੈ। ਬੰਦਗੀ ਤੋਂ ਹੀਨ ਪੁਰਸ਼ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਜ਼ਰੂਰ ਡਿੱਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਦਰਖਤ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਮਿਲਣਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਸਾਡੀ ਮੌਜੂਦਾ ਕੌਮੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦਾ ਬੜਾ ਘਾਟਾ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਕੌਮ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਆਗੂਆਂ ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਅਦਬ ਨਾਲ ਇਸ ਮੁਆਮਲੇ ਤੇ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਕੌਮ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਰਾਜਸੀ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਜਾਂ ਧਾਰਮਕ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਣ, ਮੇਰੀ ਬਿਨੈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਸਿਮਰਨ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਵੇਖਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਸੁੱਤੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਅੱਗੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤਨਾ ਵਧੇਰੇ ਯੋਗ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਪਾਰਸ ਕਲਾ ਦਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹਰ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ ਸੱਚੇ ਦਿਲ ਸਿਮਰਨ ਕਮਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਉਨਤੀ ਦੀਆਂ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰੀ ਨਾਲ ਤੈਅ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਰੌਸ਼ਨ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਲੜੀ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖੇਗੀ। ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਜਥੇਬੰਦੀ, ਇਤਬਾਕ, ਤਿਆਗ ਅਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀ ਪੈਦਾ ਹੋਣਗੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਚਾਰੇ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਘਟਣ ਨਾਲ ਵਧੀਆਂ ਹਨ। ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਤੇ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਚਾਅ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਜਾਂ ਜੁਗਤੀ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਵਧ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਬੇ-ਮੁਥਾਜ, ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ, ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਬਣੀਆਂ ਅੱਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਰਾਜ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਵਰਗ ਦੇ ਰਾਜ ਤੁਛ ਦਿਸਦੇ ਹਨ।

ਪਾਪ

ਜੀਵ ਜਾਂ ਇਨਸਾਨ ਰਸੀਆਂ ਹੈ। ਰਸਾਂ ਦਾ ਭੁੱਖਾ ਹੈ, ਰਸ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਹਨ। ਰਸਾਂ ਦੀ ਚੁੰਭ ਵਿਚ ਦਿਨ ਰਾਤ ਮਾਰਿਆ ਮਾਰਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ

ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਹੀ ਪਰਮ ਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਸਰੀਰਕ ਰਸਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਰਮ ਰਸ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਭਟਕਣਾ ਮੁਕਦੀ ਨਹੀਂ।

ਰਸਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਇਨਸਾਨ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਸਭ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਬ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪਰਮ ਸੁਖ, ਪਰਮ ਰਸ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਝਲਕਾ ਹਿਰਨ ਦੇ ਚਮਕਤੀ ਰੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੂਠਾ ਭੁਲੇਖਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਜਦ ਤਕ ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਨਿਕਲੇ, ਇਨਸਾਨ ਇਸ ਫਰੇਬ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਭੀ ਆਦਮੀ ਲੋਭ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਲੋਭ ਮਗਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਖੀ ਤੇ ਬੇ-ਮੁਥਾਜ ਵਸਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਭਾਵ ਹੈ, ਪਰ ਵੱਲ ਨਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਧ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਜਦ ਐਸਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂ ਜੇ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਸੰਤੋਖ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤਦ ਨਿਰਾਸ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਲੋਭ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਇਹ ਵਧੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸੁਖ ਦੀ ਬਜਾਏ ਲੋਭ ਦੁਖਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਸੁਖ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਭਾਸਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਇਨਸਾਨ ਕਾਮ ਪੂਰਾ ਕਰੇ, ਉਸਦੀ ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟਾ ਸਗੋਂ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟਾ ਵਧੇ, ਇਨਸਾਨ ਵਿਕਾਰੀ, ਆਦਤ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਨ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਕਾਮ ਚੇਸ਼ਟਾ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅਭਿਲਾਖਾ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰਮ ਸੁਖ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਉਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਪਰ ਸੁਖ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਮ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਦਿਸਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੜਾ ਸੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹਿਰਨ ਦੇ ਚਮਕਦੀ ਰੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਸਮਝਣ ਵਾਂਗ ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਪਰਮ ਸੁਖ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਦੀ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭਟਕਣਾ ਬੰਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੋਹ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਸੱਚੇ ਅਨੰਦ ਦੀ ਸੂਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਉਸ ਝੂਠੇ ਅਨੰਦ ਨੂੰ ਜੋ ਦੁਨਿਆਵੀ ਮੋਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਫੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ ਹੋਣ ਉਤੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ। ਮੋਹ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਵੀ ਜੀਵ ਦੀ ਉਹੀ ਪਰਮ ਸੁਖ ਦੀ ਤਲਾਸ਼

ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਉਸਨੂੰ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਦੁਖੀ ਤੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪਰਮਸੁਖ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਸਾਧਨ ਨਾ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ, ਦੁਨਿਆਵੀ ਮੋਹ ਵਿਚ ਹੀ ਗਲਤਾਨ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿਚ ਜੀਵ ਦੀ ਅਸਲ ਸਵੈਮਾਨਤਾ ਜੋ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰੀ ਦਾਤ ਹੈ, ਦੀ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤੇ ਗਲਤ ਹੋਂਦ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜ਼ਲੀਲ, ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਤੇ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲੇ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਵਾਸਤੇ ਨਫਰਤ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਉਹ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਇਸ ਕੁਦਰਤੀ ਸੁਭਾਵ ਨੂੰ ਵਰਤਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਕ੍ਰੋਧ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਸੜਦਾ ਹੈ।

ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਿਕਾਰ ਉਪਾਧੀਆਂ ਤੇ ਝਗੜੇ ਉਪਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹਾ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਨੈਸਨਲਿਜ਼ਮ ਲੋਭ, ਮੋਹ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਹੋਈ ਉਪਾਧੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾ ਪਾ ਕੇ, ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜਾਨ ਦਾ ਵੈਰੀ ਬਣਾ ਛੱਡਿਆ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ, ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਮੁਢਲੇ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੀਆਂ ਦਿਸਣਗੀਆਂ। ਇਹ ਪੰਜੇ ਪਾਪ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਦ ਤਕ ਹਉਮੈ ਕਾਇਮ ਰਹੇ, ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਉਮੈ ਦੇ ਘਟਣ ਨਾਲ ਘਟਦੇ ਤੇ ਹਉਮੈ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਵਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਹਉਮੈ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਹ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਤਨਾ ਜ਼ੋਰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਮਾਰਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਤਨਾ ਹਉਮੈ ਦੇ ਮਾਨਰ ਉਤੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਜੜ੍ਹ ਹੈ ਅਤੇ ਪਾਪ ਬਿਖਾਧੀਆਂ ਤਣਾ ਦੇ ਪੱਤਰ ਆਦਿ ਹਨ, ਜੋ ਜੜ੍ਹ ਦੇ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਅਤੇ ਜੜ੍ਹ ਦੇ ਕੱਟੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਖੁਦ-ਬ-ਖੁਦ ਕੱਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਗਿਆਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਹਉਮੈ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਪਾਪ ਬਿਖਾਧੀਆਂ ਖੁਦ-ਬ-ਖੁਦ ਬਗੈਰ ਖਾਸ ਜਤਨ ਕਰਨ ਦੇ ਮੁਕਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਰਮ ਸੁਖ ਜਦ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਣ ਲਗ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵੱਲ ਆ ਜਾਵੇ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਸਭ ਉਪਾਧੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ, ਅਸੱਤ ਸਮਝਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਸਦੀਵੀ ਜਿੰਦਗੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਾ ਹਉਮੈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਉਤਪੰਨ ਹੋਈਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਹੈ।

ਪਰਮ ਸੁਖ ਦੇ ਹਾਸਲ ਹੋਣ ਤਕ ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਜਾਹਿਰਾ ਤੌਰ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਅਮਲਾਂ

ਦੁਆਰਾ ਭਾਵੇਂ ਪਾਪ ਮਨ ਅੰਦਰ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਰੀਰਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਕਾਇਮ ਹੈ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾਂ, ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਕਿਸੇ ਹਦ ਤਕ ਕਾਇਮ ਰਹਿਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਿਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਆਦਿ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣਾ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਭੁਲਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੀਦਾ। ਸੱਚਾ ਖੋਜੀ ਜਦ ਕਾਮ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਵਿਚ ਪੂਰਨ ਸੁਖ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਵਿਚ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਕਾਮਚੇਸ਼ਟਾ ਵਲੋਂ ਉਸ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਉਖੜਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਪਰਪੱਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣ ਦੇ ਸਾਧਨ

ਪਹਿਲਾ ਤਰੀਕਾ - ਪਾਪਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਰਚਾਇਆਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਅਜਿਹਾ ਕੀਤਿਆਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਜ਼ੇ ਵੇਲੇ ਨਿਰਾਸ ਤੇ ਤਲਖ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਨਾਲ ਅੰਧਾ ਧੁੰਦ ਯੁੱਧ ਕਰਨਾ, ਦਰਿਆ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਵਲ ਤਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਛੇਤੀ ਥੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ, ਸਗੋਂ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਹਿਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਤਰੀਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਜਾਣ ਦੇ ਅਸਲ ਕਾਰਨ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਬਣਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਇਜ਼ ਵਰਤੋਂ ਬਜਾਏ ਨੁਕਸਾਨ ਦੇਣ ਦੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ - ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣ ਦਾ ਦੂਜਾ ਤਰੀਕਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਸਮਝਣਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮਹਾਨ ਤਾਕਤਾਂ ਸਮਝ ਲਈਏ ਤਾਂ ਮਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭੈ-ਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁੱਛ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਜ਼ਲੀਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਰਾਮ ਕੀ ਅੰਸ਼' ਜਾਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਤ ਪਹਿਲੇ ਅਭਿਆਸੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਫਿਰ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਨਾਲ ਮਨ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਆਸਰੇ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਤਕੀਆ ਰੱਖ ਕੇ ਜਦੋਂ ਨਿਰਭੈਤਾ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਵਲ ਤੱਕੀਏ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜੇ ਨਿਰਬਲ, ਫਰੇਬੀ ਤੇ ਕਾਇਰ ਜਾਪਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਧੀ ਜਿੱਤ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਤੀਜਾ ਤਰੀਕਾ - ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰੇ ਦਾ ਤੀਜਾ ਤਰੀਕਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਮਨ ਦਾ ਪਰਚਾ ਪਾਣਾ ਹੈ। ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਪਰਮ ਸੁਖ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਈਏ ਮਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ, ਝੂਠੇ ਸੁਖ, ਝੂਠੀਆਂ ਦਿਲਚਸਪੀਆਂ, ਵਿਕਾਰ, ਮਲੀਨ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਗਾਇਬ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਿਮਰਨ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਦੁਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਦਾ ਉਪਾਉ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ। 'ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਉ ਅਉਖਦ ਨਾਮ' ਇਕ ਜਗਤ ਸੱਚਾਈ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਖੀ ਤੇ ਰੋਗੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਆਪਣੀ ਵਲ ਬੁਲਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਜਦ ਤਕ ਪਰਮ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਤਦ ਤਕ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਨਫਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁੱਛ ਸਮਝਦੇ ਹੋਏ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ, ਪਰਮ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਲ ਹੰਭਲੇ ਮਾਰਦੇ ਰਹਿਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਪਾਪਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਪਾਣਾ ਬੁਰਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਿਆਂ ਉਹ ਆਪ ਦੇ ਪੰਜੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਤੇ ਪਰਮ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਇਕ ਮਹਾਤਮਾ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ- ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਟੱਟੀ ਪੇਸ਼ਾਬ ਦੀ ਹਾਜ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਇਨਸਾਨ ਇਸ ਹਾਜ਼ਤ ਨੂੰ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਦੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪਾਪਾਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਨਾਲ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਸਲੂਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰੇ ਉਹ ਸਗੋਂ ਪੱਕੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਤਿ ਭਾਸ ਲਗ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸੱਤ ਸਮਝੀਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਸ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਉਪਜ ਸਕਦਾ। ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਪਰਮ ਸੁਖ ਵਲ ਤੁਰੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਰੋਸ਼ਨੀ ਜਾਹਿਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਸਦੀਆਂ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਅੱਖ ਦੇ ਫਰਕਣ ਵਿਚ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਹਾਲ ਹੈ ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਉਪਜੀਆਂ ਸਭ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਦਾ। ਸੁਫਨੇ ਵਿਚ ਇਨਸਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੁਲੇਖੇ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣੀ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਜਦ ਤਕ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਇਹ ਸੁਫਨਾ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਇਕ ਵਾਰੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਵੇ, ਸੁਫਨਾ ਤੇ ਸੁਫਨੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਡਰ ਫੌਰਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਹਲੂਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਆਨ ਰਸਾ ਜੇਤੇ ਤੈ ਚਾਖੇ ॥

ਨਿਮਖ ਨ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਤੇਰੀ ਲਾਥੇ ॥

ਹਰਿ ਰਸ ਕਾ ਤੂੰ ਚਾਖਹਿ ਸਾਦੁ ॥

ਚਾਖਤ ਹੋਇ ਰਹਹਿ ਬਿਸਮਾਦੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੮●

(-----)

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨਾ ਨੇ ਖਾਧੀ

ਪ੍ਰਭਜੋਤ ਕੌਰ

ਜਿਸਦੇ ਆਗੋਸ਼ ਵਿਚ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਸਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਪਰੀਪੂਰਨਤਾ ਵਿਚ ਐ ਜੀਵ ਆਪਣੀ ਝੁਠੀ ਪਹਿਚਾਣ ਨਾਲ ਘੁੰਮਣ-ਘੋਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਪਿਆਰ ਦੇ ਜਲਵੇ 'ਚ ਵਿੰਨੇ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਮਹਾਂਆਤਮਾ, ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀ ਲਗਨ ਲਈ, ਤੁਰੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦਾ ਪਸਾਰ, ਤੱਤਸਾਰ ਹੋਏ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜੋ 'ਸਭ ਕਿਛੁ ਆਪੇ ਆਪ' ਵਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ 'ਚ ਪਰਉਪਕਾਰ ਦੀਆਂ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵੇਗ ਦੇ ਵਸੀਭੂਤ, ਲਟਬਉਰੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀ ਮਹਿਮਾ 'ਚ ਸਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਲਗੀਧਰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਸਾਜੀ ਬਲਿਹਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ, ਉਸਦੀ ਝਲਕ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦਾ ਬਹੁ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਨਾ ਸਮਾਉਣ ਵਾਲੀ ਉਹ ਆਸੀਮ ਵਿਭਿੰਨਤਾ, ਵੰਨਗੀਆਂ, ਉਸਦੀਆਂ ਰਚਨਾ ਤਾਂ ਹਨ, ਮਗਰ ਉਸਦਾ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਰੂਪ-ਰੰਗ, ਰੇਖ-ਭੇਖ, ਚੱਕਰ ਚਿਹਨ ਤੋਂ ਨਿਆਰੀ ਮੂਰਤ ਜਿਸਦਾ ਸਭੋਂ ਪਸਾਰਾ ਪਸਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੋਈ ਸ਼ੈਅ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੱਤਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਉਸਦਾ ਭੇਤ ਸ਼ਾਇਦ ਗੁਰੂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਸਭ ਤੋਂ ਛਿਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੇ 'ਬਲਿਹਾਰੀ ਕੁਦਰਤ ਵਸਿਆ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨਾ ਜਾਈ ਲਖਿਆ।' ਉਸ ਅਨੰਤ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ, ਜਿਸਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਹਾ ਹੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਸਾਂਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ 'ਚ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵੀਚਾਰਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੁੱਧੀ ਸ਼ਾਇਦ ਚੱਕਰ ਖਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਿ ਕੀ ਹਸਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵਿਛੜੇ ਹਨ। ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਹੈ ਮਗਰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਹਸਤੀ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਜੀਵ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਯਕੀਨਨ ਬਹੁਤ ਤਰਸ ਆਇਆ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਸਦੇ ਖੇਲੂ ਉਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਤਦੇ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪਾ ਗੁਰੂ ਰੂਪ ਹੋ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਸਾਧੂ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸਾਕਾਰ ਮੂਰਤ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਇਆ। ਇਨਸਾਨੀ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਬੇਅੰਤ ਕੌਤਕ ਕਰਕੇ, ਜੀਵ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦਾ ਵਸੀਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸਦੀ ਚਾਬੀ ਸਾਧੂਆਂ ਕੋਲ ਰੱਖ ਦਿਤੀ। ਭਗਤ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਦਾ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ ਭਗਤੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ? ਭਗਤੀ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਕਿ ਜੀਵ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸੇ ਭਗਤੀ ਮਾਰਗ ਦੀ ਗੱਲ ਸਤਿਪੁਰਖਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਗਤੀ ਸਹਿਤ ਗਿਆਨ ਸਾਡੀ ਝੋਲੀ 'ਚ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੀ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਭਗਤੀ ਦਾ ਰੰਗ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਜਗਿਆਸੂ ਆਪਣੇ ਧੋਅ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਰਹੇ। ਧੋਅ ਦੀ ਪਰੀਪੂਰਨਤਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਮਹਿਮਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਉਸਦੇ ਦਾਇਰੇ ਅੰਦਰ ਆ ਬਹੁੜਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਚੁੰਬਕੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀ ਮਤੇ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ attraction ਨੂੰ ਸਤਿਪੁਰਖ ਖਿੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਂ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੀ ਖਿੱਚ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਦੀ, ਸਤਿਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਸਰਬ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਤਾਂ

ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਪੈ ਜਾਏ ਫਿਰ ਆਦਮੀ ਖਿੱਚਿਆ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਹਥਾਜ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਿਆਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਜਦੋਂ ਅਨੁਭਵ 'ਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਨੇ, ਫਿਰ ਸਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਪਿਆਰੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਇਸਦੇ ਵਿਚ ਰੰਗ ਹੈ, ਮਸਤੀ ਹੈ, ਖੇੜਾ ਹੈ, ਵਿਗਾਸ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਏ, ਫਿਰ ਰਾਖਾ ਤਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤੋਰੀ ਨ ਤੂਟੈ ਫੋਰੀ ਨ ਛੂਟੈ ਐਸੀ ਮਾਧੋ ਖਿੱਚ ਤਨੀ ॥

ਅੰਗ- ੮੨੭

ਫਿਰ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਆਰਿਆਂ ਨਾਲ ਤਨ ਕਟਵਾ ਲਏ, ਬੰਦ-ਬੰਦ ਕਟਵਾ ਲਏ। ਪਰ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ -

ਸੀਨੇ ਖਿੱਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੀ ਉਹ ਕਰ ਆਰਾਮ ਨਾ ਬਹਿੰਦੇ।

ਨਿਹੂੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ ਕੀ ਨੀਂਦਰ ਉਹ ਦਿਨੇ ਰਾਤ ਪਏ ਵਹਿੰਦੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਬਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਨਿਹੂੰ ਵਾਲੇ ਨੈਣਾਂ 'ਚ ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਥੇ ਜਾਗ ਆ ਕੇ ਵਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਅਵਸਥਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਰੀਰ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਖਿੱਚ ਤੋਂ ਹੀਣਾ ਤਾਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਗੀਰ ਸਮਝਦਾ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਖਿੱਚ ਬਣ ਜਾਏ ਫਿਰ ਸਰੀਰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ, ਉਸਦੀ ਅਮਾਨਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਅਜੀਬ ਸਕੂਨ 'ਚ ਆਦਮੀ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਮਿਸਾਲ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕਰਾਂਗੀ। ਰਤਵਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਤੂੰ ਆ ਸੇਵਾ ਕਰ। ਸਹਿਜ ਸੁਭਾਅ ਇੱਕ ਚੁੱਪੀ 'ਚ, ਇੱਕ ਖਾਮੋਸ਼ੀ 'ਚ ਸਭ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੀ ਸਾਧੂ ਕੀ ਸੰਗਤ ਸਭ ਲੱਗੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਹੀ ਖਿਆਲ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧੋਅ ਵੀ ਧੰਨ ਹੈ ਤੇ ਉਸਦੀ ਖਿੱਚ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੈ। employees ਨੇ, ਉਹ ਸਾਰਾ-ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਦਫਤਰਾਂ 'ਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਨੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ, employees ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆ ਕੇ ਵੱਡੀ ਰਾਤ ਤੱਕ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਫਿਰ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਬਦੋਲਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਸਫਲ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਾਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮੁਸ਼ੱਕਤ ਦੇ ਹਾਸਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੌਣ ਪ੍ਰੇਰਦਾ ਹੈ, ਕੌਣ ਲਗਨ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੌਣ ਖਿੱਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਤੋਂ, ਕੌਣ ਸੇਵਾ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਕ ਅਣਡਿੱਠੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਸਾਹਿਬ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੀ ਖਿਦਮਤ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜੁੜੀ ਹੈ। ਜੋੜਦਾ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰ ਸੀ ਉਦੋਂ ਵੀ ਉਹੀ ਸੁਭਾਅ, ਅਗਰ ਅੱਜ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ ਉਸਦੀ ਦਇਆਲਤਾ 'ਚ ਕੋਈ ਰੱਤੀ ਭਰ ਵੀ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਧਨ ਦੌਲਤਾਂ, ਸੁੱਖਾਂ ਲਈ ਬੇਚੈਨ ਹੁੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਂ ਐਸੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਲਈ ਬੇਚੈਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਐਸੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 64 ਤੇ)

ਸਿਹਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆਨ

ਵੈਦ ਮੇਘ ਨਾਥ ਸਿੰਧ (ਫਫੜੇ ਭਾਈਕੇ ਵਾਲੇ)

ਆਯੁਰਵੇਦ ਭੀਸ਼ਗ ਆਚਾਰੀਯ।

ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ - ਸੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ, ਆਯੁਰਵੇਦ ਸੇਵਾ ਸੰਸਥਾ, ਧੁਰੀ।

ਮੋਬਾਈਲ ਨੰ. 98156-07803

1. ਅਨੇਕਾਂ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ - ਹਰੜ

ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਨਿਘੰਟੂ ਕਾਰਾਂ (ਜੜ੍ਹੀ ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਮਾਹਿਰ) ਨੇ ਹਰੜ ਦੇ ਕੁਝ ਨਾਮ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਿਣੇ ਹਨ।

1. ਹਰੀਤਕੀ - ਅਨੇਕ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।
2. ਵਿਜਯਾ - ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੀ।
3. ਪ੍ਰੰਮਥਾ - ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।
4. ਅਭਯਾ - ਇਸਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸੇਵਨ ਨਾਲ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

ਡਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ।

5. ਅਵਸਥਾ - ਇਸਨੂੰ ਵੀ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ।

6. ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਮਾਨ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।

7. ਜੀਵੰਤੀ - ਜੀਵਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ।

8. ਚੇਤਕੀ - ਚੇਤਨਾ, ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਯਾਦਾਸ਼ਤ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀ।

9. ਰੋਹਣੀ - ਜਖਮਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਵਾਲੀ।

10. ਪੂਤਨਾ - ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ।

ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਹਰੜ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ The myodoinal tree

1. ਹਰੜ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ - ਰੁੱਤ ਅਨੁਸਾਰ ਪੱਕ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਗਿਰੀ ਹੋਈ ਤਾਜ਼ੀ ਉਪਰੋਂ ਚਿਕਨੀ, ਗੋਲ ਅਤੇ ਭਾਰੀ ਹੋਵੇ।

2. ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੀ ਹੋਵੇ।

3. ਹਰੜਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਹਿਲਾਉਣ ਨਾਲ ਪੱਕੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਦੀਆਂ ਠੀਕਰੀਆਂ ਵਾਂਗ ਖੜਕਣ।

4. ਹਰੜ ਦੀ ਨੋਕ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਕੋਈ ਸੁਰਾਖ ਜਾਂ ਗਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ।

5. ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਭਿਉਣ ਤੇ ਰੰਗ ਨਾ ਉਤਰੇ।

6. ਹਰੜ ਵਿਚ ਗੁਠਲੀ ਹੋਵੇ।

7. ਵਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ 10-20 ਗ੍ਰਾਮ ਹੋਵੇ।

8. ਹਰੜ ਉਤੇ ਮੋਟੀਆਂ, ਸਿੱਧੀਆ ਧਾਰੀਆਂ ਹੋਣ।

9. ਹਰੜ ਖਾ ਕੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਜਲਣ ਨਾ ਹੋਵੇ।

10. ਉਪਰੋਕਤ ਗੁਣ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਹਰੜ ਨੂੰ ਨਕਲੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਜਾਲਪ ਹਰੜ ਸਮਝਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

2. ਹਰੜ ਦੇ ਗੁਣ - ਹਰੜ ਰੁੱਖੀ, ਗਰਮ ਅਤੇ ਹਲਕੀ ਹੈ। ਜੰਮੇ ਕਫ ਨੂੰ ਉਖਾੜ ਕੇ ਨਿਕਾਲ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਖਾਂਸੀ, ਦਮਾ, ਫੇਫੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਫ ਭਰ ਗਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ। ਪੱਥਰੀ, ਪਿਸ਼ਾਬ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਰੁਕ-ਰੁਕ ਕੇ ਆਉਣਾ।

ਪ੍ਰਮੇਹ, ਸ਼ੂਗਰ, ਨਿਪੁੰਸਕਤਾ, (ਨਾਮਰਦੀ) ਰੋਗਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ। ਵੀਰਯ (ਧਾਤ) ਨੂੰ ਪੁਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਦੀਪਣ-ਪਾਚਣ (ਭੁੱਖ ਨਾ ਲੱਗਣੀ) ਪੇਟ ਦੀ ਹਵਾ ਨੂੰ ਨੀਚੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੀ

ਅਫਾਰਾ, ਸੂਲ, ਹਿਚਕੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਕਬਜ਼ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ, ਪਾੜੂ (ਪੀਲੀਆ) ਜਿਗਰ, ਤਿਲੀ ਅਤੇ ਬਵਾਸੀਰ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਲੇਰੀਆ ਬੁਖਾਰ, ਪੇਟ ਦੇ ਕੀੜੇ ਅਤੇ ਪੇਟ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਹਰੜ ਮਧੂਰ, ਤਿਕਤ ਅਤੇ ਕੁਸੈਲੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਵਾਯੂ ਦੇ ਰੋਗ, ਗਰਮੀ ਦੇ ਰੋਗ, ਕਫ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਹਰੜ ਚੱਬ ਕੇ ਖਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਗਨੀ ਉਦੀਪਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਰਗੜ ਕੇ ਖਾਧੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪੇਟ ਸਾਫ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਬਾਲ ਕੇ ਖਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਦਸਤ ਬੰਦ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਭੰਨ ਕੇ ਖਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਾਤ, ਪਿੱਤ, ਕਫ ਤਿੰਨਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਸੋਧਾ ਨਮਕ ਨਾਲ ਖਾਣ ਨਾਲ ਕਫ, ਚੀਨੀ ਨਾਲ ਖਾਣ ਨਾਲ ਪਿੱਤ (ਗਰਮੀ), ਘੀ ਨਾਲ ਖਾਣ ਨਾਲ ਵਾਤ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਗੁੜ ਨਾਲ ਖਾਣ ਨਾਲ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਆਧੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਨਾਲ ਖਾਧੀ ਹੋਈ ਹਰੜ ਬੁੱਧੀ, ਬਲ, ਮਨ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਮਲਮੂਤਰ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਹੋਰ ਮਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਾਲਦੀ ਹੈ। ਭੋਜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੜ ਨਾਲ ਗਲਤ ਅਨੁਪਾਣ (ਖੁਰਾਕ) ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਵਾਤ, ਪਿੱਤ, ਕਫ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਦੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

3. ਰੁੱਤਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹਰੜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ - ਜੇ ਤੰਦਰੁਸਤੀ ਲਈ ਹਰੜ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਵਰਖਾ ਰੁੱਤ (ਸਾਉਣ-ਭਾਦੋਂ) ਵਿੱਚ ਨਮਕ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ, ਸਰਦ (ਅੱਸੂ-ਕੱਤਕ) ਰੁੱਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕਰ ਨਾਲ।

ਹਿਮੰਤ ਰੁੱਤ - (ਮੱਘਰ-ਪੋਹ) ਸੁੰਡ ਮਿਲਾ ਕੇ ਹਰੜ ਦਾ ਚੂਰਨ ਖਾਵੇ।

ਮਿਸਰ ਰੁੱਤ - (ਮਾਘ-ਫੱਗਣ) ਵਿੱਚ ਮੱਘਾਂ ਦਾ ਚੂਰਨ ਤੇ ਹਰੜ ਦਾ ਚੂਰਨ ਮਿਲਾ ਕੇ ਖਾਵੇ।

ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ (ਚੇਤ-ਵਿਸਾਖ) ਵਿੱਚ ਸ਼ਹਿਦ ਨਾਲ ਹਰੜ ਦਾ ਚੂਰਨ ਖਾਵੇ।

ਗ੍ਰੀ ਖਮ (ਜੇਠ-ਹਾੜ) ਵਿੱਚ ਗੁੜ ਨਾਲ ਹਰੜ ਦਾ ਚੂਰਨ ਖਾਵੇ।

ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਹਰੜ ਖਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਾਤਰਾ ਪੱਕੀ ਹਰੜ ਦਾ ਚੂਰਨ ਦੋ-ਦੋ ਗ੍ਰਾਮ ਤੱਕ। ਕਾੜ੍ਹੇ ਵਿੱਚ 25 ਗ੍ਰਾਮ ਤੇ 50 ਗ੍ਰਾਮ ਤੱਕ ਹਰੜ ਦੇ ਛਿਲਕੇ ਦਾ ਚੂਰਨ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਤੋਂ ਛੇ ਗ੍ਰਾਮ ਤੱਕ। ਰੋਗੀ ਦੀ ਉਮਰ ਅਤੇ ਬਲ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਵੇ।

ਹਰੜ ਕਿਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ -

ਜੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਸਫਰ ਕਾਰਨ ਬੱਕਿਆ ਹੋਵੇ ਜਿਹਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ਕੀ ਹੋਵੇ, ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ, ਭੋਜਨ ਨਾ ਖਾਣ ਨਾਲ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰਮੀ ਵਧੀ ਹੋਵੇ, ਜਿਸਦਾ ਖੂਨ ਨਿਕਲ ਅਤੇ ਗਰਭ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਹਰੜ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ।

ਹਰੜ ਦੇ ਉਪਯੋਗ - 1. ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ

ਇੱਕ ਰੱਤੀ ਭਰ ਕੇਸੇ ਪਾਣੀ ਹਰੜ ਦੇਣ ਨਾਲ ਦਸਤ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

2. ਗਊ ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਿੱਚ ਉਬਾਲੀ ਹੋਈ ਹਰੜ ਸੁਕਾ ਕੇ ਬਾਰੀਕ ਚੂਰਨ ਕਰੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਲੋਹ ਭਸਮ ਮਿਲਾ ਕੇ ਗੁੜ ਨਾਲ ਸੇਵਨ ਕਰੋ। ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦਰਦ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

3. ਭੋਜਨ ਪਚਦਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗੁੜ ਨਾਲ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਹਰੜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।

4. 50 ਗ੍ਰਾਮ ਹਰੜ, ਸੌ ਗ੍ਰਾਮ, ਮੁਨੱਕਾ (ਬੀਜ ਨਿਕਾਲੀ ਹੋਵੇ) ਉਸਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਝਾੜ ਬੇਰ ਜਿੱਡੀਆਂ ਬਣਾ ਲਵੇ। ਬੁਖਾਰ, ਪਿਆਸ, ਦਾਹ, ਖਾਂਸੀ ਵਾਸਤੇ ਲਾਭਕਾਰੀ ਹੈ।

5. ਵੱਡੀ ਹਰੜ ਦਾ ਚੂਰਨ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਦੋ ਵਾਰੀ ਲੈਣ ਨਾਲ ਜਿਗਰ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

6. ਗੁਲੂਕੰਦ 25 ਗ੍ਰਾਮ, ਸੌਫ ਪੰਜ ਗ੍ਰਾਮ ਸਵੇਰੇ ਚੱਬ ਕੇ ਖਾਵੇ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਗ੍ਰਾਮ ਹਰੜ ਦਾ ਚੂਰਨ ਲਵੇ ਲਗਾਤਾਰ 75 ਦਿਨ ਕਰੇ ਕਬਜ਼ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

7. ਇਕ ਹਰੜ ਕੁੱਟ ਕੇ ਉਸਦਾ ਧੁੰਆਂ ਪੀਣ ਨਾਲ ਦਮੇ ਦਾ ਦੋਰਾ ਬੰਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

8. ਸ਼ਰਾਬ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੀਣ ਨਾਲ ਮਚਾਤੁਯ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਹਰੜ ਦਾ ਕਾੜਾ ਦੁੱਧ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਪਿਆਵੇ।

9. ਪਿਸ਼ਾਬ ਤਕਲੀਫ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਲੱਸੀ ਨਾਲ ਹਰੜ ਦਾ ਚੂਰਨ ਦੇਵੇ।

10. 200 ਗ੍ਰਾਮ ਜੌਂ ਹਰੜ ਨੂੰ ਗਊ ਪਿਸ਼ਾਬ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਭਿਉਂ ਕੇ ਸੁੱਕਾ ਲਵੇ ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਰਿੜਕੀ ਲੱਸੀ ਵਿੱਚ ਅੱਗ ਤੇ ਪਕਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਬਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਨਿਕਾਲ ਕੇ ਸੁਕਾ ਲਵੇ ਫਿਰ ਉਸਦਾ ਚੂਰਨ ਕਰੇ ਉਸ ਵਿੱਚ ਜਮੈਣ, ਕਾਲਾ ਜੀਰਾ, ਸੁੰਢ, ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ, ਪਿੱਪਲ, ਹਿੰਗ ਇਹ ਛੇ ਚੀਜ਼ਾਂ 20-20 ਗ੍ਰਾਮ, ਕਾਲਾ ਨਮਕ, ਸੋਧਾ ਨਮਕ ਦੋਨੋਂ 40-40 ਗ੍ਰਾਮ ਸਭ ਦਾ ਚੂਰਨ ਕਰਕੇ ਹਰੜ ਦੇ ਚੂਰਨ ਵਿਚ ਮਿਲਾ ਦੇਵੇ। ਇਹ ਚੂਰਨ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੱਕ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿੰਬੂ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਦਿਓ। ਫਿਰ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬਾਅਦ 500 ਗ੍ਰਾਮ ਅਦਰਕ ਦੇ ਰਸ ਵਿੱਚ ਪਾ ਦਿਓ। ਇੱਕ-ਦੋ ਦਿਨ ਸੁੱਕ ਜਾਣ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਨ ਵਰਗੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮਟਰ ਸਮਾਨ ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਾਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਾਲ ਅਜੀਰਣ, ਮੰਦ ਅਗਨੀ, ਬਦਹਜ਼ਮੀ, ਉਲਟੀ, ਪੇਟ ਦਰਦ, ਅਫਾਰਾ ਆਦਿ ਦੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨੋਟ - ਜੇ ਲੰਬੇ ਚਿਰ ਤੱਕ ਹਰੜ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਵੈਦ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਹੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸੋਜ ਦਾ ਰੋਗੀ ਮੂੰਹ ਜਕੜਿਆ, ਗਲ ਦਾ ਰੋਗ, ਮੂੰਹ ਦੀ ਸੋਜ, ਨਵਾਂ ਬੁਖਾਰ, ਇਹ ਹਰੜ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨ।

(ਪੰਨਾ 61 ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਕੀਤੇ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਇਸ ਬੇਚੈਨੀ 'ਚ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਨਾ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇ। ਕਿਤੇ ਭਜਨ-ਬੰਦਗੀ 'ਚ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਕੀ ਹੈ? ਇਸ ਤੋਂ ਮਹਾਨ ਖਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਪਰਮ ਪਿਆਰੇ ਬੀਜੀ ਹਨ। ਸਰੀਰਕ ਅਵਸਥਾ ਕੈਸੀ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਅਸੀਸਾਂ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹਨ। ਐਸੇ ਕਲਜੁਗ ਅੰਦਰ ਅਗਰ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਮਿਲ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ

(ਇਥੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਭੇਜੋ ਜੀ)

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਪੜ੍ਹਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਤਾਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਅਤੇ ਰਿਨੀਊਵਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਚੈਕ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜੋ ਜੀ।
ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਚੈਕ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ "ATAM MARG MAG. VISHAV G. R. M. CHARITABLE TRUST" ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਜੀ।

ਆਤਮ ਮਾਰਗ		
Monthly Magazine ਮਾਸਿਕ ਪੜ੍ਹਕਾ		
SUBSCRIPTION (ਦੇਸ਼)		
ਸਾਲਾਨਾ	ਜੀਵਨ ਕਾਲ	ਫੀ ਕਾਪੀ
200/-	2000/-	20/-
280/-	2080/-	
SUBSCRIPTION ਵਿਦੇਸ਼		
	Annual	Life
U.S.A.	50 US\$	500 US\$
U.K.	30 \$	300 \$
Aus.	80 \$	800 \$
Europ	50 Euro	500 Euro

MEMBERSHIP FORM ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਰਿਨੀਊਵਲ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ

Order from for back Issus

ਜਨਵਰੀ ਨਾਮ/Name .....

ਫਰਵਰੀ ਪਤਾ/Address .....

ਮਾਰਚ .....

ਅਪ੍ਰੈਲ .....

ਮਈ .....

ਜੂਨ .....

ਜੁਲਾਈ .....

ਅਗਸਤ .....

ਸਤੰਬਰ .....

ਅਕਤੂਬਰ .....

ਨਵੰਬਰ .....

ਦਸੰਬਰ .....

.....Pin Code.....

Phone..... E-mail :.....

ਮੈਂ.....ਰੁਪਏ ਮਨੀਆਰਡਰ/ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ/ਚੈਕ

ਨੰ.....ਮਿਤੀ.....ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ATAM MARG MONTHLY MAGAZINE

ਦਸਖਤ.....

Gurdwara Ratwara Sahib, P.o. Mullanpur Garibdas, Distt. S.A.S. Nagar (Mohali) Pin - 140901 (Pb.) India

Phone : 0160-2255002, Fax : 0160-2255009, Email : atammarg1@yahoo.co.in, www.ratwarasahib.org

ਦੀ ਆਸੀਸ ਮਿਲ ਜਾਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਨਾਯਾਬ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਵੀ ਕੀ ਲਿਖਣ ਲੱਗੀ ਸੀ ਪਰ ਜੋ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਭਾਇਆ ਉਹੀ ਲਿਖਵਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਚਲੋ ਜਿਵੇਂ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਾਂ, ਖਿੱਚ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੀਵਨ ਹੈ। ਜੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾ ਪਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਹਿਰਦਾ ਕਿਸ ਕੰਮ ਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਦੀ ਖਿੱਚ ਨਾ ਪਏ, ਉਹ ਕਾਹਦਾ ਜਗਿਆਸੂ ਹੈ। ਸਮਾਂ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੈ। ਬਾਹਰ ਅੱਗ ਲੱਗੀ ਪਈ ਹੈ। "ਦਾਵਾ ਅਗਨਿ ਬਹੁਤ ਤ੍ਰਿਣ ਜਾਲੇ ਕੋਈ ਹਰਿਆ ਬੂਟ ਰਹਿਓ ਰੀ॥" ਪੰਨਾ-੩੮੪ ਸੁਣਦਿਆਂ-ਸੁਣਦਿਆਂ, ਸਮਝਾਉਂਦਿਆਂ, ਮਤ ਦਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਮਨ ਆਪਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸਿਰਫ ਇਕੋ ਦਵਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਪ੍ਰੇਮ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਲਗਨ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਖਿੱਚ। 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਆਪ ਜੀ ਸਭ ਨਿਰੰਤਰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋ। ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਹਨ ਆਪ ਜੀ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ, ਇਸਨੂੰ ਫੈਲਾਓ, ਇਹ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਦੇਸ਼ ਹੈ। ਜੇ ਸਾਹਿਬ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਇਹ ਖਿੱਚ ਦੀ ਦਾਤ, ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਕਿਣਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਬਾਕੀ ਇਹ ਜੋ ਵੀ ਖਿਆਲ ਹੈ, ਭਾਵ ਹੈ ਸਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਬਚਨ ਕੀਤੇ ਸਨ ਸੋ ਮੇਰਾ ਤਾਂ ਜਤਨ ਹੈ। ਤਾਕਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ, ਆਪੇ ਹੀ ਸਿਰ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਕੇ ਕਰਵਾ ਲੈਣ, ਭੁੱਲਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮੇਰੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਤੋਂ ਖਿਮਾ ਮੰਗਦੇ ਹੋਏ ਇਥੇ ਹੀ ਸੰਕੋਚਦੀ ਹਾਂ।

(-----)

ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸਬੰਧੀ

ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਹਰ ਐਤਵਾਰ ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ ਸਮੇਂ 1.00 ਵਜੇ ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ।

ਸੰਗਰਾਂਦ - 16 ਨਵੰਬਰ, ਦਿਨ ਬੁੱਧਵਾਰ (ਸਵੇਰੇ ਸਮੇਂ 5.30 ਵਜੇ ਤੋਂ 8.30 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਚੜ੍ਹਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ - 11 ਨਵੰਬਰ, ਦਿਨ ਸ਼ੁੱਕਰਵਾਰ (ਸਮਾਂ - ਸ਼ਾਮ 7.00 ਰਾਤ 1.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਰੈਣ ਸਬਾਈ ਕੀਰਤਨ)

ਜਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ - ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੇ ਅੱਧੀ ਭੇਟਾ ਨਾਲ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਸਲਾਨਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਗਾਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਯੁਰਵੈਦਿਕ ਖੀਰ ਹਰ ਇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਰਾਤ 1.00 ਵਜੇ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ - ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰਾਤ ਨੂੰ 8.00 ਵਜੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਿਰਮਲ ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਖੇੜੀ - ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਆਖਰੀ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10.00 ਤੋਂ 1.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਦੇ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ

ਦੇ ਬਾਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ਕਿ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਪਲਬੱਧ ਹਨ।

	ਪੰਜਾਬੀ	ਹਿੰਦੀ
1. ਸੁਰਤਿ ਸਬੰਦ ਮਾਰਗ	50/-	70/-
2. ਕਿਵ ਕੂਕੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ	40/-	35/-
3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ -ਸੰਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	155/-	235/-
4. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -੧	30/-	35/-
5. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -੨	60/-	65/-
6. ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ - ੩	100/-	100/-
7. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	25/-	30/-
8. ਚਉਥੈ ਪਹਿਰ ਸਬਾਹ ਕੈ	55/-	60/-
9. ਸੁਰਤਿਅਾਂ ਉਪਜੈ ਚਾਉ	40/-	40/-
10. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	50/-	50/-
11. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	10/-	10/-
12. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	10/-	10/-
13. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	60/-	70/-
14. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	10/-	15/-
15. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	15/-	15/-
1੬. ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਿਵਾਸ	100/-	
18. ਅਮਰ ਗਾਥਾ	100/-	100/-
19. ਧਰਮ ਯੁਧ ਕੇ ਚਾਇ	50/-	
20. ਪਵਿਤਰ ਪੌਡਾ	25/-	
21. ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ	10/-	10/-
22. ਵੈਸਾਖੀ	10/-	
23. ਰਾਜ ਯੋਗ	40/-	
24. ਸਾਜਨ ਚਲੇ ਪਿਆਰਿਆ	10/-	10/-
25. ਅਬਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ-1	90/-	90/-
26. ਅਬਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ-2	90/-	90/-
27. ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਲਦਸਤਾ -1	60/-	60/-
28. ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਲਦਸਤਾ - 2	60/-	60/-
29. ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ	50/-	
30. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਧ ਕੀ ਬਾਣੀ	80/-	
31. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਰਸੀਐ	50/-	

32. ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ.....।	100/-
33. ਅਨੰਦਮਈ ਜੀਵਨ ਜਾਚ	50/-
34. ਪੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ? ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵਲੋਂ ਉਤਰ	25/-
35. ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਵਚਨ	50/-
36. ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ	35/-
37. ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ	130/-
38. ਸਿਮਰਤ ਕਰਾਂ ਨਹੀਂ	135/-
39. ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਵਚਨ	35/-
41. 'ਸਿਵਾ ਸਿਮਰਨ ਜੁਗਤੀਆਂ'	150/-
42. 'ਮਾਨੁੱਖ ਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ'	160/-
43. 'ਯੋਗਾ ਉਪਰ ਲੈਕਚਰ',	30/-
44. 'ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ' :-	30/-
45. ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ	300/-

English Version

	Price
1. Baisakhi (ਵੈਸਾਖੀ)	Rs. 5/-
2. How Rend The Veil of Untruth (ਕਿਵ ਕੂਕੈ ਤੁਟੈ ਪਾਲਿ)	Rs. 70/-
3. Discourses on the Beyond-1 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -੧)	Rs 50/-
4. Discourses on the Beyond -2 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -੨)	Rs. 50/-
5. Discourses on the Beyond -3 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -੩)	Rs. 50/-
6. Discourses on the Beyond -4 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -੪)	Rs. 60/-
7. Discourses on the Beyond -5 (ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ ਭਾਗ -੫)	Rs. 60/-
8. The way to the imperceptible (ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ)	Rs. 80/-
9. The Lights Immortal (ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ)	Rs. 20/-
10. Transcendental Bliss (ਚਉਥੈ ਪਹਿਰ ਸਬਾਹ ਕੈ)	Rs. 70/-
11. How to Know Thy Real Self-(Vol-1) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ)	Rs. 80/-
12. How to Know Thy Real Self-(Vol-2) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ)	Rs. 80/-
13. How to Know Thy Real Self-(Vol-3) (ਕਿਵ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ)	Rs. 110/-
14. The Dawn of Khalsa Ideals	Rs. 10/-
15. A Glimpse of His Holiness - Baba ji	Rs. 5/-
16. Divine Word Contemplation Path' (ਸੁਰਤਿ ਸਬੰਦ ਮਾਰਗ)	Rs.150/-
17. The Story of Immortality (ਅਮਰ ਗਾਥਾ)	Rs 260/-
18. Why Not thy Contemplate the Lord ? (ਸਿਮਰਤ ਕਰਾਂ ਨਹੀਂ ?)	Rs 200/-

Guru Amardas - Abode of Bliss

Sant Waryam Singh Ji
English Translation: Prof. Beant Singh

(English Translation of "Guru Amar Das Parsiye" in series.)

Except the Perfect True Guru, there is no other Guru (holy preceptor) in the world and -

'..... one without the Preceptor is known as evil.'
P. 435

..... ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ ॥

He, who is without a Preceptor, he who has not adopted a Preceptor in the prescribed manner, even his name is evil to utter. From uttering his name accrues sin.

After the battle of Mukatsar, Tenth Guru Sahib, while living in the Malwa, was liberating the devotees. Dyal Dass Ji extended an invitation to him: "Your holiness! tomorrow take food at our place." In response to the invitation, Guru Sahib, accompanied by some Sikhs, set out for his village. On the way, Guru Sahib's horse gave some indications that it was thirsty. Guru Sahib said to the Singhs, "How far is the village?"

They said, "Sir! you can see it there before you."

Guru Sahib said, "The horse is asking for water."

He, who was conversant with the area, said, "Sir! in the thick grove of trees yonder, there is a large pond from where the entire village drinks water. There is a tank for the animals also."

Guru Sahib reached the pond and let the horse's reins loose. The horse went knee-deep into water. He smelt it but did not drink and turned his head. Guru Sahib said, "Why does it not drink water? Brother! check if it is dirty or foul-smelling."

A Singh alighted from his horse. He took a palmful of water, smelt it, and said, "True Sovereign! the water is clear and pure. There is no dirt in it. It is not foul-smelling either."

Guru Sahib said, "Then why doesn't the horse drink it?"

He took the horse further. Again the horse smelt water but did not drink it. The horse itself came out of water. It was thirsty but was declining to drink the water.

All were surprised and remarked, "O Sovereign! although your horse is thirsty, yet it is not drinking the water."

Guru Sahib said, "Brothers! we have come to the village of a man who is without a holy Preceptor. Owing to our company and since I ride it, it is fully enlightened. It is serving us. Since the master of the village is without a holy Preceptor, the foul-smell of his being without a Guru has entered every particle of the village. Its foul smell is present even in its foodgrains. When the horse has not drunk the water of this place, how can we

partake of food here? Let us go back.”

At that moment, as Guru Sahib turned back, Dyal Dass came running and said, “O True Sovereign! why are you going back from near the village?”

Guru Sahib said, “Dyal Dass! our horse has not drunk water from your pond because you are without a holy Preceptor; you have not adopted a Guru.”

He said, “O True Sovereign! every year I come to you alongwith other devotees. All this congregation comprising the Brars (Jat Surname) and their offerings, I bring to you. Except you, we do not have faith in anyone. You are everything for us.”

Guru Sahib said, “The relationship between you and me is worldly and not spiritual. You have your desires for the fulfillment of which you bring promised offerings. The Guru is sans enmity -

*‘Whatever the servant of the Lord seeks,
that He grants him.’ P. 681*
ਜੋ ਮਾਗਹਿ ਠਾਕੁਰ ਅਪੁਨੇ ਸੇ ਸੋਈ ਸੋਈ ਦੇਵੈ ॥

You may seek boons from *Sri Guru Granth Sahib*, whether you have adopted the *Guru* or not, whether the seeker has faith and devotion or not, but whoever comes and spreads his apron at this portal shall find his desires fulfilled, because in the eyes of the *Guru* all are equal. But the relationship between you and me is worldly, not spiritual.”

Thereafter, *Guru Sahib* went away. *Dyal Dass*’s brother was standing closeby. He was an ‘*amritdhari*’; he had partaken of ‘*amrit*’ (baptismal nectar) in the prescribed manner. He said, “Respected brother! go and make a submission to *Guru Sahib* that

you are sporting unshorn hair and beard, and have put on weapons also. Then why are you afraid of partaking of ‘*amrit*’ (baptismal nectar)? You have not received the boon of the Name. Unless and until you receive the Name, there cannot be any spiritual bond between you and the *Guru*.”

On hearing this, he ran after *Guru Sahib* and submitted to him: “O True Sovereign! I will adopt your Sikhism in the manner prescribed by you. Kindly have food offered by me.” He carried cart-loads of food, and then did *Guru Sahib* accept the food. So *Guru Sahib* says thus -

*‘There is no preceptor like the True Guru
(Perfect Holy Preceptor);
One without the Preceptor is known as
evil.’*

P. 435

ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਝਹੁ ਗੁਰੁ ਨਹੀ ਕੋਈ
ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ ॥

He, who is without the *Guru* follows the dictates of his mind; he is self-willed. On the other hand, he who has adopted the *Guru*, follows him. The latter does not become *Guruwards* on the condition that he will obey one command of the *Guru* and not the other. If he does his own will, he will fall in the category of apostates. *Guru Sahib* says that such persons are bound to suffer distress -

*‘The egoist is the field of suffering;
Suffering he sows, suffering consumes;
In suffering born, in suffering dying,
In egoism is his life passed.’ P. 947*

ਮਨਮੁਖੁ ਦੁਖ ਕਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਦੁਖੁ ਬੀਜੇ ਦੁਖੁ ਖਾਇ ॥
ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਜੰਮੈ ਦੁਖਿ ਮਰੈ ਹਉਮੈ ਕਰਤ ਵਿਗਾਇ ॥

*‘The egoist keeps being born and dying, and
ever and again buffets bears.
All hells by the egoist are suffered; the God-
directed not a whit by these are touched.’*

P. 1073

ਮਨਮੁਖਿ ਆਵੈ ਮਨਮੁਖਿ ਜਾਵੈ ॥
 ਮਨਮੁਖਿ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ ॥
 ਜਿਤਨੇ ਨਰਕ ਸੇ ਮਨਮੁਖਿ ਭੋਗੈ
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਲੇਖੁ ਨ ਮਾਸਾ ਹੇ ॥

All the hells are reserved for the apostate or self-willed -

*'Saith Nanak: Such is the Divine will-
 Egoists or self-willed shall again and again
 undergo birth.'* P. 450
 ਮਨਮੁਖਾ ਨੋ ਫਿਰਿ ਜਨਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਾਏ ॥

About the egoist or self-willed, Guru Sahib also says -

*'Death comes inevitably to egoists -
 Ignominious is their end;
 Caught in duality, their own life they
 destroy.'* P. 362
 ਮਨਮੁਖ ਮਰਹਿ ਮਰਿ ਮਰਣੁ ਵਿਗਾੜਹਿ ॥
 ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਆਤਮ ਸੰਘਾਰਹਿ ॥

The egoists kill their own selves -

*'Acquisitiveness brings them dishonor.
 Realizing not their selves,
 In slumber of delusion they lie.'* P. 362
 ਮੇਰਾ ਮੇਰਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵਿਗੁੜਾ ॥
 ਆਤਮੁ ਨ ਚੀਨੈ ਭਰਮੈ ਵਿਚਿ ਸੂਤਾ ॥

An egoist cannot have self-realization. So he never finds liberation. He goes into low existences -

*'Liberation is not for anyone without the
 Preceptor -
 Deluded by evil propensities, chastisement he
 suffers.'* P. 361
 ਨਿਗੁਰੇ ਕਉ ਗਤਿ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ॥
 ਅਵਗਣਿ ਮੁਠੇ ਚੋਟਾ ਖਾਹੀ ॥

A person without the holy Preceptor does not achieve salvation. About his rebirth, such is the Guru's edict -

*Meanings: 'Fall do they into the existences
 of crows, dogs and donkeys who have not
 adopted the Guru (Preceptor).'*
 ਭਾਵ ਅਰਥ - ਕਾਵਾਂ, ਕੁੱਤਿਆਂ, ਗਧਿਆਂ ਦੀ ਜੂਨੀ ਪੈਣਗੇ,
*'The mortal who is without the Guru's chant
 or instruction ....'* P. 1357
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਓਂ ਧਾਰਿਆ।
 ਗੁਰ ਮੰਤ੍ਰ ਹੀਣਸੁ ਜੋ ਪ੍ਰਾਣੀ ..... ॥

The Guru comes to be adopted when he bestows the 'Guru-mantar' (Guru's chant or initiatory formula). He who has not received it -

'.... accursed and contaminated is his life.'
 P. 1357

..... ਧ੍ਰਿਗੰਤ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣਹ ॥

Cursed is he a hundred times; his birth is foul and low -

*'Stupid is he and like to dog, hog, ass, crow
 and snake.'* P. 1357
 ਕੁਕਰਹ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਭਹ ਕਾਕਹ ਸਰਪਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ ॥

Guru Sahib says that he is equal to a dog, a hog, an ass, a crow and a snake. He is a blockhead, a perfect fool, who, after getting human birth, has not adopted a Guru (Holy Preceptor) because without adopting the Guru, there is no spiritual attainment. Guru Sahib says -

*'Liberation is not for anyone without the
 Guru.'* P. 362
 ਨਿਗੁਰੇ ਕਉ ਗਤਿ ਕਾਈ ਨਾਹੀ ॥

A person without the holy Preceptor does not achieve salvation.

*'Deluded by evil propensities,
 Chastisement he suffers.'* P. 362
 ਅਵਗਣਿ ਮੁਠੇ ਚੋਟਾ ਖਾਹੀ ॥

He suffers blows of Divine punishment, incarnating sometimes as a dog, sometimes as a cat and sometimes as a snake. He receives blows because he is to take birth and die again and again. He has not received the Guru's holy Word or instruction, and so long as Guru's Word is not obtained, there is no joy and peace for the mortal.

*'By the Guru's Word or instruction to the
 self comes joy and peace.
 By Godward-turning suffering touches him
 not.'* P. 361
 ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸੁਖੁ ਸਾਂਤਿ ਸਰੀਰ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਤਾ ਕਉ ਲਗੈ ਨ ਪੀਰ ॥

He, who has adopted the Guru, suffers not any pain -

'Death's courier draws not near him. Nanak, the Guruward is absorbed in the True Lord.' P. 361

ਜਮਕਾਲੁ ਤਿਸੁ ਨੇੜਿ ਨ ਆਵੈ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਸਾਚਿ ਸਮਾਵੈ ॥

Death's myrmidons do not come near such a devotee.

Baba Sahib Singh Ji of Una was the twelfth lineal descendant of Guru Nanak Sahib. He was a perfect holyman possessing all powers. In his company was a cook named Bhag Singh, who looked after 'Guru Ka langar' (community kitchen) in the Gurdwara. Thousands of devotees came daily to take food in Baba Ji's kitchen, and all were served food well. Baba Ji was happy with him. His mother too came there and rendered service.

Once Baba Ji was sitting, when a Gursikh came and said, "Baba Ji! today Bhag Singh's mother has passed away. Give him leave to perform his mother's funeral rites." Baba Ji got lost in deep meditation, and said, "Don't cremate her; she is going to revive and come back to life." She had been dead for quite sometime. She was bathed and placed on the hearse waiting for Baba Ji's instructions. If she did not revive, she had to be cremated, after all.' After several hours, the mother started breathing and moving and finally sat up. Only one voice came: 'Blessed is Guru Nanak! Blessed is Guru Nanak.' The mother said, "Take me to Baba Ji." Many devotees assembled in Baba Ji's presence. The mother paid obeisance to him. Baba Ji said, "Mother! you have come back?"

She said, "Yes sir."

Baba Ji said, "Tell the congregation what happened."

She said, "Sir! some messenger came to take me away."

One is Death's courier, the other is agent. He is a guide. For noble souls guides come, while for the ignoble souls come Death's couriers. They take away the soul beating and belabouring -

'In this alien wilderness is great hubhub and shrieking along the path.' P. 520
ਬਾਰਿ ਵਿਡਾਨੜੈ ਹੁੰਮਸ ਧੁੰਮਸ ਕੁਕਾ ਪਈਆ ਰਾਹੀ ॥

Men depart shrieking -

'There none can reach, none to hear their wailing and shrieking. There the True Guru alone is man's friend and at the end brings succour.' P. 1281
ਓਥੈ ਹਥੁ ਨ ਅਪੜੈ ਕੁਕ ਨ ਸੁਣੀਐ ਪੁਕਾਰ ॥
ਓਥੈ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੇਲੀ ਹੋਵੈ ਕਢਿ ਲਏ ਅੰਤੀ ਵਾਰ ॥

She (Bhag Singh's mother) said, "Sir! he did not say anything to me, but took me away instantly. When I was presented before Dharmraj (the Righteous Judge), they started searching my papers. But my name was not found in their books." Dharmraj (the Righteous Judge) said, "You have committed a big blunder. Her name does not figure in my registers."

Whose name is found in the books of the Righteous Judge? Guru Sahib says - 'One is found with the Gurus in the Divine Court, the other is with Dharamraj (the Righteous Judge)'. Dharamraj (the Righteous Judge) too has been installed by God, the Timeless One -

'The Righteous Judge is under command to sit and administer even-handed justice. The evil soul professing love for duality are thine subjects.' P. 38

ਧਰਮ ਰਾਇ ਨੇ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਬਹਿ ਸਚਾ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰਿ॥
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਦੁਸਟ ਆਤਮਾ ਓਹੁ ਤੇਰੀ ਸਰਕਾਰ॥

All those who have not adopted the Guru, who have wasted their life in duality, committed frauds, and indulged in cheating, backbiting and slander find mention in the books of the Righteous Judge.

When, going to U.P., we took lands, they gave it on lease. Their land was not registered in the name of the buyer. Similarly, we, who have adopted the Guru, and are born in the Guru's abode stand mortgaged there. We don't have to appear before 'Dharamraj' (the Righteous Judge). All those who are without the Guru (Holy Preceptor), are egoists or apostates, have turned their back upon the Guru will be arraigned before the Righteous Judge.

So (Bhag Singh's) mother said, "Baba Ji! my name was not found in their books. The Righteous Judge said - 'Why have you brought this woman to me? How will I answer for this lapse? She was to go to Sovereign Guru Nanak's Court.'"

Guru Sahib says, if, however, by some mistake the *Guruward* happens to go there, the Righteous Judge, considering it as his good fortune, welcomes him warmly and serves him as much as he can. Such is the Guru's edict -

Refrain: Even the Righteous Judge serves the companions of the holy.

ਧਾਰਨਾ - ਧਰਮਰਾਜਾ ਵੀ ਕਰੇਗਾ ਸੇਵਾ,
ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਸੰਗੀਆਂ ਦੀ।

'To those in holy company, the Righteous Judge himself renders service.

In their company is one honoured by Indra, the king of gods.' P. 271

ਸਾਧਸੰਗਿ ਧਰਮ ਰਾਇ ਕਰੇ ਸੇਵਾ॥
ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਸੋਭਾ ਸੁਰਦੇਵਾ॥

If persons attending the holy congregation and obeying the Guru with body, mind and wealth happen to go to the Divine Court, they are served by *Dharamraja* (the Righteous Judge).

'None shall address thee rudely in God's Court.

All shall welcome thee saying, "Come, sit down." P. 252

ਰੇ ਰੇ ਦਰਗਹ ਕਰੈ ਨ ਕੋਊ॥
ਆਉ ਬੈਠੁ ਆਦਰੁ ਸੁਭ ਦੋਊ॥

So she said, "Sir! in this way, he treated me with great honour and courtesy. Thereafter, he said - 'Send her back immediately. 'I said - 'Now that I have come here; please show me the abode where my name is written.'"

Guru Sahib says, "The rest of the world do not seek anything spiritual for they are caught in the outside world. While God abides within man's own self, he seeks *sat* (truth), *chit* (intellect) and '*anand*' (bliss) in *Maya* (material riches) -

'The fool seeks outside, the thing (Lord) lodged within;

The egoist purblind wanders about like a ghost perturbed.' P. 117

ਅੰਤਰਿ ਵਸਤੁ ਮੂੜਾ ਬਾਹਰੁ ਭਾਲੇ॥
ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਫਿਰਹਿ ਬੇਤਾਲੇ॥

They who do not seek the Lord within are blind apostates, ghosts and goblins -

'In Kali-yuga (Dark Age), they who realize not their Lord are but goblins...' P. 1131

ਕਲਿ ਮਹਿ ਪ੍ਰੇਤ ਜਿਨ੍ਹੀ ਰਾਮੁ ਨ ਪਛਾਤਾ .....॥

Guru Sahib says - 'They are apostates, ghosts and goblins' -

'They seek not what they are after, in the proper place -

In delusion of egoism involved.' P. 117

ਜਿਥੈ ਵਥੁ ਹੋਵੈ ਤਿਥਹੁ ਕੋਇ ਨ ਪਾਵੈ
ਮਨਮੁਖ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਵਣਿਆ॥

So, the essence and conclusion of the

entire discussion is that the Guru (Holy Preceptor) is essential for spiritual understanding and upliftment. Guru Sahib says - 'Don't be deluded. All the great personages of the past, who are acknowledged even today, were saved through the Guru (Holy Preceptor).' Read sometime 'Sarab Loh Granth'. Tenth Guru Sahib has given detailed accounts of the saints and sages of the past, whose names find just token mention in Gurbani (Guru Granth Sahib). If a person's name has merely occurred in Guru Granth Sahib, in Sarab Loh Granth will you find the entire story about him. If Draupadi's name has just briefly occurred in Guru Granth Sahib -

'In the royal court as did Draupadi, the Princess of the King of Panchal remember the Name Divine, Her affliction was by the Compassionate Lord removed, And His own glory enhanced.' P. 1008
ਪੰਚਾਲੀ ਕਉ ਰਾਜ ਸਭਾ ਮਹਿ ਰਾਮ ਨਾਮ ਸੁਧਿ ਆਈ॥
ਤਾ ਕੋ ਦੁਖੁ ਹਰਿਓ ਕਰੁਣਾ ਮੈ ਅਪਨੀ ਪੈਜ ਬਢਾਈ॥

then, in Sarab Loh Granth is given a detailed account: When Dushashan brought Draupadi, violated the royal tradition and crossing all limits of decency ordered her to be disrobed, she prayed to God. God came at once and saved her honour. Guru Sahib says: For seven days and seven nights, the Kaurav brothers removed her apparel by turns, heaps of clothing lay everywhere and there was no room left for any more clothing, then, shamed badly, they fell down unconscious -

'Wringing their hands and racking their heads in despair and disappointment, they repented over their deed.'

Bhai Gurdas Ji, Var 10/9
ਹਥ ਮਰੋੜਨਿ ਸਿਰੁ ਧੁਣਨਿ ਪਛੋਤਾਨਿ ਕਰਨਿ ਜਾਹਿ ਜਾਂਦੀ।

So, in this manner, Tenth Guru Sahib has given detailed accounts of men and events which find mention in Guru Granth Sahib. In Guru Granth Sahib, we find only a token mention: 'Brother! without the Guru (Holy Preceptor), the mortal obtain not liberation. You may inquire about this from the high and mighty -

*Refrain: No liberation is found without the Guru -
You may inquire about it even from Brahma and Narad.*

ਧਾਰਨਾ - ਬਿਨਾਂ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਾ ਹੋਵੇ,
ਪੁਛੋ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਾਰਦੇ ਨੂੰ।

'Brother! without the Guru's (Master's) guidance comes not illumination.' P. 59
ਭਾਈ ਰੇ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਈ॥

Unless and until there is Divine understanding and awakening, the mortal cannot achieve salvation -

'You can ask about this from Brahma, Narada and Vyas, the author of the Vedas.' P. 59

ਪੁਛਹੁ ਬ੍ਰਹਮੇ ਨਾਰਦੈ ਬੇਦ ਬਿਆਸੈ ਕੋਇ॥

Guru Sahib talks about great personages. As long as they were without the Guru (Holy Preceptor), they had no Divine Knowledge. Guru Sahib has made mention of Brahma and Narada. There are countless other examples also. There is mention of Sage Sukdev, the son of Sage Ved Vyas. About him Bhai Gurdas Ji writes that he became a recluse in his childhood. Upto the age of twelve years, it is childhood, and it was during this period that he renounced his home. At that time, his father said, "Son! you are still very small and young. What for are you going now?"

He said, "Father! I have complete

knowledge of my birth, not of just one birth but of hundred births. I have seen the torments and sufferings of previous births, and having seen them, now I do not want to become attached to the world, and I want to achieve the Supreme state of spirituality in this very birth." Vyas Ji said, "You are of tender age as yet."

He said, "How old was Dhruv? How old was Prehlad?"

Guru Sahib also has issued the following edict -

'As Dhruv and Prahlad did meditate on God, so do thou, O my soul, remember the Lord.'

P. 337

ਰਾਮ ਜਪਉ ਜੀ ਐਸੇ ਐਸੇ ॥

ਧੂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਜਪਿਓ ਹਰਿ ਜੈਸੇ ॥

How determined was Dhruv! We cannot even imagine the spiritual determination and faith he had. No man of today can think of imbibing such faith and determination. A small child faced the might of a whole kingdom. It is said that he was small. It is not a matter of age. There are persons who become old but even then their mind is not free from sensual sinful pleasures. On the other hand, there are some children, who are filled with non-attachment and renunciation as soon as they gain awareness. They are fortunate souls who carry with them the spiritual earnings of their previous births. So he (Sukdev) said, "Father! I have knowledge of my previous births. I am very much pained when I remember the experiences of my former births."

When we are in the mother's womb, the 'jeev' (individual self) hangs upside down. The remaining body is still

unformed. The sentience or consciousness is in the middle vein of the backbone. First, the backbone gets formed. In America, I had seen the human seed enlarged 4000 times. There appeared to be a worm in it. There was a backbone on which was a big head, from which the 'jeev' (self) is formed. It has awareness. That is called 'sukhmana vein'. Whether consciousness goes into 'sukhmana' now, or when the 'jeev' (self) is in the mother's womb, it gains knowledge of hundred births. In the mother's womb, the 'jeev' (self) cries out - 'O God! take me out of here. Now, I will meditate on the Name.'

In response to this comes the Divine voice - 'O brother! have you become a man for the first time? You have been incarnated as a human being many times, but every time, you have been -

'In enmity, strife, lust, wrath and attachment involved;

To falsehood, evil-doing, great greed and treachery attached.'

P. 267

ਬੈਰ ਬਿਰੋਧ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਮੋਹ ॥

ਝੂਠ ਬਿਕਾਰ ਮਹਾ ਲੋਭ ਯੋਹ ॥

ਇਆਹੁ ਜੁਗਤਿ ਬਿਹਾਨੇ ਕਈ ਜਨਮ ॥

You have wasted your life not once; you are untrustworthy. You got deluded because your absorption in God's Name was broken. On the strength of absorption in God's Name did you abide in the mother's womb -

'Lying in cavity of the womb was man in penance engaged, head downwards;

And with each breath, the Lord contemplated.'

P. 251

ਗਰਭ ਕੁੰਟ ਮਹਿ ਉਰਧ ਤਪ ਕਰਤੇ ॥

ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਸਿਮਰਤ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਤੇ ॥

But when he came out -

'At birth got he entangled with what he is

to forsake,
And the Bestower from his mind put away.'
P. 251

ਉਰਝਿ ਪਰੇ ਜੋ ਫੋਡਿ ਛਡਾਨਾ॥
ਦੇਵਨਹਾਰ ਮਨਹਿ ਬਿਸਰਾਨਾ॥

'As is the fire of womb within
So is the fire of Maya (Mammon) without.
The fires of worldly valuables and of the
womb are all the same. The Creator has set
agoing this play.' P. 921

ਜੈਸੀ ਅਗਨਿ ਉਦਰ ਮਹਿ ਤੈਸੀ ਬਾਹਰਿ ਮਾਇਆ॥
ਮਾਇਆ ਅਗਨਿ ਸਭ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਕਰਤੈ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇਆ॥

Both are equal. So when man is born—
'The Lord's love departs, greed attaches to
the child and Maya's (Mammon's) writ
begins to run.' P. 921

ਲਿਵ ਛੁੜਕੀ ਲਗੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਮਾਇਆ ਅਮਰੁ ਵਰਤਾਇਆ॥

Name-melody within man stops sounding. For a month and quarter, the Name-melody continues to sound within the infant. When the Name-melody comes, the baby moves his hands and feet, and when it ceases suddenly, he starts crying.

So Sukhdev said, "Respected father! I clearly remember everything because I had prayed - O God! do not let the veil of Maya (Mammon) fall on me. Restrain your Maya for sometime. So, owing to this, my absorption in God's Name did not cease. I remember hundred births of mine." His father said, "Can you narrate some events of your earlier births?" He said, "Yes! in one birth I was an ass and my master was very poor. I was still young when he started carrying bricks on me. I got nothing to eat. My back got bent like a bow. I got sores on my back. The crows came and pecked at my wounds even when I was alive. He made me work throughout the day, and at night, he left me on dung-heaps, where I ate elephant grass soiled

with dung. I became so weak that he sold me to a washerman for a rupee. He was also cruel like my former master. All day he carried clothes to the washing place, and from there back home. I used to eat grass from thorny hedges. Thorns made my nose septic and suppurate. I became extremely weak. On the way there was a marsh. One day, he made me enter it. I got caught in it. As he tried to pull me out, I got more and more immersed in it. At last, he left me there and took away the bundle of clothes from my back. There was a foot-track. People started crossing the marsh by treading on my back. I went further down into the slough. Only my mouth was left outside. The crows ate up my eyes. I felt very miserable. Mud entered my mouth and nose and at last I died suffering intense pain. I remember all those sufferings, and so I cannot remain here with you. I will go and meditate on God's Name." He said, "Go then!"

For 36 years, he practised Divine Name meditation. He practised *Hath Yoga* (a type of yoga involving austerities). He started raising his breath to the *Dasam Dwar* (Tenth Door). One is going into this stage with the help of the Name Divine, and the other is through the practice of *Hatha Yoga*. There is a difference between the two. He, who goes into the Tenth Door with the help of breathing exercises, can neither attain purity of mind, nor peace. He, who reaches this stage through Divine Name contemplation, attains Supreme peace and bliss. He can go into deep meditation even for a period of six months at a stretch. Sukdev's hair grew so long that they spread on the earth. Birds and

animals made nests in them and hatched their eggs.

Once some child companions of a holyman remarked - 'This Sukdev Sage is without a Guru (Holy Preceptor). He can never attain to the Lord. He will not get joy and peace either.' Sukdev heard this. Truly had he not attained joy and peace even after 36 years of Divine Name contemplation. At last he came to his father.

He said, "Respected father! I have not attained joy and peace which I ought to have. Although I have practised so much Divine Name contemplation, and acquired countless miraculous powers, yet joy and peace still eludes me."

He said, "Son! you are without a Guru (Holy Preceptor) as yet and therefore, you cannot attain joy and peace."

He said, "Then whom should I adopt as my Guru (Holy Preceptor)? You should become my Guru." Vyas Ji said, "You will not be able to get rid of your filial feeling. So, when there is fatherly feeling, there cannot be devotion for a Guru in you. Therefore, if you wish to adopt a Guru, go to King Janak." When Sukdev Sage went to King Janak, he was holding his court. A case of robbers was presented before him. They had committed several murders. King Janak sentenced them to death at once. He thought in his mind that King Janak was a violent man and so came back. But nobody can understand the ways and deeds of the Guru (Holy Preceptor).

When Bisambhav Dass's son came into the Tenth Guru's Court, at that moment, Guru Sahib was making a falcon eat up a

living quail. He was deluded. He said, "This Guru (Holy Preceptor) is of a violent nature. He has made a hawk eat up a living quail."

So, in the same manner, Sage Sukdev was deluded. He came back because he resorted to reasoning. On the way back, he met Narada who said to him, "Sukhdev! you have criticized a *Brahmgyani* (one who has attained to the Ultimate Spiritual Reality). As a result, your six arts or skills of non-attachment or renunciation will be destroyed. One art of renunciation is acquired after the sufferings and torments of several births. Non-attachment or renunciation is not cultivated easily. Only by good fortune recorded on the brow does one cultivate renunciation. The whole world hears this, but only a rare one is filled with renunciation, whose heart is stricken with love for God, who gets up early in the morning and sits down to meditate on God's Name to -

'Find union with the Lord from whom art thou separated.' P. 1371

ਜਾ ਕੇ ਸੰਗ ਤੇ ਬੀਛੁਰਾ ਤਾ ਹੀ ਕੇ ਸੰਗਿ ਲਾਗੁ ॥

So, at that time, he did not agree with Narad. Narad thought - 'All his effort and labour will go waste for he had criticized a *'Brahmgyani.'* So going ahead, he changed his form. Assuming the form of an old man, he started throwing sand into a river with a basket. Sage Sukdev watched while sitting under a tree. After a couple of hours the old man also came under the tree.

(... to be continued)

Why not contemplate the Lord?

Sant Waryam Singh Ji
English Translation: Prof. Beant Singh

(Continued from P. 83, issue Oct., 2011)

He always acts cleverly and cunningly. Sixth is bewilderment or mental restlessness. Man neither listens to Gurbani singing, nor meditates on the Name Divine. If he does 'path' (reading or reciting Gurbani), he does not do it calmly. He recites Jap Ji Sahib in parts of four 'pauris' (stanzas) at one time, and four at another, that is, in a haphazard manner. After reciting the follow verses from *pauri* 36 -

'Inexpressibly beautiful is the (speech) manifestation of the sphere of spiritual endeavour.

Incomparable, beggaring description is what is forged therein.

To attempt to speak of it would leave man speechless.

And only ashamed of his rashness.

[That is, he who attempts to describe shall repent afterwards.]

P. 8

ਸਰਮ ਖੰਡ ਕੀ ਬਾਣੀ ਰੂਪੁ ॥

ਤਿਥੈ ਘਾੜਤਿ ਘੜੀਐ ਬਹੁਤੁ ਅਨੁਪੁ ॥

ਤਾ ਕੀਆ ਗਲਾ ਕਬੀਆ ਨ ਜਾਹਿ ॥

ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਪਿਛੈ ਪਛੁਤਾਇ ॥

- he comes back to *pauri* 12 beginning with - 'Inexpressible is the state of faith; whoever attempts this, shall in the end regret his rashness.' It is because he is mentally perturbed or baffled.

Seventh is concern for public opinion or social approval.' If I do this deed what will be the people's reaction? They will say this or that, good or bad.' Fifth is remaining involved in sinful sensual

pleasures and evils. The thought comes into the mind - let us go to such and such place; the scenery there is very beautiful; it is a very beautiful place; such and such person has a melodious voice; he sings very well; let us prepare that dish; it is very delicious; let us bring that scent; it is very pleasing. This is called love for pleasures. This too falls under *rajoguni* (passion and emotion) tendency.

Then there is *satoguni* (good and virtuous) tendency. It has very good characteristics. On their basis is practised Divine Name meditation. It consists of generosity, calmness, non-attachment, reflection, disinterestedness and company of the holy. Love for holy company rises in the heart. There is a strong desire for self-reflection or contemplation. Man is resolved to follow the path of truth. There is love and devotion for the Satguru (Perfect and true Holy Preceptor) in order to attain self-absorption or realization, and there is an earnest endeavour for achieving absorption in and union with the Lord Creator. When, after confining the five tendencies in these three attributes, man does self-introspection, his concentration of mind becomes firm and steady. When mind's concentration becomes firm and steady, it has three things. The object of contemplation is clearly before him. But there is 'trikuti' (middle of the forehead just above the eyebrows) which cannot be broken. One is 'dhiata' (contemplator), the

other is *'dhian'* (contemplation), and the third is *'dhay'* (object of contemplation). After that, when man starts getting absorbed in Divine contemplation for three hours at a stretch, it is called *'smadhi'* (deep contemplation, or trance). When you draw your mind's concentration for *'smadhi'* (deep contemplation or trance), first give up the five elements, then give up 25 *'prakritis'* (dispositions or temperaments), five *'praans'* (life breaths), five motor organs, five sense organs, and then, after giving up the mind, you should continue rising slowly, pass through the intellect, the heart, the sense of ego, and then offer salutations to the True Guru, offer your head at his feet, become absorbed in Him, and merge in your soul form. *'Smadhi'* is a thing of experience. The saints know this. In this state all the three bodies - *'sathool'* (material), *'suksham'* (subtle body; the collection of mind, intellect, five praans, five motor organs, and five sense organs) and *'karan'* (that imaginary body of the dreamless state in which sensual desires disappear, and only pride and ego are left) - are abandoned and the saints can see manifestly that they have passed through them.

Then, after passing through the three states - *'jagrat'* (waking), *supan* (dreaming) and *'sakhopat'* (dream-free sound sleep) - man occupies the *'turia awastha'* (fourth and final stage of spiritual bliss or beatitude). After getting purified of *'rajo'* (passion and emotion), *tamo* (darker and evil urges) and *sato* (goodness and virtue) and then rising above the five veils of food, breath, mind, science and joy, man considers himself an enlightened soul and

becomes absorbed in meditation. This is called *'smadhi'* (deep contemplation, or trance). This *'smadhi'* (deep contemplation, or trance) too is of five kinds. First is called *'savikalp smadhi'* (with thoughts and ideas). It is done in two ways. One is held with self-reflection; the other is held by hearing the Name-melody. One is called *'sagarbh'*, the other is called *'agarbh smadhi'*. The *'smadhi'* held by listening to the Name-melody or 'holy word' is called *'sagarbh samdhi'*. The one held with self-reflection or introspection is called *'agarbh samdhi'*, which is without the *'shabad'* (holy word). Both these are *'savikalp smadhis'*. Above this is *'nirvikalp smadhi'*, in which there is no thought or idea crossing the mind. It is with a feeling of devotion that the devotee becomes absorbed in the Lord Creator. Coming to this state, he becomes poised in it. He forgets himself and *'trikuti'* (three attributes of Maya) is annulled. Holy congregation! beyond this *'smadhi'* is *'Sehaj Smadhi'* (spontaneous meditation). In this state, the devotee forgets love and enmity, anger and grief, pain and pleasure, action and inaction, auspicious and inauspicious, morality and immorality, profit and loss, friend and foe, I-you-he, today and tomorrow. Forgetting death and countless friends and enemies, he sees God pervading everywhere. In him, there is neither bondage, nor birth, nor liberation, nor sin and nor virtue. Giving up all the mental inclinations and complexities or intricacies - the perplexity of knower, knowledge and what is worth-knowing, contemplator, contemplation and the object of contemplation, the vista and the visible, he becomes absorbed in the sense or feeling that there is only God and none else. This

is called 'Sehaj Samadh' (spontaneous meditation). This 'smadhi' (deep contemplation) is attained with self-reflection or introspection. He alone knows its relish and pleasure, who has attained it.

'Tranquil meditation, ecstasy have the mind occupied -

The joy of this to none is known, other than he that has it.' P. 106

ਸਹਜ ਸਮਾਧਿ ਲਗੀ ਲਿਵ ਅੰਤਰਿ
ਸੋ ਰਸੁ ਸੋਈ ਜਾਣੈ ਜੀਉ ॥

The mind is absorbed in tranquil meditation. Just as the jet of oil falls without any break, similarly, the mind is intently and continuously occupied in profound meditation where there is neither I nor you, neither past, present or future; if there is anything in this state that is 'self realization'. Only the 'self' exists, and none else. Getting absorbed in God and realizing the self, he sees everything. That is called 'anhad sunn'. Such things occur in Gurbani -

'What are those devoted to or imbued with the Unattributed Being like?'

P. 943

ਅਨਹਤ ਸੁੰਨਿ ਰਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ॥

Since it is not known, it cannot be guessed of which place Guru Sahib is talking about. All these are about 'Turiya', the 'Fourth state' transcending the three qualities of Maya. Such is the Guru's edict -

Refrain: Of what kind are they who are imbued with the Unattributed Being or the Imperishable Lord.

ਧਾਰਨਾ - ਰੱਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ਅਨਹਤ ਸੁੰਨ -2, 2.
ਅਨਹਦ ਸੁੰਨ ਰੱਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ -2, 2.
ਰੱਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ਅਨਹਤ ਸੁੰਨ.....।

'All talk of the Unattributed Absolute. Wherefrom may this immortal Unattributed

Being be attained?

What are those devoted to or imbued with the Unattributed like?' P. 943

ਸੁੰਨੋ ਸੁੰਨੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥

ਅਨਹਤ ਸੁੰਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਹੋਈ ॥

ਅਨਹਤ ਸੁੰਨਿ ਰਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ॥

Of what kind are they? Guru Sahib says -

'Like to Him who is their origin.' P. 943

ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸਹੀ ਜੈਸੇ ॥

They merge with their source. Holy congregation! every drop of rain water falling into the stream or river finally joins the sea, its source. First, with the heat of the sun vapours rise from the sea, become clouds which are carried away far and wide with the wind. They rain somewhere, the rain drops become a stream and then a river which after a long journey, falls into the sea, its SOURCE. So the 'jeev' (man, soul) -

'He whom thou didst consider separate from thyself

As from the world thou didst turn away,

Was thy ownself.'

P. 1369

ਸੋਈ ਫਿਰਿ ਕੈ ਤੂ ਭਇਆ ਜਾ ਕਉ ਕਹਤਾ ਅਉਰੁ ॥

becomes absorbed in this realization. To such a one Guru Sahib says -

'What are those devoted to or imbued with the Unattributed like?'

Like to Him who is their origin.'

P. 943

ਅਨਹਤ ਸੁੰਨਿ ਰਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ ॥

ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸਹੀ ਜੈਸੇ ॥

Their visible form is certainly human, but we don't believe anybody. However, Guru Sahib says - 'Have faith'. In simple words, he says -

Refrain: Like the Master are they who forget not the Name....

ਧਾਰਨਾ - ਸਾਂਈ ਹੀ ਵਰਗੇ ਨੇ,

ਵਿਸਰੇ ਨਾ ਨਾਮ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ -2, 2.

Blessed are they, who do not forget the Name Divine, what are they like?

'What are they like who forget not the Name? They are like the Lord.

Know that there is absolutely no different between the two.' P. 397

ਜਿਨਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ॥
ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੁਲਿ ਸਾਂਈ ਜੇਹਿਆ॥

Such holy persons are merged in God Himself.

'All talk of the Unattributed Absolute.

Wherefrom may this immortal Unattributed Being be attained?

What are those devoted to or imbued with the Unattributed like?'

These are subject neither to birth nor death, nor do they transmigrate -

By the Guru's guidance their self they instruct, O Nanak.' P. 943

ਸੁੰਨੋ ਸੁੰਨੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ॥

ਅਨਹਤ ਸੁੰਨੁ ਕਹਾ ਤੇ ਹੋਈ॥

ਅਨਹਤ ਸੁੰਨਿ ਰਤੇ ਸੇ ਕੈਸੇ॥

ਜਿਸ ਤੇ ਉਪਜੇ ਤਿਸਗੀ ਜੈਸੇ॥

ਓਇ ਜਨਮਿ ਨ ਮਰਹਿ ਨ ਆਵਹਿ ਜਾਹਿ॥

ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਮਨੁ ਸਮਝਾਹਿ॥

They neither take birth nor die.

'Both above birth and death are the philanthropic persons who come to do good to others.' P. 749

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹਰੂ ਮਹਿ ਨਾਗੀ

ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ॥

When this is the state, there is no death or sense of time. There is perfect equanimity. They seat themselves in the 'sat' (truth), 'chit' (intellect), 'anand' (bliss) form (epithets for God) that is called 'So dar' (The Divine Portal), 'Nijj saroop' (God's own Form or Aspect). There they sit absorbed in God; that is called 'Thir Ghar' (Abode of poise). In this state of absorption in God, the gods of all the universes acclaim them and honour them. When,

through mind's contemplation, such a one embarks on his spiritual journey daily, he reaches the stage, where he need not do this everyday. He remains continuously absorbed in God day and night. This is described in two ways. It is done through reflection as well as through Divine Word contemplation.

Through Divine Word contemplation path very many things come to be both seen and heard. On the other hand, through reflection, by imbibing faith slowly and steadily, that stage (of absorption in God) is attained. At one place occurs the following edict -

(Just as) The lamp burning without oil attracts the black bees.

ਦੀਪਕ ਜਾਰ ਬਿਨ ਤੇਲੇ ਭਉਰ ਦੇਖ ਲਪਟਾਨੇ।

Here is mentioned that stage -

Seeing the Divine Light revealed within this self the viewers are charmed.

Saith Nanak: Then man's light or soul merges with the Supreme Light or Soul and he becomes the Lord's image.

P. 57, Praan Sangli

ਇਹ ਘਟ ਭੀਤਰ ਜੋਤ ਪਰਗਾਸੀ ਦੇਖ ਲੋਇ ਉਰਝਾਨੇ॥

ਨਾਨਕ ਜੋਤ ਰਲੀ ਸੰਗ ਜੋਤਹਿ,

ਤਬ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟਾਨੇ॥

At that time, man's light or soul merges in the Supreme Light or soul. All the gods come to acclaim him. In Sri Guru Granth Sahib occurs a 'shabad' (hymn). In it has been described in detail which gods come on their different vehicles - who comes on the elephant and who on the mouse. All the gods are mentioned there.

'Keeping the nine doors shut man remains in mental equipoise,

And he abides in the Lord's own Tenth home.

Thus are annulled sins of millions of births,

And his soul easily abides in joy and peace.'

P. 57, Praan Sangli
 ਨਉ ਦਰ ਮੂੰਦ ਕਾਇਆ ਸਮ ਰਾਖੈ,
 ਦਸਵੈ ਸਸ ਘਰਿ ਸਹਜ ਬਸੈ ।
 ਕੋਟ ਜਨਮ ਅਘ ਸਭ ਕਾਟੈ,
 ਸੁਖ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਸਹਿਜ ਰਸੈ ।

The sins of multiple births are destroyed.

*'In the gold mansion with beds of pearls,
 O Nanak, the heart lotus blooms.'*

P. 57, Praan Sangli

ਕਨਿਕ ਮੰਦਰ, ਰਤਨ ਕੀ ਸਿਹਜਾ,
 ਨਾਨਕ ਕਵਲ ਪ੍ਰਗਾਸਿ ਹਸੈ ॥

It is such a beautiful place that is beyond description. There are beds of pearls in a golden temple where the exalted soul enjoys the ecstasy of tranquil meditation.

*'The seed-formula having been absorbed in the mind,
 This does not let it wander.
 I have reflected deeply with all the sense organs.
 The five thieves, I have slain with the Lord's Name.
 All my doubts have been burnt to ashes.
 Saith Nanak: Then has my mind become fearless.'*

P. 57, Praan Sangli

ਮਨੁਆ ਅਨ ਤਨ ਜਾਨ ਨ ਦੇਈ ॥
 ਬੀਜ ਮੰਤੁ ਚੀਨਿ ਮਤਿ ਲੇਈ
 ਸਭ ਇੰਦ੍ਰੀ ਕਉ ਖੋਜਿ ਬੀਚਾਰੈ
 ਤਸਕਰ ਪੰਚ ਸ਼ਬਦਿ ਸੰਘਾਰੈ,
 ਸਹਸਾ ਜਾਲ ਕਰੇ ਸਭ ਛੋਈ
 ਨਾਨਕ ਤਬ ਅਨਭੈ ਮਤਿ ਹੋਈ ॥

All the doubts are burnt to ashes -
*'The lake of Absolute Absorption in the inner cave becomes filled with a thousand lotuses attracting black bees.
 The body home becomes a beautiful picture gallery.
 Lightning does shine, Name-nectar does rain, and met is smiling the unique Lord.
 Saith Nanak: When this essence I realized, manifested was the unique sun-bright Lord.'*

Breathing through the Sukhmana (Pingla on the right and Ida on its left) I have obtained Divine Knowledge.

Amrit (Nectar) rains thee which I have drunk to Satiesty,

And got absorbed in the inner cave of the self.'

P. 57, Praan Sangli

ਸਰਵਰ ਸੁੰਨਿ ਬਨੇ ਸਹੰਸਦਲ ਭਵਰ ਗੁਫਾ ਮਗਨਾਨੇ ।
 ਅਤਿ ਚਿਤ੍ਰੁ ਸਾਲ ਬਨੀ ਮਹਿਲੀ ਬਰ
 ਜਹਾਂ ਤਹਾਂ ਸਮਾਨੇ ।

ਝਿਲਮਿਲ ਦਾਮਨੀ, ਰਿਮਝਿਮ ਬਰਸੈ,
 ਹਸਿ ਪ੍ਰਭ ਮਿਲੈ ਨਿਰਾਰਾ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਜਬ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰਿਆ
 ਤਬ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਭਾਨ ਨਿਰਾਰਾ ॥

ਬੰਕ ਨਾਰ ਕੈ ਅੰਤਰਿ ਜਾਇ
 ਪਛਮ ਦਿਸਿ ਕੀ ਸਭ ਸੁਧ ਪਾਇ ॥

ਨਿਝਰ ਝਰੈ ਜਲ ਪੀਵੈ ਅਘਾਇ
 ਭਵਰ ਗੁਫਾ ਕੈ ਘਾਟਿ ਸਮਾਇ ॥

ਪੰਨਾ - 57, ਪ੍ਰਾਣ ਸੰਗਲੀ

'Becoming liberated by getting charmed by the heart lotus,

Nanak has realized the Supreme Essence.

Within and without is the Unattributed Absolute,

In the three worlds too pervades the unattributed Absolute.

Whoever realizes this void in the fourth state, Evil and good has transcended.

Whoever realizes the mystery of the void pervading all beings,

Is image of the Primal Supreme Being, the immaculate Divine Entity.'

P. 943

ਹੋਏ ਮੁਕੰਦ ਕਮਲ ਲਪਟਾਨਾ

ਤਾ ਨਾਨਕ ਪਰਮ ਤਤ ਤਬ ਜਾਨਾ ।

ਅੰਤਰਿ ਸੁੰਨੰ ਬਾਹਰਿ ਸੁੰਨੰ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੁੰਨ ਮਸੁੰਨੰ ॥

ਚਉਥੇ ਸੁੰਨੈ ਜੋ ਨਰੁ ਜਾਣੈ ਤਾ ਕਉ ਪਾਪੁ ਨ ਪੁੰਨੰ ॥

ਘਟਿ ਘਟਿ ਸੁੰਨ ਕਾ ਜਾਣੈ ਭੇਉ ॥

ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ॥

From where do we get this idea?

'Obtaining Divine comprehension from the True Guru, the mortal abides within the Lord's True Home in the state of unbroken trance.

Nanak, within him resounds the immaculate music of the Name and he merges in the Lord's

True Name.'

P. 1038

ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਪਾਏ ਵੀਚਾਰਾ
ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਸਚੇ ਘਰ ਬਾਰਾ॥
ਨਾਨਕ ਨਿਰਮਲ ਨਾਦੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ
ਸਚੁ ਰਾਮੈ ਨਾਮਿ ਸਮਾਇਦਾ॥

*'Within the fortress is the cave of Tenth Gate,
Lord's Home place.*

*By His order, the Lord of will has established
nine apertures to the body-house.*

*The Incomputable and Infinite Lord abides in
the Tenth Gate.*

*The unseeable God of Himself reveals His
ownself.'*

P. 1033

ਭੀਤਰਿ ਕੋਟ ਗੁਫਾ ਘਰ ਜਾਈ॥
ਨਉ ਘਰ ਥਾਪੇ ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ॥
ਦਸਵੈ ਪੁਰਖੁ ਅਲੇਖੁ ਅਪਾਰੀ ਆਪੇ ਅਲਖੁ ਲਖਾਇਦਾ॥ਅੰਗ
- 1033

*'The Divine effulgence in splendour shines,
without moon or stars,*

*Without sun rays or lightning flashing in the
sky.*

*I am describing that ineffable state, which has
no sign and outline and where the Lord,
pleasing to the mind, is fully pervading.' P .
1033*

ਝਿਲਮਿਲ ਝਿਲਕੈ ਚੰਦੁ ਨ ਤਾਰਾ॥
ਸੂਰਜ ਕਿਰਣਿ ਨ ਬਿਜੁਲਿ ਗੈਣਾਰਾ॥
ਅਕਥੀ ਕਥਉ ਚਿਹਨੁ ਨਹੀ ਕੋਈ
ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਮਨਿ ਭਾਇਦਾ॥

Holy congregation! he who attains to this state is said to have attained spontaneous and tranquil meditation. The trance continues whether the eyes are closed or open. So, engrossed in such a tranquil meditation, Saint Namdev Ji, oblivious of past, present and future, death, I and you, was sitting in this state.

On that day, the sun had risen quite high. He closed his eyes and his mind again went into 'atam-ras', (Literally joy of self. Implies complete absorption of the

self in ecstasy of devotion) or spiritual joy.

We claim to be 'Khalsa' (the Pure) without any justification. We just put on yellow or black robes, keep beard and put on a sword, and when asked: Who are you? we say: 'Sir, I am a Khalsa.' But Guru Sahib says - 'Are you even remotely like a Khalsa?' The state of being a 'Khalsa' (the Pure) is not so close -

*'The true Khalsa is one who experiences the
ecstasy of self-realisation.*

There is no difference among God, I and him.'
(Sarb Loh Granth)

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ, ਸੋ ਹੈ ਖ਼ਾਲਸ ਦੇਵ॥
ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਮੋ ਮਹਿ, ਤਾਸ ਮਹਿ, ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ॥

I am also a Khalsa.

*'The Khalsa is fashioned in my own
characteristic image.*

In the Khalsa do I abide.'

(Sarb Loh Grath)

ਖ਼ਾਲਸਾ ਮੇਰੋ ਰੂਪ ਹੈ ਖ਼ਾਸ॥
ਖ਼ਾਲਸੇ ਮਹਿ ਹੋ ਕਰੋ ਨਿਵਾਸ॥

Guru Sahib keeps the Khalsa close to his self. It is a state of utter extinction, where nothing is left. That is why, Guru Sahib says -

*'Accept thou death first, abandon the hope of
life, and be the dust of the feet of all, then
alone come thou to me.'*

P. 1102

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣੁ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛਡਿ ਆਸ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ॥

Living in egoism and attachment, you cannot attain to the state of the Khalsa (the Pure). You have to die and efface yourself. Man asks - 'Sir, by giving up or offering my body?' Guru Sahib says - 'Brother, after body, you will still be left with your 'suksham shreer', 'karan shreer', 'antashkaran' (inner self) thoughts and deeds; you won't die. If you are to destroy

anything, then destroy your ego, the 'I-ness' within you. I have not to destroy your body; I have to destroy only your ego, your sense of I-ness and attachment, otherwise, what will become of your family?'

When 'hauemein' (ego or I-ness) is destroyed, man attains spontaneous tranquil meditation. On that day, Namdev Ji's consciousness rose again and again. The sun had risen, but Namdev Ji had not woken up as yet even though the clock had struck ten.

A devotee named Jado used to attend Namdev Ji's holy congregations. Suddenly, death struck him and he died. His friends and relatives were carrying his dead body to be cremated. His wife too used to accompany him to the holy congregations. She was just 22 years old. Decked in ornaments etc. for the purpose of committing 'sati' as she was about to pass by Saint Namdev Ji, she said to herself - 'After sometime, my body too will be reduced to ashes.' She said to her relatives, 'Kindly stop for a while. Let my pay obeisance to the holyman. It is my great good fortune, that today the holyman is sitting here.' So telling them to stop there, she herself went to pay obeisance to the holyman. Namdev was sitting in a state of tranquil meditation free from any thoughts and ideas. It is not emptiness or void like that of the sky. There aren't any thoughts, but otherwise there is everything, the mind being engrossed in Divine Name contemplation. It was such a state of exaltation in which, sometimes, he opened his eyes, and sometimes he closed them. He could not rise from that tranquil

meditation and ecstasy. With eyes overflowing with Name elixir, Saint Namdev looked towards that woman, when the jingling sound of her ornaments fell into his ears. From his tongue came out a blessing in a low tone - 'Daughter! may you enjoy marital bliss!' Holy congregation! he said these words - 'Enjoy the bliss of married life.' At that time, who was abiding on his tongue? It was not Namdev who uttered these words, but God Himself. Such is the edict -

Refrain: God Himself does abide on the tongue of His saints.

ਧਾਰਨਾ - ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਹੈ, ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਉਤੇ -2, 2.

'The Lord on the tongue of the holy abides. To God's devotees is Nanak a humble slave.'
P. 263

ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਬਸਹਿ ਸਾਧ ਕੀ ਰਸਨਾ ॥

ਨਾਨਕ ਜਨ ਕਾ ਦਾਸਨਿ ਦਸਨਾ ॥ ਅੰਗ - 263

So sitting on his (Saint Namdev's) tongue, God spoke out, "Daughter, may you enjoy the bliss of married life!" The woman paid obeisance and said, "O revered saint! I want to make a submission. Kindly open your eyes." Namdev Ji opened his eyes. She said, "Sir! you have made the utterance - enjoy the bliss of married life.' As she said this, tears flowed from her eyes. Namdev Ji asked why she was weeping. She replied, "Sir! my husband is going on that hearse. He was your devotee. His name was Jado. But it is in your congregations that I have heard this edict -

*Refrain: The moon can be destroyed
But the saint's utterance cannot be evaded.*

ਧਾਰਨਾ - ਭਾਵੇਂ ਚੰਦਰਮਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਵੇ,
ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਬੋਲ ਨਾ ਟਲੇ -2, 2.

'Mother mine! True is God and true is His saint.'
P. 1204
ਮਾਈ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਹਰਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਤਿ ਸਾਧਾ॥

God as well as His beloved saints are true -

'The word, which the Perfect Guru has uttered, that I have firmly tied to my skirt. Night and day and the stars shall all be destroyed.....'
P. 1204
ਬਚਨੁ ਗੁਰੂ ਜੋ ਪੂਰੈ ਕਹਿਓ ਮੈ ਛੀਕਿ ਗਾਠਰੀ ਬਾਧਾ॥
ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਨਖਿਅਤੁ ਬਿਨਾਸੀ.....॥

Sun and moon shall all be destroyed -
'Night and day and the stars shall all be destroyed;
So shall sun and moon.
Mountains, the earth, water and air shall vanish -
The word of the holy alone shall eternally last.
Destroyed shall be the egg-born, placenta-born, the atmosphere-born and perspiration-born.
Destroyed shall be the four Vedas and the six Shastras,
Immutable shall alone be the word of the holy.
Destroyed shall be the qualities of energy, sloth and intellect.
All that is visible shall be destroyed -
The word of the holy alone shall be limitless.
He alone is real; all existence His visible play;
By no device attainable,
Saith Nanak: By union with the Master attained.'
P. 1204
ਨਿਸਿ ਬਾਸੁਰ ਨਖਿਅਤੁ ਬਿਨਾਸੀ ਰਵਿ ਸਸੀਅਰ ਬੇਨਾਧਾ॥
ਗਿਰਿ ਬਸੁਧਾ ਜਲ ਪਵਨ ਜਾਇਗੋ ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ॥
ਅੰਡ ਬਿਨਾਸੀ ਜੇਰ ਬਿਨਾਸੀ ਉਤਭੁਜ ਸੇਤ ਬਿਨਾਧਾ॥
ਚਾਰਿ ਬਿਨਾਸੀ ਖਟਹਿ ਬਿਨਾਸੀ ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਨਿਹਚਲਾਧਾ॥
ਰਾਜ ਬਿਨਾਸੀ ਤਾਮ ਬਿਨਾਸੀ ਸਾਤਕੁ ਭੀ ਬੇਨਾਧਾ॥
ਦ੍ਰਿਸਟਿਮਾਨ ਹੈ ਸਗਲ ਬਿਨਾਸੀ ਇਕਿ ਸਾਧ ਬਚਨ ਆਗਾਧਾ॥
ਆਪੇ ਆਪਿ ਆਪ ਹੀ ਆਪੇ ਸਭੁ ਆਪਨ ਖੇਲੁ ਦਿਖਾਧਾ॥
ਪਾਇਓ ਨ ਜਾਈ ਕਹੀ ਭਾਂਤਿ ਰੇ ਪ੍ਰਭੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਲਾਧਾ॥

She said, "Sir! you yourself say while

discoursing in the holy congregation that a saint's utterance never goes in vain. It is never fruitless.' In the Guru's abode, during the time of Seventh Guru Sahib, there was a holyman or saint named Bhai Godariya. He used to live with Bhai Gaura who was the son of Bhai Bhag. Bhai Gaura became annoyed with a servant and started belabouring him. Bhai Godariya watched him beating the poor servant. He was at that time grinding grain for the horses. Sitting there, he started saying - 'Why are you beating the servant? Why have you become so bloated (i.e. proud and arrogant)?' Bhai Gaura stopped beating the servant. But after sometime, he got sick with flatulence. This frightened him and coming to Bhai Godariya he said with folded hands, "Brother! now you better leave this place. Your words are like unfailing arrows. You said to me -why are you bloated or puffed up? As a result, I got afflicted with flatulence. Kindly cure me somehow or the other." Bhai Godariya took a pinch of flour from his hand-mill and gave it to Bhai Godrayia directing him to take it with water. After taking it with water, he became hale and hearty.

Bhai Godariya went home. All the time, he was busy practising Divine Name meditation. All the time he was in a state of high exaltation. He did not talk to anyone. One day, his family sent him to the fields to pull out mustard plants. But they did not send him food through out the day. It was evening and he was still pulling out plants. An acquaintance came to see him and said, "Bhai Godariya! what are you doing?" He said, "I am pulling out the roots of the family." In a week, all the

members of his family died. He was left alone and idle. He said, "Now I shall go wherever I like." Holy men have neither any love nor any malice in them. He went ahead. A woman came to him and requested him to have meals. He accepted the invitation. The woman served him food, but she happened to put excessive chilly powder in curd. He felt its bitterness on his tongue. The woman helped him wash his hands. After offering 'ardas' (Sikh prayer), he said casually, "O snake-bitten, you put too much of chilly powder in the curd." The very next day, she was bitten by a snake and died. Such is the power of the saints' utterance made spontaneously.

So that woman (Jado's wife) said to Namdev Ji, "Sir, you have made the utterance that I may enjoy marital bliss." Namdev Ji started thinking that he had made the utterance thoughtlessly. He descended from the state of exalted contemplation. He started thinking, "What should I do now? I made the utterance spontaneously." When his vexation started increasing from within him came a voice, "It was not you who spoke. It was I who spoke from your inner self. Why are you feeling troubled for nothing? I want you to be praised and glorified. Get up, utter 'Ram' (God's Name) and holding her husband by the shoulders raise him from the hearse." So the 'Inner voice came'. Holy congregation! Where there is no thought in the mind, it is God who speaks

-

'Through obedience to His Ordinance and Will.

Saith Nanak: This blessing too is pre-ordained.'

P. 1

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥

It is God's writ that runs. Namdev Ji got up and holding Jado by the shoulder said, "Stand up, O pious man! utter 'Ram, Ram' (God's Name)." At this Bhai Jado got up as if he were sleeping." The news of this miraculous happening spread throughout the city. Holy congregation! such things are very annoying to backbiters and slanderers. They told king Salem Shah about it. He was from the dynasty of Sher Shah Suri. He was a very cruel ruler. They complained, "Nawab Sahib! Look! what is happening in your kingdom! An infidel (non-believer in Islam) is bringing dead persons to life. Your majesty! if this is not checked, it will be a great blasphemy. This Namdev is a very wrong type of man. He is a great charlatan." So they poisoned the king's ears against Namdev Ji. They further said, "People say about him that he turned the face of the temple. Now he has revived a dead man. God built his shed. All this is hypocrisy." So they poisoned the king's ears because such persons are always inimical to saints and holy men. Such is Guru Sahib's edict -

Refrain: The slanderers bear enmity to the saints,

They cultivate love and affection for the sinners.

Here and hereafter, they attain not peace,

They come and go again and again.

The slanderers bear enmity to the saints.

Never is their desire stilled,

And they are ruined by duality.

The slanderers bear enmity to the saints.

The faces of those slanderers are blackened

In that True Court of the Lord.

The slanderers bear enmity to the saints.

Nanak, without the Name

Man finds refuge neither at this shore nor at the yonder one.'

ਧਾਰਨਾ - ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਵਦੇ -2, 2
 ਦੁਸਟਾਂ ਨਾਲਿ ਸੋਹੁ ਪਿਆਰੁ -2, 2.
 ਅਗੈ ਪਿਛੈ ਸੁਖ ਨਹੀ, -2, 2.
 ਮਰਿ ਜੰਮਹਿ ਵਾਰੋ ਵਾਰ -2, 2.
 ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਵਦੇ -2, 2.
 ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਦੇ ਨਾ ਬੁਝਈ 2, 2.
 ਦੁਬਿਧਾ ਹੋਇ ਖੁਆਰੁ -2, 2.
 ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਵਦੇ -2, 2.
 ਮੁਹ ਕਾਲੇ ਤਿਨਾ ਨਿੰਦਕਾ,
 ਤਿਤੁ ਸਚੈ ਦਰਬਾਰਿ -2.
 ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵੈਰ ਕਮਾਵਦੇ -2, 2.
 ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਵਿਹੁਣਿਆ,
 ਨਾ ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰਿ -2.

Such persons forge friendship with evil souls, while they naturally bear enmity towards with the noble souls who are always up and doing to do good to the people of the world and to liberate them from the messengers of Death. The envious people, out of jealousy, instigated the king against Namdev Ji. At this, the king asked, "What? Is this so?" In the meantime news came of the death of the king's best cow. The king exclaimed, "What? Has our cow died? We shall test Namdev right now. If he can revive a dead man, then he can very well revive our dead cow. How dare he indulge in blasphemy by bringing a dead man back to life!" He ordered at once, "Go and bring Namdev bound in chains." The soldiers went and brought Namdev in handcuffs. Sant Gyaneshwar and his whole group accompanied him. They were wondering as to what crime Namdev Ji had committed for which he was being taken handcuffed. He did nothing except Divine Name meditation and God's devotional worship. He said nothing ill to anyone. "The saints speak no evil to anyone. They speak only about the

truth. Brothers! what is being to done to Namdev Ji is wrong and unjust", they remarked. Guru Sahib too had said -

*'Kaliyuga (Dark age of evil according to Indian cosmology) is turned knife, rulers butchers:
 Righteousness on wings is flown.'*

P. 145

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥

He had stated the truth. Guru Sahib advises even the king to do justice.

"The king's vow is to dispense justice" (P. 1240). His job is to dispense justice. The saints bear enmity to none. Even then they are harassed by kings and rulers. When the soldiers went to arrest Namdev Ji, they treated him very harshly. Seeing the mood of the king, the subordinates behave ten times more cruelly. After arresting the person, they start beating him needlessly. When the soldiers are simply ordered to arrest a person, they bring him beating him soundly. So Namdev Ji was presented in king Salemsah's court insultingly, and he spoke very rudely to him -

*'Said the Sultan: Listen, thou Nama:
 Let me see the doing of thy Rama (God).'*

P. 1165

*ਸੁਲਤਾਨੁ ਪੁਛੈ ਸੁਨੁ ਬੇ ਨਾਮਾ॥
 ਦੇਖਉ ਰਾਮ ਤੁਮਾਰੇ ਕਾਮਾ॥*

'I have heard that your Rama (God) does all your tasks. But all such claims are false. I want to see what your Rama (God) does.' You may recite thus -

Refrain: Let me see the doings of thy Rama (God).

ਧਾਰਨਾ - ਰਾਮ ਤੁਮਾਰੇ ਕਾਮਾ, ਵੇਖੋ, ਰਾਮ ਤੁਮਾਰੇ ਕਾਮਾ -2,
 2.

(... to be continued)

**Vishav Gurmat Roohani Mission
Charitable Trust, U.S.A.**

For Atam Marg Publications Audio,
Video, CDs & DVDs
Contact : Baba Satnam Singh Ji Atwal
Po. Box No. 32845, Sanjose,
CA - 95152, U.S.A.
Phone & Fax - 001-408-263-1844
vgrmctusa@yahoo.com

**Atam Marg Organisation, New York
For Atam Marg Publications Audio,
Video, CDs & DVDs**

P.O. Box. 190-167,
South Richmind Hill
New York, 11419
Tel : 718-322-2395

**Atam Marg Spiritual Scientific
Educational Charitable Trust (U.K.)**

9 Elizabeth Rd., Walsall West Midlands
WS5 - 3PF U. K.

**For Atam Marg Publications
Audio, Video, CDs & DVDs**

Contact : Mrs. Gurbax Kaur,
Mr. Jagtar Kulair
Tel : 0121 200 2818, Fax : 0121 200 2879
Voicemail : 08701654402
Raj Mobile : 07968734058
Email : info@atammarguk.com

You will be pleased to know that recitation by Sant Baba Waryam Singh Ji is being broadcast on **Amrit Bani Radio Station, Satellite Channel 0176** as per schedule given below. This programme is sponsored by 'Atam Marg Spiritual Scientific Education Charitable Trust', U.K.

Sunday	10.00 A.M.	11.00 A.M.
Monday	7.00 P.M.	8.00 P.M.

**IMPORTANT NOTICE
FOR FOREIGN SUBSCRIBERS**

For all enquiries about '*Atam Marg*' viz. renewal, new membership, non-receipt of the magazine etc. and also for procuring audios, videos & CDs; and books authored by Sant Waryam Singh Ji, please contact the following :

U. S. A.

BABA SATNAM SINGH JI ATWAL, SANJOSE
Phone & Fax - 001-408-263-1844
vgrmctusa@yahoo.com
BHAI KULDIP SINGH - 408-230-8319

CANADA

Mr. Parmjit Singh Sandhu
Cell No. : 07788389135, TEL. NO. 604-593-2599
Email:-pbkrj@yahoo.ca
S. Jasbir S. Ranu
Phone :- 604-589-9189

ENGLAND

**BIBI GURBAKSH KAUR &
JAGTAR SINGH JI (JAGGI)**
Phone - 0121-200-2818
Fax - 0121-200-2879
Raj Mobile 07968734058

For U.K. renewal of Atam Marg Magazine please forward cheque £ 30.00 payable to A.M.S.S.E.C.T. (U.K.) 9 Elizabeth Road, Walsall, West Midlands WS5 3 PF

AUSTRALIA

BHAI JIWAN SINGH JI
Phone - 03-943-65865
Fax - 03-943-65867